PROF. ANA DANCIU

METODICA PREDĂRII RELIGIEI

ÎN ȘCOLILE PRIMARE, GIMNAZII ȘI LICEE

COLECȚIA „BISERICA ȘI ȘCOALA"

Metodica predării Religiei
în școlile primare, gimnazii și licee

Coperta și viziunea grafică:
Doina DUMITRESCU

Apariția acestei cărți a fost sprijinită de

BANCA ROMANA PENTRU DEZVOLTARE
GROUPE SOCIÉTÉ GÉNÉRALE

Editor: Sorin DUMITRESCU

© ***ANASTASIA*** *1999*
Str. Venerei 13, Sector 2, București
Tel./fax: 211 67 45 sau 210 85 49

ISBN: 973-9374-40-9

Prof. *Ana DANCIU*

METODICA PREDĂRII
Religiei
ÎN ŞCOLILE PRIMARE, GIMNAZII ŞI LICEE

Cu binecuvântarea şi cuvântul înainte al
Episcopului Prof. Univ. Dr.
Irineu SLĂTINEANU

ANASTASIA
1999
ÎN PRAG DE MILENIU

Cuvânt înainte

Predarea *Religiei* și a *Educației religios-morale* în școală a dus la descoperirea unor noi și mari resurse în sufletele educatorilor – profesori de Religie, preoți –, dar și ale elevilor.

Dacă celelalte obiecte de învățământ se adresează mai mult gândirii, învățământul religios, educația religios-morală se adresează în special inimii.

Între aceste daruri – *inima* și *gândirea* – nu este nici o contradicție, nici o opoziție, ci ele *se întrepătrund* permanent și armonios, pentru a forma un *om adevărat.*

Această contradicție aparentă persistă încă în concepția unor educatori, învățători și profesori, tributari concepțiilor materialist-evoluționist-dialectice, cu care am fost cu toții îndoctrinați atâta amar de ani.

Elevul de azi se află în fața bogăției nesfârșite de daruri ce se revarsă în mintea și inima sa în timpul orei de Religie. Elevul este liber să creadă și să vadă în Iisus Hristos pe Creatorul și Mântuitorul lumii, pe cel ce S-a făcut Om pentru ca omul să se îndumnezeiască.

Ce răspundere mare au astăzi, deci, cei ce predau Religia în școli! Munca lor trebuie să fie o continuă dăruire, o continuă jertfă, pentru a aduce în sufletele și mințile elevilor cea mai mare bucurie a vieții: pe Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul, Fiul lui Dumnezeu.

Profesorii de Religie și preoții stau încă în fața unui val care pustiește țara și încă și o bună parte a lumii: secularizare, ateism, indiferentism religios, materialism, evoluționism, panteism, pretinse doctrine creștine, teosofie, orientalism, lipsă de formație religioasă a oamenilor, superstiție, obscurantism, formalism religios, sectarism, prozelitism

agresiv, satanism, masonerie, violenţă, pornografie, delincvenţă, criminalitate, droguri, sărăcie economică, dar şi spirituală, şi câte altele!

Familia, şcoala, Biserica trebuie să lupte împotriva tuturor acestora, deoarece acestea duc la dezumanizare, la apariţia ideologiilor de tot felul, la fărâmiţarea conştiinţei noastre de neam şi de credinţă.

Cei ce predau Religia au o mare responsabilitate: faţă de ei înşişi, faţă de elevi, faţă de părinţi, faţă de societate în general.

Fără o metodă pedagogică bine pusă la punct, fără o temeinică pregătire, fără o mare credinţă şi fără o mare iubire şi înţelegere pentru toţi cei care ne înconjoară în procesul instructiv-educativ, sufletul şi mintea elevilor rămân favorabile pustiirii.

Hristos a spus, spune şi va spune veşnic: „Lăsaţi copiii şi nu-i opriţi să vină la Mine!" (*Matei* XIX, 14).

Prof. Univ. Dr. Irineu Slătineanu,
Episcopul Râmnicului

1.

ÎNVĂȚĂMÂNTUL RELIGIOS ÎN ȘCOALĂ

Poporul nostru românesc s-a impus în istorie ca popor creștin de la nașterea sa, iar Biserica Ortodoxă i-a plămădit ființa, i-a fost pavăză și scut prin vitregiile istoriei.

În toate epocile istorice, Religia a avut rol de „educatoare a omenirii"[1]. Religia nu lipsește din nici unul dintre marile sisteme pedagogice ale popoarelor civilizate și creștine.

Toți marii pedagogi ai omenirii, din toate veacurile și locurile, fie păgâni, fie creștini, dau Religiei locul și rolul cel mai important.

De la *Confucius*, care viața întreagă s-a ocupat de perfecționarea caracterului uman prin școală și carte; de la **Mântuitorul Iisus Hristos** – *Unicul Învățător* al omenirii (*Matei* XXIII, 8) – Care a învățat oamenii să fie desăvârșiți ca Dumnezeu (*Matei* V, 48); de la *Sfântul Ioan Gură de Aur*, care spunea despre copiii neînvățați la bine și neîndreptați prin Religie că sunt „orbi" (pentru că „sufletul și mintea sunt cele care văd"); de la *François Rabelais*, care spunea că „știința fără conștiință este ruina sufletului", și până în zilele noastre, pedagogii și educatorii cei mai de seamă au considerat Religia drept cel mai bun mijloc de educație a omenirii, școala clasică de formare a caracterelor morale și de perfecționare spirituală a insului și a societății omenești.

Timp de 45 de ani s-a căutat scoaterea lui Dumnezeu din sufletele creștinilor români și înlocuirea Lui cu ateismul militant. Cuvântul lui Dumnezeu a fost tăgăduit și i s-a negat

---

[1] Pr. Prof. Ilarion V. Felea, *Religia culturii*, Ed. Episcopiei Ortodoxe a Aradului, 1994, p. 246.

rostul firesc. Locul în care s-a încercat cel mai mult dezrădăcinarea credinţei în Dumnezeu a fost şcoala românească.

Reintroducerea orei de Religie în şcoală înseamnă, deci, o posibilitate de a promova o morală şi o spiritualitate românească şi va permite cunoaşterea dimensiunii spirituale a culturii noastre româneşti. Prin ora de Religie, Biserica Ortodoxă doreşte să aducă o contribuţie la reînnoirea vieţii spirituale şi morale a poporului nostru şi speră că această lucrare nu-i va fi împiedicată de forurile de stat actuale sau viitoare.

Religia creştin-ortodoxă se adresează omului în general, de orice vârstă. Vârsta copilăriei, a preadolescenţei şi a adolescenţei sunt cele mai însemnate pentru a întreprinde formarea religioasă a omului. Să nu uităm că există o relativă asemănare de structură între sufletul copilului şi realitatea religioasă. Religia este importantă pentru elevi atât ca *sentiment*, cât şi ca o *concepţie de explicare a lumii*. Religia este, de asemenea, pentru copil, un mijloc general de a-şi face educaţia sub toate raporturile. Pentru cel ce predă Religia, aceasta îl face să-şi cunoască elevii până în adâncul sufletului. Este, deci, necesar şi posibil ca ora de Religie în şcoală să schimbe sensul zilei pentru elev, iar sensul vieţii lui să devină iubirea de Dumnezeu şi iubirea de semeni.

Învăţământul religios aduce o contribuţie însemnată în educaţia moral-socială a omului de mâine. Problema învăţământului religios depăşeşte însă terenul îngust al unei simple metodici didactice, al unui simplu plan de lecţie. De aceea, problemele învăţământului religios trebuie să ne convingă de importanţa şi actualitatea învăţământului religios şi de misiunea celor ce trebuie să modeleze sufletele copiilor. Acest învăţământ trebuie să îmbine, adaptat şi armonizat, cunoştinţele teologice cu tactul pedagogic. Fără un învăţământ religios temeinic şi complet, am avea suflete analfabete biblic, neortodoxe, suflete reci, nepătrunse de credinţă, de nădejde şi de dragoste pentru Dumnezeu şi semeni.

2.

RELIGIA CA OBIECT DE ÎNVĂȚĂMÂNT

2.1. Religia – obiect de învățământ

Pentru că *religia* s-a născut o dată cu apariția omului, istoria ei începând cu istoria omului, educația religioasă este o componentă a procesului de învățământ.

Procesul de învățământ este o activitate didactică ce se desfășoară în mod organizat și planificat, pe baza unor principii și metode având ca finalitate formarea personalității elevilor, în scopul integrării lor socio-culturale și profesionale.

Educația religios-morală este o componentă a formării spirituale a omului, cu rezonanțe în plan intelectual, afectiv și comportamental.

Religia ca obiect de învățământ, educația religioasă, este un ansamblu de acțiuni orientate nemijlocit spre formarea *conștiinței* și *conduitei morale*. Ea influențează, prin importanță, toate celelalte obiecte de învățământ și mai ales celelalte componente ale educației în școală.

2.2. Despre învățământ în general și despre învățământul religios în special

Procesele fundamentale ale actului didactic sunt *predarea, învățarea, evaluarea*, toate trei fiind într-o strânsă interacțiune în formarea personalității elevilor. Procesul de învățământ este constituit din mulțimea componentelor sale, a

relațiilor cu contextul și a produselor (performanțelor) rezultate din interacțiunea multiplă a componentelor.

1. *Componentele procesului de învățământ* sunt analizabile sub trei aspecte:

a) din punct de vedere *funcțional*, obiectivele pedagogice sunt:

– *obiective generale* (de scop)
  – informative
  – formative
– *obiective operaționale*
  – cognitive, psihomotorii, afective
  – de transfer
  – de exprimare

b) din punct de vedere *structural:*

– *resurse umane (elevi)*
– *conținut* cu următoarele caracteristici:
  – științific
  – practic
  – interdisciplinar
  – esențializat
  – structurat logic
  – sistematizat
– *forme de organizare*
  – lecții
  – alte forme didactice
– *relații – elev-profesor*
– *elev-elev*
– *timpul* și *spațiul școlar* în care se desfășoară lecția.

c) din punct de vedere *operațional:*

– *procesul de predare-învățare-evaluare*
– *strategiile didactice – metode* și *mijloace* de învățământ
– *forme de activități* cu elevii.

2. *Relațiile* existente între componente, între profesor și elevi și între elevi.

3. *Performanţele* obţinute în urma procesului de predare-învăţare sunt puse în evidenţă cu ajutorul metodelor de *evaluare.*

Performanţele obţinute în urma procesului de predare-învăţare a *Religiei* sunt concretizate în:

– structuri cognitiv-operaţionale;
– structuri afectiv-motivaţionale;
– structuri socio-morale;
– structuri psihomotrice.

O dată cu reintroducerea Religiei ca disciplină şcolară, au apărut câteva fenomene îmbucurătoare:

– *interesul* pentru Religie, care prinde să se manifeste astăzi în lumea ideilor şi atitudinilor;

– *faptul* că în şcoli Religia este predată de preoţi sau de profesori de Religie având o pregătire teologică corespunzătoare;

– *faptul* că este posibilă o renaştere moral-spirituală a societăţii româneşti şi o revitalizare a virtuţilor creştine ale înaintaşilor noştri.

Prin *învăţământ religios* se înţelege activitatea metodică şi practică prin care profesorul se adresează sufletului elevilor, capacităţii lor de a asimila cunoştinţe, dar şi capacităţilor lor sufleteşti.

Învăţământul religios este astăzi o *realitate* în şcolile româneşti. Trebuie să ne ferim a-l practica, însă, doar cu un pronunţat caracter intelectualist. Chiar dacă Religia este acum un *obiect de învăţământ*, ea nu se reduce la nivelul unui simplu obiect din programa analitică. Să nu lăsăm să domine, în învăţământul religios, tendinţa de însuşire a cunoştinţelor în scop material, neglijând sentimentul şi voinţa, adică rostul *formativ-educativ* al acestui învăţământ.

Învăţământul religios este organizat şi orientat în acord cu cerinţele învăţământului românesc actual, însă în cadrul învăţământului religios folosim nu numai metode şi mijloace moderne de educare, specifice învăţământului, ci şi pe cele

tradiționale, permanent valabile, menite să-i ducă pe elevi spre înțelegerea și slujirea lui Dumnezeu și a semenilor lor.

Trebuie să ne gândim la natura religiei, la natura cunoașterii și a sufletului omenesc. Religia ține de transcendent, fiind „mister organizat, misterul ca atare al existenței generale, organizat pentru înțelegerea și mântuirea omului"[2].

2.3. Instruirea și educația religios-morală

Instruirea religioasă se referă la însușirea cunoștințelor religioase.

Educația religioasă reprezintă la modul în care sunt însușite aceste cunoștințe, viața sufletească pe care elevii o culeg din ele. Ea urmărește dezvoltarea de *convingeri religioase* și tinde spre atingerea *idealului moral.*

2.3.1. Despre educație și educația religios-morală

A educa înseamnă a orienta, a dirija, a conduce pe elev către un scop dinainte stabilit.

Educația este un sistem de acțiuni exercitate în mod conștient, organizat și sistematic asupra unor persoane sau grupuri, în vederea transformării personalității lor potrivit unor finalități ale gândirii la care acestea au aderat.

Educația exprimă o funcție specific umană și presupune, deci, o puternică nuanță spirituală. Ca acțiune, pornește de la o persoană și se îndreaptă spre formarea altei persoane, funcționând pe baza legăturii spirituale dintre om și om.

Educația vizează întregul, armonia trup-suflet a omului, și este posibilă în toate perioadele vieții omenești.

---

[2] Vasile Băncilă, *Inițierea religioasă a copilului*, Ed. Anastasia, București, p. 42.

Educația religios-morală este o acțiune specific umană, care se desfășoară conștient de către educator (profesor de Religie, preot), conform unui plan și unei metode bine precizate. Ea este susținută de *iubire*, de *încredere* și de *harul lui Dumnezeu*. Ea are drept ideal realizarea *caracterului religios-moral*, cu desăvârșirea lui în *personalitatea creștină*. Educația religios-morală se bazează pe libertate, libertate înțeleasă ca *„disciplină spiritualizată"*.

Fiul lui Dumnezeu S-a Întrupat și cu scopul de a Se face *Educator* al oamenilor și a dus la ultima desăvârșire chipul educatorului creștin.

În El, prin El, prin urcare la culmea unde a purtat El firea omenească pe calea schimbării și a neîncetatei creșteri în duh, stă *taina educației religioase*, taina jertfei Celui mai mare, pusă în ridicarea spre sine a celui mai mic, taina ridicării la *desăvârșirea creștină*.

2.3.2. Componentele educației. Relația educației religios-morale cu celelalte componente ale educației

Astăzi, educația este profund implicată în procesul dezvoltării sociale. Apare tendința de creștere a calității conținutului științific al învățământului teologic, perfecționarea învățării științei și tehnologiei prin promovarea interdisciplinarității, a semnificațiilor umaniste ale științei și prin deschiderea școlii spre lumea muncii productive ca mijloc principal de formare intelectuală, tehnologică, profesională și moral-civică a tineretului.

Componentele educației sunt, așadar: educația intelectuală, educația morală, educația cetățenească, educația cultural-științifică, tehnologică, educația estetică, educația fizică. La acestea se adaugă – dar nu în ultimul rând – educația religios-morală.

2.3.3. Religia în sistemele de educație

Am lăsat educația religioasă „la urmă" deoarece, astăzi, se observă *două tendințe* în pedagogia românească:

a) una care înțelege că educația religioasă este o componentă a formării spirituale a omului și care admite că religia a stimulat crearea de valori morale, filozofice și de adevărate opere de cultură (opere de artă, tipărituri ș.a.);

b) alta care refuză ideea că educația religioasă ar face parte din componentele educației.

Un pedagog al zilelor noastre se întreabă: „Educația moral-religioasă sau educația moral-umanistă?... Un fapt este incontestabil: morala, începând cu *Etica* lui Aristotel și trecând prin marii moraliști francezi, *până în zilele noastre, nu a fost și nu poate fi decât una: morala umanistă, unică, indivizibilă și universală, morala bazată pe conceptele fundamentale de bine și de bunătate, de oameni și justiție, de demnitate umană și întrajutorare, bazată, mai departe, pe cultul muncii și al familiei, pe încredere și pe toleranță*"[3]. În continuare, se justifică acest punct de vedere, prezentându-se note de lectură despre magie și superstiții, *mit și practici oculte, evoluție și animism etc.* Asistăm la aceleași binecunoscute „negări" comuniste, tendențioase, vădit antireligioase și anticreștine. Sigur, este un punct de vedere, și respectăm punctul de vedere al oricărui om. Însă azi nu mai poți combate fenomenul religios cu argumente de genul: „religia apelează la sentimente și mai puțin la partea cognitivă", „mulți oameni se manifestă religios doar formal, în virtutea spectacolului (?!) și a tradiției", „religia permite ieșirea din situațiile tensionate, boli, nefericire", „religia susține interesele statului (?!) sau ale unor grupări ideologice" ș.a.

---

[3] Traian Cosma, *Ora de dirigenție în gimnaziu*, Ed. Plumb, Bacău, 1994, p. 30; Gh. D. Mateianu, „Tribuna învățământului", nr. 30, 1991, p. 4.

În aceeași carte, despre Hristos se spune: „există o concepție istorică ce acceptă *ipoteza* existenței unui personaj care...“; sau: „Biblia a fost alcătuită de preoții din Palestina, prin folosirea a diferite *mituri* și *legende*“; „Botezul este o veche practică magică“; „Creștinismul inițial a fost o continuare a hinduismului, cu elemente de teologie orientală și filozofie greacă“ ș.a.

Recomandăm tuturor celor care au vădite tendințe de negare a oricărei realități religioase:

a) *Să cunoască* mai îndeaproape creștinismul, istoria lui, viața și activitatea Mântuitorului, dovezile despre existența Sa reală etc. Multe lucruri rele pornesc din necunoaștere și neștiință. Cine cunoaște îndeaproape pe Hristos își dă seama de seriozitatea creștinismului și a moralei sale.

b) Chiar dacă unii se declară „atei“, aceasta nu înseamnă că trebuie să-i „convertească“ pe toți elevii la ateism. Elevilor li se prezintă la școală atât evoluționismul materialist, cât și creștinismul, iar alegerea le aparține. *Elevii sunt liberi să aleagă* și nimeni nu trebuie să-i constrângă în vreun fel (nici cei ce cred în Hristos). Creștinismul din România a fost mereu tolerant cu toată lumea și este departe de a fi un spectacol sau iudaism mascat.

c) *Să nu se confunde* religia creștin-ortodoxă cu superstiția, mistica creștină cu misticismul, concepția creștină despre lume și viață cu cea a sectanților etc. Aceste confuzii sunt provocate tot din necunoaștere a învățăturii de credință creștin-ortodoxe.

Recomandăm celor ce nu cred în puterea de a educa a Religiei să citească și să afle care e locul ei în pedagogia lui Comenius, Rousseau, Pestalozzi, Goethe, Locke, Kant, Richter, Herbart, Froebel sau Foerster. Vor fi uimiți să constate că, în pedagogia lor, ei vorbeau despre „educație religios-morală“ și nu despre „educație moral-umanistă“. Iată câteva exemple:

Comenius spune:

„În Sfânta Scriptură avem Cuvântul lui Dumnezeu, în lume – operele Sale și în noi – inspirația Sa."

„După cum e sigur că șederea în pântecele mamei e o pregătire pentru viața în corp, tot așa e sigur că șederea în corp e o pregătire pentru viața aceea care va urma acesteia și care va urma pentru eternitate. Fericit e acela care aduce cu sine din pântecele mamei membre bine formate! De o mie de ori e însă mai fericit acela care duce de aici un suflet bine format."

John Locke recomandă, în vederea educației morale și religioase, deprinderea cu rugăciunea „Tatăl nostru", Crezul, Decalogul, învățăturile biblice și practicile liturgice.

François Fénelon spune: „Religia e grija cea dintâi în educație" (în opera sa *Educația fetelor.*)

Jean-Jacques Rousseau, celebrul pedagog al întoarcerii la natură și marele adversar al clerului catolic, mărturisește o credință vie în Dumnezeu, admiră pe Hristos și sfințenia Evangheliei Sale. El spune: „Uitarea religiei duce la uitarea datoriilor omului"; „Sufletul drept este templu al divinității"; „Fără credință nu există nici o virtute adevărată"; „Conștiința omului este instinct dumnezeiesc".

Immanuel Kant crede în Dumnezeu și în sufletul nemuritor. El dă prioritate educației morale față de cea religioasă, deoarece Kant aderă la principiul după care „copilul va putea înțelege mai bine pe Dumnezeu după ce a înțeles legea morală".

Johann Heinrich Pestalozzi – cel ce a întemeiat învățământul bazat pe intuiție și psihologie, pe credință și iubire creștină – vede în educația morală și religioasă „cheia întregului meu edificiu pedagogic". El îndeamnă pe educatori să vadă pe Dumnezeu în propria lor perfecționare.

Johann Wolfgang Goethe spune că religia creștină, „religia întrupată în divinitate, religia înțelepților, este treapta cea mai înaltă la care a putut și ar trebui să ajungă omenirea". După el, menirea educatorilor e să facă pe pământ o

„comuniune a sfinţilor", adică a „celor mai buni şi mai înţelepţi".

Johann Gottlieb Fichte, autorul *Cuvântărilor către naţiunea germană*, propune ca ideal pentru educatori dezvoltarea energiei spirituale şi înnoirea oamenilor pe baze culturale şi etice. Cine susţine că poruncile lui Dumnezeu nu pot fi ţinute spune că nu-i progres şi atunci totul e zadarnic. Religia e dragostea de tot ce este bun, mântuire de tot ce este străin vieţii şi supunere smerită faţă de Dumnezeu. În consecinţă, „a creşte un copil cu religia cea adevărată", în religia creştină, „e ultima îndeletnicire a noii educaţii".

Johann Paul Richter – pedagogul iubirii – susţine că, pentru a pregăti copiii pentru viitor, trebuie să însufleţim în ei trei forţe: voinţa, iubirea şi religia. Forţa voinţei şi a iubirii se armonizează în religie. Religia deosebeşte pe om de animal – nu morala, nu arta, nu reflecţia: „Religia a făcut lumii prima educaţie"; „Religia ne învaţă să avem faţă de animale inima unui hindus şi faţă de oameni inima unui creştin"; „În religie, Dumnezeu S-a făcut Om; în morală, omul devine Dumnezeu". De aceea, religia se cuvine cultivată în suflete de la vârsta inocenţei. Tot ce este sublim şi divin trebuie să se confunde cu morala, cu ştiinţa, cu arta. Tot ce este religios trebuie respectat, căci ne conduce la Dumnezeu, în evlavie, după cum stelele ne conduc la infinit.

Johann Friedrich Herbart, întemeietorul şcolii active şi autorul treptelor psihologice, vede idealul şcolii în formarea omului de caracter, a personalităţii morale. Scopul educaţiei este virtutea. Educaţia morală este legată de cea religioasă, ca astfel să se poată conduce „după principii corecte, drepte şi serioase".

Friedrich Froebel – întemeietorul grădiniţelor de copii şi al învăţământului prin joc – învaţă că educaţia se întemeiază pe interioritate, pe perfecţionarea internă; scopul educaţiei constă în dezvoltarea şi reprezentarea divinului în om, ale chipului şi asemănării lui Dumnezeu: „Educaţia trebuie să

călăuzească și să conducă pe om spre claritate asupra sa, spre pace cu natura și spre iubirea cu Dumnezeu: de aceea, ea trebuie să ridice pe om la cunoașterea sa proprie, la cunoașterea divinității și a naturii și la cunoștința unei vieți curate, sfinte. (...) Stimularea, tratarea omului ca ființă conștientă, cugetătoare, înțeleaptă, capabilă de o expunere nevătămată a legii interioare a divinității, cu conștiință și libertate personală, și înfățișarea drumului și mijlocului pentru aceasta – iată rostul omului." După el, ținuta religioasă și conștiința religioasă sunt „cea mai însemnată zestre pentru viață", adică „religia, viața interioară în Dumnezeu și cu Dumnezeu".

Friedrich Wilheim Foerster susține că „școala adevărată a omenirii e școala Evangheliei, marele pegagog este Hristos, iar misiunea și metoda desăvârșirii omului este iubirea"; „Iubirea creștină disciplinează indivizii, formează caracterele morale și înnoiește societatea". Cât adevăr în afirmațiile următoare ale acestui pedagog! „Viața începe și sfârșește cu Dumnezeu. Tot așa și educația. Nu poți face educație serioasă pe temeiul părerilor și ipotezelor individuale. Pentru păreri și ipoteze, nimeni nu aduce jertfe. Numai Adevărul sfânt și veșnic poate scoate un caracter dintr-o făptură șovăitoare." „Din neghină nu răsare grâu, nici din haosul concepțiilor individuale – personalități morale." „Pentru a primi tăria necesară în lupta vieții, sufletul omenesc are nevoie de forța credinței și a adevărurilor eterne pe care nu le poate oferi decât Evanghelia lui Hristos."

Numai dintr-o adâncă experiență a sufletului omenesc a pornit mărturisirea Fericitului Augustin, cum că „inima noastră nu se alină până nu-și află limanul în Dumnezeu. (...) Nu se poate face educație morală acolo unde sufletul e considerat o funcție a creierului sau a materiei. (...) Toată cinstea științei: jertfirea instinctelor pătimașe, însă, nu se obține decât în numele principiilor veșnice ale religiei creștine."

Din toate numele consacrate și textele alese și expuse mai sus[4], se deduce necesitatea situării religiei la temelia educației și formării caracterului moral. Acești pedagogi au fost convinși că Religia are un rol important în sistemele pedagogice și că *Religia*, prin toate puterile și idealurile ei, *este educativă, optimistă* și *progresistă*.

Educația religioasă își are rolul său, deci, alături de celelalte componente ale educației: *educația în sens creștin este inițiere în viața și învățătura creștină, școală prin credință și har, credință și mântuire, iubire și muncă, solidaritate, toleranță și răspundere morală.*

Așa încât, la întrebarea: „Educația religios-morală sau educația moral-umanistă?", răspunsul este clar: *educația religios-morală.*

---

[4] Texte extrase din lucrarea Pr. Prof. Ilarion V. Felea, *Religia culturii*, Ed. Episcopiei Ortodoxe Române a Aradului, 1994, p. 246-254 (după G. G. Antonescu și V. P. Nicolae, *Antologie pedagogică*, p.305-361).

3.

IDEALUL, SCOPUL ŞI OBIECTIVELE STUDIERII RELIGIEI ÎN ŞCOALĂ

Educaţia religioasă, aşa cum am arătat, este un complex de acţiuni prin care se urmăreşte în chip metodic şi sistematic creşterea moral-spirituală a individului, prin implementarea, în viaţa şi activitatea lui, a valorilor moral-spirituale şi religioase, în vederea dezvoltării armonioase a fiinţei şi vieţii lui, pentru sine, pentru societatea şi pentru Biserica de care aparţine.

Astăzi, idealul urmărit de educaţia în şcoală este diferit de idealul urmărit de educaţia religios-morală.

Idealul educativ este finalitatea cea mai generală a educaţiei şi exprimă orientările strategice ale unui sistem educativ într-o anumită etapă istorică a dezvoltării economico-sociale, ştiinţifice şi culturale a unei ţări, modelul de personalitate care polarizează aspiraţiile unei societăţi la un moment dat.

Idealul educaţional al şcolii româneşti, astăzi, este: „dezvoltarea liberă, integrală şi armonioasă a individualităţii umane, formarea personalităţii *autonome* şi creative a elevilor"[5]. Aşa cum se subliniază în această definire a idealului educaţional, idealul urmărit de educaţie rămâne tributar autonomiei şi raţiunii umane (în materie de educaţie şi morală). Această raţiune practică este legiuitoriul propriu şi autonom al omului. Conform acestui model educaţional, Dumnezeu este exclus din viaţa elevului, omul fiind autorul legii şi supusul ei în acelaşi timp. De aceea există astăzi,

---

[5] *Programa activităţii educative*, Bucureşti, E.D.P., 1995, p. 7.

la pedagogii români, întrupări artificiale ale idealului moral. Orice *heteronomie* și, cu atât mai mult, *teonomie*, este exclusă din viața elevului, a omului.

Idealul educativ creștin este realizarea *comuniunii omului cu Dumnezeu* și creșterea omului în această comuniune.

Finalitățile cele mai generale ale educației în general sunt, deci, cunoscute sub numele de ideal educativ, iar acesta este „modelul de personalitate, model *abstract* către care se tinde"[6].

3.1. Finalitatea educației moral-religioase

Finalitatea educației moral-religioase, idealul educării creștine, are un *model* către care să tindă, deloc abstract: Iisus Hristos Mântuitorul – Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu-Omul.

Hristos este *Cel mai desăvârșit* Om și Învățător al omenirii, Om-model și Învățător unic al Adevărului. Finalitatea educației creștine este perfecțiunea omului în iubire și sfințenie, dorința și încercarea continuă de a o realiza.

Lipsa unui model desăvârșit, perfect, este cauza unei educații imperfecte.

Învățătura creștină oferă în mod *concret* (nu abstract) *perfecțiunea întrupată* spre care trebuie să tindă omul și spre care trebuie să-i conducă profesorul pe elevii săi: Iisus Hristos Mântuitorul.

Educația fără Dumnezeu, autonomă și fără un model desăvârșit, este insuficientă și nu va da roadele așteptate.

Modelul educațional se proiectează și se realizează în cadrul unor instituții de învățământ, de diferite tipuri și grade, ale căror finalități sunt cunoscute sub denumirea de

---

[6] Colectiv autori, *Didactica*, E.D.P. București, 1982, p. 35.

scopuri, acestea precizând rezultatele aşteptate de la fiecare tip şi nivel de organizare. Deşi au un grad de generalizare mai redus în comparaţie cu idealul educativ, nici scopurile nu sunt suficient de precise pentru a permite o riguroasă planificare, organizare, desfăşurare şi evaluare a procesului de învăţământ într-o anumită instituţie şcolară. Acestei cerinţe de concreteţe şi acurateţe îi corespund *obiectivele didactice*, (pedagogice, educaţionale). Acestea sunt enunţuri cu caracter finalist, anticipativ, care descriu o intenţie pedagogică, un rezultat aşteptat în finalul procesului de instruire, concretizat într-o schimbare a personalităţii elevilor.

Se poate spune că *idealul* vizează finalitatea activităţii educative în ansamblu, la nivelul întregii societăţi, în timp ce *scopurile* şi *obiectivele* orientează desfăşurarea unor activităţi educative determinate şi concrete.

3.2. Relaţia ideal-scop-obiective

Idealul determină scopurile şi obiectivele, iar acestea se concretizează prin prescripţiile generale ale idealului educaţional, pe diverse planuri şi la diferite niveluri şi etape ale activităţii educative. Scopurile conturează clar idealul educativ.

Obiectivele descriu precis modul în care trebuie să se comporte elevul după parcurgerea unui program de formare.

La nivelul unui subsistem al învăţământului, putem vorbi de un *ideal* ca finalitatea cea mai generală a proceselor de formare şi perfecţionare (modelul educaţional), *de scop*, pentru a preciza finalităţile unui anumit tip de şcoală, şi *de obiective*, atunci când dorim să precizăm scopurile sau să descriem finalităţile la nivelul unei discipline de învăţământ, al unei teme, al unor capitole, al unui sistem de lecţii şi secvenţe de instruire.

3.3. Ierarhizarea obiectivelor didactice

Se consideră a exista trei mari niveluri de definire a obiectivelor educației:

a) *finalitatea, sau scopul* – nivelul cel mai general, ce vizează atingerea modului educativ;

b) *obiectivele definite după marile categorii comportamentale (taxonomice)*, care indică tipul de comportament (*cognitiv*, *afectiv* sau *psihomotor)* vizat prin educație;

c) *obiective operaționale* – informează educatorul asupra comportamentelor observabile care trebuie realizate prin activități concrete de instruire și educare.

Ca orice disciplină de studiu, Religia urmărește atingerea unor *scopuri* care vizează:

- *mijlocirea* adevărurilor de credință și morală;
- *dezvoltarea* funcțiunilor sufletești, în special a predispoziției religioase;
- *desăvârșirea creștină*, unirea tot mai strânsă a omului cu Dumnezeu.

De obicei, cu obiectivele didactice se operează pe trei niveluri ierarhice. Formularea lor se face, pentru fiecare caz în parte, cu grade de generalizare diferite, ca în schema următoare:

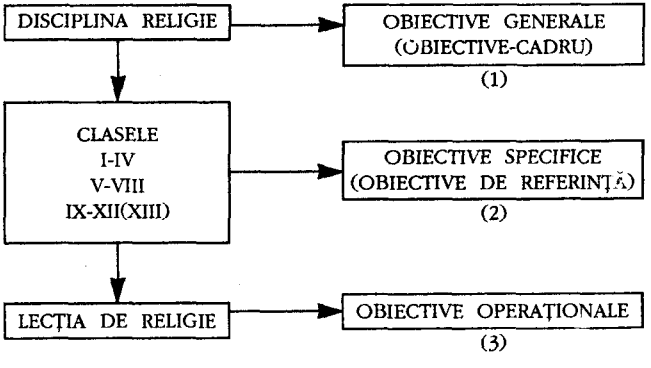

1. Obiectivele *generale* – cu ajutorul lor se precizează finalităţile sistemului şi ale diferitelor sale subsisteme, domeniile şi tipurile de schimbări proiectate a fi realizate pe întreaga durată a studiilor. Ele alcătuiesc *primul nivel ierarhic* al obiectivelor.

2. Obiectivele *specifice* – apar la nivelul instituţiilor de învăţământ, având grad de generalitate mediu. Ele sunt specifice tipului de şcoală, dar şi disciplinelor de studiu. Ele alcătuiesc *al doilea nivel ierarhic* al obiectivelor.

3. Obiectivele *operaţionale* – se formează la cel de *al treilea nivel*, unde se realizează activităţile nemijlocite de predare-învăţare şi evaluare, la sfârşitul cărora se obţin anumite rezultate concrete şi observabile.

3.4. Clasificarea obiectivelor didactice

a) După *tipul de activitate*, obiectivele se împart în:
- obiective *informative* (ce vizează achiziţionarea cunoştinţelor într-un anumit domeniu);
- obiective *formative* (ce vizează formarea unor deprinderi şi capacităţi, posibilitatea de a opera cu sistemul de informaţii, cunoştinţe şi valori asimilate în procesul de instruire).

b) După *importanţa* acordată unui obiectiv într-un subsistem de instruire, unei discipline sau unei activităţi didactice concrete, obiectivele se pot clasifica în:
- obiective *principale* (fundamentale, dominante);
- obiective *secundare* (auxiliare).

c) După *domeniul activităţii psihice* implicate în învăţare, obiectivele se împart în:
- *cognitive*: acest domeniu vizează asimilarea unor cunoştinţe şi formarea unor deprinderi şi capacităţi intelectuale;
- *afective*: acest domeniu se referă la formarea convingerilor, sentimentelor şi atitudinilor;

– *psihomotorii*: acest domeniu privește elaborarea conduitelor motrice, a operațiunilor manuale și altele.

Unii autori adaugă și domeniul al patrulea, domeniul *moral* (sau *religios-moral*, sau psihosocial). Achiziționarea de noi cunoștințe se realizează și în domeniile afectiv și psihomotor, deoarece convingerile și sentimentele morale, de exemplu, ca și comportamentul în spiritul unor principii și norme morale nu se pot realiza decât pe baza unor cunoștințe despre morală în general și despre anumite elemente ale ei în particular.

Pentru *domeniul cognitiv* operează *criteriul ordonării obiectivelor de la simplu la complex.*

Pentru *domeniul afectiv* operează *criteriul interiorizării*, pe etape în asimilare și proiectarea unei valori, norme etc.

Pentru *domeniul psihomotor* operează *criteriul gradului de stăpânire* a unei deprinderi în îndeplinirea unei activități motorii.

Iată o schemă a integrării claselor de obiective după cele trei domenii comportamentale, preluată din *Manualul de Pedagogie* al Universității din București, ediția 1988:

DOMENIUL PSIHOMOTOR	DOMENIUL COGNITIV	DOMENIUL AFECTIV
PERCEPERE	1. ACHIZIȚIA CUNOȘTINȚELOR Vizează cunoașterea terminologiei, datelor factuale, definițiilor, principiilor, teoriilor etc.	RECEPTARE
DISPOZIȚIE	2. ÎNȚELEGERE (COMPREHENSIUNE) presupune: *Transpunerea*, adică redarea conținutului în alți termeni, într-un alt limbaj, în altă formă de comunicare. *Interpretarea*, adică redarea ideilor într-o nouă configurație, rezumarea, comentarea.	REACȚIE

	Extrapolarea, adică sesizarea implicaţiilor dincolo de domeniul iniţial, efectuarea unor predicţii bazate pe sesizarea tendinţelor.	
REACŢIE DIRIJATĂ	3. APLICARE Vizează *utilizarea* cunoştinţelor învăţate în procesul de instruire – în situaţii problematice noi, diferite de cele cunoscute de elev.	VALORIFICARE
AUTOMATISM	4. ANALIZĂ Vizează *posibilitatea de a descompune* un material în părţile sale componente, descoperind relaţiile dintre aceste părţi şi modul de organizare a lor. Vizează analiza elementelor, a relaţiilor şi a principiilor de organizare a unui obiect, eveniment, fenomen, problemă, etc.	ORGANIZARE
REACŢIE COMPLEXĂ	5. SINTEZĂ Vizează *capacitatea de ordin creativ* care permite reunirea elementelor separate ale unui proces de gândire într-un tot unitar.	CARACTERIZARE
	6. EVALUARE Vizează formularea unor judecăţi de valoare în legătură cu o anumită problemă şi cuprinde: – *critica* dovezilor şi judecata semnificaţiei unei probleme; – *aprecierea* suficienţei datelor pentru obţinerea soluţiilor; – *stabilirea* legăturii dintre rezultatul unei probleme cu alte probleme (stabilirea contextului unei probleme particulare într-o clasă de probleme).	

3.5. Obiectivele generale ale Religiei ca obiect de învățământ (obiective-cadru)

Aceste *obiective* indică *ceea ce se așteaptă să devină elevul*, ca rezultat al procesului instructiv-educativ, definind modul în care el ar trebui să se comporte după studiul Religiei.

În fiecare obiectiv sunt încorporate: *cunoaștere, trăire, acțiune.* Atitudinile și capacitățile spirituale se formează și prin procesele de învățare, deci și prin intermediul cunoștințelor. *Triada* obiectivelor urmărite ar fi, deci:

a) atitudini și capacități spirituale;

b) aptitudini și obișnuințe;

c) cunoștințe (concepte și metodologii).

A. În domeniul *COGNITIV*, esența cunoașterii Religiei este de a ști și de a răspunde, de a forma deprinderi și abilități mentale, de a realiza transferul învățării. Religia lărgește orizontul de cunoaștere, furnizează informații empirice, descriptive, teoretice, care prezintă importanță pentru înțelegerea relației om-Dumnezeu. Percepțiile, senzațiile, memoria, gândirea, imaginația sunt procese prin care elevul asimilează, prelucrează și stochează informațiile, realizându-și componenta intelectuală a personalității sale.

Elevii trebuie:

- *să cunoască* evenimentele principale ale istoriei mântuirii, cu ajutorul cărora să reconstituie (să urmărească) drumul străbătut de creștinism de la începuturile lui până în zilele noastre;
- *să poată opera* cu noțiunile și dogmele fundamentale ale învățăturii creștine, pentru a elabora raționamente și judecăți;
- *să fie în măsură să se folosească* de deprinderile de muncă independentă, pentru a selecta din diverse surse de informație date, fapte, evenimente referitoare la is-

toria biblică a Vechiului și Noului Testament, la Istoria Bisericii Universale, la Istoria Bisericii Ortodoxe Române;

- *să interpreteze* Adevărul Revelat într-un mod întemeiat pe Sfânta Scriptură și în lumina Sfintei Tradiții;
- *să apere* Adevărul Revelat și *să combată* argumentat, ferm, orice încercări de denaturare sau falsificare a unor învățături de credință.

Obiectivele cognitive se împart în două subdiviziuni:

a) *cunoașterea* prin memorare, care include *formarea* unor capacități de recunoaștere, *reproducere și redare* a cunoștințelor dobândite în legătură cu trecutul Bisericii Universale și al Bisericii Ortodoxe Române, cu istoria Vechiului și Noului Testament, cu comportamentul adevăratului creștin în cele mai diverse situații.

Această cunoaștere corespunde *obiectivelor de factură informativă.*

b) *deprinderi și capacități*, care au în vedere modul în care se utilizează și se operează cu informațiile dobândite, prin *formarea* deprinderilor și capacităților intelectuale care să le permită elevilor *să înțeleagă, să aplice, să sintetizeze și să evalueze* evenimente, fapte, învățături, *să valorifice* cunoștințele cu potențial *formativ* ridicat.

Rolul hotărâtor în realizarea obiectivelor cognitive îl are *calitatea* cunoștințelor dobândite de elevi și nu cantitatea lor.

Pe funcția cognitivă a Religiei se fundamentează valențele educativ-formative ale acesteia.

B) În domeniul *AFECTIV*, obiectivele vizează:

- *formarea* noțiunilor, aptitudinilor și convingerilor religios-morale, a *caracterului religios-moral*, cu desăvârșirea lui în *personalitatea creștină*, și atingerea idealului religios-moral;
- *cultivarea* virtuților creștine – credința, nădejdea și dragostea –, a valorilor și sentimentelor religios-morale;
- *formarea conduitei morale* și a *conștiinței morale.*

1. *Caracterul religios-moral* creştin poate fi înţeles ca unitatea spirituală religios-morală realizată şi dezvoltată în dependenţă cu idealul creştin al desăvârşirii, prin efort individual liber, prin lucrarea Bisericii şi prin asistenţa harului divin. Această unitate se manifestă constant, ferm şi hotărât, prin trăsături voluntare, raţionale, încălzite de sensibilitate, curăţite de patimi şi de egoism.

Caracterul religios-moral se evidenţiază prin câteva trăsături esenţiale:

- *iubirea* faţă de Dumnezeu şi de aproapele;
- *blândeţea*, smerenia, sinceritatea, curăţia vieţii, rugăciunea, munca, spiritul comunitar, perseverenţa în virtuţi, statornicia în credinţă şi convingeri, ataşamentul necondiţionat faţă de Hristos, apărarea şi propovăduirea credinţei, fermitatea. Creştinismul nu este numai învăţătură, ci este viaţă activă şi afectivă. Caracterul este o realitate proprie fiecărui om; el nu se formează dintr-o dată şi depinde de fire, mediu şi voinţă. Profesorul de Religie poate influenţa caracterul elevilor săi, modelându-l după, în şi cu Hristos. Copiii, elevii trebuie călăuziţi permanent spre a face bine, spre Hristos. Caracterul moral nu este ultima etapă pe drumul ce duce spre idealul moral.

2. *Personalitatea morală* este cea care constituie suprema întrupare a idealului moral. Personalitatea creştină, morală, este persoana ajunsă la desăvârşire prin întruparea binelui. Fiecare persoană poate ajunge – prin săvârşirea binelui – personalitate morală, creştină. Formarea caracterului moral este, deci, inclusă în formarea personalităţii morale. Idealul educării creştine este, deci, formarea de personalităţi morale, de persoane care să săvârşească în mod constant binele.

3. *Conştiinţa morală* este puterea sufletească din om; prin ea, oamenii sunt în măsură să judece fiecare caz în parte: dacă se încadrează în ideea de bine sau în ideea de

rău. Ea garantează existența unei ordini morale, iar esența vieții morale este binele moral.

Problema binelui și a răului se lămurește și se purifică, pentru elevi, în cadrul orei de Religie. Trăirea și cunoașterea învățăturii lăsate nouă de Hristos duc la formarea conștiinței religios-morale, prin continua lărgire a cercului de cunoștințe, pe baza experienței și a trăirilor care se ivesc o dată cu deprinderea vieții religios-morale. La formarea conștiinței morale a elevilor contribuie educația familială, mediul, ocupația, modul de viață, lectura. La ora de Religie, putem influența formarea conștiinței morale prin exemplul personal, prin exemple din viețile sfinților, prin recomandarea unor lecturi adecvate. Să nu uităm, de asemenea, că îndeplinirea comandamentelor conștiinței morale creștine se face nu din *constrângere*, ci din *convingere*.

Din conștiința morală fac parte *reprezentările, noțiunile, convingerile și aprecierile* religioase pe care și le construiesc elevii în legătură cu valoarea religios-morală a acțiunilor lor sau ale altora.

4. *Conduita morală* cuprinde formarea *deprinderilor* și *obișnuințelor* religios-morale, a *trăsăturilor* de *voință* și *caracter* ale elevilor. Pentru a putea forma toate acestea, trebuie folosite:

- *exercițiul moral*;
- *exemplul* părinților, al profesorului de Religie, lecturi sau filme adecvate;
- *aprobarea* sau *dezaprobarea* profesorului, care apreciază sau nu fapta elevului, prin observații;
- *îndemnul* de a continua fapta bună începută.

Profesorul de Religie trebuie să cultive la elevi și *sentimentele* care nu se pot învăța unii de la alții: bunătatea, compătimirea, recunoștința, dreptatea, hărnicia, cinstea, răbdarea și altele.

Formarea deprinderilor morale în săvârșirea binelui și pentru viețuire creștină în Hristos trebuie să înceapă din clasele mici – clasele I-IV. Unii elevi nu pot dobândi aceste deprinderi și obișnuințe în familie, deci profesorul de Religie trebuie să dea dovadă de răbdare și tact pedagogic pentru a le arăta acestor elevi ce este bine și de ce este bine să aibă o anumită comportare.

Iată, deci, ce trebuie să urmărim în cadrul orei de Religie: *formarea conștiinței morale*, a *conduitei morale*, a *caracterelor religios-morale* și a *personalității creștine*. Esența acestor obiective constă în *dezvoltarea* atitudinilor, în *transmiterea* normelor și valorilor religios-morale care să joace un rol important în modelarea personalității elevului, prin întărirea legăturii lui cu Dumnezeu și cu oamenii, în Duh, Adevăr și dragoste.

Latura afectivă cuprinde *emoții, dispoziții afective, sentimente, pasiuni*. Elevul trebuie sensibilizat; apoi, el devine activ și apar convingerile, atitudinile și acceptarea *sistemului de valori* religios-morale. Această asimilare, sau acceptarea, se face pe parcursul unui proces îndelungat, în care sunt educate continuu:

- *receptivitatea*, adică stadiul în care elevul conștientizează prezența valorilor religios-morale și la acordă atenție;
- *răspunsul*, adică stadiul în care elevul acceptă aceste valori prin propria-i voință, simte bucurie și satisfacție în contactul cu aceste valori;
- *valorizarea*, adică stadiul în care elevul evaluează aceste valori și se raportează la ele;
- *organizarea*, adică stadiul în care elevul conceptualizează aceste valori și le organizează;
- *caracterizarea*, adică stadiul în care elevul se raportează funcție de ansamblul de valori religios-morale.

Domeniul afectiv este greu de măsurat riguros, procesele afective fiind, cum bise se știe, puțin sesizabile.

C. În domeniul *PSIHOMOTOR*, amintim:

a) *comunicarea verbală*: identificarea, recunoașterea, deprinderea, valorificarea etc.;

b) *comunicarea non-verbală*: expresii corporale, gesturi care însoțesc comunicări verbale, expresii ale feței (săvârșirea de mătănii, a semnului Sfintei Cruci, poziția în timpul rugăciunii și altele).

Putem sesiza că învățământul religios are drept *obiective generale:*

I. *cunoașterea și trăirea* învățăturii de credință creștine, *acceptarea* valorilor religioase care stau la baza vieții și faptelor religios-morale;

II. *explicarea și înțelegerea* practicii religios-morale;

III. *proiectarea* vieții religios-morale sub aspectul ei intern și extern.

Elevii trebuie *să știe* și *să mărturisească* limpede *CE CRED, DE CE CRED și CUM CRED.*

Elevii trebuie:

- *să cunoască* învățătura Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții;
- *să explice* învățătura Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții;
- *să înțeleagă* corect Adevărul de credință revelat;
- *să ajungă la cunoașterea și iubirea lui Dumnezeu, a operei Sale mântuitoare și a modelelor de viață sfântă sau de trăire religios-morală*;
- *să exprime* în diferite modalități (povestire, descriere etc.) materia studiată la Religie;
- *să cunoască* istoria trecută și actuală a Bisericii Creștine, în general, și a Bisericii Ortodoxe Române, în special;
- *să cunoască* și *să înțeleagă* desfășurarea vieții și lucrării Bisericii Creștine și a Bisericii Ortodoxe Române, în toate laturile ei, până în zilele noastre;

- *să cunoască* tezaurul național-cultural, la a cărui făurire și-a adus contribuția și Biserica Ortodoxă Română;
- *să înțeleagă* rolul pe care l-a avut religia creștin-ortodoxă în dăinuirea de secole a neamului românesc pe aceste meleaguri;
- *să conștientizeze* apartenența lor la Biserica Ortodoxă, Biserica națională strămoșească și la un spațiu istoric, etnic și cultural în strânsă interdependență cu Biserica neamului;
- *să manifeste toleranță, acceptare, dar și fermitate față de realitățile pluriconfesionale din România*;
- *să opereze* cu informația religioasă, în scopul exersării memoriei, imaginației etc., și cultivării atitudinilor, sentimentelor și convingerilor religios-morale;
- *să dobândească*, prin rugăciune și meditație, virtuțile creștine necesare: nădejdea, credința, dragostea, smerenia, dreptatea, cumpătarea, tăria de caracter, pe care să le folosească în viață;
- *să perceapă* sensul pozitiv al credinței;
- *să discearnă* între valorile pozitive și elementele negative;
- *să aplice* cunoștințele religioase în formarea conduitei lor morale;
- *să-și formeze* o conduită și o viață morală exemplară: să nu aducă aproapelui prejudicii, să fie corecți, cinstiți, muncitori, modești, să asculte de părinți, de profesori, de legile țării.

Cu cât cunoștințele dobândite de către elevi din studiul Religiei vor fi mai mult și mai bine aplicate în viață, cu atât înseamnă că învățământul religios își realizează obiectivele sale generale, scopul său.

Câteva *cerințe* care trebuie respectate pentru realizarea acestor obiective sunt:

- *înțelegerea, evaluarea* și *aplicarea* valorilor și normelor religios-morale se manifestă diferențiat, în funcție de particularitățile de vârstă și individuale ale elevilor;
- *elevii trebuie să înțeleagă* corect valorile și conținutul normelor religios-morale și să-și formeze judecăți religios-morale, aprecieri și opinii corecte;
- *consecvența* și *continuitatea* acțiunilor educative sunt absolut necesare pentru realizarea obiectivelor generale ale Religiei. Prin continuitate în formarea noțiunilor, convingerilor și comportamentului religios-moral se respectă și *unitatea de acțiune a factorilor educaționali* – școală, familie, Biserică –, precum și unitatea procesului instructiv și educativ.

O normă religios-morală, un principiu religios-moral trebuie să fie traduse în *fapte moral bune*, ceea ce trebuie să aibă la bază și o trăire afectivă. Așa realizăm concordanța între *ceea ce știm că trebuie să facem* (componenta cognitiv-valorică) și *ceea ce facem* în realitate (componenta acțional-practică).

3.6. Obiective specifice ale Religiei ca obiect de învățământ (obiective de referință)

Dacă obiectivele generale precizează finalitățile sistemului și ale diferitelor sale subsisteme, domeniile și tipurile de schimbări preconizate a se realiza pe întreaga durată a studiului unei discipline – *obiectivele specifice, sau de referință* – au un *grad de generalitate medie*, fiind formulate pentru fiecare disciplină, pentru fiecare an de studiu în parte.

În definirea acestor obiective se iau în calcul elementele de progresie, prin încercarea de adaptare la capacitățile de înțelegere și la nivelul de înțelegere al elevilor.

Vom prezenta în continuare, pentru exemplificare, câteva *obiective specifice* ale studiului Religiei în ciclul primar, gimnazial și liceal.

I. *În clasele primare* (I-IV) se pun bazele educației religios-morale.

În clasa I, elevii trebuie:

- să se deprindă cu rugăciunea, ordinea și curățenia;
- să știe faptul că, fără Dumnezeu, nimic nu se începe și nimic nu se face;
- să învețe rugăciunile elementare pentru orice creștin (rugăciunea de dimineață, de seară, *Tatăl nostru*, rugăciunea la intrarea și ieșirea din clasă) și *Crezul* sau *Simbolul credinței*;
- să săvârșească corect și cu evlavie semnul Sfintei Cruci;
- să deprindă ordinea și ascultarea din poveștile cu conținut moralizator;
- să-și însușească noțiunile de bunătate, de iubire și întrajutorare, de ascultare de părinți și învățători.

În clasa a II-a, se pun bazele terminologiei teologice. Elevii trebuie:

- să înțeleagă și să explice noțiunile teologice de *post, rugăciune, ispită, rău* și altele;
- să înțeleagă și să explice termeni ca *înger, amin, colind* ș.a.;
- să știe de existența sărbătorilor în calendarul creștin-ortodox.

În clasele a III-a și a IV-a, elevii trebuie să fie capabili:

- să-și însușească și să explice pildele biblice din Vechiul și Noul Testament;
- să se familiarizeze cu istoria biblică a Vechiului Testament și a Noului Testament;
- să înțeleagă că legătura dintre Vechiul și Noul Testament este Iisus Hristos;
- să cunoască semnificația icoanei, a Sfintei Biserici, a Crezului, a Sfintei Liturghii și a Sfintelor Taine;

– să realizeze corelarea disciplinei Religiei cu alte materii: geografia, istoria.

II. *În clasa a V-a* se studiază Vechiul Testament, deci și obiectivele sunt mai numeroase, elevii trebuind:

– să-și procure Sfânta Scriptură și Mica Biblie;
– să mânuiască Sfânta Scriptură corect: să știe să caute o carte, un capitol, un verset, să citească un text, o pericopă, un verset;
– să-și însușească bine conținutul principalelor evenimente prezentate, din istoria Vechiului Testament;
– să înțeleagă importanța studiului Vechiului Testament pentru istoria mântuirii, importanța studiului istoriei poporului evreu, ca popor ales de Dumnezeu;
– să înțeleagă importanța studierii evenimentelor din viața poporului în mijlocul căruia a predicat Hristos;
– să indice, pe baza cunoașterii evenimentelor din Vechiul Testament, importanța Vechiului Testament pentru Noul Testament.

La *clasa a VI-a* se studiază Noul Testament, iar elevii trebuie să fie capabili:

– să lucreze corect cu Sfânta Scriptură;
– să înțeleagă că Noul Testament este Legea cea Nouă, legea Fiului lui Dumnezeu;
– să cunoască succesiunea evenimentelor din viața și activitatea Mântuitorului și importanța lor în istoria mântuirii omului;
– să exprime în diferite modalități (povestire, descriere, interpretare) învățăturile și parabolele Mântuitorului;
– să cunoască momentul întemeierii Bisericii Creștine și modul în care a avut loc răspândirea creștinismului prin predica Sfinților Apostoli;
– să realizeze întrepătrunderea dintre Vechiul Testament și Noul Testament;
– să înțeleagă că Scriptura este cu adevărat Cuvântul lui Dumnezeu;

– să cunoască titlurile Cărților Noului Testament și autorii lor (patru Evanghelii, Faptele Apostolilor, 21 de Epistole și Apocalipsa).

În *clasa a VII-a*, programa prevede studiul unor noțiuni de Istorie a Bisericii Universale și a Bisericii Ortodoxe Române. Elevii trebuie:

– să cunoască momentul, locul și semnificația întemeierii Bisericii Creștine;
– să explice modul în care s-a petrecut răspândirea creștinismului în lume, cine a răspândit creștinismul, persecuțiile și cauzele lor etc.;
– să înțeleagă necesitatea Sinoadelor Ecumenice și formularea învățăturii de credință;
– să precizeze și să cunoască începuturile creștinismului pe teritoriul patriei noastre;
– să explice cum a avut lor răspândirea creștinismului pe teritoriul patriei noastre;
– să cunoască organizarea Bisericii Ortodoxe Române de la începuturi până azi;
– să cunoască evenimentele istorice cele mai importante din existența Bisericii Ortodoxe Române;
– să precizeze rolul Bisericii Ortodoxe Române în:
  1. păstrarea unității de neam și de limbă a poporului român;
  2. întemeierea școlii românești;
  3. formarea literaturii și culturii poporului român;
– să opereze cu noțiunile cronologice învățate;
– să cunoască viața și activitatea unor ierarhi, cărturari sau sfinți români ce au contribuit la formarea literaturii și culturii poporului român, la păstrarea unității de neam și credință a poporului nostru, sau care au fost modele de viață sfântă și pilde de trăire religios-morală;
– să sesizeze și să înțeleagă situația Bisericilor creștine din lume și relațiile dintre ele;

– să cunoască pluralitatea cultelor religioase din România și să înțeleagă sensul cuvântului *toleranță*;
– să se atașeze afectiv de Biserica Ortodoxă Română, Biserica strămoșească a neamului nostru.

În clasa a VIII-a, programa are în vedere ore de morală creștină și catehism.

Elevii trebuie să fie capabili:
– să cunoască și să explice principalele adevăruri de credință (referitoare la Revelația Divină, Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, învățătura creștină despre Dumnezeu, despre mântuire, Sfintele Taine, Biserica ș.a.);
– să stăpânească foarte bine conținutul și sfera adevărurilor de credință, utilizându-le corect;
– să sesizeze unele diferențe interconfesionale referitoare la anumite adevăruri de credință;
– să precizeze, atunci când este cazul, învățătura de credință în fața atacurilor prozelitismului religios;
– să cunoască unele dintre opiniile sectare referitoare la adevărurile de credință și să le combată în spirit tolerant, dar ferm;
– să cunoască, să explice și să înțeleagă semnificația cultului creștin-ortodox (Sfânta Liturghie, Sfintele Taine, cinstirea sfinților, a icoanelor etc.);
– să precizeze semnificația postului, rugăciunii și a sărbătorilor creștine;
– să clasifice și să exemplifice principalele sărbători creștine;
– să cunoască, să precizeze și să înțeleagă noțiunile de *virtute*, *păcat*, concepția creștină despre familie, despre relațiile dintre tineri ș.a.;
– să-și formeze conduita și viața morală în acord cu morala și religia creștin-ortodoxă.

Iată deci cum, în clasele gimnaziale, se are în vedere conturarea cu mai multă rigurozitate a unor probleme legate de istoria biblică a Vechiului și Noului Testament, de istoria

Bisericii Creştine şi a Bisericii Ortodoxe Române, de învăţătura de credinţă şi morala creştină, de liturgică şi de cult creştin-ortodoxe.

Acestea sunt menite să ducă la înţelegerea vieţii bisericeşti, a tezaurului doctrinar şi moral al creştinismului în general şi al creştinismului creştin-ortodox în special, precum şi la formarea unor priceperi şi deprinderi religios-morale.

III. Pentru *învăţământul liceal şi profesional* se are în vedere ca toate cele de mai sus să fie prezentate într-o formă superioară, care să corespundă unor răspunsuri pentru vârsta marilor întrebări. Ele trebuie să ducă la formarea unor convingeri religios-morale specifice omului care se pregăteşte pentru responsabilităţile sociale. Disciplinele pentru clasele de liceu sunt: Istoria Bisericii Universale, Istoria Bisericii Ortodoxe Române, Învăţătura de credinţă Ortodoxă, Morala creştină şi Istoria culturii, spiritualităţii şi artei româneşti. Astfel, la sfârşitul claselor de liceu, elevii trebuie să fie capabili:

- să cunoască cele mai importante aspecte ale dezvoltării Bisericii în plan universal şi naţional;
- să demonstreze cunoaşterea tezaurului doctrinar, moral şi cultural al civilizaţiei creştine în general şi al celei ortodoxe române în special;
- să înţeleagă evenimentele şi fenomenele din istoria Bisericii, în conexiunea lor socială, politică şi cultural-religioasă;
- să precizeze rolul şi importanţa vieţii şi activităţii spirituale de-a lungul istoriei poporului român;
- să realizeze sinteze noţionale sau cronologice pe teme mari, cum ar fi: Adevărul de credinţă revelat, Istoria Bisericii Universale sau a Bisericii Ortodoxe Române, Morala socială sau individuală, cultul Bisericii;
- să stabilească şi să înţeleagă corect contribuţia religiei creştine la tezaurul de valori al umanităţii şi al poporului român;

- să dovedească deprinderi de lectură a Scripturii și a cărților religioase;
- să cunoască, să redea și să opereze cu noțiunile, conceptele, învățăturile însușite în cadrul orei de Religie;
- să aplice cunoștințele învățate – în comportament și în viață;
- să-și formeze o conduită morală în acord cu învățătura creștin-ortodoxă și un caracter religios-moral.

3.7. Obiective operaționale ale Religiei ca obiect de învățământ

Aceste obiective sunt formulate de către profesor la nivelul fiecărei teme sau lecții de Religie. Ele descriu cât mai concret posibil *ce va ști* și *ce va fi capabil elevul să facă* la sfârșitul unei activități de instruire. Un obiectiv operațional descrie *precis* finalitățile fiecărei activități didactice (cognitive, afective, psihomotrice).

La formularea obiectivelor operaționale se folosesc *verbe de acțiune*, cum sunt: a defini, a numi, a convinge, a indica, a deduce, a recunoaște, a distinge, a formula, a enumera, a motiva, a comunica, a selecta, a interpreta, a explica, a deprinde, a expune, a argumenta, a elabora, a exemplifica, a stabili etc.

Operaționalizarea obiectivelor didactice se realizează cu ajutorul algoritmilor cunoscuți sub denumirea de *proceduri*. Cea mai simplă *procedură* cuprinde trei precizări:
- *denumirea* comportamentului (1);
- *condițiile* de producere a lui (2);
- *criteriul* de reușită (3).

Exemplu: La lecția „Pogorârea Duhului Sfânt", iată operaționalizarea unui obiectiv prin procedura de mai sus:

- elevul *precizează* ce evenimente au avut loc la Cincizecime (1);
- urmărind (privind) icoana cu reprezentarea praznicului Cincizecimii și citind textul de la *Fapte* (II, 1-11) (2);
- elevul explică pogorârea Duhului Sfânt peste Apostoli, sub forma unor limbi „ca de foc", vorbirea în limbi și întemeierea Bisericii Creștine (3).

Criteriul de reușită este *nivelul minim de acceptare* a rezultatului, care se stabilește în funcție de importanța, complexitatea, dificultatea și gradul de noutate al obiectivului.

Obiectivele operaționale pot fi prezentate și sub forma unui tabel cum e cel de mai jos, din care reiese clar operaționalizarea obiectivelor.

Situația (condiția de manifestare)	Verbul (desemnează capacitatea de dovedit)	Obiectul (performanța așteptată)	Acțiunea (prin care se dovedește capacitatea)
Fiind dat textul de la *Matei* (X, 2-4)	*să precizeze*	numele celor doisprezece apostoli ai Mântuitorului	prin scrierea numelor lor în caiete
Fiind date mai multe icoane cu reprezentările unor sfinți mai importanți	*să se recunoască*	icoana ce reprezintă pe Sfântul Gheorghe	prin indicarea icoanei pe care este reprezentat Sfântul Gheorghe.

Obiectivele operaționale pot fi prezentate și sub forma indicată mai jos.

Obiective operaționale pentru lecția „Revelația divină", clasa a XI-a

Elevii trebuie:

- *să cunoască*, reușind *să definească* „Revelația", „Revelația naturală" și „Revelația supranaturală";

– *să înțeleagă*, reușind *să explice*, care sunt cele două izvoare ale Revelației supranaturale;
– *să aplice*, reușind *să enumere* ce cuprind cele două izvoare ale Revelației supranaturale;
– *să analizeze*, reușind *să stabilească* vechimea cărților Sfintei Scripturi și a Tradiției, numele autorilor cărților Sfintei Scripturi și legătura dintre cele două izvoare;
– *să sintetizeze*, reușind *să precizeze* importanța celor două izvoare ale Revelației pentru cunoașterea adevărului de credință;
– *să evalueze*, reușind *să justifice* rolul Revelației în planul iconomiei divine și al mântuirii omului.

Obiectivele operaționale sunt:
– *obiective informaționale* – ce trebuie elevul *să știe* la sfârșitul activității didactice (cunoștințe, informații, idei etc.);
– *obiective formative* – ce trebuie elevul *să știe să facă* la sfârșitul lecției (priceperi, deprinderi, abilități, capacități etc.).

Obiectivele operaționale descriu într-o formă condensată rezultatele concrete planificate: ce se așteaptă de la elevi după desfășurarea unor activități didactice educative.

3.8. Obiectivele lecției de Religie

La nivelul lecției, care este concretizarea studierii Religiei, trebuie parcurs următorul *traseu*, schematizat în forma următoare:

PROFESOR →	OBIECTIV GENERAL AL LECȚIEI (1)
SCENARIUL ACTIVITĂȚII DIDACTICE →	PLANUL CONȚINUTULUI DE IDEI (2)
ELEV →	OBIECTIVE INFORMAȚIONALE ȘI FORMATIVE (3)

1. *Fixarea obiectivului general* al lecției, ca, de exemplu:
- de *a transmite elevilor cunoștințe* privind „Răspândirea creștinismului pe teritoriul patriei noastre în primele șapte (VII) secole" (clasa a VII-a);
- de *a sistematiza cunoștințele dobândite* de elevi, referitoare la „Organizarea Bisericii Ortodoxe Române în trecut și astăzi" (clasa a VII-a).

În funcție de domeniul lecției de studiat, se stabilește planul de predare-învățare.

2. *Planul conținutului de idei* stabilește, deci, planul de predare-învățare, după care se formulează obiectivele operaționale.

3. *Obiectivele operaționale*, elaborate în funcție de elevi, sunt exprimate prin *verbe de acțiune*, care desemnează comportamente concrete, direct măsurabile. Profesorul stabilește precis, la fiecare lecție, ce modificări se așteaptă să se producă în comportamentul elevilor săi, modificări care pot fi:
- de ordin *cognitiv* (a ști);
- de ordin *afectiv* (a simți);
- de ordin *psihomotor* (a face).

Dintre aceste obiective, cele afective sunt mai greu de exprimat în termenii unor comportamente observabile.

Comportamentele concrete se exprimă prin *verbe de acțiune*, iar termenii necomportamentali se exprimă prin *verbe intelectualiste*: a înțelege, a aprecia, a înțelege semnificația, a cunoaște, a sesiza, a manifesta ș.a.

Obiectivele de mare complexitate (convingerile religios-morale, sensibilitatea, atitudinile, ș.a.) nu pot fi operaționalizate complet.

Alături de precizarea obiectivelor operaționale ale lecției, trebuie adăugate, așa cum arătam mai înainte:
- *conceptul de performanță*, adică produs al fiecărui comportament așteptat, care arată ce trebuie să fie capabil elevul să facă sau să realizeze pentru a demonstra ceea ce știe;

– *condițiile materiale* de realizare a obiectivelor urmărite:
  – *mijloacele de învățământ* utilizate sau care nu pot fi utilizate;
  – *mijloacele psihologice* de realizare a obiectivelor: învățăturile anterioare, ce date i se furnizează elevului, ce cunoștințe sunt necesare. (*Exemplu:* – „fiind date următoarele...“; „având la îndemână...“; „folosind...“; „fără a folosi...“; „în următoarele împrejurări...“.)

Exemplu:

LECȚIA: „Răspândirea creștinismului pe teritoriul patriei noastre“

CLASA: a X-a

OBIECTIV GENERAL AL LECȚIEI: Sistematizare de cunoștințe

PLANUL CONȚINUTULUI DE IDEI AL LECȚIEI:

1. *Pătrunderea* creștinismului pe teritoriul patriei noastre înainte de cucerirea romană.
2. *Răspândirea* creștinismului pe teritoriul patriei noastre după cucerirea romană.
3. *Dovezi lingvistice* ale răspândirii creștinismului pe teritoriul patriei noastre.
4. *Dovezi arheologice* ale răspândirii creștinismului pe teritoriul patriei noastre în primele șapte secole.

OBIECTIVE OPERAȚIONALE ALE LECȚIEI

NR. CRT.	OBIECTIVELE OPERAȚIONALE	CUNOȘTINȚE, ABILITĂȚI, APTITUDINI, COMPORTAMENTE NEOBSERVABILE
1	1. Elevii *să precizeze:* – principalele căi de pătrundere și răspândire a creștinismului pe teritoriul patriei noastre;	Noțiuni de istorie. Gândirea. Relația cauză-efect.

	– principalii factori ce au favorizat pătrunderea și răspândirea creștinismului pe teritoriul patriei noastre.	
2	Elevii *să explice* noțiuni ca: *monogramă, păgân, donarium, relicvar* etc., și să le folosească în cuprinsul unor propoziții sau fraze.	Noțiuni din limbajul religios și istoric.
3	Elevii *să prezinte* principalele dovezi lingvistice și arheologice ale răspândirii creștinismului pe teritoriul patriei noastre.	Noțiuni de istorie și religie. Capacitatea de sinteză.
4	Elevii *să exemplifice* principalele dovezi enumerate mai sus.	Capacitatea de analiză.
5	Elevii *să demonstreze* înțelegerea faptului că: – poporul român s-a creștinat în timpul etnogenezei sale; – poporul român este popor de origine latină și creștinismul pe care l-a primit este ortodox, răsăritean.	Capacitatea de analiză și sinteză. Afectiv.

În concluzie, putem să spunem că *obiectivele pedagogice, scopurile* și *idealul educațional* sunt finalitățile la care trebuie să ajungem prin procesul instructiv-educativ.

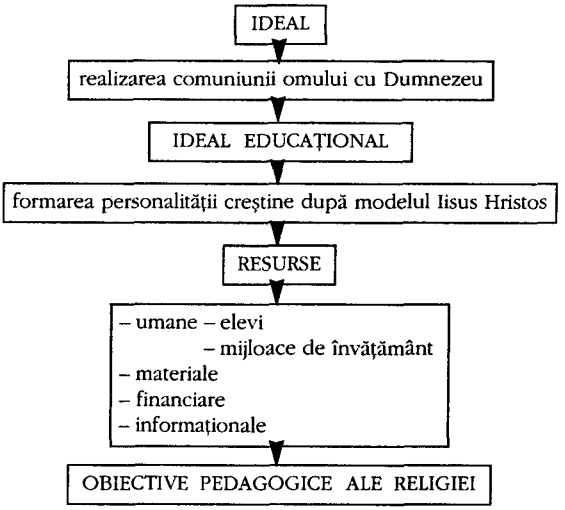

DOMENIUL	NIVEL DE COMPETENŢĂ	PERFORMANŢE NECESARE
COGNITIV	1. Cunoaştere 2. Înţelegere 3. Aplicare 4. Analiză şi sinteză 5. Evaluare	ELEVUL TREBUIE SĂ ŞTIE: – să enumere, să definească, să identifice. – să explice, să generalizeze, să demonstreze. – să aplice, să clasifice, să utilizeze, să ordoneze. – să analizeze, să compare, să deducă, să stabilească relaţii, să reorganizeze, să sintetizeze. – să judece critic, să interpreteze, să formuleze judecăţi de valoare, să extrapoleze.
AFECTIV	1. Sentimente 2. Motivaţii 3. Convingeri 4. Atitudini	– receptarea şi conştientizarea valorilor religios-morale, fenomenelor, activităţilor şi evaluarea acestora – reacţia prin asentiment, satisfacţie – valorizarea prin acceptare, angajare, organizare, conceptualizare şi sedimentarea valorilor – caracterizarea, atunci când sistemul de valori religios-morale se exprimă în personalitate.
PSIHO-MOTOR	1. Deprinderi 2. Conduite motrice 3. Operaţii manuale	– perceperea deprinderii – dispoziţia sau starea de pregătire – executarea corectă a deprinderii

4.

CONȚINUTUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI RELIGIOS

Conținutul învățământului cuprinde, *în general*, valorile științifice, tehnice și umaniste (socio-umane) structurate în programe și manuale școlare, pe baza unor criterii științifice, psihologice și pedagogice.

Conținutul orientează întregul proces de predare-învățare și evaluare și trebuie permanent actualizat și restructurat, în funcție de progresele realizate în știință, în tehnică și în cultură.

Astăzi se vorbește foarte mult, în domeniul învățământului, despre noțiunea de *curriculum* specializat. Acesta se definește ca fiind un program de instruire planificată și organizată, în scopul formării sau dezvoltării unui sistem de cunoștințe, capacități, abilități, aptitudini, convingeri, sentimente, atitudini. *Curriculum*-ul trebuie centrat pe trebuințele, pe capacitățile intelectuale și pe participarea elevilor la procesul de instruire.

Pentru a asigura o pregătire anticipativă a personalității, învățământul trebuie să-și adapteze conținuturile la cerințele societății.

Conținutul învățământului religios trebuie să răspundă, deci, cerințelor societății și ale formării integrale, armonioase, heteronome și creative a personalității creștine a elevilor.

Astăzi se apreciază că învățământul trebuie să-și intensifice *caracterul formativ*. Accentul va trebui să cadă pe:

- *dezvoltarea* inteligenței și creativității elevilor;
- *policalificare*;
- *însușirea* limbajelor (simbolico-matematice, de programare etc.);

– *însușirea* de cunoștințe fundamentale cu valoare operațională;
– *formarea* unor capacități intelectuale;
– *formarea comportamentului religios-moral* (care include comportamentul moral-cetățenesc).

Prospectarea idealului educațional creștin, a scopurilor și obiectivelor instructiv-educative ale Religiei ca obiect de învățământ răspunde la întrebarea: *ce avem* de realizat în domeniul educației pentru a forma *personalitatea creștină umană*, pentru ca ea să se poată integra cu eficiență în societatea următoarelor decenii?

Astăzi, planificarea obiectelor de învățământ și ordonarea lor pe ani de studii și clase, în funcție de gradul de învățământ și de profilul școlii, se concretizează în planurile de învățământ. Acestea au în vedere:
– *diferențierea* cunoștințelor pe obiecte de studiu;
– *stabilirea* de relații între cunoștințele de specialitate, adică integrarea lor în sisteme largi, interdisciplinare și transdisciplinare;
– *realizarea*, prin procesul de învățământ, a trunchiului comun de cultură generală și a educației permanente.

Concepția modernă privind cultura generală include cunoștințe fundamentale din domeniile principale de activitate: *știință*, *tehnică*, *cultură* literar-artistică, *filosofie*, *religie*.

Planurile de învățământ prevăd Religia ca *disciplină școlară* pentru clasele I-XIII și școli profesionale.

Elementele conținutului învățământului sunt:
– obiectivele generale,
– organizarea sistemului școlar,
– sistemul pe discipline, grupe de discipline,
– conținutul de bază al disciplinei, structura lui,
– numărul de ore,
– îndrumări metodice și material didactic,
– metode de predare și evaluare.

4.1. Locul Religiei în planul de învățământ

Fondul spiritual și stabil al educației se află în multiplele ei ramuri sau dimensiuni: intelectuală, morală (implicit civică), estetică, profesională, fizică și fundamental religioasă.

Planul de învățământ este nemijlocit legat de idealul educativ pe care și-l propune societatea. El exprimă modul în care este concepută valorificarea diferitelor domenii ale cunoașterii și acțiunii umane, în vederea dezvoltării tinerelor generații.

Planurile de învățământ cuprind Religia ca disciplină școlară. Religia se studiază în ciclul primar, gimnazial, liceal și profesional, câte o oră pe săptămână. Elevul – cu acordul părintelui sau al tutorelui – alege confesiunea sau cultul religios.

Putem să spunem că Religia și-a recăpătat locul și rolul pe cere le-a avut în școala românească din perioada interbelică. S-a creat posibilitatea revenirii la un sistem de instruire și educație moral-religioase cu frumoase tradiții în învățământul din România. Învățământul religios nu este o simplă cunoaștere a adevărurilor de credință, nu este numai un obiect de învățământ, ci este un *principiu educativ*, o disciplină care urmărește formarea unor personalități armonioase și creatoare și dezvoltarea psiho-umană a elevilor, în conformitate cu toate laturile instruirii și educației școlare, intelectuale, estetice, morale, profesionale, fizice.

4.2. Programele de Religie

Reprezintă o „listă" de *teme* ce urmează a fi predate, însoțită, eventual, de anumite *îndrumări metodice* privind realizarea acestora. Se elaborează *programe pedagogice*

operaționale, care cuprind și activitățile, deprinderile, competențele și modurile de comportare pe care elevii trebuie să le manifeste la sfârșitul etapei de învățare proiectate, deci rezultatele așteptate de la cel ce învață.

Este greu de elaborat o asemenea programă operațională, mai ales pentru disciplina „Religie", deoarece este dificil a descoperi, a circumscrie și a exprima obiectivele ce corespund unor intenții educative, în termeni care să arate rezultatele așteptate. În ultimul timp însă, s-a demonstrat că se pot întocmi astfel de programe și că eficiența acestui demers poate fi maximă.

Prin materia învățământului religios înțelegem totalitatea cunoștințelor selecționate după anumite criterii, pentru a fi împărtășite elevilor. Cu acordul Ministerului Educației Naționale, autoritatea bisericească precizează prin programă analitică ce anume trebuie să li se transmită elevilor din ceea ce este considerat ca esențial de transmis.

Materia de învățământ religios este aleasă potrivit cu scopul pe care îl urmărim în cadrul acestui învățământ și în legătură cu posibilitățile intelectuale ale elevilor.

Învățământul religios se adresează *sufletelor elevilor*: rațiunii, voinței și sentimentului lor. Cele trei ramuri ale materiei de învățământ religios sunt:

– *materia istorică*;
– *dogmatica și morala*;
– *cult divin ortodox*.

Dacă sistematizăm materia învățământului religios, putem încadra cele trei grupe de materie în:

– *teme cu conținut istoric:* Vechiul Testament, Noul Testament, Sfânta Tradiție, Istoria Bisericii Universale, Istoria Bisericii Ortodoxe Române, Artă, Cultură și Spiritualitate Ortodoxe.

– *teme doctrinare (dogmatică, morală, liturgică, catehism, cult divin):* principalele dogme creştine (adevărurile de credinţă revelate); legea morală, păcatul şi virtutea etc.; noţiuni de catehism creştin-ortodox; acte de cult, Sfintele Taine, Sfintele Slujbe etc.

1) *Programa analitică pentru ciclul primar* prevede însuşirea unor cunoştinţe religioase ce cuprind noţiuni fundamentale ale tezaurului revelat – *Sfânta Scriptură* şi *Sfânta Tradiţie*. La cursul primar, prin lecţii moralizatoare, pilde, naraţiuni biblice, rugăciuni şi cântări religioase se urmăreşte a se dezvolta sensibilitatea micilor elevi şi receptivitatea la nivelul specific vârstei lor, concomitent cu înţelegerea unui fond doctrinar, pe măsura capacităţii lor de însuşire a acestor cunoştinţe.

2) *Programa analitică pentru gimnaziu* prevede implantarea în sufletele elevilor a *Istoriei Biblice* a Vechiului şi Noului Testament (clasele a V-a şi a VI-a), a noţiunilor de *Istoria Bisericii Universale* şi de *Istorie a Bisericii Ortodoxe Române* (clasa a VII-a), precum şi a noţiunilor de *Morală* şi *Catehism* (clasa a VIII-a). Aceste teme sunt menite să ducă la înţelegerea vieţii bisericeşti, a tezaurului doctrinar şi moral al creştinismului, precum şi la formarea unor priceperi şi deprinderi religios-morale.

3) *Programa analitică pentru liceu şi şcoli profesionale* a fixat ca discipline de studiu: Istoria Bisericii Universale, Istoria Bisericii Ortodoxe Române, învăţătura de credinţă Ortodoxă, morala Creştin-Ortodoxă, istoria culturii, spiritualităţii şi artei româneşti.

Elevii trebuie să găsească în aceste lecţii cele mai interesante aspecte ale dezvoltării Bisericii în plan universal şi naţional, cu întreaga încărcătură de tezaur doctrinar, moral şi cultural – esenţa a ceea ce am putea numi *civilizaţie creştină*.

Diversitatea acestor domenii teologice nu trebuie să ne sperie, deoarece ele se adresează elevilor pe măsura înțelegerii lor, concis, simplu, clar, și nu urmăresc altceva decât ca *esențialul* să fie accesibil elevilor.

În alegerea materiei de învățământ religios *nu* mulțimea cunoștințelor religioase are caracter hotărâtor, ci scopul urmărit. De aceea, deși în programele analitice sunt cuprinse diverse domenii teologice, preluându-se din ele esențialul se evită supraîncărcarea programei de învățământ.

Unitatea materiei învățământului religios este respectată în virtutea *principiului concentrării*, care este prezent în întocmirea programei analitice.

Materia aleasă pentru învățământul religios ține cont de scopul învățământului religios și de cerințele sufletești ale elevilor, vizând realizarea personalității creștine.

4.3. Relația dintre programa analitică, manualele de Religie și lecție

Conținutul tematic al programei școlare este detaliat și organizat pe secvențe didactice în manualul școlar. La Religie sunt editate, deocamdată, doar manualele pentru clasele I-IV, însă sperăm că vor apărea curând și cele pentru clasele V-VIII.

Între conținutul tematic al programei analitice și manuale trebuie să existe concordanță. Pentru a alcătui o programă analitică și manualele corespunzătoare, trebuie să se țină seama de anumite *principii*:

- *concordanța* dintre conținutul tematicii și puterea de înțelegere a elevilor;
- *echilibrul* între volumul informațional și timpul util necesar însușirii noilor cunoștințe;

– *predarea* unor teme în funcție de momente semnificative din calendarul creștin-ortodox, astfel încât organic, emoțional și afectiv elevul să fie cât mai receptiv;
– *să existe concordanță* între programa analitică și manual, între succesiunea lecțiilor din programă și manual;
– *întrepătrunderea* unei tematici precise cu lecții ușoare și atractive pentru elevi, care să ducă la fixarea cunoștințelor elevilor și, mai ales, la formarea unor deprinderi religios-morale.

În acest mod, programa școlară se îmbină armonios cu planificarea și manualul.

5.

METODE DE ÎNVĂȚĂMÂNT SPECIFICE PREDĂRII-ÎNVĂȚĂRII RELIGIEI ÎN ȘCOALĂ

5.1. Definiția metodei, a metodologiei și a strategiei didactice

Metodele de învățământ sunt modalități de organizare și conducere a procesului de predare-învățare-evaluare a cunoștințelor și deprinderilor în funcție de obiectivele didactice.

În sens larg, metoda este calea urmată pentru atingerea unui scop, pentru obținerea unui rezultat, a unui mod sistematic de lucru, de gândire. Termenul provine din grecescul *methodos* (*odos* = cale, drum; *metha* = către, spre), ceea ce înseamnă "cale care duce spre...". Este, deci, un mod de căutare, de cercetare, de urmărire, de găsire a adevărului.

În sens restrâns, metoda este calea urmată pentru cunoașterea unui obiect, fenomen etc.

Metoda este un model sau un ansamblu organizat de procedee sau de moduri de realizare practică a operațiunilor care stau la baza acțiunii și conduce în mod programat și eficace la realizarea scopurilor sau obiectivelor propuse.

Activitatea instructiv-educativă reprezintă un ansamblu de acțiuni independente, subordonate atingerii unor finalități generale ale învățământului. Fiecare *acțiune* servește atingerii unui scop și fiecare acțiune este alcătuită din mai multe *operații*. Activității îi corespunde deci o metodologie, acțiunii – o metodă, iar operației – un procedeu. Metoda este, deci, înțeleasă ca purtătoarea acțiunii, iar procedeele sunt tehnici mai limitate de acțiune – niște detalii sau componente particulare în cadrul metodei. Relația dintre metodă

și procedeu este dinamică, în sensul trecerii cu ușurință de la o categorie la alta. Unei activități îi corespunde, prin urmare, o *metodologie*, adică un ansamblu de metode sau „tehnici de instruire". Metodologia se ocupă cu natura, funcțiile, locul și clasificarea tipurilor de metode întrebuințate în procesul predării-învățării, inclusiv cu descoperirea principiilor care stau la baza unei eficiente aplicări a acestora.

Metodologia, așadar, se referă la ceea ce profesorul și elevul întreprind în comun în vederea producerii învățării, facilitând interacțiunea dintre elevi și conținutul de învățat.

Strategiile didactice sunt modalități mai complexe de organizare și conducere a procesului de instruire, pe baza combinării metodelor, a mijloacelor de învățământ și a formelor de grupare a elevilor, în scopul realizării obiectivelor pedagogice. Strategiile didactice pot fi: *explicativ-demonstrative, algoritmice, euristice, inductive, deductive, combinate.*

În cadrul strategiilor se combină atât metodele și mijloacele de învățământ, cât și procedeele și tehnicile de lucru, asigurând un *învățământ activ-participativ*, care să dezvolte inteligența elevilor, dar mai ales *procesele afective și volitive* (în cadrul învățământului religios).

Iată cum problema „ce să se învețe?" (ce revine conținutului învățământului religios?) este legată de problema „cum să se învețe?" (prin ce metode?).

5.2. Clasificarea metodelor de învățământ

Metodele de învățământ se clasifică în diferite moduri: vechi și noi, tradiționale și moderne, informative și formative, pasive (neparticipative) și creative (participative).

Profesorul Ioan Cerghit, de la Universitatea din București, prezintă o clasificare sistematică și riguroasă a metodelor de învățământ (*Metode de învățământ*, E.D.P., București, 1997, p. 98):

METODE DE ÎNVĂŢĂMÂNT
folosite în predarea-învăţarea Religiei

I. DE COMUNICARE
- A. ORALE: – EXPOZITIVE
  - – povestirea
  - – explicaţia
  - – prelegerea şcolară
  - – descrierea
  - – expunerea
  - – CONVERSATIVE (INTEROGATIVE)
    - – conversaţia – euristică
      - – catehetică
      - – de verificare (examinatoare)
      - – de consolidare
      - – de aprofundare
    - – discuţii şi dezbateri
    - – problematizarea
    - – descoperirea
- B. SCRISE: – lectura
  - – munca cu manualul
  - – munca cu cartea.
- C. INTERIOARE – meditaţia personală

II. DE EXPLORARE
- A. DIRECTE: – observaţia sistematică şi independentă
  - – descoperirea
  - – învăţarea prin cercetarea documentelor şi vestigiilor istorice
- B. INDIRECTE: – demonstraţia
- C. INDIRECTE, DE EXPLORARE A CONCEPTELOR RELIGIOS-MORALE: – intuiţia simbolică
  - – hermeneutica biblică

III. DE ACŢIUNE – REALĂ – exerciţiul
- – studiul de caz
- – elaborarea de proiecte
- – SIMULATĂ – jocul didactic
  - – dramatizarea.

5.3. Metode expozitive

Forma *narativ-expozitivă* se folosește des în prezentarea învățăturii creștine, la mijlocirea materialului biblic-religios, când se învață despre Sfintele Taine etc., adică atunci când ascultătorii (elevii) își pot însuși asemenea cunoștințe numai pe această cale.

Aceste metode permit ca, într-un timp relativ scurt, să se comunice și să se recepteze un volum mare de informații, care nu pot fi supuse verificării directe din partea celor care învață: adevăruri de credință, fapte istorice, opinii teologice.

5.3.1. Povestirea

Nici o altă formă narativă nu o egalează pe aceea arătată de Mântuitorul în parabolele Sale. Povestirea este, urmând exemplul Mântuitorului, o adevărată artă, ce operează concret cu fapte reale, cu imagini clare, plastice, care vorbesc și fac să se vadă locurile, persoanele, actele, împrejurările etc. în legătură cu care se desfășoară istorisirea, folosind un vocabular simplu, ales, familiar, dăruind însuflețirea și căldura sufletească.

Predarea prin *narațiune* răspunde înclinației firești și puternice a copiilor spre povești, spre miraculos. Cu ajutorul povestirilor biblice, al legendelor istorice, al povestirilor cu conținut moralizator, copiii pătrund în lumea stărilor emoționale (deoarece atitudinea lor afectivă față de evenimentele, personajele, lucrurile prezentate, le trezește stări emoționale).

Elevul va ajunge să-și formeze anumite convingeri urmărind, pe parcursul întregii povestiri, sentimentele și atitudinea pe care profesorul le încearcă față de personajele povestirii, modul în care acesta aprobă sau nu faptele personajelor. Intonația, gesturile, mimica și expresivitatea profesorului contribuie la „trăirea" povestirii de către elevi.

Metoda este folosită în *ciclul primar*, de aceea, ideile povestirii trebuie să fie simple, dar exprimate clar și să asigure însușirea unui fond de reprezentări și imagini vii despre realitatea religios-morală, să incite la analize și comparații, la desprinderea esențialului, a unor învățăminte sau concluzii.

Exemple:
- *povestiri din Vechiul Testament*: „Cain și Abel", „Noe și potopul", „Copilul ascultător de părinți: Isaac";
- *povestiri din Noul Testament*: „Botezul Domnului", „Intrarea Domnului în Ierusalim" ș.a.;
- *povestiri despre unele personalități istorice*: „Constantin Brâncoveanu, erou martir al neamului românesc";
- *povestiri despre viețile unor sfinți*: „Sfântul Nicolae", „Sfântul Ioan Botezătorul" ș.a.

5.3.2. Explicația

Explicația este folosită ca metodă în timpul orelor de Religie, deoarece duce la o mai bună și completă înțelegere a adevărurilor de credință. Prin explicație, elevii sunt ajutați să-și clarifice și să-și adâncească înțelegerea noilor cunoștințe.

1) La *ciclul primar*, unde gândirea elevilor este concretă, explicația se face pe baza materialului intuitiv.

Exemple:

Sfânta Biserică este casa lui Dumnezeu.

Sfintele icoane sunt locurile noastre de rugăciune, acasă sau la sfânta biserică.

2) *La ciclul gimnazial*, unde gândirea elevilor începe să devină abstractă, explicația se face acolo unde unele subiecte necesită o anumită capacitate de abstractizare (cum ar fi, de

exemplu, învățătura creștin-ortodoxă despre Sfânta Treime sau despre Întruparea Mântuitorului, Dumnezeu-Om). Cuvântul „explicație" are sensul de „acțiune de deslușire, de dezvăluire a ceea ce nu iese imediat în evidență" (din lat. *plicare* și prefixul *ex-*). Metoda este eficace, rapidă, și limitează riscul erorilor generate de efortul confruntării cu probleme. Ea este indicată pentru a fi folosită la formarea noțiunilor, la prezentarea unui eveniment istoric, prin analiza cauzelor care l-au produs, la prezentarea unui adevăr de credință mai greu de înțeles pentru elevi etc.

Explicația este de mai multe tipuri:

a) *Explicația consecutivă*, când se enumeră evenimentele ce au dus la declanșarea unui fenomen.

Exemplu: La lecția „Schisma de la 1054" (clasa a IX-a), se folosește explicația consecutivă când sunt lămurite evenimentele ce au precedat aruncarea anatemei reciproce între cele două Biserici, de Apus și de Răsărit.

b) *Explicația cauzală,* când se analizează cauzele producerii unui eveniment, fapt, fenomen etc.

Exemplu: La lecția „Persecuțiile împotriva creștinilor", se folosește explicația cauzală când se lămuresc cauzele pentru care au fost persecutați creștinii (de către evrei și de către romani).

c) *Explicația normativă,* când se stabilesc caracteristicile unui fapt, eveniment, fenomen, după anumite criterii.

Exemplu: La lecția „Păcatul și felurile păcatelor", (clasa a XII-a) se folosește explicația normativă atunci când se explică ce este păcatul (în raport cu legea morală), de câte feluri este păcatul etc.

d) *Explicația teleologică*, atunci când se justifică o acțiune, un fapt, un eveniment.

Exemplul 1: La lecţia „Înălţarea Domnului la Cer. Ziua eroilor" (clasa a VI-a), se foloseşte explicaţia teleologică pentru a explica elevilor de ce sărbătorim ziua eroilor în ziua Înălţării Domnului.

Exemplul 2: La lecţia „Facerea lumii. Crearea omului" (clasa a IX-a), se foloseşte explicaţia teleologică pentru a explica scopul Creaţiei lui Dumnezeu.

5.3.3. Prelegerea şcolară

Această metodă este folosită cu precădere la liceu. Ea are caracterul unei înlănţuiri logice prin intermediul căreia profesorul comunică un material informaţional nou sau puţin cunoscut, care face obiectul unei teme din programa şcolară.

Prelegerea se organizează şi în cadrul unei singure ore de curs, dar mai ales acolo unde sunt prevăzute în orar două ore consecutiv.

Pentru a nu fi monotonă, prelegerea trebuie să fie însoţită de exemple, iar elevii pot fi incitaţi să dezbată anumite aspecte ale subiectului tratat. În acest caz, prelegerea se numeşte *prelegere-dezbatere.*

Exemplu:

Se propune ca temă pentru prelegere: „Învăţătura creştină despre mântuire" (clasa a XI-a). Pentru aceasta, elevii studiază o bibliografie minimă referitoare la această temă, în afara cunoştinţelor legate de această învăţătură, pe care le au de la orele de curs. Profesorul de Religie rostesţe o alocuţiune în cadrul căreia înfăţişează principalele învăţături, puncte doctrinare, opinii ale unor teologi etc. referitoare la subiectul în cauză, ceea ce creează o bază de dezbateri imediate, cu scopul de a problematiza conţinutul de idei, de a interpreta şi, eventual, aplica cele expuse în prelegere.

5.3.4. Descrierea

Cu ajutorul acestei metode, profesorul înfățișează direct aspectele unei realități înconjurătoare, trăsăturile unor personaje biblice, precizează anumite fapte din istoria mântuirii, cadrul în care se desfășoară un anumit eveniment biblic, istoric sau din viața Mântuitorului.

Exemplu:

– *descrierea* unor locuri din Țara Sfântă;
– *descrierea* alcătuirii Sfintei Biserici;
– *descrierea* modului în care a avut loc calvarul Mântuitorului și răstignirea Sa pe cruce.

5.3.5. Expunerea cu oponent

Este o formă dramatizată a expunerii. Ea se deosebește de prelegerea obișnuită prin prezența celui de-al doilea cadru didactic sau a unui elev bine pregătit și informat, din rândul auditoriului, și care intervine în cursul expunerii punând întrebări, formulând observații, cerând lămuriri. Acesta, deci, simulează că întreține un dialog cu profesorul de la catedră. Se încearcă astfel o înviorare a expunerii și dirijarea participării clasei la argumentația folosită în cadrul expunerii.

5.4. Metode interogative (conversative, dialogate)

Metodele interogative constau în realizarea unor schimburi de idei, a dialogului între profesor și elev, pe parcursul predării și învățării. Dialogul profesor-elev este considerat ca una dintre cele mai active și mai eficiente modalități de instruire.

5.4.1. Conversația euristică

Cu ajutorul acestei metode, atât profesorul, cât și elevii pot formula întrebări referitoare la tema lecției. Profesorul – pentru a vedea cum au fost receptate și înțelese mesajele sale didactice, elevii – pentru a-și lămuri sau pentru a-și completa informațiile de care dispun, în legătură cu subiectul aflat în discuție.

Cheia de boltă a conversației euristice și a conversației în general este *întrebarea și structurarea întrebărilor.* Cu ajutorul conversației euristice, profesorul instruiește nu prin „transmiterea" sau „prezentarea" de noi cunoștințe, ci folosindu-se de o succesiune de întrebări puse cu abilitate, în alternanță cu răspunsurile primite de la elevi, aceștia din urmă fiind conduși să întreprindă o investigație în sfera proprie de informație și să descopere, prin reorganizarea ei, noi adevăruri, noi generalizări sau noi concluzii. Denumirea de *„euristică"* derivă din gr. *euriskein* = *a descoperi*, deci conversația euristică are scopul de a redescoperi cunoștințele.

Euristica sporește caracterul formativ al învățăturii, dezvoltând spiritul de observație, capacitatea de analiză și sinteză, interesul cognitiv și motivația intrinsecă: folosirea euristicii în procesul de predare-învățare se face prin problematizare și descoperire.

Întrebările trebuie să fie clare și precise, fără ambiguități, să se adreseze cu precădere gândirii elevilor, nu memoriei lor, și să îi incite pe aceștia la dialog. Întrebările au în vedere și cunoștințele anterioare, și experiențele elevilor. Chiar etimologia cuvântului „conversație" (lat. *cum* = cu și *versus* = întoarcere) arată că este vorba de o întoarcere și o reîntoarcere la cunoștințele deja dobândite; arată că profesorul efectuează o activitate comună de gândire cu elevii săi, pe

care îi determină la un efort personal de căutare, de descoperire, de reproducere sau de redescoperire a unor adevăruri, a unor generalizări.

O frecventă *utilizare* o au:

a) *Întrebările convergente,* care îndeamnă la analize, comparații, explicații, sinteze, asociații de idei.

Exemplu: La lecția „Judecata și patimile Mântuitorului" (clasa a VIII-a):

Explicați de ce și cum a fost posibilă judecarea, condamnarea și răstignirea Mântuitorului Hristos.

b) *Întrebările divergente,* care exersează gândirea pe noi traiectorii, originale, evidențiind o diversitate de soluții la aceeași problemă.

Exemplu: La lecția „Urmările schismei de la 1054" (clasa a IX-a):

Ținând seama de cauzele schismei de la 1054, indicați câteva consecințe ale acesteia și precizați implicațiile lor în viața Bisericii Creștine.

c) *Întrebările de evaluare,* prin care elevii sunt solicitați să emită judecăți proprii asupra aspectelor dezbătute.

Exemplu: La lecția „Constantin cel Mare. Edictul de la Milan" (clasa a VII-a):

Ce s-ar fi întâmplat cu Biserica Creștină a primelor veacuri, dacă împăratul Constantin cel Mare nu ar fi dat Edictul de la Milan?

Așa cum se observă, întrebările puse nu încep cu „ce?", „cine?", „când?", „ce este?" etc., ci cu „de ce...?", „explicați de ce?...", „ce s-ar fi întâmplat dacă...?". Se încearcă înlocuirea întrebărilor cu funcție reproductivă (mnemotehnice sau cognitive), cu întrebările cauzale, relaționale sau ipotetice, de descoperire. Întrebările sunt adresate mai mult capacității de gândire a elevilor.

Exemplu: La lecția „Judecarea, patimile și răstignirea Domnului" (clasa a VIII-a).

Î.: Puteți explica de ce mai-marii poporului L-au acuzat pe Hristos pentru a-L ucide?

R.: L-au acuzat pentru a-L ucide, deoarece Hristos nu putea fi, după concepția lor religioasă, Mesia Cel așteptat.

Î.: De ce fariseii și cărturarii nu L-au recunoscut pe Hristos ca fiind Mesia, Fiul lui Dumnezeu?

R.: Deoarece ei așteptau un alt fel de Mesia, care să-i elibereze de sub stăpânirea romană.

Î.: Enumerați acuzațiile aduse de farisei și cărturari Mântuitorului.

R.: Acuzațiile aduse Mântuitorului erau multe (nu respectă Sabatul, nu respectă Legea, primește la Sine pe păcătoși și pe cei de alt neam, a spus că va dărâma Templul și va ridica altul în trei zile), însă principalele învinuiri aduse Lui au fost acelea că S-a făcut pe Sine Fiu al lui Dumnezeu și că S-a intitulat rege al iudeilor.

Î.: Cum vă explicați că aceste două învinuiri au fost considerate ca fiind foarte grave, fapt ce a dus la condamnarea lui Hristos?

R.: Prima afirmație era considerată blasfemie, iar cea de a doua contravenea ideii de conducere a poporului evreu.

Î.: Comparați vina pentru care a fost răstignit Mântuitorul cu cea a celor doi tâlhari sau a lui Baraba.

R.: Hristos nu făcuse nimic rău, pe când ceilalți erau tâlhari în adevăratul sens al cuvântului.

Conversația euristică este folosită în cadrul orei de Religie, în cadrul lecțiilor de comunicare de noi cunoștințe, când dorim ca participarea elevilor la lecție să fie activă, efectivă și afectivă. Astfel, contribuim la organizarea propriei lor gândiri, în mod operatoriu. Profesorul trebuie să creeze cât mai multe situații generatoare de întrebări, de căutări

proprii la elevi. Pentru înviorarea discuțiilor, se dovedește eficientă și recurgerea la un material demonstrativ adecvat, util orientării atenției spre aspecte care suscită curiozitate și interes, care îndeamnă la analiză, la descriere și explicații.

Exemple:

La întrebările de mai sus, referitoare la judecarea, condamnarea și patimile Mântuitorului, se citesc pericopele corespunzătoare din Sfânta Scriptură (atât de către profesori, cât și de către elevi), se arată icoane sau ilustrații din *Biblia copiilor*, cu scena „Hristos înaintea lui Pilat", cu „Răstignirea Domnului" ș.a. Răspunsurile elevilor, spontane, trebuie să fie corectate cu tact de către profesori, acolo unde este nevoie, pentru a preveni eventualele abateri de la credință sau interpretarea greșită a textului biblic. Trebuie, deci, acordată o mare atenție răspunsurilor la întrebările de genul celor productive, celor ipotetice sau celor convergente.

a) *Întrebări productive:*

Î.: Explicați de ce omul are nevoie de Harul lui Dumnezeu pentru mântuirea sa.

R.: Harul este absolut necesar mântuirii, căci „De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va intra în Împărăția lui Dumnezeu" (*Ioan* III, 5).

Î.: Cum este posibil ca omul să se mântuiască?

R.: Prin har, credință și fapte bune.

Î.: Din ce cauză au fost alungați din Rai Adam și Eva?

R.: Din pricina neascultării și mândriei lor.

b) *Întrebări ipotetice:*

Î.: Este posibil să ne mântuim dacă nu primim Harul lui Dumnezeu prin harul Botezului și prin celelalte Taine?

R.: Nu, căci pentru mântuirea noastră harul este absolut necesar (*Ioan* II, 5).

c) *Întrebări convergente:*

Î.: Vă rog să analizați conținutul primelor patru porunci ale Decalogului. La ce se referă ele?

R.: La relațiile omului cu Dumnezeu, la modul în care oamenii trebuie să-L iubească și să-L cinstească pe Dumnezeu.

Î.: Comparați pilda fiului risipitor și pilda despre oaia cea pierdută. Ce puteți spune despre cele două pilde?

R.: Se referă la dragostea lui Dumnezeu față de oameni, fiii Săi: chiar dacă au greșit, Dumnezeu veghează la ridicarea și îndreptarea lor.

Î.: Cum puteți sintetiza, în câteva cuvinte, cea mai mare poruncă ce trebuie respectată de către un bun creștin?

R.: Să-L iubești pe Dumnezeu și pe aproapele tău, prieten sau dușman, ca pe tine însuți.

În felul acesta, se consolidează gândirea elevilor; ea este stimulată și orientată spre esența adevărurilor de credință, a conținutului acestora.

5.4.2. Conversația catehetică

Se adresează mai mult capacității de memorizare a elevilor, fiind posibilă atunci când, în cadrul lecțiilor, se actualizează cunoștințele necesare predării sau în lecțiile de consolidare și fixare, de recapitulare și sintetizare. Întrebările folosite în cadrul conversației catehetice încep cu: „ce este?", „ce?", „cine?", „când?", „care sunt?", „care este?" etc.

Exemplu:

Întrebări reproductive:

Î.: Care este definiția păcatului?

R.: Păcatul este călcarea legii, a voinței și a poruncilor lui Dumnezeu.

Î.: Care sunt părțile principale din interiorul unei biserici?

R.: Părțile principale sunt: pronaosul, naosul și altarul.

Î.: Cine promite apostolilor că va trimite Duhul Sfânt și când face această făgăduință?

R.: Făgăduința o face Hristos, la Înălțarea Sa la cer, la patruzeci de zile de la Învierea Sa.

Î.: Cînd are loc Pogorârea Duhului Sfânt?

R.: La cincizeci de zile după Paști și la zece zile după Înălțarea Domnului la Cer.

Î.: Câte parabole (pilde) a spus Mântuitorul?

R.: Mântuitorul a spus 28 de pilde, sau parabole.

Iată cum conversația catehetică este, deci, folosită la mijlocirea adevărurilor de credință, la o aprofundare și o mai bună înțelegere a lor.

5.4.3. Alte tipuri de conversații

Conversația de verificare (examinatoare) are o funcție de verificare sau de control al performanțelor învățării. Această metodă testează cunoștințele religios-morale ale elevilor.

Conversația de consolidare are funcția de sintetizare și de fixare a cunoștințelor religios-morale, de întărire a convingerilor religios-morale.

Conversația de aprofundare are funcția de sintetizare și aprofundare a cunoștințelor religios-morale, cu care elevii au avut contact cognitiv în prealabil.

5.4.4. Metoda discuțiilor și dezbaterilor

Discuția este un schimb reciproc și organizat de informații și de idei, de impresii și păreri, de critici și propuneri

axate în jurul unui subiect sau al unei chestiuni luate în studiu, constituind o formă socializată a activității de învățare.

Denumirea metodei discuțiilor provine din latinescul *discussio = construcție pe care o zguduim pentru a vedea dacă e solidă.* Deci, „a discuta" înseamnă a examina valoarea unei informații.

Scopul acestei metode este:

- de a *examina* și *clarifica* (aprofunda) în comun noțiuni și idei;
- de a *consolida* și sintetiza date și concepte;
- de a *explora* unele analogii sau diferențe între concepții, învățături de credință diferite etc;
- de *efectuare* a unor analize (de caz, de text etc.);
- de *soluționare* a unor probleme teoretice sau practice;
- de *dezvoltare* a capacității de expresie verbală și de creativitate colectivă.

Prin discuții, în cadrul orei de Religie se urmărește influențarea convingerilor, atitudinilor și a conduitei religios-morale a elevilor. Principala cerință a reușitei unei discuții (dezbateri) este însușirea temeinică anterioară, de către elevi, a cunoștințelor pe temeiul cărora se poartă discuțiile. Profesorul trebuie să știe să conducă discuția și să cunoască dinamica grupului. Pe parcursul orei, ideile principale trebuie să fie scrise pe tablă, structurate într-un plan care să fixeze în memorie firul logic al ideilor dezbătute.

Este recomandat ca, în câmpul atenției elevilor, pe parcursul discuției-dezbatere, să existe și un material sugestiv (planșe, hartă, plan, icoane, ilustrații), care înviorează mersul discuției.

Exemplu: Lecția „Principalele Biserici creștine din lume" (clasa a XI-a).

Discuția-dezbatere se face pe baza unei planșe ce cuprinde principalele Biserici creștine din lume.

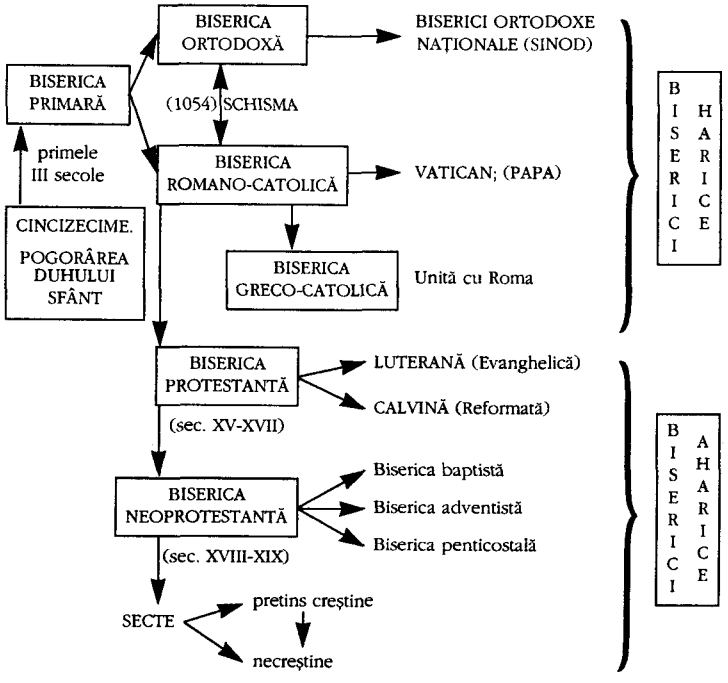

Iată câteva întrebări (și caracteristicile lor) ce se pot pune în cadrul acestei discuții-dezbatere:

TIPUL ÎNTREBĂRII	CARACTERISTICI	EXEMPLE
Frontală (generală, sau de ansamblu)	Adresată întregii clase	Prof.: *Când a avut loc dezbinarea Bisericii?*
Directă	Adresată unui elev	Prof.: *„X", care este principala cauză a dezbinării Bisericii la 1054?*
Inversată	Adresată întâi de elev profesorului,	Elev: *De ce Bisericile neoprotestante au învățături de credință diferite?*

	apoi returnată elevului	Prof.: *Cum interpretează Sfânta Scriptură toţi neoprotestanţii? Dacă o interpretează fiecare ins în parte, cum crezi că vor fi învăţăturile de credinţă neoprotestante? (Răspuns: diferite.)*
De releu şi de comunicare	Întrebare pe care un elev o adresează profesorului, iar acesta o repune unui alt elev	Elev: *S-a ţinut ziua de sabat în Rai?* Prof.: *Elevul „X" a ridicat o problemă; cine ştie răspunsul? (Răspuns: sabatul nu s-a ţinut în Rai, ci s-a rânduit pe muntele Sinai, după multă vreme.)*
De revenire	Întrebare pusă de profesor când reia o observaţie, o idee, o părere emisă anterior de alt elev	Prof.: *Colegul vostru „X" a spus că Ioan Botezătorul boteza cu apă. Ce fel de botez era deci botezul lui Ioan? (Răspuns: era un botez al pocăinţei.)*
Imperativă	Se formulează o cerere categorică şi necondiţionată	Prof.: *Te rog să compari şi să analizezi botezul pocăinţei săvârşit de Ioan cu cel săvârşit de Hristos cu „Duh Sfânt şi foc".*
De controversă	Presupune răspunsuri contradictorii	Prof.: *Cuvântul „idol" are aceeaşi semnificaţie ca şi cuvântul „icoană"?*

În cadrul orei de Religie se folosesc următoarele tipuri de discuţii-dezbatere:

- *discuţia-dialog* (de tipul consultaţiei);
- *discuţia obişnuită* (în grup organizat);
- *discuţia-consultaţie* (în grup);
- *discuţia dirijată* (structurată pe teme-cheie, anunţate anterior);
- *discuţia-dezbatere* (bazată pe recoltarea, în prealabil, de întrebări);

– *discuția liberă* (bazată pe jocul de asociații de cunoștințe).

În cadrul discuției-dezbatere deosebim:

– *introducerea* în dezbatere, lucru pe care îl face profesorul, prezentând un referat ce cuprinde puncte de vedere diferite asupra problemei dezbătute;
– *dezbaterea* propriu-zisă, în care elevii iau cuvântul;
– *sintetizarea* rezultatelor, unde se precizează concluziile la care s-a ajuns, însoțite de argumente și de aprecieri. Se subliniază aspectele noi, contribuțiile elevilor, opiniile exprimate.

Exemplu: La lecția „Învățătura creștină despre Dumnezeu" (clasa a VIII-a):

a) Profesorul face *introducerea*, prin prezentarea învățăturii despre Sfânta Treime și despre cele trei Persoane ale Sfintei Treimi, despre faptul că Acestea sunt coeterne și consubstanțiale, împărtășind aceeași Ființă divină. Se prezintă și „Simbolul credinței", care sintetizează învățătura creștină despre Dumnezeu.

b) Unii elevi *iau cuvântul*, spunând că nu înțeleg cum Hristos „S-a născut mai-nainte de toți vecii", fiind de o ființă cu Tatăl, dacă S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria. Profesorul trebuie să explice, la nivelul de înțelegere al elevilor, cum că Fiul este coetern și consubstanțial cu Tatăl, dar, „la plinirea vremii", S-a întrupat „pentru noi, oamenii, și a noastră mântuire".

Elevii pot pune asemenea întrebări și în legătură cu persoana Sfântului Duh, și în legătură cu Întruparea Mântuitorului.

c) Drept *concluzie*, se subliniază, în finalul discuției, că dogma (învățătura) Sfintei Treimi este: Dumnezeu este Unul în Ființă și Întreit în Persoane: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh.

Discuția, ca și *dezbaterea*, este o formă societizată a activității de învățare:

- *creează* o atmosferă de deschidere și de receptivitate reciprocă;
- *intensifică* relațiile de intercomunicare reală din cadrul grupului;
- *favorizează* formarea deprinderilor de rezolvare, în spiritul unei largi cooperări, a problemelor luate în examinare;
- *valorifică* la maximum experiența de cunoaștere și capacitățile intelectuale ale elevilor;
- *înlesnește* transferul de informații la situații noi;
- *promovează* spiritul de colaborare în abordarea unor probleme;
- *imprimă* un impuls remarcabil dezvoltării capacității de exprimare, puterii de asociație a gândirii, construcției de structuri operaționale pe temeiul unei colaborări intelectuale;
- *dezvoltă* flexibilitatea gândirii elevilor;
- *exersează* și *educă* spiritul critic;
- *cultivă* obiectivitatea și reflexia discursivă.

5.4.5. Problematizarea

Se bazează pe crearea unor *situații-problemă* în cadrul procesului de predare-învățare, a căror rezolvare solicită un efort autentic de căutare și găsire a adevărurilor, de gândire investigatoare.

O *situație-problemă* înseamnă o stare contradictorie, conflictuală, ce rezultă din trăirea simultană a două realități: pe de o parte, experiența anterioară (informația existentă), iar pe de alta, elementul de noutate și surpriză, necunoscutul cu care este confruntat elevul, ceea ce deschide calea spre intuirea și enunțarea unuia sau mai multor răspunsuri. O întrebare devine problemă când generează o stare de cu-

riozitate, de nedumerire, de incertitudine, de nelinişte în faţa unui obstacol ce trebuie depăşit, rezolvat, învins, în faţa necunoscutului. La elevi pot apărea contradicţii neaşteptate între cunoştinţele vechi, deja însuşite, şi cele noi, între tratarea teoretică şi rezolvarea practică, între două sau mai multe concepţii sau idei, între cunoştinţele teoretice şi propriile observaţii asupra realităţii. Participarea activă la soluţionarea problemelor pune la încercare gândirea elevilor, îndeamnă la observaţii, la reflecţii, la experimentare mentală şi la originalitate în găsirea răspunsurilor.

Studierea unei probleme presupune câteva etape:

a) *definirea punctului de plecare şi a scopului urmărit*

Exemplu: „Învăţătura creştină despre Dumnezeu" (clasa a VIII-a), lecţia de recapitulare: elevilor le-au fost prezentate temele: Simbolul credinţei; Dumnezeu Tatăl, Creatorul şi Proniatorul lumii; Dumnezeu Fiul, Mântuitorul lumii, şi Dumnezeu Sfântul Duh, Sfinţitorul. Elevii au, deci, însuşite cunoştinţele necesare desfăşurării lecţiei. Elevilor li se pun noile probleme.

b) *punerea problemei prin cunoaşterea situaţiei şi selectarea informaţiei* (identificarea contradicţiilor şi conştientizarea lor). Se face prin intermediul unui material, prin valorificarea unui text biblic, pe calea comunicării orale.

Exemplu: În Referatul Creaţiei, numai Dumnezeu Tatăl participă la creaţia lumii şi a omului? Această întrebare conţine erori dogmatice, elevii fiind puşi în situaţia de a găsi ei înşişi problema, de a o identifica prin eforturi proprii.

c) în următoarea fază, *elevii sunt puşi în deplină cunoştinţă de cauză* asupra a ceea ce vor avea de căutat şi asupra direcţiei în care trebuie să-şi îndrepte atenţia. Este un moment de explicare, de adâncire a înţelegerii problemei prin conversaţii, prin discuţii.

d) în faza aceasta, *elevii soluţionează problema.* Prin discuţii, interpretări, caută noul răspuns.

Exemplu: Elevii citesc și interpretează (referitor la Creația lumii) textele *Facerii* (I, 1-3), în care este vorba de Dumnezeu Tatăl, dar și de Dumnezeu Sfântul Duh: „La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul... și Duhul lui Dumnezeu Se purta deasupra apelor". Deci apar, în aceste texte, două din Persoanele Sfintei Treimi: Tatăl și Sfântul Duh. Apoi, elevii citesc textul de la *Ioan* (I, 1-3): „La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul... Toate prin El s-au făcut și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut". Acest text evidențiază faptul că la Creație a participat și Mântuitorul Hristos.

e) *luarea deciziei* – elevii optează pentru soluția optimă.

Exemplu: La crearea lumii participă toate cele trei Persoane ale Sfintei Treimi: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh.

f) *stabilirea concluziei* – etapă în care elevii ajung la noi generalizări: Dumnezeu este Unul în Ființă și Întreit în Persoane. Lucrările Persoanelor Sfintei Treimi în raport cu lumea sunt comune.

O altă situație-problemă poate apărea atunci când ceea ce i se propune elevului este în dezacord aparent cu ceea ce cunoaște el până în acel moment.

Exemplu: „Sfânta Biserică" (clasa a VIII-a). Deja elevii știu când a fost întemeiată Biserica, știu istoria Bisericii creștine de-a lungul veacurilor, știu că este un locaș unde oamenii se închină și se roagă lui Dumnezeu. Acum, ei sunt în situația de a explica învățătura despre „Sfânta Biserică – Trupul Tainic al lui Hristos". Ei citesc textul: „Hristos este cap Bisericii, (ea fiind Trupul Său), al cărei Mântuitor și este" (*Efes.* V, 23), precum și textul „Rămâneți în Mine și Eu în voi..." (*Ioan* XV, 4-6). Elevii desprind concluzia că „nu poate avea pe Dumnezeu de Tată cine nu are Biserica de mamă". Credinciosul care se desprinde de Biserică – în care este Hristos și harul divin – moare sufletește, pentru că

nu mai are viață duhovnicească din Trupul tainic al lui Hristos.

5.4.6. Metoda descoperirii

Aceasta nu este o metodă interogativă distinctă, deoarece este strâns legată de problematizare. Ea este o metodă prin intermediul căreia elevii, îndrumați de profesor, descoperă (pe baza cunoștințelor anterioare și a experienței personale) cunoștințe noi (pentru ei, nu și pentru profesor). Descoperirea este strâns legată de problematizare, ambele fiind două momente ale aceluiași demers euristic, căci ceea ce urmează a fi descoperit trebuie provocat (prin problematizare) în prealabil.

Învățarea prin descoperire este o finalitate către care converg metodele de învățământ și întreg procesul instructiv-educativ, deoarece dorim să-i deprindem pe elevi să observe, să descopere cunoștințe noi, să-și perfecționeze, prin eforturi proprii, priceperile și deprinderile. Elevul nu rămâne doar cu noile cunoștințe, ci și cu metodele de cunoaștere folosite pentru descoperirea lor. În condițiile efortului propriu, se realizează educarea trăsăturilor morale, se stimulează interesul pentru învățare și cercetare, se asigură trăinicia cunoștințelor.

Fiecare unitate de instruire este alcătuită din:

- *informație*,
- *formularea sarcinii de activitate independentă* (întrebare),
- *construirea răspunsului*,
- *verificarea răspunsului* și *o aplicație a acestuia*, acolo unde este cazul.

Exemplu: Lecția „Chemarea Apostolilor la propovăduire" (clasa a VI-a):

- *informație:* Deschideți Sfânta Scriptură la *Evanghelia după Matei*, cap. X, versetele 1-4.

– *formularea sarcinii:* Găsiți, în acest text, numele celor doisprezece Apostoli aleși de Mântuitorul.
– *construirea răspunsului:* elevii găsesc în texte numele celor doisprezece Apostoli și scriu pe caiete numele acestora.
– *verificarea răspunsului:* profesorul solicită răspuns la întrebarea: *Cum se numesc cei doisprezece Apostoli ai Mântuitorului?* Elevii răspund, iar profesorul verifică dacă aceștia au enumerat corect numele Apostolilor.

Descoperirea poate fi:
– *independentă:* descoperirea se realizează prin activitatea individuală a elevilor;
– *dirijată:* descoperirea se face după ce profesorul oferă puncte de sprijin, sugestii, întrebări ajutătoare, informații suplimentare.

O descoperire independentă poate fi considerată exemplul anterior. Descoperire dirijată poate fi următorul exemplu: Lecția „Botezul Domnului în Iordan (clasa a VI-a):
– *informație:* Vom citi din Sfânta Scriptură textul din *Evanghelia după Matei* (III, 1-17).
– *formularea sarcinii de activitate:* Să citim cu atenție acest text, după care vă rog să precizați: cu ce boteza Ioan și cu ce boteza Hristos; cum a fost botezat Hristos de către Ioan și de ce; ce s-a întâmplat în momentul Botezului Domnului.
– *construirea răspunsului* se face cu ajutorul profesorului, totodată făcându-se și verificarea răspunsurilor.

Exemplu:

Î.: Cu ce boteza Ioan?

R.: Cu apă din Iordan.

Î.: De ce boteza Ioan?

R.: Spre pocăință, căci oamenii veneau să-și mărturisească păcatele.

Î.: Avea nevoie Hristos de botezul lui Ioan pentru iertarea păcatelor Lui?

R.: Nu, deoarece Hristos nu avea păcate.

Î.: Cu ce spune Ioan că va boteza Iisus?

R.: Cu Duh Sfânt și cu foc.

Î.: La ce se referă aceasta?

R.: La primirea Harului, când ne botezăm întru Hristos.

Î.: Ce botez are, deci, importanță pentru noi, creștinii ortodocși?

R.: Cel al lui Hristos, așa cum spune și Ioan (vers. 14).

Î.: Ce s-a întâmplat la Botezul Domnului?

R.: Dumnezeu Tatăl a vorbit din cer, iar Duhul Sfânt S-a pogorât ca un porumbel peste Hristos.

Î.: Câte Persoane divine sunt prezente, deci, la Botezul Domnului?

R.: Dumnezeu Tatăl, Dumnezeu Fiul și Dumnezeu Sfântul Duh, deci trei Persoane.

Î.: Ce învățătură de credință este subliniată în aceste versete?

R.: Învățătura despre Sfânta Treime.

În felul acesta, elevii asociază Botezului Domnului descoperirea Sfintei Treimi.

În funcție de relația care se stabilește între achizițiile anterioare și cele la care se ajunge prin descoperire, se disting trei forme:

a) *inductivă* – când elevul trece de la analiza și structurarea unor date și fapte, la generalizări. Elevii pot să ajungă independent la formularea unor definiții, principii, reguli. Folosită în cadrul tratării, descoperirea inductivă legată de problematizare poate ajuta la formarea ideilor principale.

Exemplu: „Pilda smochinului neroditor" (clasa a VI-a).

După prezentarea pildei, profesorul întreabă pe elevi:

Î.: Ce oameni se aseamănă cu smochinul neroditor?

R.: Leneșii, cei ce nu fac nimic.

Î.: Leneșii folosesc cuiva?

R.: Nu, chiar îi încurcă pe cei ce trudesc și muncesc din greu.

Î.: Ce ne spune pilda aceasta că se întâmplă cu cei leneşi?

R.: Vor fi aspru pedepsiţi.

Î.: Ce învăţăm din toate acestea?

R.: Că suntem datori să muncim zi de zi, cu vrednicie, pentru folosul nostru şi al celor din jurul nostru (Generalizarea).

b) *deductivă* – când elevul porneşte de la cazuri generale însuşite anterior pentru a ajunge, prin diferite activităţi, treptat, la judecăţi particulare. Este o metodă specifică obiectului Religie, având în vedere conţinutul revelat pe care se bazează, conţinutul cuprins în Sfânta Scriptură şi Sfânta Tradiţie.

Exemplu: „Sfintele Taine" (clasa a VIII-a).

Profesorul solicită elevilor citirea textului de la *Matei* (XXVIII, 18-20). Pe baza acestui text, profesorul solicită elevilor câteva răspunsuri.

Î.: La ce se referă primul verset (18) din acest text?

R.: Se referă la puterea Fiului lui Dumnezeu, Dumnezeu Adevărat.

Î.: Ce le spune Hristos Apostolilor să facă?

R.: Să meargă la „toate neamurile", să le înveţe şi să le boteze.

Î.: În numele cui să boteze?

R.: În numele Sfintei Treimi.

Î.: Ce să-i înveţe pe oameni?

R.: Să-i înveţe toate câte le-a poruncit Hristos.

Î.: Cine sunt urmaşii Apostolilor, azi, care învaţă pe oameni despre Hristos şi care botează în numele Sfintei Treimi?

R.: Episcopii, preoţii şi diaconii.

Î.: Pentru ce este, deci, important acest text din *Evanghelia după Matei*?

R.: Pentru înţelegerea Tainei Sfântului Botez şi a Tainei Preoţiei.

c) *transductivă* (metoda descoperirii transductive).

Această metodă se folosește în cadrul momentului logico-psihologic al lecției, numit asociere.

Exemplu: Lecția „Pogorârea Duhului Sfânt" (clasa a VII-a).

În finalul lecției, după fixarea cunoștințelor învățate în lecție, se face asocierea.

Î.: Când am mai întâlnit o faptă asemenea celei relatate azi (Pogorârea Duhului Sfânt)?

R.: La Turnul Babel, când Dumnezeu a amestecat limbile oamenilor.

Î.: Asupra cui a lucrat Duhul Sfânt în Vechiul Testament?

R.: Asupra proorocilor care au vestit venirea Mântuitorului.

Î.: Cine ne-a vorbit în mod lămurit despre Duhul Sfânt în Noul Testament?

R.: Mântuitorul Iisus Hristos.

Î.: Când am mai vorbit despre Sfântul Duh în Noul Testament?

R.: La Botezul Domnului în Iordan.

Î.: Ce s-a arătat acolo?

R.: Sfânta Treime: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt.

Î.: Cine este, deci, Sfântul Duh, Cel ce S-a pogorât la Cincizecime?

R.: Este a treia Persoană a Sfintei Treimi.

Î.: Ce fel de închinare aducem Duhului Sfânt?

R.: Îi aducem aceeași închinare ca și Tatălui și Fiului, lucru pe care îl mărturisim în Crez.

Această descoperire transductivă se manifestă, deci, prin stabilirea unor relații analogice între cunoștințe diverse.

5.5. Metode de comunicare scrisă

Cartea continuă să întruchipeze ideea de păstrare și de comunicare a achizițiilor spiritualității umane, de simbol al memoriei vii a oamenilor. Cu toată concurența care i se face

azi din partea mijloacelor moderne de comunicare (televiziune, radio, film, video), lectura sistematică a textului scris își afirmă cu rigoare importanța.

Activitatea cu cartea, cu manualul, constituie și azi o parte esențială a practicii școlare, o activitate de studiu foarte personală și formativă, dar și mijloc de organizare socializată a învățării. De lectură se pot lega forme colective de activitate: discuții sau dezbateri în comun, dramatizare, cercetare ș.a. Cartea are o destinație informațională, dar și formativ-educativă.

La Religie, în anumite lecții (clasele I-IV), lucrul cu manualul poate lua locul expunerii profesorului. Elevii studiază textele, prin efort propriu, în clasă, profesorul intervenind cu explicații doar când este cazul.

De la clasa a V-a la clasa a VIII-a (sau IX-XIII), munca directă cu Sfânta Scriptură este esențială. Elevii, împreună cu profesorul, citesc și studiază textele sfinte. Profesorul îndrumă pe elevi și tălmăcește împreună cu ei Cuvântul lui Dumnezeu, cuprins în Scriptură.

Elevii citesc ca să învețe, să se informeze, să caute anumite date precise. Lectura este:

- *lentă* (în gând, sau mentală), silențioasă, de profunzime;
- *rapidă* – utilă pentru o promptă sesizare a datelor sau a ideilor principale dintr-un text, pentru reactualizarea unor noțiuni ori pentru obținerea unei vederi globale asupra unui întreg.

După modul lecturii, se practică:

a) *lecturile critice* – care invită la analize interpretative subtile, ajutându-l pe elev să meargă dincolo de materialul la care se face referire explicită, să înțeleagă semnificațiile mai largi care se găsesc în fraze, să desprindă din contextul acestuia anumite concluzii.

Exemplu: Când elevii citesc „Pilda fiului risipitor", ei interpretează, în urma lecturii, versetul „căci fratele tău acesta

mort era și a înviat, pierdut era și s-a aflat". Din contextul acestui verset, ei desprind concluzia că Dumnezeu Se bucură de întoarcerea fiecărui păcătos la El, căci păcătosul era un om „mort" în raport cu Dumnezeu și, prin pocăință, „a înviat". Pierdut era păcătosul fără Dumnezeu, aflat este păcătosul de Dumnezeu, dacă se pocăiește sincer.

b) *lecturile paralele* – care scot în evidență ceea ce este comun și ceea ce este cu adevărat specific unor texte biblice.

Exemplu: Pentru lecția „Judecata, răstignirea, moartea și îngroparea Domnului", se solicită elevilor lecturarea textelor – din toate cele patru Evanghelii – referitoare la Patimile Domnului, la moartea și îngroparea Sa. Ei compară cele patru texte scripturistice, confruntă datele și ideile conținute de aceste texte și, astfel, clarifică și înregistrează rapid cunoștințele referitoare la subiectul lecției.

c) *lectura explicativă* – ca citire pe fragmente, cu explicarea cuvintelor și expresiilor necunoscute, cu extragerea și formularea ideilor principale sau a învățăturilor de credință.

Exemplu: La lecturarea textului (clasa a VII-a) referitor la „Pogorârea Duhului Sfânt" (*Fapte* II), citirea se face pe fragmente, explicându-se cuvintele și expresiile noi ale textului: „Cincizecime", „limbi ca de foc" „pogorâre" ș.a.

d) *lectura problematizată* – condusă de anumite întrebări-problemă, puse în prealabil de profesor, la care elevii urmează să caute în mod activ răspunsurile cuvenite.

Exemplu: Pentru lecția „Înălțarea Domnului la cer", se face lectura textului din *Fapte* (I, 1-13; 25-26). Profesorul solicită elevilor răspuns (în scris sau oral) pentru următoarele întrebări:

– Câte zile S-a arătat Hristos Apostolilor?
– Ce le promite Hristos Apostolilor înainte de Înălțarea Sa?
– Cine a vorbit Apostolilor în timp ce Hristos Se înălța la cer?
– Cum se numea muntele de pe care S-a înălțat Hristos?
– Unde s-au întors Apostolii după Înălțare?

– Câți Apostoli au fost de față la Înălțare?

– Pe cine au ales Apostolii în locul lui Iuda?

e) *lectura liberă (autodirijată)*

f) *lectura dirijată* – în care profesorul, prin indicațiile sale, orientează procesul de gândire al elevilor.

g) *lectura lineară* – o primă lectură, de formare a unei prime imagini asupra cuprinsului unui text (lectura unor texte din manual, în timpul lecției)

h) *lectura-investigație de text* (studiul de text) – unde se face analiza unor texte, utilizată în cadrul lecției sau în afara acesteia.

În cadrul orei de Religie, *manualul de Religie* și *Sfânta Scriptură* nu trebuie să lipsească de pe băncile elevilor.

Manualul este folosit de către elev pentru a citi lecția ce i-a fost prezentată de către profesor, pentru a clarifica și aprofunda mai bine unele cunoștințe receptate mai puțin sau incomplet. Prin lucrul cu manualul, elevul va sistematiza mai bine, formându-și, totodată, deprinderi și priceperi de muncă intelectuală.

Sfânta Scriptură, Cuvântul lui Dumnezeu, este Cartea Cărților, Adevărul Revelat. Elevii doresc să știe cât mai mult, să afle răspuns la întrebările care îi frământă; de aceea sunt dornici de a citi Scriptura. Lectura Sfintei Scripturi nu este ușoară pentru elevi, dar profesorul de Religie trebuie să-i ajute și să-i inițieze în citirea și tâlcuirea Cărții Sfinte.

În afara manualelor și a Sfintei Scripturi, elevii trebuie să citească și alte lucrări:

Pentru clasele I-IV: Biblia pentru copii, Povestiri biblice, Carte de Religie (Mitr. Irineu Mihălcescu, Ed. Candela, Craiova, 1991), *Hristos în școală, Șapte cărți de Religie* (Pr. Dumitru Călugăru, Ed. Epis. Roman și Huși, 1990), *Din viețile Sfinților*, reviste religioase („Chemarea credinței", „Lumina Credinței"), *Mica Biblie*.

Pentru clasele V-VIII: Sfânta Scriptură, Mica Biblie, *Catehism ortodox* (Timișoara, 1990), *Viețile și suferințele Sfinți-*

lor, repovestite pentru cei mari și mici (Ed. Regina, Iași, 1997), *Parabolele și învățăturile Domnului nostru Iisus Hristos* (Ed. Saeculum, București, 1994), *Carte de învățătură creștin-ortodoxă* (E.I.B.M., București, 1978), *Noțiuni de istoria sfântă a Vechiului și Noului Testament* (Pr. Prof. Ene Branișteș, Prof. Ecaterina Branișteș, Orhei, 1994), monografii istorice privind anumite mănăstiri sau biserici, reviste religioase.

Pentru clasele IX-XII (XIII): Sfânta Scriptură, Studiul Vechiului și Noului Testament (manual pentru Seminarii Teologice), *Istoria Religiilor* pentru învățământ preuniversitar (Prof. Remus Rus, Pr. Prof. Alexandru Stan), *Istoria Religiilor* (Pr. Prof. Emilian Vasilescu), *Manual de Teologie Dogmatică* (pentru Seminariile Teologice), *Istoria Bisericii Ortodoxe Române* și *Istoria Bisericii Universale* (manuale pentru Seminariile Teologice), *Morala creștină* (manual pentru Seminarii), *Liturgica* (manual pentru Seminariile Teologice).

Este, totuși, o mare diferență între a ști să citești și a ști să înveți, a ști să folosești lecturile și a ști, deci, să te slujești cum trebuie de textul tipărit pe care îl citești. De aceea, pentru a lucra cu manualul sau cartea, trebuie avute în vedere educarea capacității de lectură, o însușire treptată a unor deprinderi corecte și complexe de autoinstruire prin lectură. Lectura trebuie să se sprijine pe anumite deprinderi și obișnuințe încă de timpuriu formate la elevi, și anume: deprinderea de a înțelege corect cele citite, deprinderea de a-și pune probleme ei înșiși și deprinderea de a nota cunoștințele esențiale. Arta de a citi este și arta de a gândi. Cartea ne poate duce la mântuire, ca pe Fericitul Augustin, care s-a convertit citind Sfânta Scriptură, la auzul îndemnului „Ia și citește!".

Cartea este hrana spiritului. Orice fel de carte de literatură, știință, filozofie, poezie, artă – dacă nu contravine moralei creștine – poate fi folositoare pentru un creștin, chiar

dacă în ea nu este vorba de lucruri creştineşti. Biserica Ortodoxă a preţuit întotdeauna cartea cea bună. Aceste cărţi bune trebuie citite şi de către elevii noştri, deoarece ele sunt ziditoare de suflet, luminează şi educă. Lectura din cărţi bune oferă elevilor posibilitatea de a-şi însuşi corect învăţăturile religios-morale şi contribuie la educaţia lor morală.

5.6. Metode de comunicare bazate pe limbajul intern

Există modalităţi de comunicare nu numai cu alţii, ci şi cu sine: *reflecţia personală*. Aceasta este o capacitate, un mod de acţiune mentală strâns legat de inteligenţa şi puterea de anticipaţie, de posibilităţile de abstractizare şi de creaţie. Reflecţia este o concentrare a intelectului şi o luminare ce se produce asupra unor cunoştinţe, idei, sentimente sau acţiuni luate în analiză sau examinare. Elevii pot ajunge la *descoperirea personală* a unor adevăruri religios-morale şi pe calea unei reflecţii interioare, abstracte. Există învăţare prin cugetare proprie, prin meditaţie adâncă.

Supraabundenţa absorbţiei de informaţie (în condiţiile unui învăţământ intelectualist, cu programe şi manuale supraîncărcate) duce uşor la superficialitate. Elevii trăiesc cu iluzia că ştiu, că înţeleg – pentru că au văzut şi au auzit –, că au receptat informaţie. Abuzul de informaţie clatină temelia reflecţiei personale. Fără un efort autentic de meditaţie, reflecţie personală, tinerii nu vor putea ajunge la ceea ce se cheamă interiorizarea conţinuturilor noţionale cu care operează un obiect de învăţământ. Ei nu vor ajunge la trăirea învăţăturii de credinţă şi nici la formarea unei conduite adecvate, dacă nu vor reflecta suficient asupra informaţiilor pe care le primesc în ora de Religie. Ora de Religie trebuie *trăită*, iar acest lucru se face şi prin reflecţie personală, me-

ditație adâncă. Sufletul creștinesc are nevoie adesea de clipe de liniște și reculegere. De exemplu, Patimile Domnului sunt prilej, pentru elevi, de a păstra câteva clipe de liniște și de a cugeta, cu toată atenția, exclusiv asupra momentului Răstignirii. Aceste clipe trebuie să fie momente care nasc în suflete o atmosferă de pioasă religiozitate, puternică, în așa fel, încât elevul să se simtă aievea lângă Crucea Mântuitorului. Meditația religioasă contribuie, deci, la spiritualizarea și adâncirea vieții religioase. Ea ridică mintea elevului, dar și inima, către Dumnezeu. Meditația îi face pe elevi să își pună întrebări: *Cum trebuie să trăiesc pentru a fi pe placul lui Dumnezeu? Ce fapte bune am săvârșit astăzi? Ce fapte rele am săvârșit azi? Cum trebuie să mă port față de părinții mei, față de colegi sau profesori, pentru a arăta, prin faptele mele, că sunt credincios? Ce înseamnă „iubirea creștină" și cum o aplic în viața mea de zi cu zi?* etc. Meditația duce la apropierea de Hristos, de Dumnezeu, de semeni, dar și la săvârșirea de fapte bune.

Meditația religioasă trebuie să devină un obicei, o necesitate pentru elevi, pentru sufletul lor. Alături de rugăciune, de citirea din Sfânta Scriptură sau a altor scrieri religioase, meditația întărește credința, formează convingeri și are o influență puternică asupra progresului moral-duhovnicesc al elevului.

5.7. Metode de explorare a realității (bazate pe contactul direct sau indirect cu realitatea)

A determina pe elevi să cunoască realitatea înseamnă a-i ajuta să găsească lumea obiectelor și fenomenelor așa cum se prezintă ele de fapt. Astfel, elevul se angajează mai deplin, mai activ și mai constructiv în procesul învățării.

5.7.1. Metode de explorare directă (nemijlocită) a realității

5.7.1.1. *Descoperirea* (redescoperirea) constă în sesizarea a ceea ce se ascunde dincolo de manifestările și aspectele exterioare ale lucrurilor. Elevii sunt învățați să observe, să întreprindă un studiu de caz, să analizeze, să explice ș.a. Aceasta presupune un minimum de dirijare din partea profesorului și un maximum de ocazii de explorare și de încercare oferite elevilor. Elevii se pot consacra, individual sau în grup, unor cercetări ce pot lua forma observării sistematice și independente, a studiului de caz, a studiilor de istorie locală, a cercetării documentelor istorice, a elaborării de monografii. Aceste metode sunt dificil de aplicat, recomandabile numai atunci și numai acolo unde materia de învățământ cere sau face posibilă aplicarea acestor modalități de învățare.

5.7.1.2. *Observarea sistematică și independentă*

A observa înseamnă a lua în atenție obiecte, fenomene, fapte, în vederea mai bunei cunoașteri a acestora (lat. *servare* + *ob-* = a avea înaintea ochilor, a cerceta). La Religie, se pot efectua anumite observații cu caracter explorator asupra unor fenomene ale vieții sociale sau culturale: fapte curente, obiceiuri și datini, manifestări religios-culturale. Aceste observații urmează să fie valorificate în cuprinsul unor lecții sau teme aplicative.

5.7.1.3. *Învățarea prin cercetarea documentelor și vestigiilor istorice*

Este o metodă activă de cunoaștere, bazată pe cercetarea documentelor istorice, în original sau în copie, sub formă de reproduceri multiplicate sau proiectate.

Documentele sunt mărturii ale trecutului, reprezentări ale unei realități absente, și aproape toate mărturiile istorice sunt de natură documentară.

Istoria creștinismului pe teritoriul țării noastre se înscrie în documente de epocă sau *vestigii*, cum ar fi :

- pergamente, manuscrise, imprimate ș.a., păstrate în muzee, biblioteci, arhive;
- cărți, picturi, miniaturi ș.a.;
- inscripții pe ceramică, pe piatră, pe lemn, pe metal, pe ziduri etc.;
- ceramică, mormânte, piese de artă paleocreștină și creștină, tapiserii, broderii etc.;
- obiecte de cult – relicvarii, cădelnițe, donarii etc. –, ruine de biserici, monumente creștine etc.

Prin autenticitatea lor, aceste surse de natură foarte diversă, reprezentând probe evidente, atestatoare de netăgăduit ale unor fapte și evenimente din istoria creștinismului românesc, sunt înzestrate cu o forță de convingere foarte mare, extraordinar de puternică.

Este adevărat că aceste documente valoroase sunt, adesea, puțin accesibile în mod direct elevilor, dar există o varietate extrem de mare de reproduceri fidele ale acestora (ilustrații, casete video, diafilme, diapozitive). De exemplu, pentru vechimea creștinismului pe teritoriul țării noastre, există ilustrații deosebit de revelatoare în volumele 1 și 2 din *Arta creștină în România.* Pe baza acestor ilustrații, se poate constitui un corp de documente ușor de utilizat în cadrul lecțiilor. Fiecare ilustrație va fi însoțită de fișa sa însoțitoare (denumire, epoca de când datează, locul unde a fost găsit, când anume ș.a.).

Demersul pedagogic comportă câteva *etape:*

a) să se precizeze întâi cu claritate ce *obiective* se urmăresc prin cercetarea documentelor date.

Exemplu: Pentru ilustrația cuprinzând cornalina de la Tomis, din secolele V-VI, și opaițul de la Tomis, din secolele V-VI, se stabilesc *obiective ca:*

- elevii să *precizeze* care sunt imaginile creștine gravate pe obiecte;

– elevii să *explice* imaginile gravate pe cele două obiecte și semnificația lor;
– elevii să *precizeze* importanța celor două obiecte pentru istoria creștinismului românesc.

b) să se asigure o *primă observare* a ilustrațiilor date, fără nici o indicație, lăsând pe elevi să sesizeze ei amănuntele și să-și formuleze primele impresii. Acest moment nu durează mult, ci atât timp cât elevii sunt încurajați să sesizeze datele utile.

c) profesorul antrenează pe elevi într-o *„lectură" analitică și activă a ilustrației,* prin adresarea întrebărilor de descoperire:

Î.: Ce observați pe cornalină, în centrul ei?

R.: În centru este o cruce, iar pe ea, răstignit, Hristos.

Î.: Ce se află de o parte și de alta a Crucii?

R.: Se află câte șase siluete (persoane).

Î.: Cine credeți că sunt aceștia?

R.: Cei 12 Apostoli.

Î.: Ce observați pe opaiț, în centru?

R.: Pe Hristos, cu mâinile întinse pentru binecuvântare.

Î.: Ce observați în jurul lui Hristos?

R.: 12 medalioane cu busturile celor 12 Apostoli.

Î.: Ce mai observați în jurul lui Hristos?

R.: O inscripție: *Pacem meam do vobis.*

Î.: În ce limbă este scrisă?

R.: În limba latină.

Î.: Înseamnă „Pacea Mea v-o dau vouă". Ce credeți despre vechimea acestor obiecte?

R.: Ele atestă răspândirea creștinismului pe teritoriul țării noastre și vechimea lui.

Întrebările de mai sus pot fi puse de către profesor, dar pot fi cuprinse și într-o fișă de lucru, urmând ca elevii să însemneze propriile observații sub întrebările formulate în fișă.

Datele reținute, concluziile la care s-a ajuns trebuie valorificate în cuprinsul de ansamblu al lecției. Documentele

pot fi supuse fie observației individuale, fie observației colective sau pe echipe. Acest tip de metodă se poate folosi, totuși, relativ puțin în cadrul orei de Religie, doar la lecțiile referitoare la:

- *răspândirea creștinismului pe teritoriul patriei noastre* (clasa a VII-a și clasa a X-a),
- *monahismul românesc și rolul mânăstirilor în viața și cultura poporului român* (clasa a VII-a și a X-a),
- *apariția și biruința scrisului în limba română prin manuscrise și tipărituri românești* (clasa a VII-a și a X-a).

Observarea unei ilustrații, a unui document, a unui manuscris cere mult timp, un ritm lent de studiu, ceea ce face ca studierea documentelor să nu poată deveni o modalitate permanentă de lucru, ci o procedură folosită numai la unele lecții.

Procedurii sus-menționate i se pot asocia și alte metode de folosire a elementelor de istorie locală, cum ar fi: culegerea unor date despre datini și obiceiuri locale, despre anumite personaje sau locuri sfinte (monumente, ruine), vizitarea unor biserici, mânăstiri, monumente etc. Toate acestea vorbesc despre istoria neamului nostru și despre credința în Dumnezeu ca temelie a ființei naționale.

5.7.2. Metode de explorare indirectă (mijlocită) a realității

5.7.2.1. *Demonstrația*

Există lucruri și fenomene care aparțin unor timpuri istorice, spații geografice îndepărtate etc., despre care elevii nu pot lua cunoștință în mod nemijlocit. Școala recurge la substitutele realității, servindu-se de diferitele materiale și mijloace demonstrative în măsură să reprezinte obiectele sau fenomenele despre care urmează să se ia cunoștință. Profesorul aduce, deci, în câmpul observației, materiale înlocuitoare. Materialele demonstrative sunt indispensabile

predării tocmai pentru că au această calitate deosebită, de a înlocui originalul și de a-l reprezenta, atunci când el nu este accesibil unei percepții directe sau când este nevoie să fie mai bine pătruns de observația elevului.

A *demonstra* derivă din lat. *demonstro* = *a arăta întocmai, a descrie, a dovedi.* A demonstra înseamnă a arăta (a prezenta) elevilor obiectele sau fenomenele reale sau substitutele (înlocuitoarele, imaginile) acestora, în scopul ușurării efortului de explorare a realității, al asigurării unui suport perceptiv (concret-senzorial) suficient de sugestiv pentru a face accesibilă predarea-învățarea unor cunoștințe, al facilitării execuției corecte a unor acțiuni și al formării deprinderilor sau comportamentelor corespunzătoare. Concretizarea figurativă este indispensabilă uneori, din pricina nivelului gândirii logico-concrete la care se află elevul. Există o diversitate de materiale intuitive și demonstrative, care fac ca metoda demonstrației să îmbrace forme diferite.

Pentru predarea-învățarea Religiei putem folosi:

- *demonstrația* cu ajutorul *reprezentărilor grafice* (hărți, planuri, planșe, ilustrații, icoane, tablouri religioase);
- *demonstrația* cu ajutorul *desenului pe tablă.*

Exemplu: Când explicăm unele simboluri creștine, monograma lui Hristos, cuvântul IHTIS ș.a.

- *demonstrația* cu ajutorul *tehnicilor moderne audiovizuale* valorifică virtuțile imaginii dinamice, îmbinate cu cuvântul și cu sunetul. Lucruri și fenomene îndepărtate în spațiu și timp sunt aduse în fața elevilor și transformate, oarecum, în fapte de experiență directă. Omul reține 30 la sută din ceea ce vede și 20 la sută din ceea ce ascultă, iar în condițiile asocierii văzului și auzului, păstrează 65 la sută din informațiile care se adresează ambelor simțuri deodată.

La Religie se pot folosi casete video despre Țara Sfântă, despre mânăstiri din țară sau din alte țări ortodoxe, despre manuscrise și tipărituri bisericești etc.

5.7.2.2. *Intuiția simbolică* pornește de la premisa că realitatea înconjurătoare este complexă, variată, bogată în fenomene sau experiențe ce nu pot fi percepute pe cale rațională. În cazul acesta, o modalitate de cunoaștere a adevărului poate fi intuiția. Astăzi se constată accentuarea gradului de abstractizare și de generalizare a cunoștințelor, care obligă profesorul să apeleze tot mai mult la gândirea și imaginația elevilor, să introducă mai multe mijloace de expresie în cuprinsul lecțiilor sale; aceste mijloace furnizează o intuiție simbolică gata a însoți cu ușurință mersul expunerilor și al explicațiilor teoretice.

Intuiția indirectă, sau mijlocită, se poate realiza cu ajutorul unor simboluri precum: un cuvânt, o partitură muzicală, un obiect ș. a. Acestea pot evoca prezența unor realități spirituale, a unor sentimente, a unor personalități. Simbolul este un semn material care învăluie și dezvăluie o prezență spirituală. De simbol, în teologie, este legată o taină pe care el o evocă.

Cunoașterea simbolică pătrunde experimental în infinitul ascuns al lui Dumnezeu, care depășește sfera inteligenței. Simbolul – după Berdiaev – este punctul de întretăiere a divinului cu umanul. Cunoașterea simbolică este calea prin care se descoperă tainele dumnezeiești. Simbolul ne arată prezența divinului în uman.

În Ortodoxie, realismul simbolic este realitatea obiectivă a cărei evidență este condiționată de credință.

Teologia creștină folosește *simbolul* ca mijloc de cunoaștere a adevărurilor revelate. Simbolul este, deci, prezent în întreaga teologie: liturgică, teologie dogmatică și simbolică, mistică.

În Noul Testament întâlnim, de exemplu, simboluri în trimiterea Sfântului Duh sub formă de porumbel (porumbelul este simbolul iubirii). Tot Duhul Sfânt Se revarsă asupra Apostolilor sub forma unor limbi ca de foc. Suflarea de vânt este puterea sacerdotală, limbile de foc sunt puterea

curăţitoare a harului. Iată cum, în Noul Testament, simbolul este mijloc de cunoaştere a divinului, îndemn către transfigurarea fiinţei umane.

Cea mai însemnată materie a învăţământului religios, cea care influenţează puternic formarea personalităţii creştine, este cea a Liturgicii şi a Cultului divin Ortodox.

În *Sfintele Slujbe,* ni se prezintă intuitiv toate momentele mai însemnate legate de venirea Mântuitorului, întreaga Lui viaţă, jertfa Lui pentru noi, oamenii, şi pentru a noastră mântuire. Sfânta Liturghie este centrul Cultului divin public şi simbolizează viaţa şi activitatea Mântuitorului în lume. Cultul divin prezintă istoria mântuirii în întregul ei. Vecernia simbolizează timpul dinaintea venirii Mântuitorului în lume, utrenia arată apariţia lui Mesia, iar Sfânta Liturghie este chiar viaţa şi activitatea lui Hristos.

Putem explica unele *acte din Sfânta Liturghie* şi ceea ce simbolizează ele:

a. *Deschiderea uşilor împărăteşti* simbolizează deschiderea Împărăţiei lui Dumnezeu pentru neamul omenesc;

b. *Ieşirea preotului cu Sfânta Evanghelie* – Vohodul Mic – simbolizează venirea Mântuitorului, Care a venit să vestească lumii Evanghelia mântuirii;

c. *Citirea Sfintei Evanghelii* simbolizează Învăţătura sau Predica lui Hristos, dată nouă prin Cuvânt;

d. *Citirea Apostolului* simbolizează predica Sfinţilor Apostoli;

e. *Ieşirea cu Sfintele Daruri,* sau Vohodul Mare, simbolizează ultimul drum făcut de Hristos din Betania în Ierusalim, unde El urma să Se jertfească;

f. *Oprirea preotului,* ce poartă Sfintele Daruri, în mijlocul bisericii, simbolizează pe Iisus Hristos pe cruce;

g. *Intrarea preotului* în altar şi aşezarea Sfintelor Daruri pe Sfânta Masă simbolizează punerea lui Hristos în mormânt;

h. *Unirea pâinii cu vinul*, a Trupului și a Sângelui lui Hristos, simbolizează Învierea Domnului;

i. *Ducerea Sfintelor Daruri* în Proscomidiar simbolizează Înălțarea Domnului la Cer.

Celelalte *Laude ale Bisericii* au și ele o importantă încărcătură simbolică:

1. *Miezonoptica* simbolizează pe Hristos, Care petrecea nopți întregi în rugăciune (*Luca* VI, 12) și pe cele zece fecioare ce au ieșit în întâmpinarea Mirelui (*Matei* XXV, 1-13);

2. *Utrenia* simbolizează – asemeni soarelui dimineții ce aduce lumina în fiecare zi – începutul creștinismului și al Bisericii Creștine, simbolizează bucuria Nașterii și Învierii Domnului, simbolizează credința dată nouă de Dumnezeu;

3. *Ceasul întâi* simbolizează lumina feței dumnezeiești a lui Hristos, pogorâtă pentru a ne lumina pe toți (ora 7 din zi);

4. *Ceasul al treilea* (ora 9 dimineața) simbolizează sfatul arhiereilor de a-L ucide pe Hristos și Pogorârea Sfântului Duh (*Fapte* II, 15);

5. *Ceasul al șaselea* (ora douăsprezece din zi) ne amintește de Patimile și Răstignirea Domnului (*Matei* XXVII, 45);

6. *Ceasul al nouălea* (ora trei după-amiază) ne amintește de moartea lui Hristos, ca Om, pe cruce (*Matei* XXVII, 46);

7. *Vecernia* ne amintește de instituirea Sfintei Euharistii la Cina cea de Taină și de arătarea Domnului după Învierea Sa, în seara Învierii, în mijlocul ucenicilor Săi (*Ioan* XX, 19);

8. *Pavecerniția* ne amintește de faptul că Apostolul Pavel și însoțitorii săi mergeau la biserică, iar pe drum, Apostolul a vindecat o femeie stăpânită de un duh vrăjitoresc (*Fapte* XVI, 16-18). Ea ne amintește de faptul că trebuie să-I mulțumim lui Dumnezeu pentru ajutorul dat în munca de peste zi;

9. *Litia* ne amintește de săturarea celor cinci mii de bărbați în pustie, prin înmulțirea celor cinci pâini și a celor doi pești (*Ioan* VI,1-15).

Aceste explicații ale profesorului îi fac pe elevi să pătrundă, prin metoda intuitiv-simbolică, în misterul vieții cul-

tice, dar şi divine. Intuiţia indirectă o face profesorul, folosindu-se de material intuitiv reprezentat prin cărţi de cult (icoană, candelă, cruce). Când li se explică elevilor despre cărţile de cult, când are loc explicaţia, trebuie să se şi arate cartea respectivă.

Exemplu: Ceaslovul este cea mai completă carte de rugăciuni a Bisericii, cuprinzând cele şapte Laude, acatiste, rugăciuni ş.a.

După explicaţie se arată elevilor cartea.

Se pot prezenta elevilor:

- *Catehismul*, carte bisericească ce explică pe scurt învăţătura de credinţă ortodoxă;
- *Cazania*, carte veche ce cuprinde predici duminicale şi la sărbători mari;
- *Apostolul*, cartea ce cuprinde Faptele şi Epistolele Apostolilor şi care se citeşte în timpul Sfintei Liturghii;
- *Liturghierul*, carte ce cuprinde rânduiala Sfintei Liturghii;
- *Mineiul*, carte de cult ce cuprinde slujba sfinţilor pe o lună de zile;
- *Molitfelnicul*, carte specială ce cuprinde ierurgiile şi rugăciunile rânduite de Biserică;
- *Psaltirea*, carte de cult ce conţine cei 150 de Psalmi ai proorocului David.

Aceste cunoştinţe sunt necesare în clasa a VII-a şi a X-a, atunci când se studiază „Manuscrise şi tipărituri româneşti" sau „Ierarhi cărturari şi rolul lor în dezvoltarea culturii şi a limbii literare româneşti". De asemenea, sunt necesare şi în clasa a VIII-a, când se fac ore de catehism şi morală creştină.

O altă modalitate de cunoaştere intuitiv-simbolică este oferită de arhitectura bisericească, iconografie, pictură şi muzică bisericească.

Învăţătura creştin-ortodoxă înseamnă şi dogmatică, dar şi studiul expresiei acestei dogmatici. Arta intră în capitolul trăirii creştine.

Simbolul, aşa cum am spus, este un mijloc de exprimare a unei realităţi transcendente, dar şi mijloc de participare spirituală, de legătură spirituală între om şi Dumnezeu.

Exemplul 1: Sfânta Cruce este primul altar unde Hristos a săvârşit jertfa Sa pentru noi; ea este, deci, simbol al patimilor Domnului, „semnul Fiului Omului". Crucea, prin cele trei braţe, este simbol şi al Sfintei Treimi, simbol al iubirii şi al unirii divine, şi semn unic al vieţii veşnice prin moartea şi Învierea lui Hristos. Crucea este semnul biruinţei binelui asupra răului, a luminii asupra întunericului, a vieţii asupra morţii. Crucea o întâlnim şi la baza construcţiei unei biserici, unde cele trei braţe ale crucii sunt absidele altarului şi cele laterale (cruce latină sau greacă).

Exemplul 2: Sfânta Biserică este trupul tainic al lui Hristos, în care se mântuiesc credincioşii, locul unde Hristos Se jertfeşte zilnic pentru lume, pentru buni şi pentru păcătoşi. Biserica are formă de corabie, deoarece simbolizează corabia lui Noe (în timpul potopului) şi corabia mântuirii noastre. Turla bisericii simbolizează pe Hristos întrupat în lume. Bisericile cu două turle simbolizează cele două firi ale Mântuitorului. Cele cu trei turle ne amintesc Sfânta Treime; cele cu patru turle – pe cei patru Evanghelişti; cele cu cinci turle simbolizează pe Hristos, alături de cei patru Evanghelişti.

Exemplul 3: Sfântul Altar este simbolul mistic al Împărăţiei cerurilor, locul în care stă nevăzut Dumnezeu, locul în care Se jertfeşte zilnic, în timpul Sfintei Liturghii, Mântuitorul Hristos, masa Cinei celei de Taină, crucea jertfei lui Hristos, mormântul Domnului.

Astfel, în continuare se pot prezenta elevilor semnificaţiile spirituale ale *Sfintelor Taine* (ce simbolizează masa Proscomidiei, Sfântul Potir, Sfântul Disc, *Sfânta Steluţă* etc.), semnificaţiile unor obiecte de cult ca Antimisul, cădelniţa, tămâia etc., semnificaţia *candelei* (lumina lui Hristos Înviat), a sfeşnicului înaintea icoanelor, şi câte alte lucruri nu se pot spune aici! Iată cum simbolul exprimă corespondenţa din-

tre un semnificant (simbolul propriu-zis) și realitatea semnificată, care nu poate fi exprimată în cuvinte, ci pe care o putem cunoaște doar prin simboluri.

Culmea teologiei creștine este *iconografia. Icoana*, pentru ortodocși, este obiect de cult, nu de artă. Icoana este o teofanie a lui Dumnezeu, căci Hristos spune: „Iată, Eu sunt cu voi până la sfârșitul veacurilor". Cum este Hristos, deci, cu noi? Sub forma icoanei. Până la Întrupare, doar îngerii vedeau pe Dumnezeu; acum, însă, și nouă, oamenilor, ni s-a dat această posibilitate. Iconografia este o reprezentare sacră, indiferent de scopul ei. Icoane sunt frescele – cele pe mozaic, pe sticlă, pe lemn –, imaginile din manuscrise, din miniaturi, de pe obiectele liturgice, de pe veșmintele preoțești. Icoana, putem spune, depășește simbolul, pentru că este încărcată de energie, de puterea Duhului Sfânt, revărsată peste ea, de har. Noi ne închinăm Domnului Hristos, cinstim pe Maica Domnului, Sfinții și prin icoanele care îi reprezintă. Pe Maica Domnului și pe Sfinți îi cinstim, în ultimă analiză, pentru faptul că în ei strălucește Hristos, pentru faptul că în ei s-a imprimat chipul lui Hristos.

Elevilor trebuie să le explicăm foarte clar de ce cinstim *Sfintele Icoane*: ele reprezintă chipul Mântuitorului Întrupat, Care este icoana (chipul) Tatălui. Sfinții și Maica Domnului se roagă pentru noi. Cinstirea Sfintelor Icoane nu o dăm materiei, ci o înălțăm la cer, către sfinții reprezentați de ele.

Prezența icoanelor ca material intuitiv în timpul orei de Religie este indispensabilă. Picturile pe icoane și scenele biblice sunt Biblia în imagini a elevilor și contribuie mult la întărirea dreptei credințe.

Exemplul 1: La clasa a IV-a, la lecțiile „Sărbătorile Maicii Domnului" și „Sărbătorile unor sfinți mai cunoscuți" trebuie ca profesorul să arate elevilor icoane ale acestor sărbători și sfinți.

Exemplul 2: La clasa a III-a, la lecțiile „Înălțarea Domnului la Cer" și „Pogorârea Duhului Sfânt", elevii trebuie să aibă în față cele două icoane ale Înălțării și Cincizecimii.

Un material care are o profundă încărcătură intuitiv-simbolică este și muzica bisericească. Elevii trebuie să știe ce semnificație au principalele cântări ale Sfintei Liturghii, ce simbolizează „Prohodul Domnului" sau imnul treimic „Sfinte Dumnezeule..." etc.

Exemplu: „Prohodul Domnului" este slujba din seara Vinerei Mari, când se înconjoară biserica cu Sfântul Epitaf, în amintirea punerii Domnului în mormânt.

„Sfinte Dumnezeule..." este imnul treimic, deoarece ne aduce aminte de Sfânta Treime și trebuie cântat spre slava Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh.

Este necesar ca elevii să cunoască rugăciunile, cântările bisericești și înțelesurile aceastora, cărțile din care se fac citiri în biserică sau acasă, semnificația „Simbolului Credinței" (Crezul), importanța și semnificațiile icoanelor, arhitecturii bisericii, gesturilor Liturghiei săvârșite de preot, semnificațiile veșmintelor preoțești.

Exemplu: la clasa a IV-a, la lecția „Cele trei trepte ale preoției", li se explică elevilor ce semnifică (simbolizează) unele din veșmintele episcopului, preotului sau diaconului.

Reverenda, sau sutana, simbolizează faptul că preotul urmează pe Hristos și pe Apostoli întru toate (așa erau îmbrăcați Hristos și Apostolii în vremea aceea).

Culoarea neagră – de obicei – a reverendei este semnul pocăinței și al cucerniciei.

Epitrahilul închipuiește (simbolizează) harul Duhului Sfânt primit de preot la hirotonie. Cu el se săvârșesc toate cele sfinte: Sfânta Liturghie, Sfintele Taine și orice slujbă.

Iată cum simbolul este un instrument de cunoaștere și comunicare foarte important, deoarece prin cunoașterea intuitiv-simbolică se mijlocește înțelegerea adevărurilor de

credință și se influențează puternic trăirea religios-morală a acestor adevăruri de credință de către elevi.

5.7.2.3. *Hermeneutica biblică*

Sfânta Scriptură este Cartea Sfântă care cuprinde Cuvântul și lucrarea lui Dumnezeu, descoperite oamenilor de către El Însuși. Ea cuprinde 66 de cărți canonice, tratând despre istoria mântuirii neamului omenesc, despre manifestarea dragostei lui Dumnezeu față de om în toate etapele existenței lui. Este scrisă sub insuflarea Duhului Sfânt, de către bărbați învățați și înțelepți, aleși să priceapă Cuvântul lui Dumnezeu. Adevărurile cuprinse în Scriptură sunt dumnezeiești, mai presus de puterea de înțelegere a omului, și au o bogăție de sensuri.

Cel care a interpretat primul adevărurile de credință a fost Însuși Hristos. Apostolii Îi adresau de multe ori cuvintele: „Lămurește-ne nouă pilda aceasta" (*Matei* XIII, 36).

Toți credincioșii pot citi Sfânta Scriptură, dar nu toți o pot înțelege și explica fără greșeală, așa cum famenul se întreba: „Cum aș putea să înțeleg, dacă nu mă va călăuzi cineva?" (*Fapte* VIII, 31).

În Scriptură sunt multe părți anevoie de înțeles; de aceea, Biserica este cea care poate explica Scriptura fără greșeală, prin cei chemați, pregătiți cu apostolie specială: episcopi, preoți și diaconi.

Experiența istorică de aproape 2000 de ani ne-a dovedit că, pentru tălmăcirea corectă a Scripturii, sunt necesare cercetări pregătitoare. Ele au fost începute din epoca Sfinților Părinți: la puțină vreme după apariția primelor tălmăciri scrise ale Scripturii, în special ale Noului Testament, s-au pus și primele întrebări hermeneutice.

Hermeneutica este disciplina biblică ce fixează principiile și regulile cu ajutorul cărora se poate face o tălmăcire corectă a Sfintei Scripturi în general, și a Noului Testament în special.

a) *Noemica* se ocupă cu teoria sensurilor, adică enumerarea sensurilor Sfintei Scripturi.

b) *Euristica* se ocupă cu aflarea și identificarea sensurilor în diferite texte biblice.

c) *Proforistica* se ocupă cu aplicarea sensului potrivit textelor mai dificile.

Aceste trei capitole sunt părți componente ale hermeneuticii biblice.

Exegeza sau *interpretarea* cărților Sfintei Scripturi este, deci, strâns legată de hermeneutica biblică.

Sunt destui astăzi cei ce consideră înțepciunea oamenilor mai presus de învățătura și hotărârile întregii Biserici. Pornind de la metodele de interpretare provenite din protestantism, azi membrii multor culte neoprotestante sau ai unor secte aplică mijloace proprii de „exegeză":

a) oricine poate explica și interpreta Biblia, deoarece un text se lămurește pe altul, iar Duhul Sfânt luminează pe fiecare în parte;

b) textul Scripturii poate fi „acomodat" fiecărei confesiuni: se elimină fragmente din textul Scripturii, se fac adăugiri sau traduceri tendențioase, care să „corespundă" învățăturii respectivei confesiuni și secte;

c) ca urmare a interpretării Bibliei fără responsabilitate, fără pregătire, adăugând sau scoțând texte din Scriptură, copiind tendențios și traducând la voia întâmplării Cuvântul lui Dumnezeu, au apărut o mulțime de Biblii „confesionale", traduceri ale Scripturii;

d) Scriptura a devenit azi o sursă importantă de venit și instrumentul cel mai eficace de prozelitism din partea unor secte și confesiuni creștine;

e) „Bibliile confesionale" sunt traduse „critic"; mulțimea acestor traduceri („prefaceri" ale textelor) a dus la o mulțime de confesiuni și secte, foarte agresive în prozelitism.

Toate aceste tendințe sunt păgubitoare, deoarece credinciosul, asaltat din toate părțile de atâtea „Biblii", nu mai

ştie ce să creadă şi se întreabă, poate nedumerit, care „Biblie" este adevărată. Sfânta Scriptură este adevărată dacă este păstrată – de către Biserică – nealterată, neadaptată la cerinţele epocii, societăţii sau culturii (sectei), chiar cu unele lacune în traduceri, care, de fapt, întăresc dreptul personal al autorilor inspiraţi.

Elevii trebuie să înţeleagă, în şcoală, că trebuie să se ferească de interpretarea eronată a învăţăturilor de credinţă divine. „Nici o proorocire (învăţătură) a Scripturii nu se tâlcuieşte după socotinţa fiecăruia" (*II Petru* I, 20), căci „sunt unele lucruri cu anevoie de înţeles, pe care cei neştiutori şi neîntăriţi le răstălmăcesc, ca şi pe celelalte Scripturi, spre a lor pierzare" (*II Petru* III, 16).

Elevii trebuie *să cunoască Adevărul revelat cuprins în Sfânta Scriptură,* chiar dacă sunt relativ mici. Nu trebuie să ne fie teamă de a pune Scriptura în mâna copiilor. Din clasa a V-a, elevul poate, călăuzit de profesor sau preot, să pătrundă în „lumea" Cuvântului lui Dumnezeu, desigur, ţinând cont de posibilităţile de înţelegere ale elevilor şi de particularităţile lor de vârstă. Scriptura poate fi interpretată după următoarele criterii:

a) *din punct de vedere istoric*, căci Scriptura cuprinde vasta istorie a mântuirii neamului omenesc, istorie ce începe cu facerea omului de către Dumnezeu şi se termină cu plinirea legii şi revărsarea Harului dumnezeiesc;

b) *din punct de vedere religios-moral,* căci Scriptura transmite mesajul ce cuprinde vestea cea bună a mântuirii în Hristos şi învăţătura curată, morală, ce ridică sufletul credinciosului lângă tronul lui Dumnezeu;

c) *din punct de vedere literar*, în ea se întrepătrund cele trei genuri literare (epic, liric şi dramatic), născându-se o operă de un stil şi un conţinut greu accesibile puterilor limitate ale minţii omeneşti.

Iată, deci, că Scriptura nu poate fi citită, înţeleasă şi interpretată de oricine şi oricum. Cea care de veacuri păstrează

și apără tezaurul de credință, deci Scriptura, este Biserica, „stâlp și temelie a adevărului" (*I Timotei* III, 15).

În școală, pentru *exegeza biblică* se folosesc metodele *istorică* și *alegorică*.

Iisus vorbea direct ucenicilor sau mulțimii, dar pentru ca învățătura Lui să fie mai atrăgătoare, mai ușor de înțeles și de ținut minte, o învăluia într-o vorbă deosebită: pilda sau parabola.

Parabolă înseamnă *comparație* sau *asemănare*. Prin astfel de comparații sau exemple luate din viața obișnuită, Hristos îi făcea pe oameni să înțeleagă lucruri pe care altfel ar fi fost greu să le priceapă cu mintea lor simplă. Totodată, prin parabole, oamenii căutau să se îndrepte. Cuprinsul parabolelor (asemănările din ele) era luat din viața și obiceiurile oamenilor, iar tâlcul parabolelor era deosebit. Parabolele sunt privitoare la Împărăția lui Dumnezeu, la diferite învățături morale sau la învățături cu caracter profetic (Judecata viitoare, evenimentele aduse de timp etc.).

Exemplu de exegeză prin metoda alegorică la „Pilda vameșului și a fariseului" (clasa a VI-a). Înainte de citirea pildei din Scriptură, profesorul face anumite precizări:

Unii dintre credincioșii care înconjurau pe Iisus se considerau drepți și fără greșeală, motiv pentru care erau mândri, priveau de sus pe ceilalți, pe care-i socoteau păcătoși și de care se fereau. Ei credeau că numai lor li se cuvine răsplata de la Dumnezeu. Aceștia erau în majoritate farisei, cărturari, învățători de lege. Împotriva acestora, Iisus rostește pilda următoare: „Pilda vameșului și a fariseului".

Profesorul și elevii citesc parabola (*Luca* XVIII, 10-15), apoi profesorul explică pilda. Cei doi – vameșul și fariseul – merg la Templu să se roage. În timpul rugăciunii, fiecare dintre cei doi are o ținută corespunzătoare cu situația lui în lume.

Fariseul este mândru și încrezut, deoarece păzește poruncile și îndeplinește datoriile scrise în lege. Nici în tem-

plu nu se poate stăpâni a nu învinui pe ceilalţi oameni că sunt nedrepţi, lăudându-se că el nu e ca ei. Fariseul făcea parte dintr-o sectă religioasă care cerceta şi învăţa legea evreiască. De aceea, ei spuneau că duc o viaţă morală superioară celorlalţi. În templu se aşezau în faţă, învăţau pe oameni legea, se rugau şi făceau acte de milostenie în văzul lumii. Ei puneau astfel preţ pe forma şi manifestările exterioare, nu pe credinţa interioară. Sfinţenia lor era prefăcută şi ascundea păcate grele ca mândria, ura, invidia ş.a.

Vameşul făcea parte dintr-o categorie de oameni urâţi de evrei, deoarece el era pus de romani să strângă birurile pe care trebuia să le plătească evreii. Adeseori, pentru a strânge impozitele şi birurile, vameşii erau aspri şi neînduratori. Această meserie o îndeplineau numai oameni de jos sau păgâni. Evreii care erau vameşi erau desconsideraţi de ceilalţi evrei.

Mântuitorul alătură în parabolă pe cei doi, vameşul şi fariseul, adică două categorii de oameni. Deosebirea dintre ei, din viaţa de toate zilele, se vădeşte chiar şi înaintea lui Dumnezeu, la rugăciune, când omul trebuie să fie smerit şi apăsat sub greutatea păcatelor făptuite. Smerenia vameşului şi trufia fariseului sunt prilej pentru Hristos de a arăta că mai bine primită este rugăciunea făcută cu smerenie şi umilinţă, decât cea făcută cu trufie.

Înaintea lui Dumnezeu, oamenii smeriţi şi umili, chiar păcătoşi fiind, găsesc mai multă ascultare decât cei ce se pretind drepţi şi buni, dar sunt mândri şi dispreţuitori faţă de semenii lor. Cea mai vie pildă de smerenie şi umilinţă a fost chiar Hristos, Care a trăit printre oameni de tot felul, iubindu-i şi ajutându-i în necazurile şi suferinţa lor. Chiar atunci când a fost batjocorit şi răstignit pe cruce, Hristos Se ruga pentru cei ce-L chinuiau: „Stăpâne, iartă-le lor, căci nu ştiu ce fac!".

Este demnă de apreciat atitudinea vameşului, care se smereşte în faţa lui Dumnezeu, şi este condamnabilă atitudinea fariseului, deoarece acesta cade în păcatul mândriei.

În cadrul acestei exegeze, profesorul poate adresa elevilor câteva întrebări, pentru a stimula câteva asocieri:

Î.: Ce alte persoane din Scriptură cunoaşteţi, care să fi păcătuit prin mândrie?

R.: Adam şi Eva, oamenii la turnul Babel ş.a.

Î.: Ce alte persoane, în Scriptură, au avut o atitudine plină de smerenie şi umilinţă, ca vameşul?

R.: Iosif, David, Fecioara Maria ş.a.

Fariseul s-a mândrit cu faptele sale înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor, dar lui Dumnezeu nu-I place mândria omului. De aceea fariseul nu s-a îndreptat, adică nu şi-a uşurat sufletul de păcate.

Vameşul a simţit părere de rău pentru greşelile săvârşite. El s-a căit şi lui Dumnezeu I-a plăcut căinţa lui. De aceea vameşul s-a întors în casa sa cu sufletul uşurat.

În viaţa şi rugăciunile noastre să nu fim lăudăroşi ca fariseul, ci să fim smeriţi ca vameşul.

Un exemplu de exegeză prin metoda istorică este cel al pericopei ce revelează „Intrarea Domnului în Ierusalim. Alungarea vânzătorilor din Templu" (*Matei* XXI, 1-13).

Iisus Hristos a intrat în Ierusalim cu o săptămână înainte de Învierea Sa. El venea din Betania, locul unde îl înviase pe Lazăr şi unde a avut loc ungerea Sa cu mir (*Ioan* XII, 1-18). Mântuitorul, înconjurat de mulţimea care „da mărturie... că l-a strigat pe Lazăr din mormânt şi l-a înviat din morţi", a intrat în Ierusalim călare pe asin, aşa cum proorocise Zaharia: „Bucură-te foarte, fiică a Sionului,... căci iată, Împăratul tău vine la tine,... călare pe asin" (*Zaharia* IX, 9).

Mulţimea multă venită în întâmpinarea Sa, la porţile Ierusalimului, avea în mâini ramuri de finic şi aşternea în faţa Mântuitorului hainele sale. Totodată, striga cu mare bucurie:

„Osana, Fiul lui David" și „Binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului, Împăratul lui Israel!" (*Ioan* XII, 13).

Evreii L-au întâmpinat pe Hristos cu mare bucurie, considerând că El a venit pentru a-i scăpa de stăpânirea romană. Evreii Îl vedeau pe Hristos ca pe un Mesia războinic, Care, prin puterea Sa de Fiu al lui Dumnezeu, va nimici stăpânirea romană. Mulți dintre acești oameni aveau să strige peste câteva zile: „Răstignește-L!, Răstignește-L!".

După aceea, Mântuitorul a intrat în Templu, ca să Se roage Tatălui ceresc. În curtea Templului a aflat tot felul de negustori, care vindeau și cumpărau, care schimbau bani sau erau cămătari. Locul nu mai semăna cu un loc de rugăciune: se vindeau oi, boi, porumbei; se striga în gura mare. Era mai degrabă un târg unde puteau fi înșelați oameni, căci nimeni nu se putea ruga acolo cu tot sufletul. Lui Hristos nu I-a plăcut purtarea negustorilor și i-a alungat afară din Templu. Hristos spune: „casa Mea, casă de rugăciune se va chema, iar voi faceți din ea peșteră de tâlhari". Cu adevărat, Biserica este casa lui Dumnezeu, nu casă pentru povești sau târguieli, ci numai pentru rugăciune curată către Dumnezeu.

Exegeza și hermeneutica sunt deci necesare, deoarece sensurile și înțelesul Scripturii nu se descoperă de la început, mai ales celor necunoscători în lucrurile dumnezeiești.

5.8. Metode bazate pe acțiune

5.8.1. Metode bazate pe acțiune reală

5.8.1.1. *Exercițiul.* Metoda exercițiului face parte din „învățarea prin acțiune", care solicită din partea elevilor căutări, determinări, alternative și experiențe personale. Pe lângă transmiterea de noi cunoștințe, prin exercițiu se urmărește și formarea unor priceperi și deprinderi.

Exercițiul înseamnă ca, atunci când elevul dorește să deprindă o acțiune, el să încerce să facă și să refacă, să repete până când intră în posesia modelului acțiunii, până când acțiunea se automatizează și se interiorizează, devenind o deprindere, o obișnuință. Acesta este exercițiul, sau exersarea (din lat. *exercere* = efort, acțiune repetată de mai multe ori).

Exercițiul are mai multe *funcții* (scopuri):

– *formarea* deprinderilor;
– *adâncirea* înțelegerii noțiunilor, regulilor, principiilor învățate, prin aplicarea lor la situații relativ noi și cât mai variate;
– *consolidarea* cunoștințelor și deprinderilor însușite, ceea ce duce la o probabilitate mai mare de păstrare în memorie a celor învățate;
– *sporirea* capacității operatorii a cunoștințelor, pricep-erilor și deprinderilor;
– *prevenirea* uitării și evitarea confuziilor;
– *dezvoltarea* unor capacități și aptitudini intelectuale și fizice, a unor calități morale și trăsături de voință și de caracter, în cursul procesului de învățare.

Exercițiul nu este întotdeauna și neapărat reproductiv, ci poate fi și productiv. El poate contribui la stimularea și dezvoltarea capacității creative a elevilor.

Întreaga activitate școlară este un îndelungat exercițiu, care urmărește atât formarea unor capacități și deprinderi specifice, cât și a unor deprinderi, obișnuințe și capacități generale de muncă serioasă, eficientă și ordonată, care să-i ajute pe elevi pe calea autoperfecționării, în tot cursul vieții lor ulterioare.

Ca să putem folosi exercițiul cu succes, acesta trebuie să îndeplinească unele condiții:

– profesorul să știe care sunt posibilitățile, dar și limitele exercițiului;

- elevul să manifeste în timpul exercițiului o atitudine conștientă și interes. El trebuie să înțeleagă clar scopul pentru care efectuează exercițiul, necesitatea și însemnătatea lui;
- exercițiile să fie gradate, să se succeadă progresiv, funcție de complexitatea și dificultățile lor;
- exercițiile să fie variate, efectuate relativ rapid și repartizate în timp;
- exercițiile vor trebui verificate, controlate, autocontrolate;
- este necesar ca exercițiile mentale să lase loc și celor manuale (motorii).

În cadrul orei de Religie, exercițiul duce la apariția și întărirea unor deprinderi necesare formării unui bun creștin:

a) *închinarea* corectă (săvârșirea corectă a semnului Sfintei Cruci),

b) *rostirea rugăciunii* în colectiv – în clasă, la biserică – sau în particular – rugăciunea de dimineață, rugăciunea înainte și după masă, rugăciunea de seară,

c) *îngenuncherea* (în timpul rugăciunii acasă sau la biserică), *metania* mică sau mare (la biserică) și *încrucișarea* mâinilor pe piept, ce arată ridicarea inimii, prin rugăciune, la Dumnezeu,

d) *participarea* la săvârșirea Sfintei Liturghii și a altor slujbe religioase,

e) *rânduiala închinării* în sfânta biserică, în fața sfintelor icoane,

f) *citirea* din *Sfânta Scriptură*, din *Mica Biblie*, din *Catehism* sau din alte cărți de învățătură creștin-otodoxă,

g) *însușirea corectă* a cântărilor religioase (ale Sfintei Liturghii, colindelor, Prohodului Domnului etc.),

h) *rezolvarea* unor rebusuri și integrame cu conținut religios, a unor teste cu conținut religios, cu răspuns la alegere ș.a.,

i) *pregătirea*, prin exerciții, a elevilor pentru participarea la concursuri pe teme religioase sau pentru participarea la Olimpiadă (clasele de liceu ale Școlilor Normale).

În cadrul orei de Religie, exercițiul constă în executarea sistematică și organizată a unor fapte și acțiuni, în scopul formării deprinderilor și obișnuințelor de comportare morală, a trăsăturilor de voință și caracter implicate în atitudinea și conduita morală a elevului, în scopul formării convingerilor religios-morale.

Exercițiul *la învățătură* dezvoltă gândirea. Exercițiul *la biserică* înseamnă o participare activă a elevilor *la slujbele religioase*, care se desfășoară după o anumită rânduială. Deci, ei vor cunoaște în mod direct învățăturile dogmatice – esența lor – desprinse din cuprinsul slujbelor și din textele cântărilor religioase. Exercițiul *în afara școlii* înseamnă însușirea regulilor de comportament în societate și formarea personalității religios-moral-civice a elevilor.

5.8.1.2. *Metoda studiului de caz*

Metoda studiului de caz (de la *casus*, derivat din *cadere* = a cădea, accident, eveniment) mijlocește o confruntare directă cu o situație din viața reală, autentică. Asemenea cazuri de viață, cazuri-problemă concrete, luate drept exemple reprezentative și semnificative pentru anumite stări de lucruri mai generale, sunt supuse unei analize atente, sub toate aspectele, până ce elevii vor ajunge la înțelegerea complexă a problemei date și la soluții optime. Cazul propriu-zis este ales în mod intenționat dintr-un câmp de realități proprii unui sector al cunoașterii sau al acțiunii practice umane, condensează ceea ce este general valabil pentru lumea evenimentelor din care el a fost selecționat. Se ia un „caz" pentru a dobândi noi cunoștințe, pentru a adânci, sistematiza și consolida cunoștințele, pentru a modela unele aptitudini, pentru a cultiva un mod de gândire specific.

Se ia un caz ca: „Moartea ca martiri a Sfinților Apostoli Petru și Pavel" – pentru studierea perioadei persecuțiilor; „Mitropoliții Sava Brancovici, Ilie Iorest și Simeon Ștefan" – pentru studierea evenimentelor ce au avut loc în timpul luptei Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania în sec. al XVII-lea, pentru apărarea credinței străbune și a ființei noastre naționale; „Viața Sfântului Ierarh Nicolae" – pentru înțelegerea rolului și importanței pe care o au sfinții pentru viața și cultul Bisericii Ortodoxe. Studiul de caz îi familiarizează pe elevi cu o strategie de abordare a faptelor reale și conduce la reținerea unor învățăminte extrem de utile și de prețioase.

5.8.1.3. *Metoda proiectelor*

Proiectul este astăzi înțeles ca o temă de cercetare în vederea atingerii unui scop bine precizat, cercetare care urmează să fie realizată, atât cât se poate, prin îmbinarea cunoștințelor teoretice cu cele practice.

Proiectul poate lua forme variate, în funcție de natura activității, de gradul de complexitate a temei, de vârsta școlară.

La Religie, se pot efectua investigații în mediul înconjurător – culegere de tradiții, obiceiuri –, studii privind istoricul unor biserici, privind unele vestigii istorice (sub forma unor mici monografii). Se pot strânge materiale locale, iar prelucrarea lor poate avea drept consecință organizarea unui mic muzeu, schițarea unei istorii a satului, a orașului, a județului.

5.8.2. Metode bazate pe acțiune simulată

5.8.2.1. *Jocul didactic* (educativ) este azi din ce în ce mai valorificat din punct de vedere pedagogic, în intenția de a imprima programului școlar un caracter viu și atrăgător. La Religie, se poate adopta jocul didactic, sub forma

unor jocuri orale cu întrebări (de exemplu: „Cine știe câștigă", cu întrebări din Vechiul Testament sau Noul Testament). Jocul didactic poate fi pus sub forma unor rebusuri, întrebări cu răspuns la alegere (cu un răspuns corect, două sau trei, date spre rezolvare pe grupe de elevi), întrebări în care răspunsul este dat prin completarea în căsuțe cu litere, de către elevi, fraze începute care pot fi terminate de către elevi etc.

Exemplul 1: Completați căsuțele libere:

1. Eveniment din Săptămâna Patimilor, când Hristos a instituit una din cele șapte Taine.

[C][I][N][A] [C][E][A] [D][Ș] [T][A][I][N][Ă]

2. Eveniment ce a avut loc imediat după Botezul Domnului în Iordan (*Matei* IV, 1-2).

[E][S][P][I][T][E][E][E][A] [D][O][M][N][U][L][U][I]

Exemplul 2:

1. Înaintemergătorul Domnului este Ioan

[B][D][T][Ș][Z][Ă][T][O][R][U][Ș].

2. Regele Solomon este fiul regelui [D][A][V][I][D].

3. Sfânta Scriptură conține [6][6] de cărți.

Exemplul 3: Încercuiți, în dreptul fiecărei afirmații, „adevărat" (A) sau „fals" (F).

a) Noul Testament conține 27 de cărți; (A) F

b) Părinții lui Ioan Botezătorul se numeau Ioachim și Ana; A (F)

c) La Înălțarea Domnului în cer erau prezenți 12 Apostoli; A (F)

d) La Cincizecime, Apostolul care a luat cuvântul este Pavel; A (F)

e) Apostolul ales în locul lui Iuda se numește Matia. (A) F

Exemplul 4: Subliniați răspunsul sau răspunsurile corecte:

1. Săptămâna care ține de la Florii până la Paști se numește:
   a. Săptămâna Luminată;
   b. *Săptămâna Mare*;
   c. *Săptămâna Patimilor.*
2. Sfânta Scriptură conține:
   a. *Vechiul și Noul Testament*;
   b. *Cuvântul lui Dumnezeu*;
   c. *66 de cărți canonice și inspirate.*
3. Muntele pe care Hristos S-a schimbat la Față este:
   a. Muntele Măslinilor;
   b. *Muntele Tabor*;
   c. Muntele Sinai.

Exemplul 5: Trasați corespondența dintre denumirile sărbătorilor și data la care a avut loc fiecare.

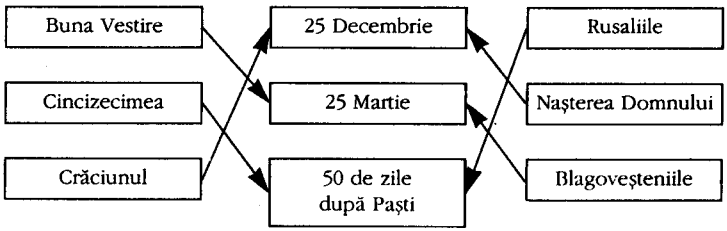

Exemplul 6: Completați următorul rebus:

	1	2	3		
1	C	R	E	Z	**S3**
2	R	A	I	**U2**	L
3	E	I	**S1**	A	O
	Z	**I2**	A	N	A
	I3	I	O	A	N

STÂNGA:

1. Simbolul credinței
2. Locul drepților
3. Dânșii

DREAPTA:

1. În naos!
2. Mama Fecioarei Maria
3. Evanghelist, Apostol ce a scris și Apocalipsa

ÎN DIAGONALĂ:
Numele lui Hristos

Principala condiție a jocului este aceea de a face ca participanții (elevii) să-și dea seama că se află într-o situație de învățare, că primează aspectul cognitiv și, ca atare, acesta trebuie să se desfășoare cu toată seriozitatea, altfel, prea puțin obișnuiți cu o asemenea modalitate de lucru, ei sunt înclinați să vadă în joc un moment de divertisment, de amuzament, ceea ce prejudiciază atingerea sarcinilor prestabilite. Astfel de jocuri se fac pe grupe de elevi și asigură îmbinarea între elementele distractive și cele de muncă, de învățare, în ideea că, treptat, vor avea câștig de cauză cele din urmă. Utilizarea jocurilor didactice nu trebuie să fie excesivă, deoarece procesul de instruire nu este, totuși, un joc.

5.8.2.2. *Metoda dramatizării* (învățarea prin dramatizare)

Dramatizarea se bazează, în esență, pe utilizarea adecvată a procedeelor artei dramatice.

Drama este o creație artistică prin care sunt exprimate evenimente și realități existențiale tensionate. Prezentarea faptelor într-un cadru dramatic adaugă predării o forță de sugestie extrem de convingătoare; elevii trăiesc viu, cu mai

multă intensitate, și rețin mai bine ceea ce profesorul dorește să-i învețe.

Dramatizarea are un rol educativ în învățare, deoarece, cu ajutorul ei, elevii retrăiesc în plan simbolic evenimente petrecute în timpuri trecute.

Dramatizarea în cadrul orelor de Religie are un caracter optimist, o finalitate pozitivă și o perspectivă eshatologică.

Dramatizarea în cadrul orelor de Religie înseamnă, în primul rând, deprinderea elevilor cu cântarea religioasă. Manualele de Religie cuprind numeroase cântări religioase, care întregesc cunoștințele predate. Aceste cântări sunt fie din Sfânta Liturghie, fie din alte cântări religioase. Cântarea religioasă este cea care înnobilează sufletele elevilor și aprinde dorul după trăirea în Dumnezeu.

În al doilea rând, colindele au o mare importanță deoarece reconstituie, de fiecare dată, cu nimb de poezie, bucurie și mister, Nașterea miraculoasă a Mântuitorului. Colindele sunt parte integrantă a tezaurului românesc etnografic și folcloric, sunt mărturii artistice ale spiritului creator popular. Ele sunt adevărată teologie, deoarece conțin esența învățăturii creștine despre Hristos, din timpuri vechi de istorie a neamului românesc.

În al treilea rând, dispunem de piese religioase, care pot fi pregătite în preajma marilor sărbători creștine, dar și cu alte ocazii.

Exemplu: De Crăciun – Sărbătoarea Nașterii Domnului – se pot juca, de către elevi, scenetele „Moș Crăciun", „Catastihul lui Moș Crăciun", „Vicleimul" sau „Vine Moș Crăciun". Interpretând diverse roluri, elevii pot să cunoască mai bine date, fapte, personaje, pot să-și formeze o imagine clară despre acestea. Realizarea pieselor religioase îi ajută pe elevi să înțeleagă frumosul din artă, să trăiască emoții estetice, să-și dezvolte capacitățile creatoare și să-și pună în valoare talentele artistice.

În final, putem aminti poezia religioasă, care umple sufletul de emoție.

Exemplu: La Paști, cu ocazia serbării, se pot recita poezii ca: „La Paști" (George Coșbuc), „Învierea" (Mihai Eminescu), „Înviere" (Vasile Voiculescu), „E sărbătoare" (Octavian Goga), „Micul orfan" (Sfîntul Ioan Iacob Hozevitul).

Prin metoda dramatizării, elevii înțeleg și învață mult mai ușor decât atunci când cunoștințele le sunt predate (prezentate) pe cale discursivă.

6.

MIJLOACE DIDACTICE (DE ÎNVĂȚĂMÂNT) ÎN ORGANIZAREA ȘI DESFĂȘURAREA OREI DE RELIGIE

Mijloacele didactice (de învățământ) sunt definite ca fiind un ansamblu de instrumente materiale și tehnice cu ajutorul cărora profesorii asigură realizarea optimă a obiectivelor instruirii, alături de metodele și formele de organizare a procesului de învățământ. Ele sunt considerate auxiliare pedagogice și aparțin resurselor materiale utilizate în școală.

6.1. Clasificarea mijloacelor de învățământ

Mijloacele de învățământ se împart, după destinația lor, în:

A. *materiale didactice* logico-intuitive, sau logico-noționale, așa-zise tradiționale, care au fost folosite în procesul de învățământ și înainte de apariția tehnicilor moderne;

B. *mijloace tehnice*, de regulă audio-vizuale.

6.2. Rolul și funcțiile mijloacelor de învățământ

După funcțiile pedagogice dominante pe care le îndeplinesc în cadrul activității de predare-învățare, materialele didactice (A) se pot grupa după cum urmează:

a) *materiale informativ-demonstrative*, având funcție pedagogică informativă și demonstrativă. Ele sunt surse de

informații sau auxiliare în transmiterea informațiilor către elev. Ele ajută pe profesor să exemplifice și să ilustreze unele noțiuni, să concretizeze unele idei sau să demonstreze unele afirmații. Ele sunt:

- *materiale intuitive,* care ajută pe elev să perceapă realitatea. Exemplu: obiectele de cult – candelă, cruce, sfeșnic, veșminte preoțești;
- *materiale figurative* (reprezentări figurative).

Exemplu: ilustrații (cu Locurile Sfinte, cu diverse mănăstiri, cu obiecte de cult, dovezi arheologice cu ruine de biserici, cu biserici ș.a.), icoane, calendare (fie simple, fie cu ilustrații cu biserici sau sfinți etc.), planșe, hărți, (Țări Sfinte, harta României, hărți geografice, istorice), desene (realizate pe tablă sau pe coli de hârtie: de exemplu, desenarea pe tablă a depunerii pâinii pe Sfântul Disc, la Proscomidie), diapozitive, casete video, dischete, casete audio.

b) *materiale destinate raționalizării timpului în cadrul lecțiilor,* cum ar fi mașinile de multiplicat (xeroxul);

c) *materiale de evaluare* a rezultatelor învățării: fișe, teste de evaluare.

B. *Mijloacele tehnice* care pot fi folosite în cadrul orelor de Religie sunt: diaproiectorul (pentru proiectarea diapozitivelor), casetofonul (pentru casetă audio; exemplu: pentru audierea, la clasa a IV-a, a Sfintei Liturghii sau pentru audierea colindelor ori a altor cântări religioase), aparatul video (pentru casete video; exemplu: „Imagini de la Locurile Sfinte" sau „Mărturii despre Biblie" ș.a.);

C. *Mijloacele de învățământ specifice* predării Religiei sunt: Sfânta Scriptură, Mica Biblie, manualele de Religie, Biblia în imagini, Catehismul Ortodox, Cărți de rugăciuni și de colinde, cărți de cult, manuale de istorie bisericească, Viețile Sfinților ș.a;

Gradul de solicitare psihică al fiecărei categorii de materiale didactice crește pe măsură ce coborâm pe scara următoare (scara Dale):

XII. Simboluri verbale (orale sau scrise);
XI. Simboluri figurale (imagini sau scheme etc);
X. Înregistrări sonore;
IX. Imagini fixe (diapozitive, fotografii);
VIII. Imagini mobile (filmul);
VII. Imagini TV;
VI. Imagini statice (muzee, expoziții);
V. Observații intenționale (excursie);
IV. Observații bazate pe observații științifice;
III. Scene dramatizate;
II. Experimente inventate (simulare);
I. Experiență directă (activitatea proprie, reală a elevului).

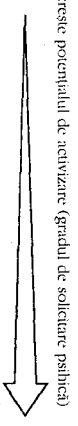

Funcțiile mijloacelor de învățământ pot fi împărțite după criteriul scopului și al obiectivelor de bază ale procesului de învățământ:

- *funcția informativă* – deoarece mijloacele de învățământ modifică modul de structurare, transcriere, prezentare, comunicare și recepționare a informației;
- *funcția formativă* – deoarece facilitează nu numai achiziționarea de cunoștințe, ci și formarea de abilități;
- *funcția de activizare* – deoarece ele stimulează spiritul de observație al elevilor și dezvoltă capacitatea lor de gândire și de acțiune independentă;
- *funcția educativă* – deoarece ele duc la realizarea obiectivelor afective, având funcții de ordin motivațional.

Mijloacele de învățământ, în timpul orei de Religie, au rolul de a emoționa, de a convinge, de a facilita însușirea cunoștințelor și formarea sentimentelor religios-morale. Mijloacele de învățământ au o mare influență emoțională, făcându-i pe elevi să prețuiască și să accepte anumite valori, să-și formeze anumite convingeri, să-și organizeze, in-

teriorizeze şi conceptualizeze sistemul de valori religios-morale.

– *funcţia ergonomică* – deoarece mijloacele de învăţământ duc la raţionalizarea eforturilor de către elevi şi profesori.

6.3. Factorii care condiţionează utilizarea eficientă a mijloacelor de învăţământ

În pedagogia modernă s-au conturat concluzii care pot direcţiona realizarea şi utilizarea eficientă a mijloacelor de învăţământ în şcoală:

– *obiectivele didactice* determină mijloacele de învăţământ care se vor realiza şi folosi în cadrul lecţiei;
– *mijloacele de învăţământ* trebuie concepute şi utilizate astfel încât să coreleze şi să acţioneze convergent pentru realizarea diverselor obiective elaborate;
– *folosirea mijloacelor de învăţământ* trebuie să ducă în mod real, concret, la activizarea elevilor;
– *mijloacele de învăţământ* îi ajută pe elevi să reţină mai mult timp şi în proporţie şi mai mare cunoştinţele învăţate (tabelul H. Conadenzio este ilustrativ în acest sens):

Forme de prezentare a informaţiilor	*Date reţinute după trei ore*	*Date reţinute după trei zile*
Numai oral	70%	10%
Numai vizual	72%	20%
Şi oral, şi vizual	85%	65%

– *utilizarea* mijloacelor de învăţământ se impune numai în măsura în care ele îndeplinesc o funcţie pedagogică şi servesc obiectivele didactice stabilite;

- *momentul și durata* utilizării mijloacelor de învățământ, ca și modalitatea de integrare a lor în cadrul lecțiilor și al celorlalte forme de instruire se cer alese cu grijă;
- o dată cu *planificarea materiei,* cu stabilirea obiectivelor operaționale ale unui sistem de lecții, pe baza proiectării didactice, profesorul va stabili complexul de mijloace de învățământ de care se va folosi în realizarea acestora.

7.

PRINCIPII DIDACTICE ÎN REALIZAREA ȘI DESFĂȘURAREA OREI DE RELIGIE

Principiile didactice sunt idei orientative de bază pe care se întemeiază organizarea și dirijarea activității didactice, realizarea obiectivelor instructiv-educative ale procesului de învățământ.

Învățământul trebuie să țină cont de unele norme generale, fundamentale, care stau în acord atât cu legile dezvoltării sufletești a celor ce constituie subiect al educației, cât și cu desfășurarea naturală a învățământului însuși. Aceste norme sunt principiile didactice și de învățământ și ele stau la baza învățământului religios creștin.

Principiile didactice sunt, deci, categorii metodologice și constituie puncte de reper orientative și normative pentru activitatea corelată a tuturor laturilor procesului de învățământ. Ele asigură, atunci când sunt respectate, eficiența acțiunii de modelare a personalității elevului, în conformitate cu scopurile educației.

Principiile didactice se cer respectate atât în planificarea obiectivelor și structurarea cunoștințelor, cât și în ceea ce privește selectarea modelelor instructiv-educative și a mijloacelor de învățământ.

7.1. Principiul ecleziologic

Specific învățământului religios, este principiul în virtutea căruia toate cunoștințele însușite în timpul orelor de Religie trebuie:

- *să fie* cele ale Bisericii, legate de spiritul Bisericii noastre Ortodoxe, de viața din trecut și de azi a Bisericii;
- *să trezească* în sufletele credincioșilor sentimente de evlavie, de smerenie, de respect și de iubire față de Biserică;
- *să adâncească* în conștiința lor convingerea în adevărul creștin, conform căruia în Biserică ne mântuim și în ea putem nădăjdui părtășie la fericirea veșnică, în comuniune cu Dumnezeu;
- să fie înțelese numai în, cu și prin Biserică, pentru desăvârșirea creștină a elevului.

Principiul ecleziologic pune în evidență învățământul religios așa cum l-a format Biserica creștină, în vederea luminării minții și mântuirii sufletului.

7.2. Principiul hristocentric

Conform acestui principiu, Mântuitorul Hristos este inima întregului învățământ al Bisericii, deoarece El este Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu-Omul și întruchiparea Celei mai divine Desăvârșiri.

Profesorul de Religie este slujitor al lui Hristos la catedră, în fața elevilor săi. El transmite învățătura lui Hristos ascultătorilor lui, elevilor de toate vârstele. Mântuitorul trebuie să fie prezent în lecția de Religie așa cum este El în realitate: ca Desăvârșire absolută, ca Întruparea lui Dumnezeu în formă omenească. Elevii trebuie să urmeze lui Hristos pentru a ajunge la desăvârșire.

Lecțiile referitoare la Vechiul și Noul Testament trebuie raportate la Persoana Mântuitorului Hristos (cele din Vechiul Testament) și legate de Persoana Sa (cele din Noul Testament) în desăvârșirea Sa.

7.3. Principiul însușirii conștiente și active a cunoștințelor (participării active și conștiente)

Conform acestui principiu, învățarea este eficientă dacă pornește de la înțelegerea cunoștințelor predate sau existente în diferite surse de informare (Scriptura, cărți cu conținut religios ș.a.), pe această bază elevii participând activ la elaborarea cunoștințelor, prin efort propriu de gândire, la formarea de noțiuni și concepte, de judecăți și raționamente. Acest principiu se referă și la crearea de motivație și la interpretarea materialului învățat, prin formarea deprinderilor de muncă intelectuală.

7.4. Principiul intuiției, sau principiul corelației dintre senzorial și rațional

Se bazează pe ideea că învățarea este un proces de cunoaștere și presupune o bază senzorială, intuitivă. Elevul vine în contact cu fenomenele sau obiectele studiate și își formează un fond legat de imagini, ca rezultat al interiorizării acțiunile externe și al formării operațiunilor mentale. A intui înseamnă și a contempla, dar și a construi operații interiorizate, deoarece elementul fundamental al gândirii nu sunt imaginile, ci schemele mentale, structurile operaționale, la elaborarea cărora elevul trebuie să participe activ. Elevul trebuie, deci, să intre în contact direct cu ceea ce îl învață profesorul, dirijându-i observarea către elementele esențiale și ajutându-l să prelucreze, să interpreteze, să redescopere, să generalizeze ceea ce observă.

Totul se cere intuit, înțeles, pentru a realiza o imagine clară și completă, pentru a pătrunde în inima realității fizice, dar și morale.

Mijloacele de intuire nu sunt numai externe, ci și interne. Fapte ale trecutului, evenimente ce au zguduit cândva conștiința individuală sau colectivă, evenimente din viața omenirii nu pot fi intuite numai prin ilustrații sau hărți, ci și prin retrăirea lor în urma unor istorisiri plastice, colorate, interesante, vii, puternice prin vibrația lor, care aduc la viață persoane, evenimente. Procesul intuirii trebuie să fie bine controlat și bine condus.

7.5. Principiul sistematizării (al esențializării și al continuității)

Presupune ordonarea cunoștințelor după logica științei și logica didactică, presupunând:

- *relevarea* conceptelor și ideilor fundamentale;
- *caracterul* sistematizat al cunoștințelor;
- *integrarea* noilor cunoștințe în cele anterioare;
- *controlul* sistematic al cunoștințelor;
- *ordonarea* informației;
- *programarea* proceselor și operațiilor intelectuale;
- *îndeplinirea* judicioasă a metodelor și procedeelor;
- *succesiunea* corespunzătoare a etapelor didactice;
- *activitatea* elevilor și formarea convingerilor și deprinderilor religios-morale.

7.6. Principiul învățării temeinice și durabile

Își propune *să asigure*:

- *trăinicia* în timp a cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor elevilor, *persistența* celor însușite pentru o perioadă mai lungă;

– *fidelitatea* și *mobilitatea* în reproducerea informației acumulate;
– *profunzimea* asimilării cunoștințelor;
– *folosirea* eficientă și operativă a priceperilor și deprinderilor.

Dacă învățământul *este temeinic*, el pune neobosită strădanie în prezentarea, desfășurarea și adâncirea lui și astfel devine și *durabil*. Căci el nu se desfășoară cu consecvență doar la un moment dat, ci în perspectivă, pentru a constitui proprietate pentru o viață întreagă, pentru a determina o atitudine constantă în viața elevului (a omului de mai târziu). Elevul este sau va deveni un bun credincios nu numai dacă se arată cucerit de o lecție în sine, pentru moment, ci dacă își însușește în orele de Religie o conduită creștină, care să-l caracterizeze pe parcursul întregii lui vieți.

7.7. Principiul învățământului practic

Arată în ce măsură cunoștințele mijlocite prin învățământ își verifică valoarea în *faptele* izvorâte din ele, fapte care duc la realizarea unei vieți mai bune, mai luminoase. În creștinism, fapta este lucrătoare, este credința actualizată. Lecția de Religie, bine orientată, gândită și trăită, deschide ființa elevilor către semeni, spre săvârșirea de fapte bune pentru semeni, fapte bune și concrete. În acest mod, elevii aplică în viața socială și școlară ceea ce știu și trăiesc în cadrul orei de Religie.

7.8. Principiul accesibilității

Conform acestuia, trebuie să luăm în considerare, în procesul de învățământ, particularitățile de vârstă și individuale ale elevilor.

Dacă formele şi conţinutul activităţii din şcoală nu iau în consideraţie realitatea psihologică a copilului, se pune în primejdie scopul urmărit de învăţământ. Prin accesibilitate se înţelege, deci, stabilirea unei concordanţe între materialul de învăţat şi particularităţile specifice unei vârste sau structurilor individuale ale elevilor.

Fiecare elev trebuie să-şi realizeze propria lui dezvoltare optimă, iar şcoala trebuie să creeze condiţii pentru această dezvoltare.

Acest *principiu* solicită:

- *comunicarea* didactică în raport cu obiectivele şi conţinutul;
- *valorificarea* capacităţilor intelectuale ale elevilor;
- *respectarea*, în procesul de predare-învăţare, a nivelului de gândire şi cunoştinţelor anterioare;
- *realizarea* unei învăţări gradate: de la uşor la greu, de la cunoscut la necunoscut, de la simplu la complex;
- *trecerea* de la structuri inferioare la structuri superioare sau la transformarea unor structuri în dezvoltarea intelectuală sau religios-morală a elevului se produce sub impulsul învăţării, al exersării;
- *învăţarea* se orientează după ciclurile de dezvoltare psihologice generale ale elevului;
- *învăţământul* religios-moral stă în acord cu treptele evolutive din dezvoltarea sufletească a elevilor.

7.9. Principiul interesului pedagogic

Interesul pedagogic înseamnă o sete lăuntrică spre cunoaştere, spre însuşirea de noi bunuri cultural-spirituale. Elevul are un „instinct al curiozităţii", cu ajutorul căruia asociază plăcerea de a învăţa cu cea de „a şti", activizând astfel toate funcţiile sufleteşti.

Interesul pedagogic are putere *formativă*, motiv pentru care trebuie trezit, susţinut, îmbogăţit, pentru ca elevii să aibă sprijin în drumul lor către adevăr, bine, frumos, dreptate, lumină, adică tocmai către Dumnezeu. Prin educaţia religios-morală, transformăm *interesul în scop*, căci cine are interes rămâne statornic pe drumul ales şi merge către lumea valorilor religios-morale.

Lipsit de interes pedagogic, învăţământul este lipsit de eficienţă, nu îmbogăţeşte intelectul, nu înviorează afectivitatea, nu determină voinţa la acţiuni creatoare (moral bune), nu sprijină progresul moral.

Interesul pedagogic:

- *promovează* orientarea sigură, susţinută, spre tot ceea ce umanitatea a realizat şi continuă să realizeze mai bun, mai înalt, mai deplin din toate punctele de vedere, deci este *multilateral*;
- ne face *să observăm* cu atenţie lucrurile din natură şi faptele omeneşti, *deci este empiric;*
- ne face *să cercetăm* cauzele lucrurilor şi fenomenelor, precum şi scopul lor, deci *este raţional sau speculativ*;
- ne face *să apreciem* latura contemplativă, care înnobilează caracterul uman, deci *este critic-estetic*;
- ne face *să ne exteriorizăm* prin fapte bune, de dragoste şi jertfelnicie pentru semeni, pentru naţiune, *deci este social*;
- ne face *să ne îndreptăm spre* Dumnezeu, spre lucrurile şi lucrările Lui, spre buna vieţuire aici, pe pământ, în nădejdea câştigării vieţii veşnice, *deci este religios.*

7.10. Principiul diferenţierii

Presupune ca procesul de predare-învăţare să se desfăşoare în ritmul de muncă al elevilor, printr-o tratare diferen-

ţiată, urmărind dezvoltarea, la elevi, atât a aptitudinii şcolare, cât şi a aptitudinilor specifice.

Aici ar putea fi amintit faptul că *principiul individualizării învăţământului,* al tratării diferenţiate, individualizate a elevilor în procesul de învăţământ se realizează prin activităţi didactice individuale sau în cadrul grupurilor de nivel, formulând pentru fiecare elev sau grupă, obiective operaţionale specifice nivelului lor de cunoştinţe. Este important şi *principiul autoreglării* imediate a procesului de predare-învăţare-evaluare, pe baza informaţiilor primite prin retroacţiune *(feed-back),* privind eficienţa activităţii didactice.

În încheiere, să nu uităm că învăţământul religios este unul *educativ,* deci se conduce după *principiul învăţământului educativ.* Un învăţământ cu simplul obiectiv de „a da" cunoştinţe poate cultiva raţiunea, intelectul, dar poate îngusta rostul lui în realizarea unei fiinţe – a unui OM –, dezvoltându-l unilateral.

Când învăţământul are atât obiectivul de „a da" cunoştinţe, cât şi obiectivul de „a-l forma" pe OM în caracter, atunci spunem că învăţământul este *EDUCATIV.*

Un astfel de învăţământ:

- *împărtăşeşte* cunoştinţe necesare pentru o viaţă, cu sensul lor moral, creator, edificator, ca rezultate ale eforturilor umanităţii spre progresul şi binele general;
- *ia în considerare* dezvoltarea omului ca om în slujba oamenilor;
- *luminează şi dezvoltă* raţiunea sănătoasă a omului;
- *cultivă* simţămintele nobile, esenţial-umane ale omului;
- *întăreşte* voinţa omului spre transpunerea în fapte a celor mai înalte şi preţioase aspiraţii ale sale.

În aceasta stă *scopul formativ* al învăţământului religios, care îl subordonează temelor esenţiale ale educaţiei în general. În predarea Religiei, asimilarea de cunoştinţe – *scopul*

material – este subordonată temelor *educației religios-morale* și *formării personalității creștine.*

Pe primul loc, în învățământul religios, nu stă aprofundarea cunoștințelor religioase, ci educația creștină și practica vieții morale. Învățământul religios nu se mulțumește cu o simplă credință, ci urmărește dezvoltarea deplină a acestei credințe în viața religios-morală a elevilor.

Trebuie ca azi să realizăm unitatea indisolubilă a informativului cu formativul, pentru a face să dispară separarea tranșantă între instruire și educație. Altfel, principiile didactice se vor „fărâmița" continuu, existând tendința de a se formula cât mai multe principii, pentru cât mai multe domenii ale educației. Desigur, *sistemul principiilor* nu are un caracter închis, iar numărul și conținutul lor depinde de obiectul de studiu ales, de nivelul de pregătire sau de tipul activităților specifice vârstei în cadrul unei laturi a educației (în cazul nostru, al educației religios-morale).

8.

FORME DE ORGANIZARE A PROCESULUI DE PREDARE-ÎNVĂȚARE A RELIGIEI

8.1. Sistemul de organizare a învățământului pe clase și lecții

Istoria educației a cunoscut variate moduri de organizare a procesului de predare-învățare. Cel care a fondat sistemul de învățământ pe clase și lecții a fost Comenius (1592-1670). Acest sistem este utilizat și astăzi în școlile lumii, dovedind, de-a lungul vremii, o trăinicie fără pereche în istoria învățământului.

Clasa școlară este acel cadru organizatoric, acea unitate didactică de bază, constituită din grupe constante de elevi, alcătuite potrivit vârstei lor, progresului lor școlar și dezvoltării lor intelectuale. Între elevi există relații de colaborare, cooperare, în clasă având loc trăiri și eforturi comune, ceea ce duce la formarea unor deprinderi și obișnuințe de convieţuire și de conlucrare.

Lecția este activitatea elevilor, desfășurată sub îndrumarea profesorului, în vederea asimilării cunoștințelor și formării deprinderilor prevăzute de o temă din programa școlară și într-un timp determinat. Lecția constituie o unitate de muncă didactică cu scop precis, în care se realizează interacțiunea optimă între factorii procesului de învățământ: scop, elev, profesor, conținut, metode, tehnologie didactică.

Lecția este forma de bază a organizării procesului de învățământ, prin care se realizează deopotrivă instruirea și educația.

Lecția este, deci, un sistem de acțiuni și comportamente corespunzătoare, structurate într-un mod adecvat realizării

unor obiective operaționale, presupunând folosirea – sub conducerea unui cadru didactic, într-o atmosferă de lucru congruentă – metodelor și mijloacelor impuse de logica diferitelor discipline și de particularitățile psihologice ale elevilor.

În efortul actual de modernizare și optimizare a școlii românești, menit să asigure creșterea calității activității didactice, proiectarea, organizarea, pregătirea și desfășurarea lecției ca microsistem instrucțional ocupă un loc central.

8.2. Proiectarea didactică. Etapele proiectării didactice

Proiectarea didactică este o activitate complexă, un proces de anticipare a ceea ce dorește profesorul să realizeze împreună cu elevii săi în cadrul unei lecții, al unui sistem de lecții, al unei teme, al unui capitol sau pe parcursul întregului an școlar, pentru realizarea obiectivelor programei la disciplina pe care o predă.

Conținutul proiectării pedagogice curriculare vizează:

- *obiectivele* și *conținutul* procesului de predare-învățare-evaluare;
- *metodologia* și *formele de activitate* cu elevii (frontală, grupată, individuală);
- *evaluarea* și *pregătirea psihopedagogică și metodică* a profesorului pentru lecție;

Funcțiile proiectării pedagogice sunt:

- *anticiparea* rezultatelor așteptate;
- *organizarea* metodică a activității instructiv-educative;
- *evaluarea* rezultatelor acestei activități;
- *reglarea* și *optimizarea* procesului instructiv-educativ.

Proiectarea didactică se face pe baza unui sistem de operații concretizat în *programe de instruire*, care cuprind obiective, conținuturi, strategii (componentele instruirii) și relațiile dintre ele.

Etapele proiectării didactice:

A. *Analiza resurselor umane* (psihologice și pedagogice) *și materiale:*

1. *analiza nivelului dezvoltării* structurilor cognitiv-operaționale, a nivelului de pregătire, a intereselor, a motivațiilor, a trăsăturilor psihosociale, a deprinderilor și a tehnicilor de învățare folosite de elevi, precum și a atitudinilor elevilor din clasa respectivă;

2. *analiza condițiilor materiale* existente.

B. *Analiza sarcinilor de instruire* ale disciplinei Religie și *fixarea obiectivelor generale* (scopuri) sau *cadru:*

a) *proiectarea globală* (concretizată în planuri de învățământ și programe analitice);

b) *proiectarea eșalonată* (se realizează anual, semestrial și zilnic, prin proiectarea sistemului de lecții).

Exemplu:

PLANIFICARE ANUALĂ

DISCIPLINA: .....
NUMĂR DE ORE: .....
OBIECTIVE SPECIFICE: .....
NIVELUL CLASEI: .....
ORGANIZAREA ACTIVITĂȚII: .....

Capitole (tema)	Semestru	NUMĂR DE ACTIVITĂȚI			Observații
		Predare-învățare	Recapitulare	Evaluare	

Planificarea semestrială va conține rubricile:
Temă capitol:.....
Număr de ore: .....
Obiective generale (cadru):.....
Tipul de lecții:.....
Data (perioada): .....
Succesiunea lecțiilor:.....
Obiective operaționale:.....
Evaluare:.....
Strategii didactice:
- *metode:*.....
- *mijloace:*.....
- *forme de activitate):* .....

Teme:.....

C. *Evaluarea obiectivelor și a conținutului* are în vedere concordanța dintre conținut și obiective.

Profesorul analizează mai întâi întregul conținut, stabilind ideile de bază, apoi:

- *stabilește* ce trebuie să știe și/sau să facă elevii la sfârșitul activității didactice;
- *compară* ceea ce-și propune să realizeze, cu programa școlară, precizând performanțele minim așteptate;
- *apreciază* dacă obiectivele sunt realizabile în timpul disponibil.

D. *Elaborarea strategiilor* didactice are în vedere alegerea instrumentelor prin care se dirijează procesul de predare-învățare-evaluare, în vederea realizării obiectivelor propuse. *Profesorul* se preocupă de:

- *alegerea* metodelor, procedeelor și mijloacele de învățământ ce vor fi folosite în cadrul lecțiilor;
- *îmbinarea* modului de organizare a conținutului cu formele de activitate (grupată, frontală, individuală);

– *alegerea modului de prezentare* a informaţiilor (expozitiv, prin problematizare şi descoperire);
– *alegerea* formei de dirijare a activităţii (directă, indirectă, euristică, algoritmică) şi formelor de evaluare (sumativă, formativă, combinată);

E. *Evaluarea rezultatelor şcolare* se face în funcţie de obiective şi conţinut. Profesorul stabileşte formele, metodele şi instrumentele prin care se va putea constata dacă ceea ce şi-a propus s-a realizat şi în ce măsură anume (chestionarea orală sau scrisă, teste de cunoştinţe şi deprinderi, lucrări de control).

F. *Proiectarea situaţiilor de instruire* cuprinde lecţii de diferite tipuri, care, integrate în sisteme, alcătuiesc programul de instruire.

Proiectarea unei lecţii este cea mai detaliată operaţiune şi este concepută ca o activitate mentală de anticipare amănunţită a ceea ce urmează să facă profesorul în timpul lecţiei, pentru realizarea obiectivelor propuse. Proiectarea unei lecţii se prezintă sub formă grafică, într-un document numit *proiect didactic.* Spre deosebire de planul de lecţie, proiectul didactic este complex şi riguros, stabilind în detaliu modul în care se va desfăşura lecţia, oferind şansa de a se realiza întotdeauna activităţi didactice de calitate şi eficiente.

Scopul proiectului didactic este acela de a pregăti trecerea fără dificultăţi de la intenţie (proiect) la realizare (acţiune).

Proiectul didactic al unei situaţii de instruire (al unei lecţii) poate cuprinde:

PROIECT DE LECŢIE

DISCIPLINA: .....
CLASA: .....
TEMA: .....
DATA: .....
OBIECTIV GENERAL: .....

TIPUL DE LECȚIE: .....
LOCUL DESFĂȘURĂRII: .....
MIJLOACE DE ÎNVĂȚĂMÂNT: .....
STRATEGIA DIDACTICĂ: .....
METODE ȘI PROCEDEE: .....
FORME DE ACTIVITATE: .....
FORME DE EVALUARE: .....

Etapele lecției (evenimentele instruirii)	Obiective operaționale	Unități de conținut	Desfășurarea lecției (strategii, metode, mijloace de învățământ)		Instrumente de evaluare
			Activitatea profesorului	Activitatea elevilor	

Acest tabel poate arăta și astfel:

Evenimentele instruirii	Obiective operaționale	Conținutul și metodica desfășurării lecției		Strategii didactice, metode, mijloace, forme de activitate
		Activitatea profesorului	Activitatea elevului	

Un alt mod de a prezenta grafic un proiect de lecție este:

PROIECT DE LECȚIE

DATA: .....
DISCIPLINA: .....
CLASA: .....
SUBIECTUL: .....
TIPUL DE LECȚIE: .....
OBIECTIVE GENERALE: .....
OBIECTIVE OPERAȚIONALE: .....

STRATEGIA DIDACTICĂ: .....
METODE ŞI PROCEDEE: .....
MIJLOACE DE ÎNVĂŢĂMÂNT: .....
FORME DE ORGANIZARE: .....
EVALUAREA: .....
BIBLIOGRAFIE: .....

DESFĂŞURAREA METODICĂ A LECŢIEI

Evenimentele instruirii	Conţinutul şi metodica desfăşurării lecţiei	Activitatea elevilor
	Activitatea profesorului	

Alcătuirea proiectului didactic ţine atât de pregătirea ştiinţifică a profesorului, cât şi de măiestria lui didactică. Deşi nu există modele general-valabile (actul didactic fiind un act de creaţie), se poate propune urmărirea unui „film" general al evenimentelor unei lecţii.

Evenimentele instruirii sunt o succesiune temporală a evenimentelor motivaţionale din orice activitate, declanşată de un „impuls iniţial" şi orientată către atingerea unui „scop final". Simbioza dintre participarea motivată a elevilor la lecţie şi dirijarea ştiinţifică a procesului de instruire – de către profesor – asigură reuşita unei activităţi didactice.

Scenariul didactic (desfăşurarea lecţiei) va fi mai dezvoltat sau mai schematic, în funcţie de:

– experienţa didactică a profesorului;
– conţinutul şi complexitatea temei respective;
– alcătuirea colectivului de elevi;
– creativitatea profesorului şi tipul lecţiei respective.

Evenimentele instruirii sunt, în mare:

– organizarea clasei;
– captarea atenţiei;

– verificarea și reactualizarea cunoștințelor anterioare (necesare noii învățări);
– enunțarea scopului și obiectivelor lecției;
– prezentarea noului conținut;
– dirijarea învățării și obținerea performanței;
– realizarea *feed-back*-ului și evaluarea performanței;
– intensificarea retenției și asigurarea transferului;
– stabilirea temei pentru acasă.

1. *Organizarea clasei* se referă la stabilirea ordinii și disciplinei, la pregătirea pentru oră și rugăciune.

2. *Captarea atenției* nu se face prin observații, prin anunțarea directă a titlului lecției sau prin verificare imediată. Captarea atenției se face printr-un element-surpriză, cum ar fi:
– sublinierea importanței temei respective pentru om sau pentru colectivitatea umană în general;
– prezentarea unui caz real din domeniul respectiv;
– prezentarea unei situații-problemă.

Acestea stârnesc interesul elevilor pentru lecție și mobilizează atenția lor la începutul și pe parcursul desfășurării activității didactice.

3. *Enunțarea scopului și a obiectivelor* lecției asigură perspectiva activității, conștientizarea finalităților lecției și jalonează drumul spre aceste finalități. Obiectivele didactice se formulează succint și clar, pe înțelesul elevilor.

4. *Verificarea și reactualizarea cunoștințelor anterioare.*

Verificarea cunoștințelor din orele anterioare se face pentru a observa cum și-au însușit elevii aceste cunoștințe și cât rețin încă din ele.

Reactualizarea cunoștințelor învățate anterior, necesare pentru achiziționarea noilor cunoștințe, se numesc „idei-ancoră" (cunoștințe, deprinderi, capacități, abilități). Fără aceste cunoștințe, învățarea nu poate continua sau are loc cu un consum mare de timp.

5. *Prezentarea noului conținut și a sarcinilor de învățare* depinde de modul în care *profesorul* și le-a imaginat în proiectul didactic. Profesorul:

– știe CE le va spune elevilor;
– știe CUM va proceda în fiecare secvență didactică;
– știe CE VOR FACE elevii în acest timp, deci cum se va desfășura activitatea lor comună.

6. *Dirijarea învățării* (conducerea învățării) înseamnă a-i conduce pe elevi în situații cât mai favorabile însușirii noilor cunoștințe, deprinderi etc. Dirijarea învățării se face concomitent cu prezentarea conținutului și a sarcinilor de învățare. *Obținerea performanței* echivalează cu achiziționarea efectivă a noilor cunoștințe, deprinderi, și dobândirea comportamentului dorit.

7. *Realizarea* feed-back-*ului indică* dacă învățarea s-a produs, dacă obiectivul a fost atins.

8. *Feed-back*-ul se realizează prin diverse modalități:

– confirmarea unor răspunsuri bune;
– amendarea unor răspunsuri (dacă nu sunt corespunzătoare);
– verificarea orală a câtorva elevi;
– aplicarea unor teste sau chestionare.

Evaluarea performanțelor înseamnă aprecierea gradului de realizare a obiectivelor stabilite. Evaluarea poate fi:

– *formativă* (pe întreg parcursul activității de predare-învățare);
– *sumativă* (în finalul activității de predare-învățare);
– prin realizarea *feed-back*-ului se realizează și *fixarea cunoștințelor* elevilor.

9. *Intensificarea retenției și a transferului* se face în funcție de concluziile desprinse prin evaluare, care îl vor determina pe profesor să stabilească în ce fel se poate intensifica retenția și asigura transferul cunoștințelor (adică posibilitatea de a le aplica în situații cât mai diverse). În

acest moment al lecției se stabilesc și temele, sarcinile de muncă independentă pentru acasă.

Esențial este ca proiectul didactic să nu devină un act formal, ci un instrument necesar, care să-i ajute pe profesori să realizeze o activitate didactică de calitate, eficientă.

8.3. Categorii, tipuri și variante de lecții

În general, *principalele tipuri* de lecții sunt:

1. *Lecția de transmitere și asimilare a informațiilor*, cu variantele:

a) *varianta introductivă*, utilizată la început de an școlar;

b) *varianta lecției de comunicare și însușire de cunoștințe*, folosită mai ales la liceu, unde profesorul comunică obiectivele, transmite apoi informațiile cerute de programă, urmate de dezbateri și de stabilirea unor concluzii pentru fixarea ideilor de bază;

c) *varianta* în care domină *organizarea predării și învățării* prin *problematizare, dialog euristic și descoperire,* în care se aplică, de obicei, strategia deschis-inductivă;

d) *varianta mixtă, sau combinată*, cea mai răspândită variantă în învățământul preuniversitar. În această lecție domină strategia explicativ-reproductivă;

e) *varianta învățării depline*, ce se folosește de obicei la clasele cu nivel de cunoștințe mai scăzut, unde predarea și învățarea se face diferențiat;

f) *varianta instruirii programate*:

- cu manualul – când se dau elevului, la început, instrucțiunile necesare folosirii manualului, după care urmează învățarea individuală, în ritm propriu – sub supravegherea profesorului –, urmată de concluziile acestuia.

2. *Lecția destinată formării de priceperi și deprinderi*:

a) de muncă intelectuală (deprinderi de a învăța inteligibil, de a efectua anumite operații ș.a.);

b) de a mânui anumite obiecte, instrumente etc.

3. *Lecția destinată consolidării și sistematizării cunoștințelor*, cu variantele:

- *lecția de consolidare curentă*, ce urmează unei lecții de transmitere și asimilare, și prin care se face o mai bună fixare (prin chestionare orală, aplicații practice etc.);
- *lecția de consolidare a cunoștințelor după predarea unui capitol;*
- *lecția de recapitulare și sistematizare finală*, pe baza unui plan cuprinzând întrebări-problemă, cu fișe de muncă independentă.

4. *Lecția care are ca scop verificarea și evaluarea cunoștințelor*, cu variantele:

- verificarea și evaluarea *prin chestionarea orală*;
- verificarea și evaluarea *sub formă scrisă*, folosind diferite tipuri de lucrări de control;
- verificarea și evaluarea *prin teste* și alte instrumente de verificare.

Aceste forme de verificare vor fi anunțate din timp elevilor, pentru ca aceștia să se poată pregăti.

În cadrul *lecțiilor de Religie*, o mai frecventă utilizare o au:

1. următoarele variante de *lecții de transmitere și asimilare* a cunoștințelor:

a) *varianta introductivă* – când elevilor li se comunică scopul și obiectivele disciplinei de învățământ Religie, capitolele și activitățile ce urmează să fie desfășurate de către elevi, modalitățile de verificare-evaluare;

b) *varianta mixtă sau combinată* – care se poate desfășura, orientativ, după modelul următor:

- *pregătirea* pentru lecție;
- *reactualizarea* prin verificarea cunoștințelor anterioare și a temei;

– *anunțarea* subiectului, a obiectivelor operaționale, crearea motivației și captarea atenției elevilor;
– *procesul de predare-învățare* a fiecărui obiectiv;
– *fixarea noului material* prin întrebări de sinteză și tema pentru acasă;

c) *varianta învățării depline* – atunci când clasele au un nivel de pregătire scăzut;

d) *varianta instruirii programate*, cu manualul, este folosită mai rar, neexistând manuale pentru toate clasele.

2. *din cadrul lecției de formare a priceperilor și deprinderilor* amintim lecția de formare *a priceperilor și deprinderilor de lucru cu Sfânta Scriptură.*

3. *din cadrul lecției de consolidare și sistematizare a cunoștințelor:*
– *lecția recapitulativă introductivă* (la început de an școlar);
– *lecția pe baza unui plan alcătuit* de profesor și prezentat elevilor în lecția anterioară.

Exemplu:

PLAN DE RECAPITULARE
„Morala creștină" (clasa a VIII-a)

1. *Libertatea voinței*
– definiție
– libertatea morală creștină
– alegerea dintre bine și rău
2. *Responsabilitatea morală creștină*
– definiție
– responsabilitatea individuală și cea colectivă
– despre merit și vină
3. *Virtutea creștină*
– definiție
– felurile virtuții creștine
4. *Păcatul*

– definiţie
– felurile păcatului
– gravitatea păcatului
5. *Familia creştină*
– definiţie
– iubirea faţă de părinţi, fraţi, surori
6. Raporturile dintre tineri în *lumina moralei creştine*
7. Învăţătura creştină *despre muncă şi bunurile materiale*
– *lecţia de recapitulare pe o anumită temă*

Exemplu: Recapitulare din „Sfânta Biserică" (clasa a VIII-a). Această recapitulare nu se face pe bază de plan, ci doar prin anunţarea temei, elevii ştiind că în acest subiect (temă) este vorba despre întemeierea Bisericii, Sfintele Taine, Sfânta Liturghie, cinstirea Sfinţilor, a icoanelor etc.

– *lecţia de recapitulare* – pe baza unor probleme-întrebări puse de către elevi (legate, de pildă, de anumite învăţături eretice cu care ei vin în contact în diferite moduri, în viaţa de zi cu zi) sau pe baza efectuării unor vizite (la biserici, mănăstiri, muzee ale unor mănăstiri);
– *lecţia de sinteză* de la sfârşit de semestru sau de an şcolar.

5. *În cadrul lecţiei de verificare şi evaluare a cunoştinţelor* se folosesc metode de *chestionare orală*, dar şi *scrisă*, prin lucrări de control sau teste.

Profesorul formulează teme, apoi are loc verificarea şi, în final, se apreciază nivelul de pregătire al elevilor prin notarea lor (chestionarea orală).

Analiza rezultatelor se poate face cu întregul colectiv *(chestionarea scrisă)*, pentru a forma capacitatea de evaluare şi autoevaluare a elevilor. Îi obişnuim, astfel, pe elevi să motiveze aprecierea şi autoaprecierea.

Indiferent de tipul lecţiei, în proiectul de lecţie sunt folosiţi următorii termeni: subiect al lecţiei, obiectiv funda-

mental, obiectiv operațional, obiectiv general, conținut informativ.

Subiectul lecției este titlul care arată, printr-o formulare concisă, tema pe care o va trata lecția.

Obiectivul fundamental arată categoria (tipul) din care face parte lecția.

Obiectivul general se referă la axa principală a lecției, în jurul căreia se grupează toate celelalte idei, dar și conținutul lecției. Lecția este orientată în funcție de asimilarea informației și de dezvoltarea psihologică a elevilor (scopul).

Obiectivele operaționale sunt cele care descriu foarte concret ce va ști și ce va fi capabil să facă elevul la sfârșitul lecției. Ele sunt precizate prin verbele de acțiune, care descriu precis finalitățile fiecărei activități (cognitive, afective și psihomotorii).

Conținutul informativ al lecției cuprinde esențialul informațional pentru fiecare lecție.

Strategiile didactice se stabilesc în funcție de conținut și de obiective:

- *strategii inductive* – care pornesc de la particular la general, de la analiza unor exemple, date, fapte, la formularea unor principii, reguli etc.;
- *strategii deductive* – pornesc de la general la particular;
- *strategii transductive* – cum ar fi explicațiile prin metafore;
- *strategii mixte* (inductiv-deductive);
- *strategii algoritmice* (explicativ-demonstrative, intuitive, expozitive, imitative).
- *strategii euristice* – de elaborare a cunoștințelor prin efort propriu.

De obicei, în cadrul lecțiilor se folosesc strategii mixte, îmbinându-se armonios elementele de dirijare și cele de independență, cu accent pe predare-dirijare semidirijată.

Eficiența lecției va depinde nu numai de modul de interacțiune complexă a componentelor ei, ci și de felul în care este ea integrată în procesul de învățământ, ca sistem și funcționalitate, pentru că în lecție se obiectivează elementele acestuia – obiective, resurse, conținut, strategii și evaluare a rezultatelor.

8.4. Proiecte de lecție elaborate pentru câteva tipuri de lecții întâlnite în predarea-învățarea Religiei

PROIECT DE LECȚIE

DATA:
CLASA: a VII-a
OBIECTUL: Religie
SUBIECTUL: „Pogorârea Duhului Sfânt. Întemeierea Bisericii Creștine"
DURATA: o oră de curs (50 min.)
TIPUL LECȚIEI: mixtă (combinată)
LOCUL DESFĂȘURĂRII: Sala de clasă
OBIECTIVUL GENERAL: *cunoașterea* evenimentelor ce au avut loc la Cincizecime (Pogorârea Sfântului Duh)
OBIECTIVE FUNDAMENTALE:
- *cunoașterea* modului în care a avut loc Pogorârea Duhului Sfânt;
- *înțelegerea semnificației* evenimentelor ce au avut loc la Cincizecime pentru Biserica Creștină și pentru răspândirea creștinismului în lume;
- *exemplificarea* evenimentelor ce au avut loc la Cincizecime (vorbirea în limbi a Apostolilor și întemeierea Bisericii Creștine).

OBIECTIVE OPERAȚIONALE:

– *să se precizeze* modul în care Sfântul Duh a pogorât peste Apostoli;
– *să se enumere* evenimentele ce au avut loc la Pogorârea Duhului pe pământ;
– *să se precizeze* importanța Cincizecimii pentru istoria Bisericii Creștine;
– *să se recunoască* în imagini (icoană) modul în care a avut loc Pogorârea Duhului Sfânt.

MODALITĂȚI DE EVALUARE:
– inițială – prin verificarea lecției anterioare;
– finală – prin întrebări.

EVENIMENTELE INSTRUIRII/TIMP	DESFĂȘURAREA ACTIVITĂȚII Conținutul și metodica desfășurării lecției	
	ACTIVITATEA PROFESORULUI	ACTIVITATEA ELEVILOR
I. *Momentul organizatoric* (3 min.)	Rostirea rugăciunii	
	Notarea absențelor	
II. *Verificarea și reactualizarea cunoștințelor anterioare.* Verificarea se face prin întrebări (5 min.).	1. Ce a făcut Mântuitorul la 40 de zile după Înviere?	1. Mântuitorul S-a înălțat la Cer.
	2. Unde a avut loc Înălțarea Sa?	2. Înălțarea a avut loc pe Muntele Măslinilor, în apropiere de Ierusalim.
	3. Ce a făcut Mântuitorul în timpul celor 40 de zile, până la Înălțarea Sa la Cer, la Tatăl?	3. S-a arătat la cât mai mulți, pentru ca aceștia să creadă în Învierea Sa și în faptul că, într-adevăr, este Fiul lui Dumnezeu.
	4. Cu ce trup S-a înălțat Hristos la Cer?	4. Trupul cu care S-a înălțat Hristos este trupul cu care a înviat, trup omenesc.
	5. Ce le-a promis Mântuitorul Apostolilor Săi atunci când S-a înălțat la Cer?	5. Mântuitorul le-a promis trimiterea Duhului Sfânt.
	6. Câți Apostoli au fost de față la Înălțarea Domnului?	6. Au fost de față 11 Apostoli, deoarece Iuda nu mai era printre ei.
	7. De ce le-a spus Mântuitorul Apostolilor Săi să nu se îndepărteze de Ierusalim?	7. Deoarece urma să trimită Duhul Sfânt peste Apostoli.
III. *Pregătirea aperceptivă* (1 min.)	Vom vedea acum ce s-a întâmplat la Ierusalim.	

IV. *Anunţarea temei*	Astăzi vom afla când şi cum s-a împlinit făgăduinţa Mântuitorului, adică vom vorbi despre Pogorârea Duhului Sfânt.	
V. *Informarea elevilor asupra scopului urmărit şi enunţarea obiectivelor*	Titlul lecţiei noastre de azi este „Pogorârea Duhului Sfânt. Întemeierea Bisericii Creştine". Profesorul enunţă obiectivele lecţiei şi scrie titlul la tablă.	Elevii scriu pe caiete titlul lecţiei.
VI. *Prezentarea materialului. Dirijarea învăţării* (25 min.)	Profesorul citeşte din Scriptură textul din capitolul II al *Faptelor Apostolilor*, versetele (1-42). În urma citirii textului, profesorul pune întrebări elevilor, pentru a extrage ideile principale. 1. Ce ne relatează textul citit? 2. La câte zile după Paşti a avut loc Pogorârea Sfântului Duh şi unde? 3. Câţi Apostoli erau adunaţi „la un loc"? 4. Cum a pogorât Duhul Sfânt peste Apostoli? 5. Ce s-a întâmplat cu Apostolii la Pogorârea Duhului Sfânt? 6. Ce semnificaţie are acest lucru? 7. Cine este Duhul Sfânt Care S-a pogorât la Cincizecime? 8. Lucrarea Duhului Sfânt este harul. Deci, Apostolii au primit la Cincizecime harul. Cine a luat cuvântul, în numele Apostolilor, pentru a explica mulţimii adunate despre minunea ce au văzut-o acolo? 9. Despre cine a vorbit el oamenilor? 10. Ce au făcut cei circa 3000 de oameni care au văzut	Elevii urmăresc textul, citind despre Sfânta Scriptură o dată cu profesorul. Elevii răspund întrebărilor adresate de profesor: 1. Modul în care a avut loc Pogorârea Duhului Sfânt peste Apostoli. 2. La 50 de zile după Paşti, la Ierusalim. 3. Erau 12 Apostoli, locul lui Iuda fiind luat de Matia, prin tragere la sorţi. 4. Sub forma unor limbi „de foc". 5. Au început să vorbească în limbile pământului. 6. Ei au primit acest dar, deoarece era necesar să cunoască aceste limbi pentru a putea răspândi învăţătura lui Hristos în rândul tuturor popoarelor. 7. Este a treia Persoană a Sfintei Treimi. 8. Apostolul Petru. 9. Despre Hristos Mântuitorul. 10. S-au botezat în numele lui Hristos.

	minunea şi-au ascultat pe Sfântul Petru? 11. S-a întemeiat, deci, prima comunitate de creştini, adică prima Biserică Creştină. În continuare, profesorul scrie pe tablă câteva idei principale: 12. Voi sunteţi membri ai Bisericii? 13. Ce aţi primit la botez? 14. Unde se face referire la cea de a treia Persoană a Sfintei Treimi? 15. Care este articolul în care se vorbeşte despre Duhul Sfânt? Citiţi-l.	11. Elevii scriu pe caiete ceea ce scrie profesorul la tablă. 12. Da, suntem de când ne-am botezat. 13. Harul lui Dumnezeu. 14. În „Simbolul credinţei". 15. Articolul VIII. Elevii spun cu voce tare articolul VIII al „Crezului".
VII. *Fixarea şi consolidarea cunoştinţelor.*	1. Ce s-a întâmplat la 10 zile după Înălţare? 2. Unde şi asupra cui S-a pogorât Duhul Sfânt? 3. Ce au primit cei 12 Apostoli? 4. Ce s-a întemeiat la Cincizecime? 5. Cine este Duhul Sfânt pogorât peste Apostoli? 6. Cine este lucrarea Duhului Sfânt? 7. Unde ştiţi voi că lucrează Duhul Sfânt?	1. A avut loc Pogorârea Duhului Sfânt. 2. La Ierusalim, peste cei 12 Apostoli. 3. Darul vorbirii în limbi. 4. S-a întemeiat Biserica Creştină, botezându-se 3000 de suflete. 5. Este a treia Persoană a Sfintei Treimi. 6. Este harul lui Dumnezeu şi al Duhului Sfânt. 7. În Sfânta Biserică.
VIII. *Asocierea*	Unde aţi mai întâlnit evenimente biblice prin care aţi luat cunoştinţă despre Persoana Sfântului Duh? Profesorul explică în continuare că luni, imediat după Cincizecime (care este întotdeauna într-o zi de duminică), se prăznuieşte Sfânta Treime. Aceasta, deoarece Sfântul Duh este a treia Persoană a Sfintei Treimi. Profesorul rosteşte troparul Pogorârii Duhului Sfânt. De citit din Sfânta Scriptură versetele de la 24 până la sfârşitul capitolului II din *Faptele Apostolilor.*	În Vechiul Testament, proorocii vorbeau şi scriau sub insuflarea Duhului Sfânt, iar autorii Noului Testament au scris sub inspiraţia Duhului Sfânt. Duhul Sfânt este prezent şi la Botezul Domnului în Iordan, în chip de porumbel. Elevii scriu pe caiete cele două zile de sărbătoare: duminica Cincizecimii şi sărbătoarea închinată Sfintei Treimi – luni, după Rusalii.

IX. *Tema pentru acasă*	
X. *Încheiere*	Rugăciunea „Împărate ceresc" – spusă de profesor și de elevi

PROIECT DE LECȚIE

DATA:
CLASA: a VI-a
OBIECTUL: Religie
SUBIECTUL: „Cele nouă Fericiri"
DURATA: o oră de curs (50 min.)
TIPUL LECȚIEI: De transmitere și însușire a cunoștințelor
OBIECTIV GENERAL: Însușirea conținutului celor nouă „Fericiri"
LOCUL DESFĂȘURĂRII: Sala de clasă
OBIECTIVE FUNDAMENTALE:
– cunoașterea celor nouă Fericiri;
– înțelegerea corectă a semnificației celor nouă Fericiri și a rolului lor în învățătura rămasă nouă de la Mântuitorul, aplicarea în comportament și în viață a cunoștințelor referitoare la cele nouă Fericiri.
OBIECTIVE OPERAȚIONALE:
– să rezume conținutul celor nouă Fericiri;
– să precizeze învățăturile ce se desprind din fiecare dintre cele nouă Fericiri și importanța lor pentru viața creștinului.
METODE DE ÎNVĂȚĂMÂNT:
– lectura din Sfânta Scriptură, explicația, conversația euristică, problematizarea.
MIJLOACE DE ÎNVĂȚĂMÂNT:
Sfânta Scriptură, ilustrație din *Biblia ilustrată*, cu Mântuitorul vorbind Apostolilor Săi.
STRATEGII DIDACTICE: mixtă (inductiv-explicativă; euristică – prin problematizare):

FORME DE ACTIVITATE CU ELEVII:
– frontală;
– individuală.

DESFĂŞURAREA LECŢIEI / SCENARIUL ACTIVITĂŢII DIDACTICE
(conţinutul şi metodica desfăşurării lecţiei)

I. *Momentul organizatoric:*
– salutul;
– rugăciunea;
– notarea absenţelor.

II. *Verificarea şi reactualizarea cunoştinţelor din lecţia anterioară:*

III. *Pregătirea aperceptivă:*

ACTIVITATEA PROFESORULUI	ACTIVITATEA ELEVULUI
1. Despre ce anume am discutat ora trecută?	1. Despre alegerea celor 12 Apostoli de către Mântuitorul.
2. Care au fost cei 12 Apostoli aleşi de Hristos?	2. Aceştia erau: Simon Petru, Andrei, Iacob, Ioan, Filip, Vartolomeu, Toma, Matei, Iacob al lui Alfeu, Simon Cananeul, Iuda Iscarioteanul., Tadeu (Iuda).
3. De ce i-a ales pe aceştia Mântuitorul?	3. Pentru ca aceştia să fie martorii lui Hristos pe tot parcursul activităţii Sale de propovăduire a Evangheliei pe pământ.

După alegerea celor 12 Apostoli, Mântuitorul Şi-a început activitatea Sa (lucrarea Sa) învăţătoare.

IV. *Anunţarea temei:*

Vom vedea astăzi – discutând despre „Cele nouă Fericiri" – cum Şi-a început Mântuitorul Hristos activitatea de propovăduire a Evangheliei Sale. Profesorul scrie titlul lecţiei pe tablă şi elevii scriu în caiete.

V. *Informarea elevilor cu privire la scopul și obiectivele lecției.*

Elevii scriu în caiete obiectivele enunțate de profesor.

VI. *Prezentarea materialului* (tratarea, dirijarea învățării).

ACTIVITATEA PROFESORULUI	ACTIVITATEA ELEVULUI
Profesorii roagă pe elevi să deschidă Sânta Scriptură la cartea *Evanghelia după Matei*, cap. V, versetele 1-12. Profesorul întreabă elevii care este titlul capitolului.	Elevii caută și găsesc textul din capitolul V din *Evanghelia după Matei*. Elevii răspund că titlul este „Predica de pe Munte. Fericirile. Adevărata împlinire a Legii".
Deci Fericirile au fost spuse în cadrul „Predicii de pe munte". Profesorul explică în continuare ce însemnă cuvântul „Fericire", ce semnificație are acest cuvânt în cadrul „Predicii de pe munte" și pentru creștini în general. Profesorul citește versetele de la 1 la 12, apoi roagă elevii să citească fiecare „Fericire" în parte, pentru a-i explica sensul.	Elevii citesc cu glas tare fiecare din cele nouă Fericiri; ascultă explicațiile profesorului și apoi notează în caiete concluziile desprinse după explicarea fiecărei „Fericiri".
„Fericiți cei săraci cu Duhul, că a lor este Împărăția cerurilor."	
Cei săraci cu Duhul sunt cei ce nu se leagă cu inima de averile acestei lumi, cei ce străduiesc numai pentru a face bine, care au credința. Cei săraci cu Duhul sunt acei oameni care au voința arzătoare de a înainta pe calea cea bună. Aceștia vor fi fericiți.	
„Fericiți cei ce plâng, că aceia se vor mângâia."	
Aici, Hristos promite mângâierea acelora care simt în inima lor adâncă părere de rău pentru păcatele săvârșite și care se roagă pentru iertarea păcatelor lor și ale altora. Pentru aceasta avem și taina Pocăinței.	

„Fericiți cei blânzi, că aceia vor moșteni pământul."	
Creștinii cei blânzi sunt dăruiți de Dumnezeu cu viață bună și senină. Ei trebuie să dovedească blândețea Fiului lui Dumnezeu, cu care Hristos a cucerit lumea.	
„Fericiți cei care flămânzesc și însetoșează de dreptate, că aceia se vor sătura."	
Când a aflat dreptatea, sufletul creștinului se simte senin, mângâiat, ușurat, sătul de dreptate. Dreptatea însă, în această lume, se găsește greu. Cei ce flămânzesc și însetează de dreptate vor avea parte de ea deplin, în lumea celor drepți.	
„Fericiți cei milostivi, că aceia se vor milui."	
Milostivi sunt aceia dintre creștini care au inimă bună și mână darnică. Milostenia se face către flămânzi, însetați, goi, străini, bolnavi, întemnițați, oameni în necaz. Un sfat bun, o învățătură, un cuvânt de mângâiere, o rugăciune zisă din tot sufletul – iată fapte pe care le fac cei milostivi.	
„Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu."	
Ochiul sufletului nostru se pătează uneori cu gânduri rele și cu păcate. Inimă curată au numai cei ce se păzesc de gânduri rele și de păcate. Unii ca aceștia sunt iubiți de Dumnezeu. Copiii sunt iubiți de Mântuitorul, căci sunt și „curați cu inima". Să fim și noi curați, ca să-L putem vedea pe Dumnezeu.	
„Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema."	
Hristos este Fiul lui Dumnezeu, Fiul Păcii. El a venit să aducă pace și dragoste între oameni. Creștinii adevărați caută să aducă iubire creștinească acolo unde a fost ură. Fericiți	

vom fi și noi dacă ne vom sili să facem pace între oameni.	
„Fericiți cei prigoniți pentru dreptate, că a lor este Împărăția cerurilor."	
Creștinii adevărați spun și vorbesc numai adevărul. Ei sunt mereu prigoniți pentru dreptate. Așa au făcut cei răi cu Hristos, cu Apostolii, cu martirii creștini. De aceea, de aceștia Hristos va avea grijă în Împărăția cerurilor.	
„Fericiți veți fi când vă vor ocărî și vă vor urmări și vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră, mințind din pricina Mea."	
Aici, Hristos fericește pe cei care, dintre creștini, suferă în liniște toate ocările și batjocurile, pentru credința ortodoxă. Toate acestea le îndură pentru Hristos. Fericiți vor fi cei ce îndură batjocuri, bătăi, moarte chiar, pentru El.	
Concluzie: Celor care împlinim cele cuprinse în „Fericiri" ni se spune: „Bucurați-vă și vă veseliți, căci plata voastră multă este în ceruri".	

VII. *Asigurarea* feed-back-*ului. Fixarea și consolidarea cunoștințelor.*

ACTIVITATEA PROFESORULUI	ACTIVITATEA ELEVULUI
1. Ce am învățat, deci, copii, în această oră de Religie?	1. Am învățat despre cele nouă „Fericiri".
2. Care sunt aceste nouă Fericiri?	2. Elevii enumeră / citesc cele nouă Fericiri.
3. Unde a spus Hristos „Fericirile"?	3. În cadrul „Predicii de pe munte", pe muntele Fericirilor.
4. Cine era cu El pe muntele „Fericirilor"?	4. Cei 12 Apostoli.
5. Când este, deci, cu adevărat fericit un creștin?	5. Când îndeplinește cele spuse în cele nouă Fericiri.
6. Unde ați mai auzit voi „Fericirile"?	6. În sfânta biserică, rostite sau cântate.
Concluzie: Învățătura Mântuitorului, cuprinsă în cele nouă Fericiri, este veșnică și nu poate fi ajunsă de nimeni în frumusețe și adâncime. Cele nouă Fericiri trebuie împlinite de noi astăzi.	

VIII. *Temă pentru acasă:* Să învățați cele nouă Fericiri.
IX. *Încheierea lecției:*
– notarea elevilor;
– rugăciunea;
– salutul.

PROIECT DE LECȚIE

DATA:
CLASA: a VI-a
OBIECTUL: Religie
SUBIECTUL: „Chemarea Apostolilor la propovăduire"
DURATA: 50 min. (o oră de curs)
TIPUL LECȚIEI: mixtă
OBIECTIVE FUNDAMENTALE:
– înțelegerea locului și rolului Apostolilor în istoria mântuirii neamului omenesc;
– cunoașterea câtorva aspecte legate de activitatea Apostolilor și a urmașilor acestora – episcopi, preoți și diaconi.
LOCUL DESFĂȘURĂRII: Sala de clasă
SCOPUL:
– formativ – cunoașterea și *înțelegerea* rolului episcopilor, preoților și diaconilor în cultul Bisericii și în Biserică, astăzi;
– informativ (instructiv) – cunoașterea și *precizarea* numelor Apostolilor și urmașilor acestora, astăzi;
– educativ – sensibilizarea și înlesnirea receptivității elevilor față de învățătura propovăduită de episcopi, preoți, diaconi, dar și cultivarea respectului față de aceștia și față de activitatea lor.
OBIECTIVE OPERAȚIONALE:
– învățarea numelor celor 12 Apostoli;
– precizarea numelor celor care astăzi sunt, în Biserică, urmașii Sfinților Apostoli.

METODE DE ÎNVĂȚĂMÂNT:
1. lectura din Sfânta Scriptură;
2. conversația;
3. problematizarea.

MIJLOACE DE ÎNVĂȚĂMÂNT:
1. Sfânta Scriptură;
2. *Biblia pentru copii.*

STRATEGII DIDACTICE: inductivă și euristică.

DESFĂȘURAREA LECȚIEI / SCENARIUL ACTIVITĂȚII DIDACTICE

I. *Momentul organizatoric*
– salutul;
– rugăciunea;
– notarea absențelor.

II. *Verificarea cunoștințelor din lecția anterioară*

(Reactualizarea unor cunoștințe studiate în lecțiile precedente.)

Verificarea se face prin întrebări.

ACTIVITATEA PROFESORULUI	ACTIVITATEA ELEVULUI
1. Ce a făcut Hristos imediat după botezul Său în Iordan?	1. A fost ispitit de Satana.
2. Unde am întâlnit acest text?	2. În *Evanghelia după Matei* (IV, 1-11).
3. Ce ne relatează acest text? De ce S-a dus Hristos în pustiu?	3. Ca să postească și să Se roage timp de 40 de zile.
4. Ce a făcut Satana?	4. L-a ispitit pe Hristos.
5. Ce înseamnă ispită?	5. Înseamnă îndemn către rău.
6. De câte ori L-a ispitit Satana pe Hristos?	6. De trei ori.
7. Cu ce a încercat Satana să-L ispitească prima dată pe Hristos?	7. Pentru că era flămând, L-a ispitit cu hrană.
8. Ce a răspuns Hristos?	8. A răspuns că omul nu se hrănește numai cu pâine, ci și cu Cuvântul Domnului.
9. Cu ce L-a ispitit a doua oară?	9. Satana L-a dus pe aripa templului și L-a îndemnat să-și piardă încrederea în Dumnezeu.

10. Ce răspunde Hristos?	10. Că nu trebuie să-L ispitești pe Dumnezeu.
11. A treia oară ce s-a întâmplat?	11. Satana L-a ispitit pe Hristos cu averile și strălucirea lumii.
12. Ce răspunde Hristos?	12. Că numai lui Dumnezeu trebuie să I te închini.
13. Deci, copii, ce a făcut Hristos?	13. A rezistat ispitei, nu S-a lăsat amăgit, ci l-a învins pe Satana.
14. Ce s-a întâmplat imediat după aceea?	14. Îngerii au venit și au slujit Lui.
15. Ce concluzie putem noi trage de aici?	15. Că Satana ne ispitește mereu și pe noi – cu măriri, cu străluciri, cu slavă deșartă.
16. Ce trebuie să facem noi, urmând exemplul lui Hristos?	16. Să rezistăm ispitei, să-l învingem pe Satana.
17. Cum putem face acest lucru?	17. Prin rugăciune, prin post, prin ascultarea de Dumnezeu.
18. Cum putem zice, deci?	18. „Fericit omul care rabdă ispita."

III. *Pregătirea aperceptivă*

1. De unde știm noi, copii, aceste lucruri despre activitatea Mântuitorului, despre Botezul și ispita Sa? (Din paginile Noului Testament, ale Evangheliilor.)

2. De cine am spus noi, la începutul anului, că sunt scrise aceste cărți ale Noului Testament? (De Apostolii și ucenicii Mântuitorului.)

3. Iată că a sosit momentul să vedem cine au fost Apostolii Mântuitorului și ce i-a trimis Hristos să facă în numele Său.

IV. *Anunțarea temei*

Vom învăța astăzi despre Apostolii Mântuitorului, despre cei ce L-au însoțit pe Hristos pe tot parcursul activității Sale pământești.

Profesorul scrie titlul pe tablă, elevii scriu pe caiete: „Chemarea Apostolilor la propovăduire".

V. Informarea elevilor cu privire la scopul urmărit de/în lecție și anunțarea obiectivelor

Profesorul anunță obiectivele urmărite de lecție și le scrie pe tablă:

1. Să învățăm numele celor 12 Apostoli.
2. Să precizăm care / cine sunt urmașii Apostolilor, astăzi.

VI. *Prezentarea / tratarea materialului. Intensificarea retenției și transferului*

	ACTIVITATEA PROFESORULUI	ACTIVITATEA ELEVULUI
OBIECTIV 1	Urmărind textele Evangheliilor, să vedem care sunt cei 12 Apostoli.	Se citesc textele: *Matei* (X, 2-4), *Marcu* (III, 14-19), *Luca* (VI, 13-16).
	Profesorul și elevii urmăresc scrierea corectă a numelor Apostolilor pe tablă: 1-2. Simon Petru, Andrei – frați 3-4. Iacov, Ioan – frați 5. Filip 6. Vartolomeu 7. Toma	8. Matei 9. Iacov al lui Alfeu 10. Tadeu (Iuda) 11. Simon Cananeul (Zelotul) 12. Iuda Iscarioteanul
	1. Ce precizare găsim în textul de la *Marcu* (III, 14-19)? 2. Ce precizare găsim la textul de la *Luca* (VI, 13-16)? Deci pe cei aleși îi numim Apostoli, pe ceilalți – ucenici. 3. Care dintre cei 12 Apostoli sunt autori ai Evangheliilor? 4. Deci, ceilalți doi autori ai Evangheliilor ce sunt? Să luăm aminte deci, că, în afară de cei 12 Apostoli, au mai existat un număr de ucenici: șaptezeci (70). 5. Să repetăm, deci, numele celor 12 aleși de Hristos.	1. Găsim precizarea că pe cei aleși Hristos i-a numit Apostoli. 2. În afară de cei 12, Hristos avea și alți ucenici. 3. Matei și Ioan. 4. Sunt ucenici de-ai Mântuitorului: Luca și Marcu. 5. Elevii repetă în cor numele acestora.
OBIECTIV 2	1. Să vedem acum, copii, ce i-a trimis Hristos pe Apostoli să facă. Se scriu pe tablă textele de citit. 2. Ce ne spune primul text de la *Matei*?	1. Se citesc textele: *Matei* (XXVIII, 18-20), *Marcu* (XVI, 15-16 și 20), *Luca* (XXIV, 47), *Ioan* (XX, 21-23). 2. Ne spune că Hristos le-a dat puterea pentru a boteza și a învăța pe alții.

OBIECTIV 2	3. Ce ne spune textul de la *Marcu*?	3. Ne spune că Apostolii trebuia să propovăduiască Evanghelia la toată făptura, să boteze şi să înveţe pe alţii. Domnul era pretutindeni cu ei.
	4. Ce ne arată textul de la *Luca*?	4. Ne arată că Apostolii trebuie să propovăduiască Evanghelia la toată făptura şi pocăinţa – spre iertarea păcatelor.
	5. Ce ne arată textul de la *Ioan*?	5. Că Apostolii aveau de la Hristos puterea de a lega şi dezlega păcatele. El le-a dat Duhul Sfânt, iar lucrarea Duhului este Harul.
	6. Ce ne spune ultimul text?	6. Apostolii „puneau mâinile", adică hirotoneau bărbaţi aleşi.
	7. Deci, ce i-a trimis Hristos pe Apostoli să facă?	7. Să înveţe pe oameni, să boteze în numele Lui, să ierte păcatele, să aducă oamenii la pocăinţă, să hirotonească bărbaţi aleşi.
	8. Cine are astăzi această putere? Ce sunt acestea, enumerate aici?	8. Sfintele Taine: Botezul, Pocăinţa, Hirotonia...
	9. Câte Taine cunoaştem?	9. Şapte. În afară de cele de sus, mai sunt: Maslul, Mirungerea, Cununia, Împărtăşania.
	10. Deci Hristos le-a dat Apostolilor puterea de a săvârşi Sfintele Taine. Cine săvârşeşte azi, în Biserică, Tainele?	10. Preoţii.
	11. Preoţii săvârşesc doar şase Taine. Care este cea de a 7-a, pe care nu o săvârşesc preoţii, dar o săvârşesc Apostolii, după cum am văzut?	11. Hirotonia, care este făcută de episcopi, urmaşii direcţi ai Apostolilor.
	12. Deci care sunt urmaşii Apostolilor, în ordine ierarhică?	12. Episcopii şi preoţii.
	13. Cine sunt ajutoarele preoţilor şi episcopilor?	13. Diaconii.
	14. Ce concluzie desprindem de aici? Care sunt astăzi, în Biserică, urmaşii Apostolilor?	14. Sunt episcopii, ca urmaşi direcţi ai Apostolilor, preoţii şi diaconii.
	15. Trebuie, deci, să-i cinstim în mod deosebit şi să ascultăm de cei ce sunt urmaşii Apostolilor: episcopi, preoţi şi diaconi.	15. Elevii scriu pe caiete cele trei trepte ale ierarhiei bisericeşti.

VII. *Asigurarea* feed-back-*ului / fixarea cunoştinţelor*

ACTIVITATEA PROFESORULUI	ACTIVITATEA ELEVULUI
1. Ce am învăţat astăzi, copii?	1. Numele celor 12 Apostoli.
2. Care sunt numele lor?	2. Se repetă numele lor.
3. Cine i-a ales?	3. Mântuitorul Iisus Hristos.
4. Ce au făcut ei?	4. Au fost alături de Hristos pe tot parcursul activităţii Sale de 3 ani şi jumătate.
5. Care a fost misiunea lor?	5. Hristos i-a învestit cu puterea Duhului Sfânt şi ei au propovăduit Evanghelia la toate popoarele; au legat şi dezlegat păcatele, au botezat în numele Sfintei Treimi, au învăţat pe oameni Cuvântul lui Dumnezeu, au hirotonit episcopi, preoţi şi diaconi.
6. Cine sunt astăzi cei care săvârşesc ceea ce au săvârşit Apostolii Mântuitorului?	6. Episcopii, preoţii, diaconii.
7. Prin urmare, cum trebuie să ne purtăm faţă de aceştia?	7. Să îi ascultăm, să îi respectăm, ca pe unii ce sunt urmaşii Apostolilor Mântuitorului, să le cerem ajutorul şi sfatul atunci când avem nevoie.
8. Unde lucrează Hristos azi, Apostolii, dar şi urmaşii lor?	8. În Sfânta Biserică.

Pentru a verifica dacă elevii au reţinut numele celor 12 Apostoli şi ale urmaşilor lor, profesorul le propune completarea următorului rebus:

	P							
	E							
	T		F					M
T	R		I					A
A	U	I	L			V		T
D	S	A	I		S	A	T	E
E	P	I	S	C	O	P	I	S
U	A	O			M	T	M	
	N	V			O	O	A	
	D	S			N	L		
	R	I				O		
	E	I				M		
	I	O				E		
		A				U		
		N						

I	P	R	E	O	T	I

VERTICAL:
1. Apostol numit şi Iuda.
2. Primii doi fraţi Apostoli (3 cuv.).
3. „Fiii tunetului" (3 cuv.), ceilalţi Apostoli fraţi.
4. După Ioan.
5. Zis Cananeul sau Zelotul.
6. După Filip.
7. După Vartolomeu.
8. Autorul primei Evanghelii.

ORIZONTAL:
Urmaşii Apostolilor (3 cuv.).

VIII. *Tema pentru acasă:*

De citit textul de la *Matei* (IV, 18-22).

Profesorul notează elevii care au dat cele mai bune răspunsuri.

Ora se încheie cu rugăciunea.

PE TABLĂ, LECȚIA SE PREZINTĂ ASTFEL:

Chemarea Apostolilor la propovăduire

1. Să învățăm numele celor 12 Apostoli.
2. Să precizăm cine sunt astăzi urmașii celor 12 Apostoli.

1. Texte citite:
– *Matei* (X, 2-4);
– *Marcu* (III, 14-19);
– *Luca* (VI, 13-16).

Numele Apostolilor sunt:

1-2. Simon Petru, Andrei
3-4. Iacov, Ioan
5. Filip
6. Vartolomeu
7. Toma
8. Matei
9. Iacov al lui Alfeu
10. Tadeu (Iuda)
11. Simon Cananeul (Zelotul)
12. Iuda Iscarioteanul

2. Texte citite:
– *Matei* (XXVIII, 18-20);
– *Marcu* (XVI, 15-16);
– *Luca* (XXIV, 47);
– *Ioan* (XX, 21-23);
– *Fapte* (VI, 2-6).

Urmașii Apostolilor sunt:
a) episcopii;
b) preoții;
c) diaconii.

PROIECT DE LECȚIE

DATA:
CLASA: a IX-a
OBIECTUL: Religie
SUBIECTUL: „Biserica primară și dezbinarea ei"
DURATA: 50 de minute (o oră de curs)
TIPUL LECȚIEI: de consolidare și sistematizare a cunoștințelor
OBIECTIVE FUNDAMENTALE:
Elevii trebuie:
- *să cunoască* momentul întemeierii Bisericii, succesiunea evenimentelor istorice care au dus la dezbinarea Bisericii și semnificația acestor evenimente;
- *să înțeleagă* și *să explice* cauzele, desfășurarea și urmările schismei de la 1054;
- *să precizeze* diferențele și asemănările existente între Biserica Primară și celelalte Biserici harice;
- *să opereze* cu termeni specifici: *haric, prozelitism, schismă, primat, infailibilitate, jurisdicție* ș.a.;
- *să se atașeze* afectiv de Biserica Ortodoxă strămoșească, singura dintre Bisericile harice și creștine ce a păstrat învățătura dreaptă a Bisericii Primare.

OBIECTIVE OPERAȚIONALE:
Elevii vor ști:
- *să enumere* cauzele și urmările schismei de la 1054;
- *să compare* învățătura Bisericii primare cu învățătura celorlalte Biserici apărute după schismă;
- *să precizeze* semnificația denumirilor de Biserică harică, Biserică primară, Biserică Ortodoxă, Biserică Romano-Catolică, Biserică Unită;
- *să definească* termeni ca: *succesiune apostolică, Biserică harică, Ortodoxie, primat, prozelitism, uniație*;

– *să-și argumenteze* afirmațiile, pe baza lucrului cu Sfânta Scriptură (la întemeierea Bisericii), cu harta, cu planșa-schemă (la dezbinarea Bisericii).

METODE DE ÎNVĂȚĂMÂNT:

1. conversația;
2. explicația;
3. problematizarea;
4. descoperirea.

MIJLOACE DE ÎNVĂȚĂMÂNT:

1. manual editat de I.B.M. al B.O.R. pentru Seminariile teologice;
2. planșa-schemă (pentru schisma de la 1054 și Biserica primară);
3. harta Imperiului Roman (sec. IX-XI);
4. Sfânta Scriptură.

STRATEGII DIDACTICE:

1. inductiv-explicativă;
2. euristică (prin problematizare și descoperire).

FORME DE ACTIVITATE CU ELEVII:

1. frontală;
2. individuală.

DESFĂȘURAREA LECȚIEI / SCENARIUL ACTIVITĂȚII DIDACTICE

I. *Momentul organizatoric:*

– salutul;
– rugăciunea;
– notarea absențelor.

II. *Pregătirea aperceptivă:*

Așa cum am anunțat ora trecută, azi avem programată o lecție de recapitulare a unui capitol destul de dificil al Isto-

riei Bisericii Universale, lecție necesară pentru a consolida cunoștințele însușite la acest capitol.

III. *Anunțarea temei:*

Astăzi, pe baza planului anunțat în ora precedentă, vom recapitula tema: „Biserica primară și dezbinarea ei".

IV. *Informarea elevilor asupra scopului urmărit în lecție și enunțarea obiectivelor lecției:*

Așadar, astăzi recapitulăm ultimele cinci lecții, care au tratat subiectele legate de istoria Bisericii, de la Cincizecime până la schisma de la 1054.

Profesorul enunță obiectivele operaționale ale lecției.

V. *Recapitularea cunoștințelor* din lecțiile anterioare se face pe baza planului scris pe tablă și în caiete. Verificarea cunoștințelor se face prin întrebări (cca. 35 minute).

PLANUL DE RECAPITULARE

„Biserica primară și dezbinarea ei"

1. Biserica primară:
   a. Întemeiere (textul *Fapte* II 1-4; 41-47);
   b. Succesiunea apostolică în Biserica primară;
   c. Biserica harică (semnificație, definiție);
   d. Persecuțiile (până în anul 313);
   e. Ereziile (cele 7 Sinoade Ecumenice).
2. Schisma de la 1054:
   a. Cauze politice și religioase (până la 1054);
   b. Desfășurarea schismei (1054);
   c. Urmările schismei (până azi).
3. Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică:
   a. Biserica Ortodoxă și Biserica Unită.
   b. Toleranța fără prozelitism.

	ACTIVITATEA PROFESORILOR	ACTIVITATEA ELEVILOR
	ÎNTREBARE PUSĂ DE PROFESOR	RĂSPUNS AȘTEPTAT DE LA ELEVI
Biserica primară	Când s-a întemeiat Biserica Creștină?	La Cincizecime, când a pogorât Duhul Sfânt peste Apostoli.
	Ce s-a întâmplat atunci, la Cincizecime?	Apostolii au primit darul vorbirii în limbi și s-a format prima comunitate creștină, de 3000 de „suflete".
	Unde avem relatată întemeierea Bisericii?	În cartea *Faptele Apostolilor* din Noul Testament. (Elevii citesc cu glas tare versetele 1-4 și 41-47 din capitolul 2, cartea *Faptele Apostolilor*).
	Cum era, deci, viața primilor creștini în prima obște?	Stăruiau în rugăciune, în învățătura Apostolilor, în împărtășire și frângerea pâinii, își vindeau bunurile și le puneau în comun, aveau har la tot poporul.
	Ce înseamnă termenul de „succesiune apostolică"?	Înseamnă transmiterea harului – primit la Cincizecime de către Apostoli – episcopilor, preoților și diaconilor, până astăzi.
	În ce Biserici întâlnim succesiunea apostolică?	În Biserica primară, Biserica Ortodoxă, Biserica Romano-Catolică și în cea Unită.
	Ce se transmite, de fapt, prin succesiune apostolică?	Se transmite harul, lucrarea Duhului Sfânt pogorât la Cincizecime.
	De ce ne este necesar harul?	Pentru a ne putea mântui.
	Cum se numesc Bisericile care au păstrat succesiunea apostolică?	Se numesc Biserici harice.
	Prin ce încercări a trecut Biserica primară?	A trecut prin perioada persecuțiilor.
	Cine i-a persecutat pe creștini?	I-au persecutat evreii și romanii.
	De ce îi persecutau evreii pe creștini?	Pentru că evreii nu Îl recunoșteau pe Hristos ca Mesia.
	Care este primul martir?	Arhidiaconul Ștefan.
	Ce Apostol a murit ca primul martir?	Apostolul Iacob.
	De ce îi persecutau romanii pe creștini și cât au durat persecuțiile?	Au durat de la împăratul Nero până la Diocleția (60-313).
	Cine pune capăt persecuțiilor?	Împăratul Constantin.

	Ce perioadă grea începe pentru creştini o dată cu încetarea persecuţiilor?	Perioada ereziilor, adică a abaterilor de la credinţă.
	Cum au fost combătute ereziile?	Prin Sinoadele Ecumenice (325-787).
	Câte Sinoade Ecumenice au avut loc?	Au avut loc şapte Sinoade Ecumenice.
Schisma de la 1054	După perioada Sinoadelor Ecumenice, ce probleme apar în sânul Bisericii?	Apar diferenţe între Biserica de Răsărit şi cea de Apus.
	Care sunt cauzele acestor diferenţe?	Cauzele sunt politice şi religioase.
	Să enumerăm pe scurt, privind schema-planşă, principalele cauze ale diferenţelor dintre cele două Biserici.	Elevii enumeră cauzele politice şi religioase ale diferenţelor dintre cele două Biserici.
	La ce au dus aceste cauze (diferenţe)?	Au dus la dezbinarea Bisericii, prin schisma de la 1054.
	Cum s-a desfăşurat schisma?	Prin actele de anatematizare din iulie 1054.
	Care au fost urmările schismei?	Accentuarea diferenţelor dintre Biserica Apuseană şi cea Răsăriteană, apariţia prozelitismului romano-catolic, apariţia Bisericii Unite.
	Care sunt Bisericile ce „apar" în urma schismei?	Biserica Ortodoxă, Biserica Romano-Catolică, Biserica Unită.
	Explicaţi ce înseamnă fiecare din denumirile acestor Biserici.	Elevii definesc termenii: Ortodoxă, Catolică, Unită.
Biserica Ortodoxă şi Biserica Romano-Catolică	Ce importanţă prezintă aceste Biserici pentru noi, creştinii ortodocşi români?	Au apărut şi la noi episcopii romano-catolice şi Biserica Unită cu Roma (în Transilvania, 1699-1701).
	Ce consecinţă are pentru creştinii ortodocşi români „confesionalizarea" lor, în condiţiile în care există azi, în România, creştini ortodocşi, uniţi (greco-catolici) şi romano-catolici?	Apare pericolul dezbinării românilor şi al apariţiei intoleranţei religioase, ce pot duce la conflicte între români.
	Ce trebuie să facem noi, Biserica Ortodoxă Română, pentru a evita aceasta?	Să fim toleranţi cu credincioşii celorlalte Biserici harice, dar fermi în poziţia noastră creştin-ortodoxă. Să nu uităm că Hristos nu a venit să dezbine lumea, ci să ne înveţe să ne iubim unii pe alţii.
	Ce text putem citi aici, ca încheiere?	Textul de la *Efeseni* (IV, 1-15).

VI. *Aplicarea testului de cunoștințe:*

Se înmânează fiecărui elev fișa de lucru (testul de cunoștințe), care cuprinde 12 întrebări cu răspuns la alegere, din materia recapitulată în cadrul orei. Li se explică elevilor care sunt cerințele testului și care este punctajul acordat.

Timpul de lucru – (cca. 10 minute) – este suficient pentru încercuirea răspunsurilor corecte. După încetarea lucrului, se face autocorectarea testului, pe baza punctajului înscris pe fișă, în creion. La sfârșitul orei, fiecare elev va ști ce punctaj a obținut.

VII. *Încheierea lecției:*

- precizarea temei supuse recapitulării pentru ora următoare;
- rugăciunea;
- salutul.

PROIECT DE LECȚIE

DATA:

CLASA: a VI-a

OBIECTUL: Religie

SUBIECTUL: „Legea Veche și Legea Nouă"

DURATA: 50 de minute (o oră de curs)

TIPUL LECȚIEI: mixtă

OBIECTIVE FUNDAMENTALE:

Elevii trebuie:

- *să înțeleagă* superioritatea Legii celei Noi asupra celei Vechi, prin porunca iubirii, dată de Hristos;
- *să aplice* în comportament și în viața de zi cu zi cunoștințele învățate;
- *să tâlcuiască*/interpreteze corect versetele din Sfânta Scriptură.

OBIECTIVE OPERAȚIONALE:

Elevii vor ști:

- *să compare* Poruncile Legii Vechi cu Poruncile Legii Noi;

– *să precizeze* învățăturile ce se desprind din Poruncile Mântuitorului.

METODE DE ÎNVĂȚĂMÂNT:

1. *lectura* din Sfânta Scriptură;
2. *explicația;*
3. *conversația:* – catehetică;
   – euristică.

STRATEGII DIDACTICE: inductivă și euristică.

MIJLOACE DE ÎNVĂȚĂMÂNT:

1. Sfânta Scriptură;
2. Dumitru Călugăru, *Șapte cărți de Religie*, Ed. Ep. Roman și Huși, 1990.

DESFĂȘURAREA LECȚIEI / SCENARIUL ACTIVITĂȚII DIDACTICE

I. *Momentul organizatoric*

– salutul;
– rugăciunea;
– notarea absențelor.

II. *Verificarea cunoștințelor din lecția anterioară. Reactualizarea unor cunoștințe studiate în lecțiile precedente*

Verificarea se face prin întrebări:

Prof.: Ce am învățat în ora trecută?

Elev: Despre „Fericiri".

P.: Câte „Fericiri" a rostit Mântuitorul?

E.: Nouă „Fericiri".

P.: Care sunt aceste „Fericiri"?

E.: (Elevii enumeră cele nouă „Fericiri".)

P.: Ce semnificație are fiecare dintre cele nouă „Fericiri"?

E.: (Elevii explică fiecare „Fericire" în parte.)

P.: Unde au fost rostite cele nouă Fericiri de către Hristos?

E.: Pe „Muntele Fericirilor".

P.: Cum se numește întreaga cuvântare a lui Hristos, din care fac parte și cele nouă „Fericiri"?

E.: Se numește „Predica de pe munte".

P.: Ce concluzie putem desprinde din această primă parte a „Predicii de pe munte", referitoare la „Fericiri"?

E.: Aceia care vor împlini cele spuse în „Fericiri" *vor avea plată multă în ceruri*, deci trebuie să le împlinim și noi astăzi.

III. *Pregătirea aperceptivă*

P.: Așa cum am spus, „Fericirile" sunt doar o parte din conținutul „Predicii de pe munte". Ce înseamnă acest lucru?

E.: Înseamnă că vom vorbi și despre alte învățături ale lui Hristos, date nouă în „Predica de pe munte".

IV. *Anunțarea temei*

Vom vedea astăzi ce ne învață Mântuitorul despre Legea Vechiului Testament, în comparație cu Legea Nouă, adusă de El în Noul Testament. (Profesorul scrie titlul pe tablă și elevii, pe caiete: „Legea Veche și Legea Nouă".)

V. *Prezentarea / tratarea materialului. Intensificarea retenției și transferului / Tratarea*

P.: Înainte de venirea Mântuitorului, oamenii aveau la îndemână Legea Veche. Pe aceea au primit-o ei de la Dumnezeu, prin oameni. Care este Legea, sau Porunca, așa cum am învățat-o noi anul trecut?

E.: Este Decalogul sau cele zece Porunci.

P.: Să enumerăm cele zece Porunci ale Decalogului. (Elevii enumeră cele zece Porunci.)

P.: Cui i-a dat Dumnezeu aceste porunci, spre a fi date oamenilor?

E.: Lui Moise, pe muntele Sinai.

P.: De la venirea lui Hristos, ne conducem după Legea cea Nouă. Ea este cea mai înaltă, cea mai lămurită, fiindcă ne-a fost adusă de Dumnezeu Însuși. Prin Legea Veche, Dumnezeu i-a pregătit pe oameni pentru înțelegerea Legii Noi și pentru primirea lui Hristos. Haideți să vedem ce zice Hristos despre cele două Legi.

(Copiii deschid Scriptura și citesc textul de la *Matei* V, 21-48. Profesorul și copiii tâlcuiesc împreună versetele citite).

P.: Ce concluzii putem desprinde din interpretarea acestui text? Ce ne învață Mântuitorul?

E.: Mântuitorul nu oprește numai uciderea, ci și mânia (vers. 22). Mântuitorul așază blândețea și iertarea în locul răzbunării, și, peste toate, El așază IUBIREA (vers. 44). Mântuitorul ne învață să ne iubim nu numai prietenii, ci și dușmanii, să binecuvântăm pe toată lumea *(idem).* Mântuitorul ne spune să fim așa cum ne învață El, ca să devenim desăvârșiți, ceea ce este, de fapt, ținta oricărui creștin.

P.: Iată, copii, deci, cât este de înaltă porunca iubirii de aproapele nostru, fie prieten, fie dușman. De aceea creștinismul este numit *religia iubirii.* Modelul desăvârșirii, al iubirii supreme, este chiar Hristos, Care, din iubire pentru noi, oamenii, S-a jertfit pe Sine.

VI. *Fixarea / consolidarea cunoștințelor. Asigurarea* feed-back-*ului*

Se face prin întrebări.

P.: Ce am învățat astăzi?

E.: Raportul dintre Legea Veche și Legea Nouă.

P.: Cum este Legea Nouă față de cea Veche?

E.: Este desăvârșită, deoarece e dată de Însuși Dumnezeu.

P.: Prin ce este superioară Legea Nouă față de cea Veche?

E.: Cea Veche este dată de Dumnezeu prin oameni, cea Nouă este dată de Însuși Fiul lui Dumnezeu.

P.: Ce ne învață Hristos?

E.: Ne învață să nu ne mâniem, să nu ne răzbunăm, ci să iertăm și să iubim atât pe prieteni, cât și pe dușmani.

P.: Cum ne îndeamnă Hristos să fim?

E.: Desăvârșiți, așa cum numai Tatăl ceresc este.

VII. *Tema pentru acasă:* De învățat versetul 44 al capitolului V, din *Evanghelia după Matei.*

VIII. *Încheierea lecției:*

– notarea elevilor;

– rugăciunea;

– salutul.

PROIECT DE LECȚIE

DATA:
CLASA: a X-a
OBIECTUL: Religie
SUBIECTUL: „Răspândirea creștinismului pe teritoriul patriei noastre"
DURATA: o oră de curs (50 min.)
LOCUL DESFĂȘURĂRII: sala de clasă
TIPUL LECȚIEI: de transmitere și însușire de noi cunoștințe
OBIECTIVE FUNDAMENTALE:
– *cunoașterea* căilor de răspândire a creștinismului pe teritoriul patriei noastre;
– *exemplificarea* modului în care s-a răspândit creștinismul pe teritoriul patriei noastre;
– *înțelegerea* importanței răspândirii creștinismului pentru istoria noastră națională;
– *cunoașterea* faptului că poporul român este creștin de când s-a format ca popor romanic;
– *atașarea,* din punct de vedere afectiv, de Biserica Ortodoxă, Biserica Răsăriteană, Biserica bimilenară străbună.
OBIECTIVE OPERAȚIONALE:
– *să enumere* căile de pătrundere și de răspândire a creștinismului în țara noastră;
– *să precizeze* cum a avut loc răspândirea creștinismului, precum și cauzele care au favorizat acest fenomen.
METODE DE ÎNVĂȚĂMÂNT: explicația, descrierea, conversația euristică, problematizarea.
MIJLOACE DE ÎNVĂȚĂMÂNT: Hartă cu Dacia înainte de cucerirea romană și cu Dacia – provincie romană.
FORME DE ACTIVITATE: frontală și individuală.
BIBLIOGRAFIE:
– manual I.B.M. al B.O.R. – pentru Seminarii teologice;
– Dumitru Călugăru, *op. cit.*

DESFĂȘURAREA LECȚIEI / CONȚINUTUL ACTIVITĂȚII DIDACTICE

I. *Momentul organizatoric* – salutul, rugăciunea, notarea absențelor.

II. *Verificarea cunoștințelor* din lecția anterioară.

Verificarea se face prin întrebări:

Nr. crt.	ACTIVITATEA PROFESORULUI	ACTIVITATEA ELEVILOR
1	Despre ce evenimente importante din istoria Bisericii am discutat ora trecută?	Despre întemeierea Bisericii Creștine și despre predica Sfinților Apostoli.
2	Când s-a întemeiat Biserica Creștină, în chip văzut?	La Pogorârea Duhului Sfânt peste Apostoli, când aceștia au primit darul vorbirii în limbi și când s-au botezat 3000 de „suflete" în numele lui Hristos.
3	Ce au primit Apostolii la Cincizecime?	Au primit Harul lui Dumnezeu, lucrarea Duhului Sfânt.
4	Ce au făcut Apostolii după Cincizecime?	Au început activitatea de propovăduire a Evangheliei lui Hristos la evrei și în toată lumea.
5	Cine le-a spus să înceapă activitatea lor misionară?	Chiar Mântuitorul, când le-a zis: „Mergând, învățați toate neamurile..." (*Matei* XXVIII, 19).
6	Cum au procedat Apostolii în activitatea lor misionară?	Au tras la sorți, așa cum scrie istoricul bisericesc Eusebiu de Cezareea (în *Istoria bisericească*), pentru a se duce pe tot pământul locuit, spre a propovăduí Evanghelia.

III. *Pregătirea aperceptivă*

Ne punem întrebarea dacă, cum și prin cine a pătruns și s-a răspândit creștinismul și pe teritoriul patriei noastre, te-

ritoriu pe care urma să se formeze un popor nou, poporul român.

IV. *Anunțarea temei*

Așadar, astăzi vom vedea care sunt căile de pătrundere a creștinismului pe teritoriul patriei noastre și cum s-a răspândit creștinismul pe acest pământ.

Titlul lecției de astăzi este „Răspândirea creștinismului pe teritoriul patriei noastre".

V. *Informarea elevilor cu privire la scopul și obiectivele urmărite* în lecție

Profesorul anunță scopul și obiectivele lecției.

VI. *Prezentarea / tratarea materialului. Dirijarea învățării.* Profesorul va apela pe tot parcursul orei la elevi, pentru a prezenta, cu ajutorul lor, noile cunoștințe.

Nr. crt.	ACTIVITATEA PROFESORULUI	ACTIVITATEA ELEVULUI
1	Când s-a putut auzi despre Hristos pe teritoriul patriei noastre?	În timpul propovăduirii Sfinților Apostoli.
2	În jurul cărui an și-au început activitatea misionară Apostolii?	În jurul anului 30-31 d. Hr.
3	Cine se afla atunci pe teritoriul patriei noastre?	Este o perioadă dinaintea cuceririi romane, deci cei care stăpâneau erau dacii. În Dobrogea existau și colonii grecești.
4	Care dintre Apostoli este menționat de Eusebiu de Cezareea ca a fi predicat în Dobrogea?	Andrei a fost cel care, în urma tragerii la sorți, a venit în Scythia Minor să propovăduiască Evanghelia. Scythia Minor era numele Dobrogei de azi.
5	Credeți că are vreo importanță faptul că Apostolul Andrei a predicat în Dobrogea?	Da, deoarece creștinismul românesc are, astfel, origine apostolică.
6	Apostolii erau singuri în activitatea lor de propovăduire?	Nu, erau însoțiți de ucenici de-ai lor.

7	Mulţi dintre ucenicii Apostolilor propovăduiau în sudul Dunării. Credeţi că acest lucru prezintă importanţă?	Da, deoarece Dunărea n-a fost niciodată o barieră între „Nord" şi „Sud" şi este posibil ca ucenici de-ai Apostolilor să fi propovăduit Evanghelia şi la Nord de Dunăre, în teritoriul dac.
8	Aţi amintit mai devreme despre coloniştii greci din Dobrogea. Ce credeţi, au primit sau nu creştinismul?	Da, l-au primit, mai ales că în aceste colonii a propovăduit şi Apostolul Andrei.
9	Dacă ei, ca greci, au primit cuvântul Evangheliei, ce este posibil să fi făcut aceştia, în continuare, în rândurile populaţiei autohtone?	Ei au răspândit cuvântul Evangheliei printre autohtoni.
10	Deci, dacă recapitulăm, cum a pătruns creştinismul pe teritoriul patriei noastre, înainte de cucerirea romană?	Prin predica Apostolului Andrei şi a ucenicilor Apostolilor, în sudul Dunării, şi a coloniştilor greci, pe ţărmul Mării Negre.
11	Din ce moment credeţi că se poate vorbi despre o pătrundere intensă a creştinismului pe teritoriul patriei noastre?	După cucerirea Daciei de către romani şi transformarea ei în provincie romană (după anul 106 d. Hr.).
12	Prin cine consideraţi că se va răspândi creştinismul după anul 106?	Prin soldaţii armatei romane.
13	Puteau fi creştini soldaţii romani?	Da. Ştim din paginile Scripturii că şi unii dintre soldaţii romani au crezut în Hristos, cum a fost, de exemplu, soldatul ce a recunoscut, la moartea pe cruce a lui Hristos, că El este cu adevărat Fiul lui Dumnezeu, sau cum a fost sutaşul Corneliu.
14	Când soldaţii romani nu mai luptau efectiv, ce deveneau ei?	Deveneau veterani.
15	Ei ar fi putut răspândi creştinismul?	Da, deoarece unii dintre ei proveneau din rândurile soldaţilor creştini şi se puteau stabili în provincia nou cucerită.
16	După ce romanii cucereau un ţinut şi îl transformau în provincie, ce se întâmpla cu provincia respectivă?	Era supusă unei colonizări cu colonişti aduşi din tot Imperiul Roman.
17	Imperiul Roman se întindea şi în Orient, inclusiv Palestina?	Da.
18	De unde puteau proveni, deci, unii din coloniştii veniţi în Dacia romană?	Din Orient, din Asia Mică (Palestina), deci puteau fi creştini.

19	În orice nou ţinut cucerit cine îşi făcea apariţia, ţinând cont de dezvoltarea economică şi comercială a noii provincii?	Îşi făceau apariţia negustorii, mulţi dintre ei, poate, creştini veniţi din zone puternic creştinate.
20	Cum erau priviţi creştinii în această perioadă de după 106, în Imperiul Roman?	Erau persecutaţi.
21	Provincia Dacia era relativ departe de Roma. Ce credeţi că puteau face unii creştini, de frica persecuţiilor?	Puteau veni în provincia romană Dacia, îndepărtându-se, astfel, de centrul Imperiului.
22	Începând cu secolul al III-lea, ce popoare îşi fac apariţia pe „scena" Europei?	Popoarele migratoare.
23	Care sunt primii migratori?	Goţii, care veneau din Răsărit, din Orient.
24	Ce puteau aduce, o dată cu ei, în ţinuturile provinciei daco-romane?	Fiind migratori, aduceau captivi. Captivii puteau fi creştini, ţinând cont de zonele din care îi aduceau.
25	Dacă am recapitula acum, prin cine s-a putut răspândi creştinismul după cucerirea romană, pe teritoriul patriei noastre?	Prin soldaţii romani, prin veterani, prin coloniştii din Imperiul Roman, prin negustorii şi captivii aduşi de popoarele migratoare.

Profesorul le solicită elevilor să întocmească (la tablă) o schemă care să cuprindă toate cele spuse în timpul orei. Schema este scrisă la tablă de către elevi şi completată tot de ei. În felul acesta, se face:

VII. *Fixarea cunoştinţelor şi asigurarea feed-back-ului.*

ÎNTREBARE PUSĂ DE PROFESOR	RĂSPUNS AŞTEPTAT DE LA ELEVI
Ce am învăţat astăzi?	Cum s-a răspândit creştinismul pe teritoriul patriei noastre.
În câte perioade putem împărţi procesul de răspândire a creştinismului?	În două: înainte de cucerirea romană şi după cucerirea romană.
Enumeraţi căile prin care s-a putut răspândi creştinismul.	Se enumeră căile prin care s-a răspândit creştinismul pe teritoriul patriei noastre.

Schema completată de către elevi pe tablă şi transcrisă în caiete este următoarea:

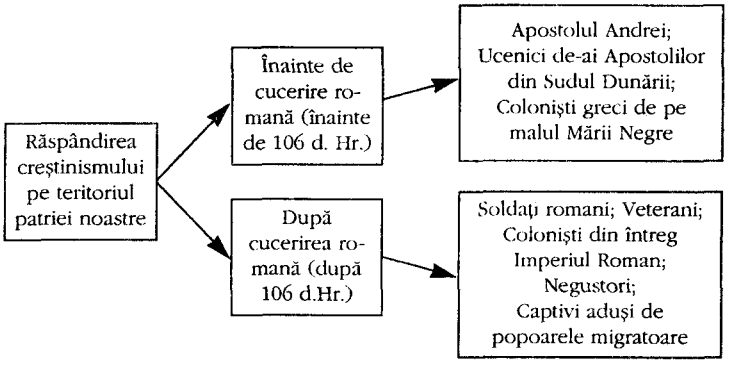

Concluzie: În primele două secole, creştinismul a pătruns încet, dar sigur pe teritoriul patriei noastre, răspândindu-se şi generalizându-se de-a lungul următoarelor secole, astfel încât putem spune că, atunci când s-a încheiat procesul de etnogeneză a poporului român, acesta era popor romanic şi creştin în acelaşi timp. Deci, poporul român s-a format „creştin" şi „român" în acelaşi timp.

VIII. *Încheierea orei* – notarea elevilor, rugăciunea, salutul.

PROIECT DE LECŢIE

DATA:

CLASA: a IV-a

OBIECTUL: Religie

SUBIECTUL: „Proscomidia"

TIPUL LECŢIEI: dobândire de cunoştinţe, de principii şi deprinderi referitoare la Proscomidie

VARIANTA: clasică

SCOPUL LECȚIEI:

– *informativ:*

– dobândirea unor cunoștințe minime în legătură cu rânduiala Proscomidiei;

– îmbogățirea vocabularului cu noțiuni și expresii specifice religiei: *agneț, cópie, disc, miride, potir, proscomidie, proscomidiar.*

– *formativ:*

– formarea priceperilor și deprinderilor de folosire a termenilor religioși legați de rânduiala Proscomidiei.

– *educativ:*

– cultivarea interesului copiilor pentru învățăturile creștine și pentru rânduiala Proscomidiei.

OBIECTIVE OPERAȚIONALE:

– *cognitive:*

– să explice cuvinte noi, cum ar fi: agneț, proscomidie, disc, miride, potir, cópie, proscomidiar;

– să spună când se săvârșește Proscomidia și de către cine;

– să prezinte modul în care se săvârșește rânduiala Proscomidiei;

– să prezinte obiectele bisericești folosite pentru a săvârși Proscomidia;

– să spună ce scoate preotul din prescuri și pentru cine;

– să prezinte modul în care este dispusă pâinea pe Sfântul Disc și ce reprezintă.

– *afective:*

– să manifeste interes pentru lecția „Proscomidia";

– să participe conștient și activ la această lecție.

– *psiho-motorii:*

– să păstreze poziția corectă în bancă;

– să se anunțe pentru răspuns prin ridicarea mâinii;

– să execute corect semnul Sfintei Cruci.

STRATEGIA DIDACTICĂ: mixtă.

METODE ŞI PROCEDEE: rugăciunea, reflecţia personală, conversaţia, explicaţia, dialogul dirijat.

MIJLOACE DE ÎNVĂŢĂMÂNT: manualul de Religie de la clasa a IV-a, imagini cu Sfântul Disc, planşă cu aşezarea pe Sfântul Disc a agneţului şi miridelor.

FORME DE ORGANIZARE: frontală şi individuală.

PRINCIPII DIDACTICE:

– principiul ecleziologic;
– principiul hristocentric;
– principiul participării conştiente şi active;
– principiul intuiţiei;
– principiul sistematizării;
– principiul învăţării temeinice.

EVALUARE: continuă.

DURATA: 50 de minute.

BIBLIOGRAFIE:

– Prof. Ene Branişte, Ghenadie Niţoiu, Gheorghe Nedea, *Liturgica Teoretică*, Editura Credinţa Noastră, Bucureşti;
– Ioan Popescu, Manuela Năstase, Elena Popescu, *Metodica predării Religiei*, Bucureşti, 1997;
– *Liturghia Generală*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1993;
– *Mica Biblie*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1991.

CONŢINUT INFORMATIV

Proscomidia

Rânduiala Proscomidiei se săvârşeşte de către preot dimineaţa, înainte de începutul Sfintei Liturghii, în partea stângă a Sfântului Altar, pe o măsuţă sau într-o nişă în perete, care se numeşte *proscomidiar.*

Rugându-se, preotul ia prima prescură şi, folosindu-se de copie, care este un cuţit în formă de lance, scoate pece-

tea, sau pătratul cu cruce și cu însemnele IS, HR, NI, KA, și o așază pe o farfurie din metal care se numește *disc*.

Pătratul de pâine cu pecete poartă numele de *agneț* și Îl reprezintă pe Mântuitorul nostru Iisus Hristos.

Din celelalte prescuri, preotul scoate *miridele*, care sunt părticele de pâine în formă de triunghi.

Mirida pe care o așază în dreapta agnețului o reprezintă pe Sfânta Fecioară Maria, Maica Domnului nostru Iisus Hristos.

Pentru pomenirea sfinților, care trăiesc veșnic împreună cu Dumnezeu, în Împărăția Sa, preotul scoate nouă miride, care amintesc de cele nouă cete îngerești, și le așază în stânga agnețului.

Imediat sub agneț, preotul pune alte trei miride, prin care pomenește episcopul locului, pe conducătorii țării și pe ctitorii binefăcători ai acelei biserici.

Mai jos, în două grămăjoare, preotul scoate miride pentru vii și pentru morți. Acum, preotul pomenește toate numele de pe pomelnice – pe care le-au adus credincioșii – și, pentru fiecare în parte, scoate câte o miridă, rugându-se pentru sănătatea, ajutorul, iertarea păcatelor și mântuirea lor.

Vinul, amestecat cu puțină apă, este turnat de către preot în *potir*, care este un pahar metalic cu picior.

Apoi, preotul acoperă discul cu un acoperământ mic și potirul cu un alt acoperământ mic, după care le acoperă pe amândouă cu un acoperământ mai mare, lăsându-le la proscomidiar până mai târziu, când le va duce pe masa Sfântului Altar, la momentul potrivit din timpul Sfintei Liturghii.

Modul în care este depusă pâinea pe Sfântul Disc reprezintă chipul întregii Biserici, Trupul lui Iisus Hristos. Astfel, aproape de Hristos se află Sfânta Fecioară Maria și toți sfinții, împreună cu toți credincioșii, vii și morți, care acum, în cadrul Sfintei Liturghii, se întâlnesc în rugăciune și în comuni-

une unii cu alții. Așadar, acolo unde este Hristos prezent, este prezent și Trupul Său, care este Biserica.

Pâinea și vinul folosite în Proscomidie sunt și ele chip al Bisericii, pentru că pâinea este făcută din făină provenită din multe holde de grâu curat, adunate laolaltă, iar vinul – din struguri.

ETAPELE LECȚIEI	ACTIVITATEA PROFESORULUI	ACTIVITATEA ELEVILOR
1. Organizarea clasei	Asigură condițiile necesare pentru buna desfășurare a lecției.	Se pregătesc de ora de Religie.
2. Reactualizarea cunoștințelor	Înainte de începerea lecției vom spune rugăciunea „Tatăl nostru".	Elevii spun rugăciunea împreună cu profesorul.
	– Copii, noi am învățat ora trecută despre „Sfânta Liturghie – cea mai mare lucrare și rugăciune a Bisericii".	
	– Care este cea mai importantă slujbă?	– Sfânta Liturghie.
	– De către cine și când a fost săvârșită prima Sfântă Liturghie?	– A fost săvârșită de Mântuitorul nostru Iisus Hristos, la Cina cea de Taină, înainte de Patima Sa.
	– În câte părți se împarte Sfânta Liturghie și care sunt acestea?	– Sfânta Liturghie se împarte în două părți: Liturghia Cuvântului Evangheliei (sau a catehumenilor) și Liturghia Împărtășaniei (sau a credincioșilor).
	– Cum se pregătește preotul pentru Sfânta Liturghie?	– Postește, se spovedește, citește, înainte de săvârșirea Sfintei Liturghii, rugăciunile fixate de Biserică, se împacă cu aceia cu care este certat. Înainte de începerea Sfintei Liturghii, se îmbracă cu toate veșmintele, apoi își spală mâinile, rugându-L pe Dumnezeu să-i spele toate păcatele.

	– Dar credincioşii ce aduc cu ei când vin la biserică? – Ce sunt prescurile, cum sunt ele făcute şi la ce sunt folosite? – De ce este precedată Sfânta Liturghie?	– Mulţi dintre ei merg spre Sfântul Altar cu lumânarea aprinsă în mâini şi oferă preotului, o dată cu pomelnicul, prescuri, flori, vin, fructe sau alte daruri. – Sunt pâini mici, rotunde sau în formă de cruce, făcute din grâu curat. Înainte de a se pune în cuptor, cu ajutorul unei ştampile din lemn numită *pristolnic* se întipăresc pe ele, în mijloc, literele IS, HR, NI, KA, însemnând „Iisus Hristos biruieşte". – De o parte introductivă, sau premergătoare, numită Proscomidie.
3. Anunţarea temei	Astăzi vom trece mai departe, la o lecţie nouă care se numeşte „Proscomidie". (Se scrie titlul pe tablă.)	Îşi notează titlul pe caiete.
4. Dirijarea învăţării	Profesorul îi roagă pe elevi să fie atenţi la el şi începe să le explice lecţia, scriind pe tablă ideile principale: – Proscomidia = partea din slujba de dimineaţă, în care sunt pregătite darurile credincioşilor (pâinea şi vinul) pentru Sfânta Liturghie. – Rânduiala Proscomidiei se săvârşeşte de către preot, dimineaţa, înainte de începutul Sfintei Liturghii, în partea stângă a Altarului, pe o măsuţă sau într-o nişă în perete care se numeşte *proscomidiar*. Profesorul prezintă elevilor o planşă în care este reprezentat modul de rânduială al Proscomidiei:	

	Etapa I: Rugându-se, preotul ia prima prescură și, folosindu-se de copie, care este un cuțit în formă de lance, scoate pecetea (sau pătratul cu cruce și cu însemnele IS, HR, NI, KA), care se numește *agneț*.	Elevii notează explicațiile cuvintelor *Proscomidiar* = măsuță sau nișă în peretele din partea stângă a Altarului; – *copie* = cuțit în formă de lance, care scoate pecetea cu crucea și cu însemnele IS, HR, NI, KA;
	Din celelalte prescuri, preotul scoate *miridele*, care sunt părticele de pâine sub formă de triunghi. Astfel, mirida pe care o așază deasupra agnețului o reprezintă pe Sfânta Fecioară Maria. Alte nouă miride le așază în stânga agnețului, amintind de cele nouă cete îngerești. Preotul scoate apoi miride pe care le așază sub agneț și prin care pomenește pe episcopul locului, pe conducătorii țării și pe binefăcătorii bisericii respective. Mai jos, în partea dreaptă, așază miride (o grămăjoară) pentru vii, iar în stânga, pentru morți.	– *agneț* = pătratul de pâine cu pecetea ce reprezintă pe Iisus Hristos; – *disc* = farfurii din metal pe care se așază pătratul de pâine cu pecetea; – *miride* = părticele de pâine sub formă de triunghi. Elevii ascultă atenți, apoi desenează pe caiete schema cu rânduiala Proscomidiei (după planșă), notând deasupra fiecărui element nou, denumirea lui.

	Acum preotul pomenește toate numele de pe pomelnicele pe care le-au adus credincioșii și, pentru fiecare în parte, scoate câte o miridă, rugându-se pentru sănătatea, iertarea păcatelor și mântuirea lor. *Etapa a II-a:* Vinul, amestecat cu puțin apă, este turnat de către preot în *potir*, care este un pahar metalic cu picior. *Etapa a III-a:* Preotul acoperă discul cu un acoperământ mic și potirul cu alt acoperământ mic, iar apoi le acoperă pe amândouă cu un acoperământ mai mare, după care le va duce pe masa Sfântului Altar, la momentul potrivit din Sfânta Liturghie (după ce au stat la proscomidiar). Modul în care este dispusă pâinea pe Sfântul Disc reprezintă chipul întregii Biserici – Trupul lui Hristos. Aici se află Sfânta Fecioară Maria și toți sfinții, împreună cu toți credincioșii, vii sau morți, care, în cadrul Sfintei Liturghii, se întâlnesc în rugăciune și în comuniune unii cu alții. Așadar, acolo unde este Hristos prezent, și Trupul Său este prezent, adică Biserica.	Elevii își notează explicația cuvântului *potir* = pahar metalic cu picior. Elevii ascultă cu atenție.
5. Consolidarea cunoștințelor	Profesorul reia așezarea agnețului și a miridelor pe Sfântul Disc cu ajutorul și cu participarea efectivă a copiilor. Prezintă elevilor o planșă pe care este desenat doar Sfântul Disc și va cere elevilor să așeze agnețul și miridele corespunzător.	Elevii așază agnețul și miridele corespunzător pe Sfântul Disc.

6. Evaluarea	Dacă ați fost atenți, acum puteți să-mi răspundeți la câteva întrebări: – Ce este Proscomidia, când se săvârșește și în ce loc? – Ce este discul și copia și la ce se folosesc? – Ce este și pe cine reprezintă agnețul? – Ce sunt miridele? – Ce este potirul și la ce este el folosit? – Ce face preotul cu cinstitele daruri după ce termină Proscomidia? – Ce reprezintă depunerea agnețului și a miridelor pe Sfântul Disc?	Răspund la întrebările puse.
	În încheiere, va citi elevilor din Sfânta Scriptură (*Matei* V, 23-24): „Deci, dacă îți vei aduce darul tău la altar și acolo îți vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău acolo, înaintea altarului, și mergi întâi și împacă-te cu fratele tău și apoi, venind, adu darul tău", și apoi, din manual, „Așa grăiește Domnul Slavei".	Elevii ascultă.

AȘA GRĂIEȘTE DOMNUL SLAVEI

Așa grăiește Domnul Slavei
În glasul Sfintei Liturghii:
– Deși M-am înălțat la ceruri,
Eu nu vă las orfani, copii.

Deschideți inimile voastre,
Căci vreau în voi să locuiesc,
Să vă împac din nou cu Tatăl,
Și de păcat să vă feresc.

În fiecare Liturghie
Eu iarăşi Mă pogor la voi,
Din nou e coasta Mea străpunsă
Şi-Mi curge sângele şuvoi.

Eu vreau cu voi să fiu de-a pururi,
Deschideţi, nu mai amânaţi,
Primiţi-Mă, creştini, cu toţii,
Ca Pacea Mea să o aflaţi.

Mă răstignesc din nou pe cruce,
În umbra Sfântului Altar,
Primiţi-Mi Sângele şi Trupul,
Să nu vin iarăşi în zadar.

Şi din Potirul vinei Mele
Gustaţi, iubiţii mei, cu dor,
Eu vreau să fiu mereu cu voi,
Să fiu Viaţă tuturor.

Şi-n fiecare părticică
Pe care-n Taină o primiţi
Sunt Eu, întreg, cu toată Slava,
Şi-aştept spre Mine să veniţi!

PROIECT DE LECŢIE

DATA:
CLASA: a IV-a
OBIECTUL: Religie
SUBIECTUL: „Sfânta Taină a Preoţiei"
TIPUL: dobândire de cunoştinţe

SCOPUL LECȚIEI·

– *informativ:* lărgirea orizontului de cunoaștere în ceea ce privește Sfânta Taină a Preoției, prin îmbogățirea și activizarea vocabularului cu noi cuvinte: *arhiereu, hirotonie, succesiune apostolică*;

– *formativ:* formarea deprinderii de a frecventa cu regularitate biserica;

– *educativ:* cultivarea unei atitudini pozitive față de arhierei, preoți și diaconi;

RESURSE INIȚIALE: elevii sunt deja familiarizați cu termeni riguroși și dețin informații despre Sfintele Taine.

OBIECTIVE OPERAȚIONALE:

– *cognitive:*
  - să definească Sfânta Taină a Preoției;
  - să precizeze cine a întemeiat această Taină și care sunt oamenii ce au primit-o;
  - să povestească modul în care au săvârșit Sfinții Apostoli Taina Preoției asupra altor creștini;
  - să definească acțiunea numită *hirotonie*;
  - să explice ce reprezintă succesiunea apostolică și care este importanța ei pentru Biserica Ortodoxă.

– *afective:*
  - să adopte o atitudine corespunzătoare față de preoți;
  - să respecte și să apere instituția Preoției din Biserica Ortodoxă..

– *psiho-motorii:*
  - să execute corect și cu evlavie semnul Sfintei Cruci;
  - să aibă o ținută corespunzătoare în timpul rugăciunii.

STRATEGIE DIDACTICĂ: mixtă

PRINCIPII DIDACTICE: principiul histrocentric și principiul eclesiologic.

METODE ȘI PROCEDEE: conversația, explicația, lectura, demonstrația.

MIJLOACE DE ÎNVĂȚĂMÂNT: Sfânta Scriptură, Manualul de Religie, icoane.

FORME DE ORGANIZARE: frontală, individuală.

FORME DE EVALUARE

– *inițială* – prin reactualizarea cunoștințelor anterior însușite;

– *continuă* – prin dialog permanent cu elevii;

– *finală* – prin rebus și întrebări.

LOCUL DE DESFĂȘURARE: sala de clasă.

DURATA: 50 de minute.

BIBLIOGRAFIE:

– Pr. Prof. Dr. Ioan Sauca, *Manual de Religie pentru clasa a IV-a,* E.D.P.-R.A., București;

– Sfânta Scriptură.

CONȚINUT INFORMATIV

Sfânta Taină a Preoției

1. *Definiție:* Preoția este Sfânta Taină prin care cei chemați de Dumnezeu și anume pregătiți pentru a sluji Bisericii Sale primesc prin punerea mâinilor arhiereului, puterea de a învăța, e a sfinți pe credincioși prin săvârșirea Sfintelor Taine și de a-i conduce la mântuire.

2. *Întemeietorul:* Sfintei Taine a Preoție este Iisus Hristos, Care, în prima zi după Învierea din morți, a venit în mijlocul Apostolilor Săi și le-a zis: „Pace vouă ! Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi". A suflat apoi asupra lor și le-a zis: „Luați Duh Sfânt; cărora veți ierta păcatele, le vor fi iertate și cărora le veți ține, vor fi ținute".

3. *Săvârșitorul* Sfintei Taine a Preoției este arhiereul și această Taină se realizează în Biserică.

4. *Punerea mâinilor de către arhiereu* peste un credincios, anume spre a-l învrednici de harul Preoției, se numește *hirotonie* sau *Taina Preoției.*

5. *Sfânta Taină a Preoției are două părți:*
- partea văzută a Tainei – credinciosul special pregătit, adus pentru hirotonie;
- partea nevăzută a Tainei – prezența Sfântului Duh.

6. *Preotul* este atât reprezentantul și slujitorul lui Hristos, cât și al comunității. El este părintele duhovnicesc al credincioșilor săi.

7. *Succesiunea (continuitatea)* de episcopi, care leagă în timp și spațiu Bisericile creștine, unele de altele și direct de Sfinții Apostoli, se numește *succesiune apostolică.*

8. Biserica Ortodoxă are o succesiune apostolică, adică o continuitate în dreapta credință a Sfinților Apostoli.

A R **H** I E R E U
B **I** S E R I C Ă
P **R** E O T
B **O** T E Z
T A I N E
A P **O** S T O L I
D I A C O **N**
B **I** B L I A
H R **I** S T O S

ORIZONTAL:
1. Are cea mai înaltă treaptă a Preoției.
2. Casa Domnului.
3. Este hirotonit de arhiereu.
4. Prima Taină.
5. Lucrări sfinte, prin care oamenii se unesc cu Hristos.
6. Primele persoane care au primit Duh Sfânt.
7. Prima treaptă a preoției.
8. Sfânta Scriptură.
9. Întemeietorul Sf. Taine a Preoției.

VERTICAL:
(*A*-B) – Punerea mâinilor arhiereului (pl.).

ETAPELE LECŢIEI	ACTIVITATEA PROFESORULUI	ACTIVITĂŢILE ELEVILOR
1. *Organizarea lecţiei*	Profesorul asigură condiţiile necesare pentru buna desfăşurare a lecţiei şi solicită elevilor să se pregătească pentru ora de Religie. Spune, împreună cu elevii, rugăciunea „Tatăl nostru".	Elevii se pregătesc pentru lecţie.
2. *Reactualizare a cunoştinţelor*	Solicită elevilor să răspundă la câteva întrebări din lecţia anterioară: Care este ultima lecţie învăţată? Ce este Sfânta Taină a Euharistiei şi când a fost instituită? În cadrul cărei slujbe bisericeşti se săvârşeşte Taina Sfintei Euharistii? Ce efecte are asupra creştinismului împărtăşirea cu Trupul şi Sângele Domnului? Cât de des trebuie să ne împărtăşim? Cum trebuie să se pregătească creştinul pentru Sfânta Împărtăşanie?	Elevii: – spun rugăciunea; – recepteazǎ întrebările şi răspund.
3. *Anunţarea temei şi a obiectivelor*	Cine săvârşeşte, copii, Taina Sfintei Euharistii? Azi vom trece mai departe şi vom vorbi despre preoţi, deci despre Sfânta Taină a Preoţiei.	– preotul;
4. *Dirijarea învăţării*	Preoţia este Sfânta Taină prin care cei chemaţi de Dumnezeu şi anume pregătiţi pentru a sluji Bisericii Sale, primesc, prin punerea mâinilor arhiereului, puterea de a învăţa, de a sfinţi pe credincioşi – prin săvârşirea Sfintelor Taine – şi de a-i conduce la mântuire. Cine credeţi că a întemeiat această Taină? Întemeietorul acestei Taine este Iisus Hristos, Care, în prima zi după Învierea din morţi, a venit în mijlocul Apostolilor Săi şi a zis: „Pace vouă! Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit şi Eu pe voi". A suflat apoi asupra lor şi le-a zis: „Luaţi Duh Sfânt; cărora veţi ierta păcatele, le vor fi iertate şi cărora le veţi ţine, vor fi ţinute". În acel moment, prin cele ce a făcut şi a spus, Hristos a înte-	Elevii: – notează titlul pe caiete;

	meiat Sfânta Taină a Preoției. Suflând asupra lor, Mântuitorul Hristos le-a dăruit Apostolilor Săi puterea harului Duhului Sfânt, de a învăța, de a conduce și a sfinți pe credincioși prin săvârșirea Sfintelor Taine. Prin lucrarea Apostolilor Săi și a urmașilor acestora, Mântuitorul Hristos a rămas mereu printre ai Săi, continuându-Și opera de mântuire a lumii și a neamului omenesc. Foarte curând, numărul creștinilor a crescut, noua credință s-a răspândit în multe părți ale lumii, iar noile comunități creștine aveau și ele nevoie de preoți, pentru a învăța, a conduce și a sfinți prin Sfintele Taine, după rânduiala lăsată de Hristos. Atunci, Sfinții Apostoli, după porunca dată lor de Hristos, au ales oameni vrednici dintre creștini de prin orașe și sate, și, punându-și mâinile peste ei și rugându-se, aceștia primeau Sfânta Taină a Preoției, prin puterea harului Duhului Sfânt Care se cobora asupra lor, de la Dumnezeu. Taina Preoției are trei trepte: cea de arhiereu, cea de preot și cea de diacon. Arhiereul are cea mai înaltă treaptă pentru că lui i s-a dat puterea apostolică de a-și pune mâinile peste alții și de a săvârși Sfânta Taină a Preoției. Sfânta Taină a Preoției este săvârșită de arhiereu, în biserică. Punerea mâinilor de către arhiereu, peste un credincios anume ales spre a-l învrednici de harul Preoției, se numește *hirotonie* sau *Taina Preoției.* Arhiereul hirotonește pe preot, pe diacon, și, împreună cu alți arhierei, pe noi arhierei. Sfânta Taină a Preoției are două părți: – o parte văzută a Tainei – credinciosul special pregătit, adus pentru hirotonie; – o parte văzută a Tainei – prezența Duhului Sfânt. Preotul este atât reprezentantul și slujitorul lui Hristos, cât și al comunității. El este părintele duhovnicesc al credincioșilor săi.	– notează;

	Când binecuvântează poporul, întorcându-se cu fața spre credincioși, preotul reprezintă pe Hristos, Care împărtășește binecuvântarea Sa Bisericii. Când stă cu fața spre altar, așa acum stau și toți ceilalți credincioși, el reprezintă și adună pe toți membrii Bisericii, rugându-se lui Dumnezeu în numele lor, pentru ei și împreună cu ei. – Cine a întemeiat Sfânta Taină a Preoției? – Care au fost primele persoane pe care Iisus Hristos le-a hirotonit? În continuare, vom vorbi despre succesiunea apostolică. Apostolii au hirotonit pe primii episcopi, aceia – pe alții și acest șir de hirotonii s-a continuat neîntrerupt până în zilele noastre. Succesiunea (continuitatea) de episcopi care leagă în timp și spațiu Bisericile creștine, unele de altele și direct de Sfinții Apostoli, se numește *succesiune apostolică*. Biserica Ortodoxă are succesiune apostolică, adică o continuitate în dreapta credință a Sfinților Apostoli. Istoria dovedește că Biserica Ortodoxă a rămas întotdeauna credincioasă învățăturii apostolice, iar arhiereii ei sunt în legătură neîntreruptă cu șirul de episcopi hirotoniți de Sfinții Apostoli.	– Iisus Hristos; – Apostolii.
5. *Fixarea cunoștințelor*	Fixarea cunoștințelor se realizează printr-un rebus, desenat pe o coală albă de carton, în care elevii vor scrie cuvintele descoperite.	Elevii recepteazăă întrebările și răspund.
6. *Evaluarea finală*	– Ce lecție am învățat noi azi? – Ce este Sfânta Taină a Preoției? – Ce este hirotonia? – Ce înseamnă *succesiunea apostolică*?	
7. *Tema pentru acasă*	Pentru ora viitoare de Religie trebuie să pregătiți foarte bine: Sfânta Taină a Preoției. Lecția se încheie cu rugăciunea „Tatăl nostru".	

PROIECT DE LECȚIE*

DATA:

CLASA: a III-a

OBIECTUL: Religie

SUBIECTUL: „Ce este mântuirea și cum ne mântuim"

TIPUL LECȚIEI: dobândirea de cunoștințe, formarea de priceperi și deprinderi referitoare la conduita bunului creștin, pentru a se putea mântui

VARIANTA: clasică

SCOPUL LECȚIEI:

- *informativ:* dobândirea cunoștințelor referitoare la modul de mântuire a omului;
- *formativ:* dezvoltarea deprinderii de a se exprima corect – oral – în legătură cu mântuirea;
- *educativ:* cultivarea interesului copiilor pentru posibilitatea de a se mântui.

OBIECTIVE OPERAȚIONALE:

- *cognitive:*
  - să explice cuvintele: *mântuire, har, credință*;
  - să enumere cele trei condiții pentru dobândirea mântuirii;
  - să desprindă ceea ce a învățat necredinciosul din lecția bătrânului;
  - să spună care este țelul vieții;
  - să completeze rebusul.
- *afective:*
  - să manifeste interes pentru lecția „Ce este mântuirea și cum ne mântuim";
  - să participe conștient și activ la lecție.
- *psiho-motorii:*
  - să execute corect semnul Sfintei Cruci;
  - să păstreze poziția corectă în bănci;
  - să se anunțe pentru răspuns prin ridicarea mâinii.

STRATEGIA DIDACTICĂ: mixtă

METODE ŞI PROCEDEE: conversaţia euristică, explicaţia, dialogul dirijat, lucrul cu manualul

MIJLOACE DE ÎNVĂŢĂMÂNT: manualul de Religie, planşă cu rebus

FORME DE ORGANIZARE: frontală

EVALUARE: continuă

PRINCIPII DIDACTICE:

– principiul hristocentric;
– principiul ecleziologic;
– principiul intuiţiei;
– principiul respectării particularităţilor de vârstă şi individuale;
– principiul sistematizării cunoştinţelor.

LOCUL DESFĂŞURĂRII: sala de clasă

DURATA: 50 de minute

BIBLIOGRAFIE:

– *Sfânta Scriptură*;
– *Mica Biblie*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 199;
– Ioan Popescu, Manuela Năstase, Elena Popescu, *Metodica predării Religiei*, Bucureşti;
– Pr. Prof. Dr. Isidor Todoran, Arhidiacon Prof. Dr. Ion Zăgreanu, *Dogmatica Ortodoxă. Manual pentru Seminariile teologice*, Arhidieceza Cluj, 1997;
– I. Cerghit, I. T. Radu, E. Popescu, L. Vlăsceanu, *Didactica. Manual pentru clasa a X-a* (Şcoli Normale), 1994.

CONŢINUT INFORMATIV:

Ce este mântuirea şi cum ne mântuim

Prin *mântuire* înţelegem schimbarea şi transformarea unui om rău şi păcătos, cu ajutorul lui Dumnezeu, într-un om drept şi sfânt, şi dobândirea vieţii şi fericirii veşnice în Împărăţia cerurilor.

Pentru dobândirea mântuirii sunt necesare trei condiţii: harul, credinţa, faptele bune.

a) *Harul* este puterea iubitoare a lui Dumnezeu, necesară pentru a ne putea mântui.

b) *Credința* este încrederea în Dumnezeu, în existența, prezența, lucrarea Lui în lume și în viața fiecărui om și a fiecărui popor.

c) *Faptele bune* sunt faptele săvârșite de om, care sunt plăcute lui Dumnezeu.

Omul se mântuiește, așadar, atunci când harul, credința și faptele bune lucrează împreună.

Completați rebusul:

D U **M** N E Z E U
H **A** R
N Ă D E J D E
F A P **T** E B U N E
R U G Ă C I **U** N E
B **I** S E R I C Ă
C **R** E D I N Ț Ă
I U B I R **E**

ORIZONTAL:

1. Tatăl ceresc al tuturor.
2. Puterea iubitoare a lui Dumnezeu, necesară pentru a ne mântui.
3. Pentru mântuire trebuie să ne punem în Dumnezeu toată...
4. Credința fără... este moartă (2 cuvinte).
5. Modul în care Îl chemăm, Îi mulțumim și-L slăvim pe Dumnezeu.
6. Corabia care ne duce spre mântuire.
7. Încrederea noastră în Dumnezeu.
8. Legea Nouă adusă de Mântuitorul.

VERTICAL (A–B):

Transformarea omului, cu ajutorul lui Dumnezeu, într-un om bun, drept și sfânt. Dobândirea vieții și fericirii în Împărăției cerurilor.

ETAPELE LECŢIEI	ACTIVITATEA PROFESORULUI	ACTIVITATEA ELEVILOR
1. Organizarea clasei	Asigură bunele condiţii pentru desfăşurarea lecţiei. Asigură liniştea în clasă. Înainte de începerea lecţiei, se spune rugăciunea „Tatăl nostru".	Elevii se pregătesc pentru ora de Religie. Elevii spun rugăciunea împreună cu profesorul.
2. Reactualizarea cunoştinţelor	– Despre ce aţi învăţat ora trecută la Religie? – De câte ori S-a arătat Mântuitorul? – Cine L-a văzut prima oară pe Iisus după Înviere şi în ce împrejurare? – Cine L-a văzut după aceea? – Cui i S-a arătat Iisus apoi? – Care a fost următoarea arătare a lui Iisus, după Înviere?	– Am învăţat despre arătările Mântuitorului după Înviere. – Mântuitorul S-a arătat de şapte ori. – Maria Magdalena L-a văzut pe Iisus atunci când s-a dus la mormânt, pe care l-a găsit gol. Iisus o trimite să vestească ucenicilor Învierea Sa. – Îl văd femeile mironosiţe când se întorceau de la mormânt. – Mântuitorul Se arată celor doi ucenici aflaţi în călătorie spre Emaus, la început aceştia nerecunoscându-L. Aceştia se întorc de la Ierusalim şi vestesc celorlalţi ucenici Învierea Domnului. Iisus intră prin uşile încuiate, unde erau adunaţi ucenicii, de frica iudeilor, şi Se descoperă acestora. Iisus S-a arătat celor unsprezece, în Ierusalim. – Iisus Se arată lui Toma, care, la ince-

	– Dar imediat următoarea arătare a Mântuitorului? – Unde S-a mai arătat Iisus?	put, nu crezuse că El a înviat din morți. – Iisus S-a arătat ucenicilor la Marea Tiberiadei; aceștia, la îndemnul Lui, prind o mulțime de pești. – Iisus S-a arătat pe un munte din Galileea.
3. Anunțarea temei	– Așa cum am văzut, Iisus Hristos ne îndeamnă să fim buni, iubitori de Dumnezeu și oameni, pentru a dobândi viața și fericirea veșnică. Despre modul în care vom putea dobândi această viață veșnică vom vorbi în lecția de astăzi, care se intitulează „Ce este mântuirea și cum ne mântuim". Profesorul scrie titlul pe tablă.	Elevii scriu titlul pe caiete.
4. Dirijarea învățării	– Omul trebuie să se transforme dintr-un om rău și păcătos într-un om bun, drept și sfânt, pentru a dobândi viața veșnică. Această transformare se numește *mântuire*. Deci, prin mântuire se înțelege schimbarea și transformarea unui om rău și păcătos, cu ajutorul lui Dumnezeu, într-un om bun, drept și sfânt, și dobândirea vieții și fericirii veșnice în Împărăția cerurilor. Profesorul scrie definiția pe tablă. – Iată ce spune Sfântul Apostol Pavel filipenilor: „cu frică și cu cutremur lucrați mântuirea voastră" (*Filipeni* II, 12). (Profesorul citește din Biblie.) Precum rezultă din acest îndemn, mântuirea este o acțiune de durată, care se dezvoltă treptat, și se realizează îm-	Elevii scriu pe caiete.

	preună cu lucrarea lui Dumnezeu şi a omului. – Pentru dobândirea mântuirii sunt necesare trei condiţii: harul, credinţa, faptele bune. *Harul* este puterea iubitoare a lui Dumnezeu, ce se dă în dar tuturor oamenilor care doresc să-l primească. După Botez, harul se sălăşluieşte în omul însuşi, lucrarea devine mai vie. Trebuie să menţionăm că această lucrare de mântuire se săvârşeşte în Biserică şi nu în afara ei. Cu renaşterea omului în Hristos, prin Taina Botezului, începe îndreptarea propriu-zisă. Aceasta constă, pe de o parte, în curăţirea de păcatul strămoşesc şi de celelalte păcate săvârşite până la Botez, iar pe de alta, în sălăşluirea harului lui Hristos în om. Prin aceasta, omul simte dorinţa vie de a se uni cu Hristos şi de a umbla „întru înnoirea vieţii". După cum am văzut, harul nu este suficient pentru mântuire; noi avem nevoie şi de credinţă. Prin har, omul simte prezenţa lui Dumnezeu în viaţa sa şi, astfel, harul naşte credinţă. *Credinţa* include în sine iubirea şi nădejdea, deci angajează întreaga fiinţă a creştinului. Necesitatea credinţei pentru mântuire a fost arătată de Însuşi Mântuitorul Hristos Apostolilor, când i-a trimis la propovăduire: „Mergeţi în toată lumea şi propovăduiţi Evanghelia la toată făptura. Cel ce va crede şi se va boteza se va mântui; iar cel ce nu va crede se va osândi" (*Marcu* XVI, 15-16). Această necesitate a credinţei o subliniază Sfântul Apostol Pavel, când zice: „Fără credinţă, cu	În timp ce profesorul scrie la tablă, elevii scriu pe caiete. Elevii ascultă cu atenţie.

	neputință este a bineplăcea lui Dumnezeu (*Evrei* XI, 6), iar în alt loc: „De vei mărturisi cu gura ta pe Domnul Iisus și vei crede în inima ta că Dumnezeu L-a înviat pe El din morți, te vei mântui (*Romani* X, 9). Credința înseamnă o dăruire și o unire treptată cu Hristos, din Jertfa Căruia primim și noi puterea de a învia la o viață împreună cu Hristos. Credința care nu e lucrătoare prin iubire nu poate aduce mântuirea. Să notăm și noi:	
	– *Credința* este încrederea în Dumnezeu, în existența, prezența și lucrarea Lui în lume și în viața fiecărui om și a fiecărui popor.	Elevii notează cu atenție.
	Învățătura Bisericii noastre susține că, alături de credință, și *faptele bune* sunt necesare pentru mântuire. Astfel, Mântuitorul zice: „Nu tot cel ce-Mi zice: Doamne, Doamne, va intra în Împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu Celui din ceruri" (*Matei* VII, 21). Omul nu poate face singur fapte bune, ci numai împreună cu Dumnezeu, Care-l ajută. Sfântul Apostol Pavel subliniază că, la dreapta Judecată, Dumnezeu va răsplăti fiecăruia după faptele sale. Sf. Iacob spune clar: „Omul se îndreaptă prin fapte, iar nu numai prin credință" (cf. *Iacob* II, 21) și, „precum trupul fără suflet mort este, astfel și credința fără de fapte moartă este" (*Iacov* II, 26).	
	După cum am văzut, omul se mântuiește atunci când harul, credința și faptele bune lucrează împreună și sunt prezente în viața de zi cu zi.	Elevii notează pe caiete.

5. Consolidarea cunoştinţelor	– În manual există o lectură foarte frumoasă pe care vă rog să o ascultaţi cu atenţie. (Profesorul citeşte textul din manual.) – Despre cine este vorba în lectura citită? – Ce lecţie i s-a dat necredinciosului? – Ce i-a spus bătrânul? – Care este ţelul omului în viaţă?	Elevii urmăresc cu atenţie. – Este vorba despre un bătrân credincios care, aflând cât de necesare sunt pentru mântuire credinţa şi faptele bune, a scris pe o vâslă a bărcii – „credinţă", iar pe cealaltă – „fapte bune". – Ajungând în mijlocul râului, bătrânul a ridicat în barcă vâsla pe care scria „credinţă" şi a continuat să lopăteze numai cu cea pe care scria „fapte bune". Barca era pe punctul de a se scufunda. Necredinciosul a înţeles lecţia bătrânului. – Bătrânul i-a spus că, aşa cum nu putea înainta cu barca, vâslind numai cu o singură vâslă, tot aşa, în viaţă, nu poţi răzbate decât prin credinţă şi fapte bune la un loc şi nu separat. – Mântuirea.
6. Evaluarea	(Profesorul propune elevilor să rezolve un rebus.)	Elevii rezolvă rebusul.
7. Încheierea lecţiei	(La sfârşitul lecţiei, profesorul spune rugăciunea.)	Elevii spun rugăciunea.

PROIECT DE LECȚIE

DATA:
CLASA: a III-a
OBIECTUL: Religie
SUBIECTUL: „Botezul Domnului"
CONȚINUTUL INFORMATIV:

1. *Lecția „Botezul Domnului"*

Ioan Botezătorul boteza oamenii cu apă, pregătindu-i pentru venirea Domnului Iisus Hristos Mântuitorul.

Sfântul Ioan Botezătorul îl botează pe Domnul Iisus în râul Iordan.

În timpul Botezului, cerurile s-au deschis și Duhul Sfânt S-a văzut pogorându-Se ca un porumbel și s-a auzit glasul Tatălui, care a întărit adevărurile despre dumnezeirea Domnului Iisus Hristos.

Botezul Domnului se sărbătorește la 6 ianuarie.

Preotul sfințește apă și îi stropește pe toți credincioșii cu ea.

Creștinii folosesc agheasma în diferite împrejurări.

Sărbătoarea Botezului se numește și Epifanie.

2. *Troparul Bobotezei*

„În Iordan botezându-Te Tu, Doamne, închinarea Treimii S-a arătat, că glasul Părintelui a mărturisit Ție, Fiu iubit pe Tine numindu-Te. Și Duhul în chip de porumbel a devenit întărirea Cuvântului Cel ce Te-ai arătat, Hristoase Dumnezeule, și lumea ai luminat, mărire Ție!"

3. *Sfânta și dumnezeiasca arătare a Domnului Dumnezeul nostru Iisus Hristos*

Domnul Iisus S-a aflat în cetatea Nazaret, unde a crescut, tăinuindu-Și înaintea oamenilor puterea și înțelepciunea dumnezeirii Sale până la treizeci de ani, deoarece la iudei se socotea necuviință ca cineva, înainte de treizeci de ani, să fie dascăl sau preot.

Și trăia alături de Preacurata Maica Sa și dreptul Iosif, cu care împreună Se ostenea la lucrul tâmplăriei, pentru a ne învăța pe noi a nu ne lenevi, nici a mânca pâinea în zadar.

Și împlinindu-se cei treizeci de ani, a venit cuvântul lui Dumnezeu către Ioan, în pustie, trimițându-l pe el ca să meargă și să înceapă a boteza cu apă.

Și i-a dat lui un semn după care putea să recunoască pe Mesia.

Și ieșeau oameni din toată Iudeea să se boteze.

Și a venit și Iisus din Galileea la Iordan, către Ioan, ca să Se boteze.

Iar după Botezul Său, Domnul a ieșit îndată din apă. Se spune că Sfântul Ioan Botezătorul, pe fiecare om pe care îl boteza, îl afunda în apă până la grumaji și-l ținea așa până își mărturisea toate păcatele, și atunci îl lăsa pe el și ieșea din apă. Dar Hristos, fiind fără păcat, n-a zăbovit în apă și de aceea Evanghelia zice că a ieșit îndată din apă.

În zilele lui Noe, micșorarea apelor a vestit-o o porumbiță; tot așa și aici, micșorarea păcatului s-a vestit cu ivirea porumbelului. Duhul Sfânt S-a arătat în acest chip fiindcă această pasăre este curată și iubitoare de oameni și blândă și fără răutate. Așa și Duhul Sfânt este Izvor de curățenie, izvor adânc al iubirii de oameni, învățător al blândeților.

4. *Învățătura despre Sfântul Botez*

Fără Sfântul Botez nimeni nu poate fi creștin. Mântuitorul a rânduit această Taină după Învierea Sa, când a zis apostolilor: „Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh". Dar El ne pregătise această duhovnicească scăldătoare încă din ziua Botezului Său, de la Iordan.

Taina Botezului este Taina prin care ne curățim de păcatul strămoșesc: moare omul vechi din noi și se naște omul cel nou.

VIERSUL BOTEZULUI

Hristos, astăzi, în Iordan
Se botează de Ioan.
Cerurile s-au deschis
Și, din ceruri, glas a zis:

„– Iată Fiul meu iubit
În care bine-am voit
Toți de El să ascultați,
Mintea să vă luminați."

Veniți toți să ne-nchinăm,
Lui Hristos să ne rugăm,
Care azi cu apă spală
A strămoșilor greșeală.

În marginea râului,
În apa Iordanului,
Vedem lucruri minunate
De toți sfinții lăudate.

Duhul Sfânt de la cer zboară,
Ca porumbel Se coboară,
Apele să le sfințească,
Pe noi să ne mântuiască.

Azi Adam s-a dezlegat
De blestem și de păcat
Și de-acum până-n vecie
Mila Domnului să fie.

5.

LA MARGINEA RÂULUI

În marginea râului,
În apa Iordanului,
Vedem lucruri minunate
De toți sfinții lăudate.

Astăzi Hristos, în Iordan,
Se botează de Ioan.
Când botezul a primit
Cerurile s-au deschis.

Și din nori S-a pogorât
Duhu-n chip de porumbel.
Din cer, glas s-a auzit:
– „Tu ești Fiul Meu Iubit!"

După ce S-a botezat,
Pe noi toți ne-a învățat
Cuvântul să-I ascultăm,
Legea Lui să n-o-ncălcăm.

6. *Cuvântul din* Limonar, *despre Botezul minunat al unui păgân (pag. 57 din* Proloage – Viețile Sfinților, *luna ianuarie).*

SCOPUL:

– *informativ:*
  - dobândirea unor cunoștințe referitoare la Botezul Domnului;
  - însușirea unor date despre Taina Sfântului Botez;
  - consolidarea cunoștințelor despre Sfântul Ioan Botezătorul;
  - formarea credinței că putem fi drepți, păstrând curată cămașa sufletului, primită la Sfântul Botez.

– *formativ:*
  – dezvoltarea calității gândirii;
  – dezvoltarea capacității de exprimare orală;
  – dezvoltarea imaginației reproductive și a celei creatoare;
  – dezvoltarea funcțiilor limbajului;
  – dezvoltarea capacităților de observare, analiză, comparație, sinteză.
– *educativ:*
  – formarea conduitei: să fim buni, fără a face fapte rele;
  – manifestarea interesului pentru lecție;
  – educarea atenției;
  – stimularea curiozității.

OBIECTIVE OPERAȚIONALE:

– *cognitive:*
  – să știe cine L-a botezat pe Domnul Iisus;
  – să cunoască cine a arătat dumnezeirea Sa;
  – să știe ce înseamnă cuvintele *epifanie* și *agheasmă*;
  – să înțeleagă și să explice semnificația Botezului Domnului;
  – să povestească momentul Botezului.
– *afectiv-atitudinale:*
  – să participe activ la oră, completându-și sau corectându-și colegii;
  – să aprecieze actele de iubire, de sacrificiu și de smerenie ale Domnului Iisus;
  – să iubească credința creștin-ortodoxă.
– *psiho-motorii:*
  – să-și perfecționeze deprinderile de a-și face semnul Sfintei Cruci.

TIPUL LECȚIEI: mixtă
VARIANTA: clasică
STRATEGIA: euristică, dirijată.

METODE: explicația, povestirea, conversația, jocul didactic, dramatizarea, lectura explicativă.

MIJLOACE: manualul, Biblia, alte cărți cu texte și poezii cu conținut religios.

PRINCIPII: al participării active și conștiente, al continuității, al accesibilității și al respectării particularităților de vârstă și individuale, al însușirii temeinice a cunoștințelor.

FORME DE ORGANIZARE: frontală, individuală.

EVALUAREA: inițială, continuă, finală.

BIBLIOGRAFIE UTILIZATĂ:

1. Pr. Prof. Dr. Ioan Sauca, *Manualul de Religie pentru clasa a III-a*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993;

2. *Mica Biblie*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993;

3. I. Cerghit, T. Radu, E. Popescu, L. Vlăsceanu, *Didactica*. Manual pentru clasa a X-a (Școli Normale), E. D. P., București, 1993;

4. *Din viețile Sfinților – Proloage* (pe luna mai).

DESFĂȘURAREA LECȚIEI:

ETAPELE LECȚIEI	ACTIVITATEA PROFESORULUI	ACTIVITATEA ELEVILOR
1. Organizarea clasei	Profesorul: – solicită elevilor pregătirea pentru oră; – asigură liniștea necesară desfășurării orei; – rostește rugăciunea; – dă tonul.	(Se pregătesc pentru oră.) (Rostesc rugăciunea.) (Cântă un imn religios.)
2. Verificarea lecției anterioare	Profesorul pune întrebări din lecția anterioară: „Cine erau Zaharia și Elisabeta și de ce erau triști?“	Erau doi bătrâni cu credință, din Țara Sfântă, triști fiindcă nu aveau copii.

	„Ce i-a descoperit îngerul Gavriil lui Zaharia pe când tămâià în templul de la Ierusalim?“	I-a vestit că soția lui îi va naște un copil.
	„De ce a rămas Zaharia mut?“	Deoarece nu a crezut spusele îngerului.
	„Cine a fost Sfântul Ioan Botezătorul?“	A fost Înaintemergătorul Domnului Iisus Hristos. I-a pregătit pe oameni pentru primirea Fiului lui Dumnezeu.
	„Care sunt sărbătorile închinate Sfântului Ioan Botezătorul?“	7 ianuarie, 24 iunie, 29 august.
3. Reactualizare, discuții pregătitoare și captarea atenției	Am stabilit, în clasa a II-a, câteva aspecte din viața Domnului: Nașterea, Minunile, Moartea, Învierea. Am văzut, am auzit date despre Nașterea Domnului, apoi despre momentul când Domnul rămâne trei zile la templul din Ierusalim, la 12 ani, și apoi nu ni se mai spune nimic despre El până la vârsta maturității. Se săvârșește prima minune de la nunta din Cana Galileei. – Cine ne spune ce s-a întâmplat acolo? – De ce oare nu se mai scrie nimic despre viața Sa? După întoarcerea de la templul din Ierusalim, Domnul Iisus S-a aflat în cetatea Nazaret, unde a crescut, tăinuindu-și înaintea oamenilor puterea și înțelepciunea dumnezeirii Sale până la 30 de ani. În Țara Sfântă se socotea necuviință dacă cineva, înainte de 30 de ani, dorea să fie preot sau dascăl. Din acest motiv Mântuitorul Iisus nu a început propovăduirea Sa. Viețuia în Nazaret, împreună cu Fecioara Maria și	(Ascultă.) (Răspund.) (Dau diferite răspunsuri.)

	dreptul Iosif, cu care Se ostenea la lucrul tâmplăriei, învăţându-ne pe noi a nu lenevi, nici a mânca pâinea în zadar. Şi, împlinindu-se cei 30 de ani şi vremea dumnezeieştii Lui arătări, abia atunci a vorbit Dumnezeu lui Ioan în pustie, trimiţându-l să meargă şi să înceapă a boteza cu apă. Şi i-a dat un semn după care putea să-L cunoască pe Mesia: „Deasupra Căruia vei vedea Duhul pogorându-Se şi rămânând peste El, Acela este Cel ce botează cu Duh Sfânt". Şi ştiţi şi voi că veneau la dânsul oameni din toată Iudeea şi se botezau. Atunci a venit şi Iisus din Galileea la Iordan, către Ioan, ca să Se boteze la dânsul. După care semn L-a cunoscut Ioan pe Mesia? Cine i-a dat acest semn?	S-a pogorât porumbelul ce reprezenta Duhul Sfânt. Domnul Dumnezeu.
4. Anunţarea temei şi a obiectivelor	În lecţia de astăzi vom afla şi noi mai multe date despre Botezul Domnului. Lecţia se numeşte chiar aşa: „Botezul Domnului". (Profesorul scrie titlul lecţiei pe tablă.) Scrieţi în caiete. Îmi puteţi spune unde aţi mai întâlnit cuvântul Botez? Ce vă spune vouă acest cuvânt? Da, dar de ce? Care este păcatul strămoşesc? Şi anume? Deci voi spuneţi că toţi oamenii se botează deoarece aveau şi au acest păcat. Dar Domnul Iisus ce nevoie avea de Botez? Avea păcate?	(Scriu în caiete.) Se botează toţi copiii. Deoarece trebuie iertat păcatul strămoşesc. Păcatul săvârşit de către Adam şi Eva. Au mâncat din pomul oprit pentru că au ascultat de ispita celui rău. Nu.

	Vă rog să vă gândiți în ce condiții a venit pe lume. Care a fost locul unde S-a născut El, Dumnezeu?	Într-o peșteră cu pereții reci și goi.
	Bine.	
	Deci S-a smerit o dată, venind în lume, în Slava cerească. Acest Botez al Domnului înseamnă un al doilea act de smerenie sau modestie, pentru că El a luat toate păcatele noastre asupra Sa și pentru aceasta a intrat în Iordan. Dar la întrebarea „De ce S-a botezat?" mai există câteva răspunsuri, pe care mi le dați după ce citim lecția.	(Elevii urmăresc, ascultă.) Pentru că așa era voia Tatălui.
	Deschideți cărțile.	
	(Profesorul citește lecția.)	
	Spuneți-mi acum, de ce a fost nevoie de acest Botez?	Pentru ca Ioan să fie martorul dumnezeirii lui Hristos, prin semnele arătate.
	Profesorul scrie pe tablă ideile principale din lecție.	
	Ce înseamnă cuvântul *Epifanie*?	Arătare.
	Cine S-a arătat?	Sfânta Treime.
	Cum?	(Elevii dau răspunsul.)
	Vă rog să vă gândiți cum S-a arătat – în Vechiul Testament – Sfânta Treime lui Avraam, când a fost anunțat că va avea un fiu.	Sub forma a trei călători.
	Cum s-a numit fiul?	Isaac.
	Deci, vedeți că și acum S-a arătat Sfânta Treime.	Da.
	Acum vă citesc o poezie foarte frumoasă despre Botezul Domnului. Ascultați.	(Elevii ascultă.)
	(Profesorul citește poezia prezentată la punctul 4 al conținutului informativ.)	
	O discută cu elevii:	
	Ce dorește Domnul Iisus, ce doresc îngerii din partea oamenilor?	(Răspund.)
	Își doresc ca oamenii să-și amintească de importanța Botezului. Oamenii primesc –	

	după cum ați învățat în clasa I – o cămașă a sufletului, pe care îngerii doresc ca oamenii să și-o păstreze curată.	
	Cum poate fi pătată cămașa sufletului?	Cu păcate.
	Foarte bine. Deci, în fiecare an, la Bobotează, noi ne amintim de promisiunea pe care au făcut-o nașii la botezul nostru, și anume că vom fi creștini adevărați, fără să-L supărăm pe Domnul Iisus, Mântuitorul nostru.	
	Deci, orice om ajunge creștin prin Botez.	
	Cine are voie să săvârșească Botezul?	Preotul sau episcopul.
	Profesorul: – citește elevilor minunea despre păgânul care s-a botezat (ultimul punct precizat la conținutul informativ);	
	– face evaluarea finală a lecției prin întrebări orale;	(Elevii răspund la întrebări.)
	– aduce aprecieri, face completări, observații;	(Ascultă.)
	– pune caseta cu Troparul Botezului;	
	– dă tonul;	(Cântă un imn religios.)
	– repetă ce lecție au de învățat pentru ora viitoare.	

PROIECT DE LECȚIE

DATA:
CLASA: I
OBIECTUL: Religie
SUBIECTUL: „Să iubim florile și natura"

SCOPUL:

– *informativ:*

– înţelegerea de către copii a rolului lui Dumnezeu în viaţa oamenilor, a plantelor şi a animalelor;

– consolidarea deprinderii de recitare şi înţelegere a rugăciunilor, a poeziilor şi a cântecelor religioase.

– *formativ:*

– formarea deprinderii de a se închina corect în faţa lui Dumnezeu;

– *educativ:*

– educarea atitudinii şi sentimentelor de respect faţă de Dumnezeu şi creaţia Sa;

– educarea dragostei pentru o oră de Religie.

CONŢINUT INFORMATIV:

– lecţia din manual – „Să iubim florile şi natura";

– povestirea „Totul vine de la Dumnezeu";

– cântecele: „Cântecul noilor plantaţii", „Să iubim, copii, grădina";

– poezia „Creatorul lumii".

CONDIŢII INIŢIALE DE REALIZARE:

– elevii au mai participat şi la alte lecţii de Religie şi sunt familiarizaţi cu vocabularul de specialitate şi cu gesturile aferente.

OBIECTIVE OPERAŢIONALE:

– *cognitive:*

– să recite cu intonaţie cele două rugăciuni: la intrare şi la ieşire din clasă;

– să precizeze cine este Tatăl nostru şi care este creaţia Sa;

– să cunoască rolul plantelor şi al animalelor în viaţa oamenilor;

– să înţeleagă mesajul cântecelor, poeziilor, povestirilor spuse de către profesor;

– să reţină cu uşurinţă poezia învăţată în timpul orei.

– *afectiv-atitudinale:*
  – să manifeste respect şi dragoste atât pentru Dumnezeu, cât şi pentru copiii Lui (creaţia Sa);
  – să manifeste dragoste pentru obiectul de studiu – Religie.
– *psiho-motorii:*
  – să păstreze poziţia corectă în bancă în timpul orei;
  – să execute corect semnul Sfintei Cruci.

TIPUL LECŢIEI: dobândire de cunoştinţe

METODE ŞI PROCEDEE: conversaţia, dialogul, conversaţia euristică, expunerea, povestirea

MIJLOACE DE ÎNVĂŢĂMÂNT: manualul, imagini cu plante

LOCUL DESFĂŞURĂRII: sala de clasă

DURATA: 50 de minute

BIBLIOGRAFIE:

– Delia Ştefania Barbu, Alexie Buzea, *Tezaur de cântece şi versuri. Antologie pentru serbările şcolare*, Editura Gheorghe Cârţu Alexandru, Craiova;

– Anne de Vries, *Biblia povestită copiilor*;

– Mary E. Erikson, *Şase zile pline – Minunata poveste a creaţiei*;

– Pr. Prof. Dr. Ioan Sauca, *Abecedarul micuţului creştin*, E.D.P.-.R.A., Bucureşti, 1997.

DESFĂŞURAREA LECŢIEI

ETAPELE LECŢIEI	ACTIVITATEA PROFESORULUI	ACTIVITATEA ELEVILOR
1. Organizarea clasei	Profesorul pregăteşte clasa pentru începerea orei de Religie. Cere elevilor să-şi scoată manualele din ghiozdane. Cere elevilor să recite	

	„Rugăciunea la intrare în clasă", cu fața spre răsărit.	
2. Reactualizarea cunoștințelor	Pune întrebări de genul: – Ce lecție ați avut de pregătit pentru astăzi? – Care sunt făpturile lui Dumnezeu? – Ce face Dumnezeu cu aceste făpturi? – Cine este Vasilică, din lecția trecută? – Ce a făcut el? – Ce învățătură tragem din această lecție?	Elevii răspund la întrebări. „Să iubim viețuitoarele".
3. Captarea atenției	– Copii, pe lângă animale și păsări, Dumnezeu mai are grijă și de plante, de flori, de arbori, de pomii fructiferi, de zarzavaturi chiar. Profesorul citește elevilor povestirea „Totul vine de la Dumenezeu" și îi atenționează că, după lectură, va trebui ca ei să o rezume. – Despre ce este vorba în această povestire? – De unde provine mâncarea pe care o consumăm? – Dar casa în care locuim? – Cine are grijă de noi toți?	Sunt atenți la spusele profesorului. Răspund corect la întrebările adresate.
4. Anunțarea temei	– Copii, și în lecția noastră se vorbește despre flori și natură. Lecția se numește „Să iubim florile și natura".	Elevii ascultă cu atenție explicațiile profesorului.
5. Desfășurarea lecției	Eu vă voi citi lecția, iar voi veți avea grijă să fiți foarte atenți, pentru a ști să trageți învățăminte din ea, la sfârșitul orei.	

	– Despre ce este vorba în această lecție? – Cine dă omului hrana cea de toate zilele? – Ce fac oamenii pentru aceasta? – Cum Îi mulțumesc ei lui Dumnezeu? – Ce fac creștinii cu florile și cu natura? – Care sunt plantele pe care le cunoașteți voi?	Elevii răspund corect la întrebările profesorului.
	Profesorul le va prezenta planșe care reprezintă secvențe din *Facerea lumii*, în care se văd plantele pe care Dumnezeu le-a creat. Le citește textul preluat din Biblie, legat de acest lucru. Le cântă „Cântecul noilor plantații", după care va purta o discuție în legătură cu conținutul lui.	Elevii privesc și ascultă cu atenție.
	– Noi trebuie să plantăm pomi? De ce? – Dar de ce plantăm noi flori? (Deoarece ele sunt frumoase și miros foarte frumos, noi le plantăm în grădină.) Le va cânta cântecul „Să iubim, copii, grădina" și le va cere să spună ce au înțeles că trebuie să facă ei cu florile. Le va cere să repete care sunt „copiii lui Dumnezeu". Le va aminti că El este Tatăl nostru pentru că ne-a creat atât pe noi, cât și plantele și animalele din jurul nostru, casele, pământul și apele. Le va recita poezia „Creatorul lumii" și o va comenta împreună cu elevii.	Ascultă cu atenție și răspund corect la întrebările puse de profesor.

6. Fixarea temei	În încheiere, le va face o paralelă între oamenii și plantele din jurul lor, printr-o poezie. – Ce lecție am învățat noi astăzi? – Despre ce este vorba în această lecție? – Cine este Tatăl nostru? – Care sunt copiii Lui, în afară de oameni? – Ce trebuie să facem noi cu aceștia? – De ce trebuie să îi iubim? – De ce ne ajută ei pe noi, oamenii? – Cum Îi mulțumim lui Dumnezeu ?	Elevii răspund la întrebările profesorului.
7. Încheiere	– Noi, copii, putem să-I mulțumim lui Dumnezeu prin credință, prin rugăciuni, prin cântecele înălțate Lui. Pentru aceasta, v-am adus și eu cântecul care se numește „Pentru Tine, Doamne". Le cântă cântecul, după care va purta o scurtă discuție pe marginea acestui text. Profesorul îi apreciază pentru modul în care s-au purtat la lecție și le cere să se ridice și să spună „Rugăciunea la ieșirea din clasă". Le amintește că tot ce s-a discutat la oră trebuie folosit în afara orei, acasă, la plimbare etc.	Elevii ascultă cu atenție.
8. Tema pentru acasă	Pentru data viitoare, li se cere să învețe bine lecția „Să iubim florile și natura". Elevii execută cerințele profesorului.	

CONȚINUTUL INFORMATIV

Totul vine de la Dumnezeu.

Și acum, fii foarte atent, pentru că îți voi povesti cine a făcut tot ce există.

Știi tu oare de unde vine mâncarea? Felia mare de pâine pe care ai mâncat-o mai înainte?

Desigur că mama ta a pregătit-o, din pâinea pe care a cumpărat-o de la brutar. Acesta a făcut-o din făină. Morarul a făcut făina măcinând grâul, pe care l-a cumpărat de la țăran. Iar acesta l-a cules de pe pământul său.

Cine a făcut să crească grâul pe câmp?

Domnul Dumnezeul nostru.

Și dacă Dumnezeu n-ar fi făcut întocmai, țăranul nu ar fi avut grâul, morarul n-ar fi avut făina, brutarul n-ar fi avut cu ce să coacă pâinea, iar mama n-ar fi putut să-ți dea pâine.

Și pentru că pâinea ta, ca și celelalte lucruri, vine de la Dumnezeu, ne rugăm în fiecare zi: „Doamne, Îți mulțumim pentru aceste bucate. Amin".

Și casa noastră vine de la Dumnezeu. Bineînțeles că un constructor a făcut-o din cărămidă, lemn și ciment. Cărămizile au fost făcute din lut, iar lutul vine din pământ. Cine a făcut pământurile și dealurile și tot ceea ce vedeți?

Chiar Domnul Dumnezeul nostru.

Și lemnul pentru casă a fost tăiat dintr-un pom. Dar cine a făcut pomul să crească în fiecare an puțin mai mare, în fiecare an puțin mai gros – păduri întregi de pomi așa de groși, încât constructorii au putut tăia scânduri din ei?

Dumnezeu le-a făcut pe toate acestea; și dacă Dumnezeu nu le-ar fi făcut, noi nu am fi avut casă. Astfel se întâmplă cu toate lucrurile, căci toate vin de la Dumnezeu.

Dumnezeu a creat totul: pământul pe care stăm, cerul în care locuiește El, și chiar pe tine. Pe când erai foarte mic, mama și tatăl tău te-au primit de la Dumnezeu. Atunci erai un copil mic de tot. Nu știai să faci altceva decât să dai din

picioare și să plângi. Dar Dumnezeu a avut grijă să crești. Și acum, ia uită-te la tine ce mare ești!

Știi să faci atâtea lucruri! Trebuie însă să mai crești și să mai înveți multe lucruri. Și de aceasta Se va îngriji Dumnezeu. El îți dă un culcuș, îți dă să mănânci și-ți mai dă încă multe alte lucruri.

El are grijă de noi toți.

El este Tatăl nostru, Care locuiește în ceruri.

SĂ IUBIM, COPII, GRĂDINA

de C. Talonof

Dragi copii, pe lângă casă
Ce podoabă mai frumoasă...
... Și o liniște senină
O găsiți voi? – Unde oare?! –
În grădină.

Sunt miresme-mbătătoare,
Dulci plăceri răcoritoare.
Când roșesc în iarbă macii,
Cine vă umbrește jocul?
Sunt copacii.

Și în toiul verii calde,
Cu lucire de smaralde,
Cine bucură norodul,
Atârnând greoi în ramuri?
Este rodul.

Iată toamna cea bogată,
Cu de toate încărcată.
Ce culegeți cu plăcere
În grădină, lângă casă?
Prune, mere.

Ce doriți apoi mai bine
Să mâncați când iarna vine:
Mere, pere parfumate,
Piersici, prune sau caise?
Ba de toate!

Și atuncea, ști-vom oare
De ce grija cea mai mare
Să avem, când o să vină,
După iarnă, primăvara?
De grădină.

Deci, când vine primăvara,
Copilași din toată țara,
La părinți noi ce-o să spunem?
C-am dori, pe lângă casă,
Pomi să crească.

CREATORUL LUMII

de I. Nisipeanu

Cine oare ne-a creat,
Cine pomu' a-ncărcat,
Cine-a presărat cu flori
Câmpul cu mii de culori?

Stelele din depărtări
Se-oglindesc, sclipind, în mări.
Zorile când s-au ivit,
Soarele a răsărit.

Păsări ce se-ntrec în zbor,
Ciripind în glasul lor,
Iar pârâu-și face loc,
Murmură în al său joc.

Dumnezeu Cel Bun și Sfânt
A făcut cer și pământ
Și frumos le-a-mpodobit,
Minunat, ne'nchipuit.

GLASUL PĂDURII

Când rupi din codru-o rămurea,
Gândește-te că trunchiu-i viu
Și-i pasă codrului de ea,
Că poate rămânea pustiu.

Cu brazii mici fii cumpătat
Și nu fă în pădure foc!
Capacul dacă l-ai tăiat,
Sădește iute altu-n loc...

CÂNTECUL NOILOR PLANTAȚII

Versuri: P. Mohor
Muzica: S. Sarchizov

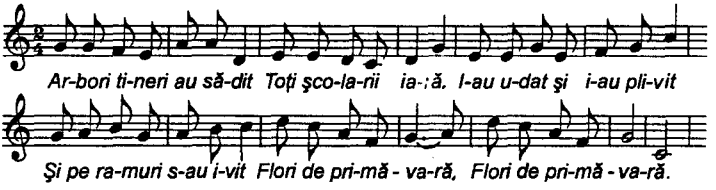

Grădinarii mititei
Îngrijesc puieții,
Șiruri lungi de duzi și tei
Cresc un an cât alții-n trei.
Vrednici sunt băieții! – bis

Arbori tineri răspândesc
Umbră și răcoare,
Vânturi și zăpezi opresc;
Pe câmpie ocrotesc
Holda roditoare. – bis

PENTRU TINE, DOAMNE

Muzica: Chiril Popescu

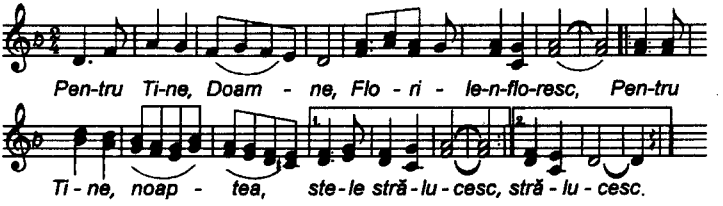

Pentru Tine ploaia
Picură și cântă
Și-n grădină cerne
Bucurie sfântă. – bis

Lângă Tine, Doamne,
Cei săraci se strâng.
Ție-Ți cer iertare
Ochii care plâng. – bis

Către Tine, Doamne,
Plec genunchi, trudit.
Numai Tu, Stăpâne,
Nu m-ai părăsit.

8.5. Îmbinarea lecției cu alte forme de organizare a activității instructiv-educative

Lecțiile din clasă sunt completate și de alte forme de organizare a procesului de învățământ, care întregesc și aprofundează pregătirea de bază pe care elevii o dobândesc în timpul lecției. Câteva dintre cele mai importante sunt:

- *consultațiile didactice și meditațiile* – necesare pentru clarificarea unor probleme care nu au fost înțelese în clasă sau pentru completarea cunoștințelor;
- *temele pentru acasă*;

– *cercul misionar* – în care elevii își lărgesc cunoștințele și își dezvoltă aptitudinile;
– *vizionarea* unor expoziții, muzee, vizionarea unor filme cu subiecte religioase;
– *participarea* activă a elevilor (împreună cu profesorul sau individual) la *slujbele religioase*, care se desfășoară în sfânta biserică. Prin participarea activă la Sfânta Liturghie, în special, elevii vor cunoaște în mod direct esența învățăturilor de credință, desprinsă din cuprinsul slujbei și din textul cântărilor religioase.

– *activități în cabinete de Religie* (acolo unde este posibilă această activitate), unde elevii trebuie să aibă la dispoziție material iconografic, ilustrații sau albume cu locuri sfinte, mănăstiri, biserici, dovezi arheologice ale răspândirii creștinismului pe teritoriul patriei noastre, dar și în lume; hărți, cărți religioase, culegeri de texte din Sfinții Părinți; filme cu subiecte religioase, benzi audio cu cântările Sfintei Liturghii sau cu colinde, ilustrații cu obiecte de cult, planșe cu scheme ce cuprind informații cu caracter istoric, reviste religioase, albume de artă creștină, planșe cu scheme de sinteză a cunoștințelor, seturi de teste de cunoștințe etc. Munca desfășurată într-un cabinet de specialitate are bogate valențe formative, chiar dacă în condițiile actuale este destul de greu să dotezi un cabinet de Religie cu tot ceea ce ar trebui să conțină. Însă nu este ceva imposibil și, cu răbdare, în timp, cu dragoste și mult efort sufletesc, dar și material, se pot realiza asemenea cabinete în fiecare școală, în funcție de posibilitățile financiare ale școlii și ale celor ce pornesc la o asemenea lucrare.

9.

EVALUAREA ŞI AUTOEVALUAREA REZULTATELOR ŞCOLARE ÎN CADRUL ORELOR DE RELIGIE

Evaluarea are rolul de a măsura şi verifica eficienţa procesului instructiv-educativ, raportată la îndeplinirea funcţiilor ei, la cerinţele economice şi culturale ale societăţii contemporane.

Docimologia este ştiinţa care studiază metodologia verificării şi evaluării rezultatelor şcolare, sistemul de notare, comportamentele examinatorilor şi ale celor examinaţi.

9.1. Evaluarea – precizări conceptuale, funcţiile evaluării

Evaluarea este, în învăţământ, un proces marcat de o deosebită încărcătură morală deoarece, prin evaluare, se realizează clasificări şi selecţii, se dau „verdicte".

Prof. Ioan Jinga defineşte evaluarea ca fiind un „proces complex de comparare a rezultatelor activităţii instructiv-educative cu obiectivele planificate (evaluarea calităţii), cu resursele utilizate (evaluarea eficienţei) sau cu rezultatele anterioare (evaluarea progresului)".

Evaluarea este un proces, o activitate etapizată, desfăşurată în timp. Ea nu se rezumă numai la notarea elevilor, ci implică un şir de măsurări, comparaţii, aprecieri (judecăţi de valoare), pe baza cărora se pot adopta anumite decizii menite să optimizeze activitatea sau domeniile supuse evaluării.

Funcţiile evaluării în învăţământ sunt:

a) *funcția de control, de constatare și apreciere* a activității și rezultatelor obținute în procesul de învățământ (diagnosticarea). Prin această funcție se stabilește unde se situează aceste rezultate în raport cu obiectivele proiectate. Astfel, evaluarea încearcă să depisteze factorii activi care influențează rezultatele pozitive sau negative, având un rol de *feed-back*;

b) *funcția de reglare* a sistemului, care constă în demersurile comune ale profesorilor și elevilor pentru a face corecțiile necesare – pe baza aprecierii lor și a controlului – în stilul de conducere, respectiv în activitatea de execuție. În cazul evaluării rezultatelor obținute de elevi, accentul cade pe optimizarea stilului de predare, a capacității de învățare și pe stimularea factorilor motivaționali;

c) *funcția de predicție, de pronosticare, de orientare*, prin care se încearcă prefigurarea desfășurării activității în sistem și de anticipare a rezultatelor, ca urmărire a măsurilor preconizate;

d) *funcția de clasificare* și *selecție* a elevilor în raport cu rezultatele școlare obținute;

e) *funcția formativ-educativă*, menită să conștientizeze și să motiveze, să stimuleze interesul pentru studiul continuu, pentru perfecționare și pentru obținerea unor performanțe tot mai înalte;

f) *funcția socială*, prin care se realizează informarea societății, a familiei etc. asupra rezultatelor obținute de elevi.

Performanțele școlare sunt determinate, în esență, de:

– calitatea instruirii, a predării îndeosebi;

– calitatea învățării;

– calitatea evaluării;

– natura relațiilor între predare, învățare și evaluare.

Performanțele școlare sunt rezultatul unor factori care țin de elevi, de profesori, de cadrul material-organizatoric și de management.

Evaluarea trebuie să respecte câteva cerințe psiho-pedagogice:

a) *Compararea* pregătirii elevilor se face în raport cu obiectivele (de referință) specifice fiecărei discipline de studiu și cu cele operaționale ale fiecărei lecții. Nu se poate să se predea una, iar la evaluare să se ceară de la elevi alta.

b) *Diminuarea hazardului în evaluare*, prin formularea unui număr de întrebări care să permită verificarea cunoștințelor și deprinderilor esențiale din materia parcursă. Se invocă de multe ori motivul că lipsa de timp nu permite o evaluare exhaustivă. Evaluarea se poate face prin fișe de lucru, miniteste, lucrări de control ș.a., bine integrate în activitatea de predare-învățare.

c) *Evaluarea* trebuie să aibă un caracter stimulator, și nu să-i inhibe pe elevi sau să-i demotiveze. Evaluarea trebuie prezentată elevilor ca o sarcină comună firească, și nu ca o sancțiune sau ca o sperietoare. Notarea nu se face după fiecare evaluare, ci la un moment apreciat ca relevant de către profesor.

Evaluarea este, deci, o modalitate de ameliorare a predării și învățării, de eliminare a eșecului, de realizare a unui progres constant în pregătirea fiecărui elev.

9.2. Strategii de evaluare

9.2.1. Definiție

A stabili o strategie de evaluare echivalează cu a fixa dinainte forma, mijloacele, metodele, modul în care vor fi valorificate informațiile obținute în urma evaluării.

În final, funcție de concluziile desprinse, elevul își va modifica strategia de învățare și profesorul își va modifica strategia de predare.

9.2.2. Când se face evaluarea

După modul de integrare a verificării și evaluării în procesul de învățământ, distingem trei forme de evaluare:

a) *Evaluarea inițială* – se realizează ori de câte ori un profesor preia pentru prima dată un colectiv de elevi. Trebuie să ne asigurăm de ceea ce știe elevul și să-l instruim în consecință. Deci, această evaluare se efectuează la începutul unui program de instruire și este menită să stabilească nivelul de pregătire al elevilor într-un anumit moment și condițiile în care aceștia se pot integra în activitatea care urmează.

Evaluarea inițială se poate face prin chestionare orală, dar cea mai indicată modalitate este testul. Testul evaluării inițiale trebuie să conțină astfel de itemuri, încât răspunsurile elevilor să-l edifice pe profesor în ceea ce privește buna sau mai puțin buna stăpânire de către aceștia a unor cunoștințe și deprinderi strict necesare continuării instruirii în sensul dorit de profesor. Sunt recomandabile, deci, răspunsurile de tip eseu. Cele de tip „da" sau „nu", „corect" sau „greșit" nu sunt întotdeauna relevante, deoarece elevii pot ghici răspunsurile corecte sau se pot inspira de la colegii lor pentru aflarea răspunsurilor. După aplicare și corectare, profesorul face inventarul lacunelor și al greșelilor tipice, pe baza cărora se face o primă grupare a elevilor din clasă, în vederea diferențierii și individualizării instruirii.

b) *Evaluarea continuă (formativă)*, sau evaluarea pe parcurs sau de progres, indică profesorilor și elevilor, pe tot parcursul instruirii, nivelul la care se situează rezultatele parțiale față de cele finale proiectate. Ea se desfășoară pe

tot parcursul programului de instruire, în cadrul lecțiilor și la încheierea unui capitol, acoperind întregul conținut, conform programei, elevii fiind verificați din toată materia. Acest tip de evaluare oferă permanent informații cu privire la eficiența programului de instruire, profesorul putând întreprinde la timp măsurile necesare prevenirii unor insuccese școlare, putând perfecționa, astfel, metodele de predare-învățare. Este o evaluare ritmică, pe baza unui *feed-back* continuu.

Verificarea se face pe secvențe mici, verificându-se *toți elevii*, din *toată materia*. Ea se poate realiza după fiecare lecție sau după un sistem de lecții corespunzătoare unui număr de 4-6 ore de curs. La Religie, fiind programată numai o oră pe săptămână, este bine ca această evaluare să se facă după fiecare lecție sau cel puțin după 2-3 ore de curs.

Se recurge la această evaluare și în cazul în care unele lecții au un conținut ce reprezintă cheia înțelegerii unei învățături de credință, a unui capitol etc. Profesorul decide ce metode de evaluare va aplica în cazul evaluării formative.

c) *Evaluarea sumativă (cumulativă, finală, recapitulativă)* se efectuează la intervale mari de timp, la finele unor secvențe temporale sau tematice (semestru, an școlar, ciclu de școlaritate, capitol). Nu este o evaluare ritmică și, de multe ori, nu reflectă adevăratul nivel de performanță al elevilor. Ea oferă posibilitatea aprecierii modului în care au fost realizate obiectivele proiectate, în momentul încheierii procesului afectat atingerii lor. Se relevă, deci, gradul de realizare a obiectivelor specifice (de referință) ale unei discipline, oferindu-se astfel repere pentru analiza modului de realizare a programei școlare în ansamblul ei. Elevul trebuie să cunoască lucrurile esențiale din materia disciplinei respective, căci este absurd să se creadă că, la evaluarea finală, elevul va ști absolut totul.

Ca forme de evaluare finală pot fi menționate tezele, examenele de capacitate sau de bacalaureat.

La disciplinele pentru care nu sunt prevăzute teze, și nici examene, profesorii stabilesc ei înșiși modalitățile de evaluare sumativă: convorbiri gen colocviu, teste – care ar putea fi o soluție, mai ales că evaluarea finală este precedată, de regulă, de lecții de recapitulare și sistematizare a cunoștințelor.

Importanța evaluării constă în faptul că îi permite elevului să cunoască bine rezultatele efortului său de învățare, iar sub aspect calitativ îl stimulează și îi oferă premisele necesare unei organizări mai eficiente a propriei activități, îl ajută să progreseze în învățare.

Importanța evaluării este motivată de funcția ei esențială – și anume, realizarea unei conexiuni inverse (a *feed-back*-ului) –, care permite să constatăm eficiența sau ineficiența metodelor și procedeelor folosite în cadrul evaluării.

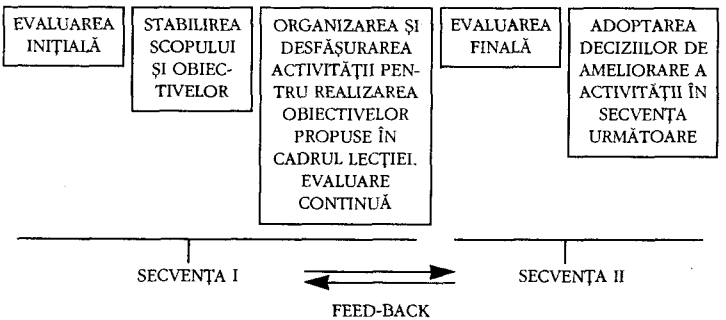

9.2.3. Metode de evaluare

a) *Metoda de evaluare orală*

Este foarte răspândită, având ca avantaj posibilitatea dialogului profesor-elev, în cadrul căruia profesorul își dă seama nu doar de „ceea ce știe" elevul, ci și de „cum gândește"

el, cum se poate exprima, cum face față unor situații problematice.

Prezintă însă dezavantajul de a consuma mult timp, timp ce lipsește adesea profesorilor de Religie, disciplinei nefiindu-i alocată decât o singură oră pe săptămână. Mai are și dezavantajul că nu pot fi puse tuturor elevilor întrebări cu același grad de dificultate.

Este o metodă prin care profesorul poate constata nivelul cunoștințelor elevului, originalitatea și personalitatea lui. În cadrul orei de Religie, profesorul își poate da seama dacă elevul chestionat oral posedă cunoștințe temeinice, dacă acestea sunt simple reproduceri sau memorări.

Profesorul poate chestiona, evalua și nota răspunsurile elevului fie prin evaluarea în „timpul discuțiilor", fie prin evaluarea prin „ascultare".

Întrebările puse în cadrul examinării orale trebuie:

– să fie stabilite din vreme;
– să fie uniforme ca grad de dificultate;
– să fie formulate clar și precis, fără ambiguități.

Profesorul îi poate cere elevului să-și motiveze, să-și argumenteze răspunsul la o întrebare sau îl poate ajuta pe elev cu întrebări suplimentare, atunci când acesta se află în impas.

Profesorul poate avea în față, pe durata examinării, o *fișă de evaluare orală*, care va conține rubrici cu:

– numele și prenumele elevului;
– conținutul răspunsului (dacă este corect sau complet);
– organizarea răspunsului (dacă are coerență și logică);
– prezentarea răspunsului (dacă are fluență, claritate, siguranță, dacă este bine construită fraza, dacă este originală);
– concluzii și observații – rubrică în care se înscrie calificativul final.

Exemplu:
CLASA: a VIII-a
OBIECTUL: Religie
DATA:

Nr. crt.	Numele și prenumele	Conținutul răspunsului															
		FB	B	S	NS	FB	B	S	NS	FB	B	S	NS	FB	B	S	NS
1	O.M.	+x					+x			-x				-x			
2	P.M.	+x				+x				+x				+x			

Semnificația simbolurilor este următoarea:
F.B. = *foarte bine*; corespunzător notelor 10 și 9 („+ x" este 10, „- x" este 9);
B. = *bine*; corespunzător notelor 8 și 7 („+ x" este 8, „- x" este 7);
S. = *satisfăcător*; corespunzător notelor 6 și 5 („+ x" este 6, „- x" este 5);
N.S. = *nesatisfăcător*; corespunzător notelor 4 și 3 („+ x" este 4, „- x" este 3).
În exemplul de mai sus, notele sunt:
– la nr. 1: nota 9;
– la nr. 2: nota 10, ambele corespunzătoare, deci, calificativului general/final „foarte bine".

b) *Metoda de evaluare scrisă*

Este utilizată sub diferite forme: extemporal, teză, test, chestionar, temă executată acasă, referat.

Este avantajoasă deoarece asigură un grad mai mare de obiectivitate în notare și oferă elevilor mai emotivi sau celor ce gândesc mai lent, posibilitatea de a-și prezenta toate cunoștințele. De asemenea, asigură evaluarea unui număr mare de elevi într-un timp scurt, iar întrebările au același

grad de dificultate pentru toţi elevii. Verificând acelaşi conţinut, favorizează compararea rezultatelor.

Este dezavantajoasă deoarece, în cazul probelor scrise sunt dificil de apreciat anumite răspunsuri, atunci când acestea sunt incomplete sau sunt formulate ambiguu, profesorul neputând cere lămuriri autorului atunci când corectează lucrarea. Ar mai fi de menţionat că, în cazul testelor – de exemplu al testelor de alegere multiplă –, elevii pot ghici răspunsurile, iar în cazul extemporalelor, elevii pot copia.

Ideal este să se utilizeze ambele metode de evaluare, căci, prin combinarea celor două metode, se diminuează dezavantajele.

Pentru corectarea lucrărilor (probelor) scrise care au unul-două subiecte de tratat (deci nu pentru teste sau chestionare care au variate modalităţi de răspuns), evaluarea şi notarea se face după schema următoare:

1. Satisfacerea cerinţelor de conţinut:	0-6 p.
2. Organizarea conţinutului:	0-1 p.
3. Factor personal şi de creativitate:	0-1 p.
4. Forma de prezentare:	0-1 p.
Total: 9 p. + 1 p. din oficiu = 10 p.	

c) *Metoda de evaluare practică* se foloseşte numai în cadrul disciplinelor unde se efectuează lucrări practice experimentale (chimie, fizică, etc.).

d) *Metoda de evaluare cu ajutorul calculatorului* este o metodă ce pătrunde acum în învăţământul românesc, fiind încă prea puţin utilizată.

9.2.4. Elaborarea, aplicarea şi valorificarea testelor ca instrumente de evaluare

Cuvântul *test* înseamnă, în limba engleză, *probă, examen.*

Testul este un instrument de măsurare a cunoştinţelor, deprinderilor, aptitudinilor etc., prin intermediul căruia ob-

ţinem informaţii necesare fundamentării ştiinţifice a unor decizii.

Testele trebuie să corespundă unor cerinţe, dintre care menţionăm:

- *validitatea*, adică măsura în care testul reuşeşte să măsoare ceea ce şi-a propus;
- *fidelitatea*, adică invariabilitatea rezultatului testului în cazul repetării lui în condiţii neschimbate;
- *etalonarea*, adică posibilitatea de a clasifica rezultatele în raport cu o anumită distribuţie stabilită dinainte;
- *standardizarea*, adică posibilitatea aplicării şi corectării testului în mod uniform pentru toţi subiecţii.

Testele vor fi:

- *globale* – pentru întreaga materie.
- *parţiale* – pentru o lecţie sau un capitol.

Deşi testele au o valoare incontestabilă în evaluarea randamentului şi a progresului şcolar, ele trebuie să fie combinate cu celelalte metode de evaluare, neabuzându-se de teste standard.

Instrumentele de măsurare în educaţie nu trebuie folosite unilateral, iar cadrele didactice trebuie pregătite temeinic în domeniul ştiinţei şi artei examinării, bază a unei aprecieri obiective.

Testele docimologice pot fi:

a) *teste iniţiale* – administrate la începutul unui program de instruire. Oferă profesorului date cu privire la nivelul anterior de cunoştinţe şi la capacitatea de învăţare a elevilor. Pe baza rezultatelor acestui tip de test va fi alcătuit viitorul program de instruire.

b) *teste de progres (formative)* – administrate după fiecare capitol sau după un număr de lecţii mai dificile, dar importante pentru înţelegerea celor care urmează. Ele oferă profesorului informaţii cu privire la eficienţa metodologiei aplicate.

c) *teste finale și de sinteză* – administrate după parcurgerea unui capitol sau la încheierea unui semestru/an școlar. Ele vizează elementele esențiale ale materiei respective și capacitatea elevilor de a opera cu cunoștințele asimilate.

1. *Elaborarea testelor* începe cu stabilirea obiectivelor, care precizează ce va trebui să știe să facă elevul după ce a parcurs o lecție, un capitol, materia unui semestru/an școlar. Ele se stabilesc în funcție de sarcinile generale ale materiei respective.

2. *Stabilirea numărului de întrebări (itemuri)* și formularea lor în număr suficient pentru a acoperi toată materia. Întrebările vor fi clar formulate, precise, concise și vor solicita un singur răspuns posibil.

3. *Stabilirea modalităților de răspuns și fixarea punctajului* pentru răspunsuri.

După modul lor de clasificare, itemurile pot fi:

a) *itemuri deschise:*

– *itemuri de completare* – propoziții lacunare, care solicită răspunsuri scurte (completări de cuvinte, de definiții etc.).

Exemplu:

Completați spațiile libere:

1) Numele Fiului lui Dumnezeu, Mântuitorul nostru, este:

I I S U S H R I S T O S.

2) Înaintemergătorul Domnului este:

I O A N B O T E Z Ă T O R U L.

– *itemuri de formulare* – constituite din întrebări a căror rezolvare solicită redactări.

Exemplu:

Se dă textul: *Învățătura creștină despre Dumnezeu este adevăr de credință, cuprins de dogma Sfintei Treimi.*

1) enunțați dogma Sfintei Treimi;

2) enumerați Persoanele Sfintei Treimi.

b) *itemuri închise:*

– *itemuri cu alternativă binară* (cu răspuns de tipul *da/nu, corect/greșit* sau *adevărat/fals*).

Exemplu:

1) Noul Testament conține 27 de cărți. *corect/greșit;*

2) Sfintele Taine sunt în număr de șapte. *adevărat/fals;*

3) Numele Maicii Domnului este Fecioara Maria. *da/nu.*

– *itemuri de asociație* (simplă sau compusă).

Exemplu:

1) Stabiliți prin săgeți corespondența dintre data sărbătorii creștin-ortodoxe și denumirea acesteia:

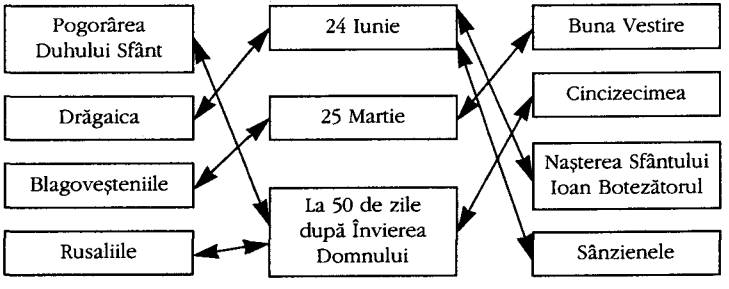

2) Trasați prin săgeți corespondența dintre evenimentele din viața Mântuitorului și locul unde s-au petrecut acestea:

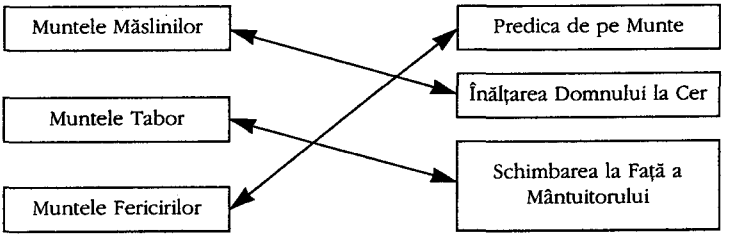

– *itemuri de tip alegere multiplă.*

Exemplu:

1) Subliniați răspunsul corect:

Apostolul care a propovăduit Evanghelia pe teritoriul patriei noastre este:

– Apostolul Pavel;

– *Apostolul Andrei*;

– Apostolul Petru.

2) Subliniați răspunsurile corecte:

Mântuitorul a fost răstignit:

– *într-o zi de vineri*;

– *pe cruce*;

– *între doi tâlhari*.

Testele contribuie la formarea capacității de autoevaluare a elevilor, deoarece ei sunt preveniți asupra punctajului care se va acorda și se pot evalua corect în cazul în care confruntarea cu răspunsurile corecte se face imediat.

Fiecărui răspuns corect i se atribuie, de regulă, un punct, dar, în cazul unui grad mai mare de dificultate a itemului, se pot acorda chiar mai multe puncte. Timpul acordat pentru fiecare item este între 60 și 80 de secunde. Valorificarea rezultatelor începe cu corectarea, care constă în atribuirea de puncte, în funcție de corectitudinea și complexitatea fiecărui răspuns. Se face totalul punctelor atribuite pentru răspunsuri corecte și se trece la transformarea lor în note sau calificative școlare.

Verificarea rezultatelor se face prin analiza colectivă a greșelilor tipice și trebuie să aibă ca efect perfecționarea activității celor doi factori ai procesului instructiv-educativ – profesor-elevi.

9.3. Aprecierea și notarea rezultatelor/performanțelor școlare

Măsurarea și notarea (aprecierea) rezultatelor școlare se face pe temeiul constatărilor făcute cu prilejul examinării orale sau scrise.

Pe plan mondial, în practica şcolară sunt folosite mai multe sisteme de notare: prin punctaj, prin note de la 1 la 5, prin calificative, observaţii critice, comentarea rezultatelor.

Sistemul de notare folosit în şcoala noastră este imperfect, însă permite clasificarea elevilor şi oferă elevului informaţii asupra nivelului său de cunoştinţe, de priceperi, deprinderi şi capacităţi, stimulându-l uneori la învăţătură.

Se disting două metode de notare a rezultatelor şcolare:

a) *modelul notării (aprecierii) raportate la grup*, când aprecierea fiecărui elev se face în raport cu ceilalţi şi cu nivelul aşteptat;

b) *modelul de notare (apreciere) individualizată*, când criteriul de raportare îl constituie posibilităţile elevului şi nu o normă unică.

Oricare ar fi modul de notare folosit, notele/calificativele sunt simboluri utilizate pentru a evalua progresele elevilor. Totodată, se apreciază că metodele de notare sunt incomplete, deoarece:

- măsoară cu deosebire informaţia acumulată, neglijându-se latura formativă a activităţii instructiv-educative;
- pe aceleaşi trepte de învăţământ se manifestă exigenţe diferite, puncte de vedere şi raportări specifice, deşi se foloseşte aceeaşi scală de apreciere;
- exigenţele diferă de la examinator (profesor) la examinator;
- unii profesori sunt mai exigenţi, alţii mai generoşi în notarea (aprecierea) elevilor;
- uneori, aprecierea elevilor se face nu în funcţie de obiective şi conţinut, conform programei, ci în funcţie de nivelul clasei;
- unii profesori pot subaprecia sau supraaprecia pe unii elevi;
- notarea este de multe ori influenţată de starea afectivă a profesorului.

Este bine să li se formeze elevilor și deprinderi de autoevaluare. Ca metode și *tehnici de autoevaluare* pot fi folosite:

- *testele de confirmări sau corectări imediate* ale răspunsului;
- *testele de cunoștințe*, aplicate după lecții și capitole;
- *exerciții de autocontrol*, prin raportarea răspunsurilor formulate de elevi la criteriile de evaluare;
- *autonotarea, autocorectarea, notarea reciprocă* și *corectarea reciprocă.*

Performanțele școlare sunt rezultatele unor factori multipli care țin de elevi, de profesori, de cadrul material-organizatoric și de management. Ele sunt determinate de:

- calitatea predării-învățării-evaluării;
- natura relațiilor în predare-învățare-evaluare – elementele principale ale procesului de învățământ.

Predarea și învățarea au ca obiectiv comun reușita școlară și obținerea unor performanțe la nivelul capacității individuale a fiecăruia, în funcție de aptitudini și interese.

Performanțele sunt, deci, produsele procesului de predare-învățare, puse în evidență cu ajutorul metodelor de evaluare.

Performanțele sub formă de cunoștințe, priceperi și deprinderi, sub formă de capacități intelectuale, de atitudini, de sentimente, de convingeri religios-morale și de comportamente sunt rezultatele procesului de predare-învățare, rezultatele interacțiunilor dintre componentele acestui proces și ale relațiilor școală-familie-societate-Biserică.

În cadrul procesului de învățământ se produc transformări complexe de comportament, manifestate în performanțe școlare (minime sau maxime), ca rezultat al procesului de predare-învățare.

10.

RELAȚII PEDAGOGICE. COMUNICAREA DIDACTICĂ. PREDAREA ȘI ÎNVĂȚAREA – COMPONENTE ALE PROCESULUI DE ÎNVĂȚĂMÂNT

10.1. Predarea-învățarea – componente ale procesului de învățământ

Predarea constă într-un sistem de operații de selectare a unui conținut informațional, de ordonare și adecvare a lui la nivelul de gândire al elevilor, și de transmitere a lui prin utilizarea anumitor strategii didactice, în scopul realizării obiectivelor propuse. Scopul predării este obținerea de rezultate, de schimbări comportamentale, care se realizează prin învățare.

Predarea implică formularea științifică a obiectivelor, a conținutului, a strategiilor didactice, a metodelor și formelor de grupare a elevilor.

Eficiența predării crește dacă elevii sunt angajați în elaborarea cunoștințelor și dacă metodele sunt îmbunătățite în funcție de informațiile primite prin *feed-back* (conexiunea inversă). Eficiența predării este influențată de stilul de predare al profesorului și de atitudinea (reacția) elevilor față de stilul folosit.

Învățarea școlară este procesul de receptare și asimilare a informațiilor și influențelor educative, de reorganizare, de construcție și de dezvoltare a structurilor cognitiv-operaționale, psihomotrice și afective, precum și a însușirilor psihologice ale personalității (aptitudini, interese, temperament).

Procesul învățării are următoarele faze:

– *receptarea și înregistrarea materiei*, pe fondul unei stări de atenție și activare cerebrală;

– *înțelegerea și generalizarea*, prin formarea de noțiuni, principii etc.;
– *fixarea în memorie (stocarea)*, actualizarea prin reproducere a cunoștințelor și transferul acestora.

Alături de inteligență, aptitudini și voință, *motivația* este una dintre cele mai importante variabile în obținerea performanțelor școlare.

10.2. Competențe ale profesorului. Aptitudinile psiho-pedagogice

Competențele științifice de specialitate ale profesorului, aptitudinile sale psiho-pedagogice și metodice, conștiința profesională condiționează creșterea eficienței procesului de învățământ.

În cultura și educația religioasă pe care și le-a format și pe care le deține din școală, în aptitudinile și abilitatea pedagogică pe care le posedă, în prezența lui zilnică în mijlocul elevilor, în moralitatea și în credința lui stă, de multe ori, secretul rezultatelor fericite ale învățământului religios.

Profesorul trebuie să-și pregătească temeinic lecțiile, să respecte, în fiecare moment al lecției, principiile fundamentale ale învățământului, să utilizeze metodele și procedeele cerute de structura materiei de învățământ ce urmează a fi predată.

Profesorul trebuie să dea dovadă de obiectivitate în aprecierea elevilor, a faptelor și realizărilor lor, să dea dovadă de seninătate sufletească, de îngăduință și înțelegere față de copii.

Mai presus de toate, profesorul de Religie trebuie *să iubească elevii* și lucrarea pe care o săvârșește. Iubirea este coroana tuturor însușirilor unui profesor de Religie. Învățământul religios fără dragoste creștinească nu aduce roade.

Educația este grăirea sufletului către suflet, prin dragoste de Dumnezeu și de oameni.

Un pedagog român din perioada interbelică spunea: „Dacă vrei să dai viață învățământului, atunci elevii să muște în fiecare zi, la fiecare lecție, viață din viața ta, până la epuizare. Dacă nu se va întâmpla așa, atunci un om «mort» comunică lucruri «moarte» celor vii, ca să-i omoare și pe ei".[7]

Iată câteva dintre calitățile și trăsăturile de personalitate necesare profesorului de Religie:

- *pasiunea pentru misiunea de profesor de Religie*;
- *credința puternică* și *moralitatea exemplară*;
- *pregătirea temeinică în specialitate*, în psiho-pedagogie și în metodica de specialitate;
- *cultură generală*;
- *exigență* echilibrată, modestie, smerenie, generozitate;
- *temperament echilibrat*: mobil, dar și calm, liniștit, îngăduitor, răbdător;
- *conștiinciozitate*, simțul datoriei, seriozitate;
- *responsabilitate* și *sensibilitate* față de problemele elevilor.

Aptitudinea psiho-pedagogică este o structură psihologică complexă, cu grad înalt de organizare a unor calități și competențe necesare profesorului pentru a obține rezultate superioare în activitatea instructiv-educativă.

Aptitudinea psiho-pedagogică se bazează pe competențe ca: inteligența, capacitatea de comunicare, memoria, gândirea logică, imaginația constructivă, spiritul de observație, atenția concentrată, dar și distributivă în același timp, dicția.

---

[7] Constantin Asimiei, *Religia și sufletul copiilor*, București, 1937, p. 38.

Aptitudinea didactică implică și competențe specifice:
- capacitatea de *a selecta* și *organiza* metodic informația pentru procesul de predare-învățare;
- capacitatea de *a transmite* elevilor în mod corect *informația*, inteligibil, accesibil, pe înțelesul lor și convingător;
- capacitatea de *a expune* logic, argumentat și sistematizat informația ce trebuie transmisă;
- capacitatea *de predare* didactică (folosirea resurselor materiale și umane, planificarea materiei, întocmirea proiectelor didactice, formularea obiectivelor generale și operaționale ale materiei și lecțiilor, folosirea metodelor activ-participative în timpul orelor);
- capacitatea de *a coopera* cu elevii, creând o atmosferă de respect și încredere, de înțelegere și simpatie, pe tot parcursul lecțiilor;
- capacitatea de *a sistematiza* cunoștințele și de a le aplica în practică.

Aptitudinea operațională se manifestă prin:
- capacitatea de *a trata diferențiat* elevii, în funcție de particularitățile lor de vârstă și individuale;
- capacitatea de *a cunoaște* și *caracteriza* din punct de vedere psiho-pedagogic elevii;
- *tactul pedagogic* și *exemplul personal.*

Rolul profesorului în conducerea activității instructiv-educative se manifestă în:
- *orientarea și planificarea* activității instructiv-educative;
- *conceperea și desfășurarea metodică* a lecțiilor și a altor activități instructiv-educative;
- *dirijarea* procesului de predare-învățare și *reglarea* lui pe bază de *feed-back*;
- *controlul* și *evaluarea* activității de învățare a elevilor, *evaluarea și autoevaluarea* activității instructiv-educative;

– *optimizarea* și *inovarea* procesului de predare-învățare-evaluare.

Profesorul de Religie trebuie să fie conștient că el interpretează activitatea învățătorească a Mântuitorului Hristos, că îndrumă spre perfecțiune ceea ce are omul mai de preț – sufletul. El trebuie să aibă o *bună pregătire pedagogică și teologică*, dar trebuie să aibă și *vocație*. Căci vocația îl face pe profesorul de Religie să simtă în interiorul lui dorința de a învăța pe elevi Cuvântul lui Dumnezeu. Vocația este cea care, în învățământul religios, asigură existența unui profesor născut, nu făcut. Vocația – asociată cu studiul sistematic și aprofundat – duce la îmbogățirea personalității profesorului de Religie. O altă latură indispensabilă a personalității acestuia este *moralitatea* sa.

Toate acestea sunt încununate de *convingerea religioasă* de care trebuie să fie stăpânit profesorul de Religie. Numai atunci când sufletul profesorului este închinat Mântuitorului Iisus Hristos, acel suflet poate să ducă și alte suflete la înălțimea lui Hristos. Realizările educative izvorâte din convingere sunt deosebite. Cine are convingere religioasă are și entuziasm pedagogic, are seninătate, liniște, înțelegere, răbdare, îngăduință în fața elevilor săi.

Activitatea profesorului de Religie înseamnă apostolat, înseamnă iubire creștină pentru binele și mai-binele elevilor, pentru mântuirea lor sufletească.

10.3. Tipuri de relații în contextul procesului didactic

Între profesori și elevi se creează mai multe tipuri de relații:

a) *relații de conducere*, care pun în evidență relațiile dintre conducător (profesor) și elevii din clasă. Aceste relații

sunt influenţate de stilul educaţional al profesorului: stilul autoritar, stilul democratic sau stilul *laisser-faire* (bazat pe libertatea deplină a elevilor – stilul îngăduitor). În funcţie de stilul educaţional, şi conducerea este autoritară, democratică sau îngăduitoare.

Eficienţa stilurilor depinde de competenţa profesorului, de vârsta şi experienţa elevilor, de sarcinile de învăţare, de metodele de predare ş.a.

Profesorul trebuie să dialogheze cu elevii, să le accepte ideile şi să le clarifice, să sprijine, să laude, să încurajeze şi să stimuleze participarea elevilor la lecţie, creând un climat productiv, activ, care sporeşte reuşita şcolară.

b) *relaţiile de cunoaştere*, care se referă la cunoaşterea, de către profesor, a nivelului de inteligenţă al elevilor, a temperamentului, a trăsăturilor de voinţă şi de caracter, a dorinţelor şi aspiraţiilor elevilor etc.;

c) *relaţiile socio-afective*, care se stabilesc la nivelul profesor-elevi, dar şi la cel elev-elev. Ele pot fi: de preferinţă, de respingere sau de indiferenţă. Ultimele două produc stări tensionate, care diminuează randamentul activităţii didactice;

d) *relaţiile de comunicare*, care se referă la comunicarea efectuată de profesor către elevi, în cadrul sistemului de instruire, în scopul dezvoltării intelectuale a acestora din urmă. Aceste relaţii au funcţie informativă, dar şi formativ-educativă, funcţie de rezolvare a problemelor elevilor şi ale clasei de elevi şi funcţie de evaluare a randamentului şcolar.

Ca tipuri de comunicare umană folosite de profesor putem enumera:

a) *comunicarea verbală* (expunere, dialog etc.);

b) *comunicarea non-verbală, gestica* (gesturi indicatoare, descriptive, expresive);

c) *comunicarea scrisă* (fondul şi forma textului);

d) *comunicarea empatică (paraverbală)*, de trăire afectivă, de identificare și precizare a dispozițiilor și a actelor psihice ale unei persoane;

e) *comunicarea vizuală*, pentru stimularea gândirii independente, a spiritului de observare, a creativității.

f) *comunicarea profesorului poate fi determinant verbală, paraverbală sau combinată.* Cea combinată este mai eficientă, deoarece mesajul verbal este susținut de comunicarea non-verbală și se sprijină pe un fapt afectiv, creat prin comunicarea paraverbală (empatică).

10.4. Comunicarea didactică

Comunicarea didactică este o formă de comunicare pedagogică prin care profesorul transmite elevilor materia de învățământ.

Procesul de comunicare este alcătuit din:

- emiterea mesajului didactic de către profesor (sau altă sursă de informație);
- canalul prin care se transmite mesajul;
- receptarea mesajului de către elevi;
- stocarea, apoi prelucrarea lui de către elevi, în vederea formulării răspunsurilor.

Profesor (emițător)	Canal de transmitere	Elevii (receptori)
Profesorul emite mesajul didactic (repertoriul). Profesorul: – receptează răspunsul; – corectează; – ameliorează metodele.	Feed-back ⟶ ⟵ Feed-back	Elevul: – receptează; – stochează și prelucrează informația; – emite răspunsuri; – receptează mesajul ameliorat.

Comunicarea didactică este un dialog euristic în care profesorul și elevul sunt și emițători, și receptori în același timp, creându-se între ei o relație de schimb de idei.

Comunicarea se reglează și se autoreglează prin *conexiune inversă (feed-back).* Prin această conexiune se obțin informații cu privire la rezultatele comunicării didactice (predarea) și ale procesului de învățare. Se pot lua pe loc măsuri pentru creșterea eficienței.

Mesajul didactic (repertoriul) este transmis elevilor folosindu-se strategii didactice adecvate dezvoltării intelectuale a acestora și nivelului lor de cunoștințe. El este conceput, selecționat, organizat și structurat logic de către profesor, pe baza unor obiective didactice precise, prevăzute în programele școlare.

Ca formă de *comunicare didactică, predarea* constă într-un sistem de operații de selectare a unui conținut informațional, de organizare și adaptare a acestui conținut la nivelul de gândire al elevilor, de transmitere a lui, cu ajutorul strategiilor didactice, în scopul realizării obiectivelor propuse. Predarea este în strânsă legătură cu învățarea și evaluarea, constituind un proces unitar.

11.

RELIGIA ÎN ŞCOALA ROMÂNEASCĂ DE AZI

11.1. Religia în contextul cultural românesc actual

Experienţa dificilă din anii de totalitarism, când însăşi existenţa instituţionalizată a Bisericii era negată, explică deficienţele din activitatea de propovăduire a Cuvântului lui Dumnezeu în societatea românească actuală.

Ideologia comunistă a distrus fundamentul creştin al societăţii creştine româneşti, în societatea noastră de astăzi făcându-şi loc fenomenul de secularizare, prin care unii încearcă să explice faptul că valorile religioase sunt lipsite de semnificaţie. La aceasta pot fi adăugate sărăcia materială, dar şi cea culturală, epuizarea economică, delăsarea morală, dar şi cea culturală, violenţa etc.

În sufletele oamenilor se află un mare gol, care se datorează lipsei lui Dumnezeu în ele. În aceste suflete – lipsite de pavăza credinţei, a nădejdii şi a dragostei – ordinea valorilor şi întreaga logică, gândire şi simţire omenească se răstoarnă deodată, producându-se adevărate crize spirituale.

Se vorbeşte tot mai mult despre „renaştere spirituală", despre nevoie de „spiritualitate", despre „trezire religioasă", despre „redresare morală". Nevoia de educaţie religios-morală a elevilor, de predare a Religiei în şcoli, este o realitate evidentă. Rezultatele orei de Religie, ale educaţiei religios-morale, nu se vor vedea de azi pe mâine, dar sămânţa sădită astăzi în sufletele elevilor noştri va da roade într-o bună zi.

Cu toate că astăzi se depun eforturi deosebite pentru reintegrarea învățământului religios în școală, potrivit unor vechi tradiții care se pierd în negura vremurilor, există totuși anumiți factori care, sub diferite pretexte, se împotrivesc acestui proces. Există voci care susțin că școala și Biserica nu sunt pregătite pentru comuniune, că programele și metodica predării Religiei nu pot fi întocmite în timp scurt, că elevii nu doresc să studieze Religia în școală și că nici părinții lor nu sunt de acord cu acest lucru, că Religia este opțională și facultativă, că nu în toate țările occidentale se studiază Religia în școală, că se creează conflicte între știință și Religie, și altele.

Se uită însă o realitate românească de netăgăduit: tradiția de veacuri a unirii școlii cu Biserica, în litera și în spiritul Bisericii Ortodoxe, tradiție pornită de la începuturile învățământului românesc. Această tradiție trebuie păstrată și continuată pe baza înnoirii și adaptării ei la cerințele progresului politic, economic, moral-spiritual, ale actualei societăți românești.

Religia se află în strânsă legătură cu celelalte discipline socio-umane care se studiază în școală, cu materii ca Istoria sau Cultura Civică, astfel încât nu se poate spune că Religia este „ruptă" de școală și introdusă în mod artificial în planurile de învățământ. Religia urmărește formarea conduitei morale a elevilor, a conștiinței lor morale, a personalității creștine, ținte pe care nu toate disciplinele le pot atinge.

Este adevărat că știința nu lucrează prin deducții din Revelația divină, ci prin observarea fenomenelor și prin inducție. Știința se bazează pe analize obiective, ceea ce duce la ideea că știința este separată iremediabil și total de Religie. Să nu uităm, însă, că atât știința, cât și Religia ne înfățișează câte *o* viziune asupra universului, câte *o* teorie asupra lumii și vieții, câte *o* concepție despre lume și viață. Este drept ca elevul să le cunoască pe amândouă și ca el să fie cel care alege. În realitate, conflictul dintre știință și Religie

este aparent, deoarece nici ştiinţa nu este atât de sigură pe afirmaţiile, faptele şi experienţele ei, nici Religia nu este atât de nesigură pe învăţătura ei, aşa cum o prezintă oamenii de ştiinţă. Religia foloseşte mijloace de investigaţie ca şi ştiinţa: intuiţia, raţiunea, observaţia, experienţa. *Ştiinţa este cunoaşterea Creaţiei, Religia este iubirea Creatorului.* Religia cuprinde adevăruri primite prin credinţă, dar nu prin credinţă oarbă, căci temeiul credinţei nu este numai în Dumnezeu, ci şi în noi, în studiu, în experienţă şi convingeri, în legea firii omeneşti şi în lumina conştiinţei prin care ajungem să credem în Dumnezeu.

Religia în şcoală nu doreşte să facă din elev un om de ştiinţă sau un savant în tâlcuirea Scripturii, ci vrea să formeze un *om.* Un om care să vrea să facă *binele*, care să caute *adevărul, cinstea* şi *dreptatea*, să *iubească* pe *semeni*, să lupte împotriva păcatelor şi ispitelor, să fie doritor de *pace.* Acesta este *omul care Îl iubeşte pe Dumnezeu şi pe aproapele său ca pe sine însuşi.*

Elevul *trebuie* să ştie biologie, chimie, fizică, matematică, gramatică etc. Dar acestea nu aduc, de multe ori, decât spor în *cunoştinţe*, nu şi în *sufletele* elevilor. În sufletele elevilor trebuie să intre Dumnezeu, şi aceasta se face la ora de Religie. Să dăm o şansă elevilor noştri să-L cunoască pe Dumnezeu şi ceva se va schimba. Sigur, nu toţi elevii vor ajunge modele desăvârşite în societate, dar dacă unul din zece elevi va fi un asemenea model, ceva se va schimba în bine.

Ca disciplină de învăţământ, Religia se încadrează, ca şi celelalte discipline, în norme stabilite de Ministerul Educaţiei Naţionale: programe analitice, planificări, proiectare didactică, lecţii, obiective, metode şi mijloace de învăţământ, conţinut etc.

Se diferenţiază de celelalte discipline prin scopul ei înalt: omul cu un comportament moral, cu o conştiinţă mo-

rală, omul care năzuiește spre iubirea lui Dumnezeu și a aproapelui.

Atmosfera religioasă în cadrul orei de Religie nu se va realiza nici prin laxism pedagogic, nici prin formalism pedant, deoarece realitatea religioasă este în același timp disciplină și libertate, severitate și spontaneitate. Spiritul religios se bazează pe o bivalență de dogmatism și creație, dar și pe o continuă trăire.

Tot ceea ce am prezentat în această lucrare – formele sau treptele pedagogice și metodice – trebuie păstrate, dar cu o condiție: să devină trepte spre cer, de unde Adevărul va vorbi în chip direct, prin transmitere vie.

Triumful omului material asupra celui spiritual se vede în raționalism, materialism, comunism ș.a. Toate acestea pretind că au o morală, dar morala fără credință duce la ideologie. Educația morală fără credință duce la ideologie. Educația morală, civică, intelectuală, fizică își află o bază sigură doar atunci când spiritul este postulat ca esență fundamentală și formativă a omului. Ideologiile de tot felul care s-au vrut „superioare" ne arată că fără un model desăvârșit nu se poate construi nimic. Nu avem în întreaga istorie a umanității un model perfect fără Dumnezeu. Au existat doar dictatori care s-au instituit ca „dumnezei", fără Dumnezeu. O societate fără scop religios-moral nu mai are în ea puterea de a trăi. Orice morală fără Dumnezeu rămâne o noțiune interpretabilă, deoarece îl îndumnezeiește pe om și-l face propriul lui dumnezeu.

Toate aceste ideologii au creat o stare nefirească, și anume îndepărtarea intelectualilor de credința strămoșească. S-a creat nu numai o stare de indiferență, ci și una de dispreț, de vrăjmășie chiar, față de creștinismul ortodox și față de Biserică. De multe ori, intelectualul este un sceptic ce menține un contact de suprafață cu manifestările cultului ortodox și care, uneori, are chiar cuvinte de laudă pentru trecutul Ortodoxiei românești. În astfel de cazuri nu poate

fi vorba de o adevărată concepție creștină despre lume și viață. Cultura laică fără Dumnezeu, școala fără Hristos au dus la distrugerea concepției creștine asupra vieții și lumii. Este drept că și necunoașterea deplină a învățăturii creștine ortodoxe duce la același gen de situație. De aceea, atunci când ni se cere ajutorul, trebuie să apelăm la rațiunea intelectualului român, să-i arătăm în termeni limpezi, clari, preciși, în ce constă această învățătură. Ea nu este împotriva științei, nici a filozofiei, ci le cheamă pe amândouă la lucrarea cea mai înaltă a ridicării omului cât mai sus, cât mai aproape de Dumnezeu.

Profesorii și învățătorii nu trebuie să vadă în disciplina „Religie" o disciplină inutilă sau păgubitoare pentru mințile elevilor, nici demnă de dispreț sau neglijabilă. Ei trebuie să vadă că ora de Religie tinde să-l facă pe elev mai bun, mai drept, mai frumos sufletește și cu o cultură generală mai bogată. De asemenea, mulți dintre ei confundă predarea Religiei și religia însăși cu superstiția, fundamentalismul, îndoctrinarea, obscurantismul ș.a.

Cu tact pedagogic, cu argumente raționale, logice, fără a jigni vreodată sau fără a încerca a impune cu orice preț o părere, trebuie să li se explice exact ce este și ce urmărește predarea acestei discipline în școală. Numai așa putem spera că aceia care se opun, mai mult sau mai puțin, predării Religiei în școli vor deveni ceea ce ar fi trebuit să fie de la început: creștini iubitori de Dumnezeu și de semeni.

11.2. Relația elev-familie-școală-Biserică-societate

Elevul este cel pe care dorim să-l educăm, să-l instruim, să-l modelăm conform idealului creștin: Hristos.

Familia este cea în mijlocul căreia elevul trebuie să primească primele noțiuni religioase. De multe ori însă, nu se

întâmplă așa, astfel încât această carență trebuie suplinită de școală.

Școala trebuie, deci, să suplinească lipsurile educației religios-morale de acasă. Unii copii vin de acasă la școală cu deprinderi rele (obrăznicie, indisciplină, vocabular neadecvat, încăpățânare, răutate etc.). Cu greu se pot modifica aceste deprinderi, dar nu este imposibil; cu răbdare, voință, tact și iubire, în timp se pot face multe. Profesorul de Religie trebuie să se ocupe de fiecare elev, pentru ca fiecare să se poată ridica în mod natural către Dumnezeu.

Biserica desăvârșește lucrarea noastră educativă din școală, deoarece în ea lucrează harul mântuitor, Harul lui Hristos. Prin cultul divin, Biserica este cea care continuă munca religios-educativă începută de familie și școală. De aceea, profesorul trebuie să urmărească permanent legătura teoriei cu practica, legătura dintre ceea ce se învață la școală și ceea ce se săvârșește în Biserică. Elevul trebuie să știe să se roage acasă și la Biserică, să fie conștient de harul ce se revarsă asupra lui la primirea Sfintelor Taine, în Biserica lui Hristos.

Dacă în urma acestei lucrări înfăptuite cu ajutorul familiei, școlii și Bisericii, elevul devine un creștin adevărat, scopul este realizat pe deplin: elevul iubește pe Dumnezeu și pe oameni. Un om credincios va arăta oamenilor din jur, semenilor lui, iubire și va combate ura, vrajba, dezbinarea, dușmănia, necinstea. Creștinul adevărat va străluci în mijlocul semenilor săi prin faptele sale bune, zilnice. Prin exemplul său, va arăta în societate cum este un creștin adevărat, devenind pentru ceilalți pildă vie, demnă de urmat.

Societatea de azi se află într-o derută ideologică, străduindu-se să regăsească legătura dintre Evanghelie și cultura românească.

Biserica trebuie *să practice* o misiune activă prin comunități creștine active, în care nu numai preotul să facă misiune, ci și tinerii, laicii, profesorii de Religie.

Elevii noştri sunt societatea de mâine. Contează foarte mult ce vor face ei în această societate. Trebuie să le transmitem toate valorile pe care cultura şi civilizaţia noastră le poartă în ea. Aceste valori sunt cele ale creştinismului bimilenar de pe aceste meleaguri. Elevii de azi, societatea de mâine, trebuie să le cunoască; altfel, poporul nostru nu îşi va putea menţine unitatea spirituală. Dacă pe plan politic nu ştim ce ne rezervă viitorul, ştim sigur că pe plan spiritual trebuie să rămânem în unitate. Acesta e răspunsul la întrebarea: „ce ne va susţine în existenţă ca neam deosebit?".

Învăţământul românesc va forma un om „întreg" numai dacă va avea ca model nu unul „raţional", uman, ci unul *divino-uman*. Cine este acesta? Este *Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul*. Pe El, pe acest Model Suprem putem întemeia cu adevărat educaţia. Prin El, în Biserica Lui, prin Sfintele Taine, prin rugăciune, prin practicarea virtuţilor creştine şi prin fuga de cel rău şi de cele rele vom reuşi să înfăptuim vindecarea omului contemporan de atâtea patimi: goana după înavuţire, desfrânare, violenţă, invidie, lenevie, minciună, setea de putere, care duc toate la moartea sufletului.

Elevii noştri sunt supuşi astăzi unor atacuri concentrice: democraţia înţeleasă ca libertinaj îi face pe unii din ei să apuce calea desfrânării, a alcoolismului şi drogurilor, a delincvenţei sau pornografiei, a furtului şi a crimei. Fiecare dintre noi trebuie să ne ocupăm de fiecare caz în parte, să încercăm să-i aducem pe calea cea dreaptă pe fiecare dintre ei.

Dacă nu vom face aşa, ora de Religie va fi o oră de „instrucţie", în care vom da elevilor nişte cunoştinţe pe care le vor uita repede. În ora de Religie nu se poate face totul, dar se pot face multe. Cu dăruire, dragoste şi credinţă, putem întoarce pe mulţi de la drumul pierzaniei. Cunoştinţele pe care le oferim elevului în timpul orei de Religie trebuie să rodească.

Puterea lui Hristos, care este în orice inimă curată și-n orice minte clarvăzătoare, este dăruită de către cel cu experiență și răspundere (profesorul de Religie) celui neexperimentat (elevului).

„Îndrăzniți, Eu am biruit lumea", ne spune Hristos. Să îndrăznim, deci, să-l facem pe elev mai bun, mai drept, iubitor de Dumnezeu și de oameni.

BIBLIOGRAFIE

1. Băncilă, Vasile, *Inițierea religioasă a copilului*, Ed. Anastasia, București, 1996;

2. Bontaș, Ioan, *Pedagogie*, Ed. All, București, 1994;

3. Bria, Ioan (Prof.), *Spiritualitatea pe timpul nostru*, în „Studii Teologice", XLIV (1992), nr. 3-4;

4. Burlacu, M. (Pr. Prof.), *Probleme de pedagogie catehetică*, în „Studii Teologice", II (1950);

5. Călugăru, Dumitru (Pr. Prof.), *Catehetica*, Manual pentru Institutele Teologice ale B. O. R., București, 1976;

6. Cerghit, Ioan, *Metodele de învățământ*, E.D.P., București, 1997 (ediția a III-a);

7. Felea, V. Ilarion, (Pr. Prof.), *Religia culturii*, Ed. Episc. Ortodoxe a Aradului, 1994;

8. Galeriu, Constantin (Pr. Prof.), *Revelația și educația*, în „Ortodoxia", XLV. (1993) nr. 3-4;

9. Jinga, Ioan; Petrescu, Adrian; Govotă, Mihai; Ștefănescu, Vasile, *Evaluarea performanței școlare*, Ed. Afeliu, București, 1996;

10. Mehedinți, Simion, *Creștinismul românesc*, Ed. Anastasia, București, 1995;

11. Nicolae, Ioan, *Pedagogie*, E.D.P., București, 1994;

12. Popescu, Anastasia (Prof.), *Cum să-i învățăm pe copii Religia*, Ed. Anastasia, București, 1995;

13. Popescu, Ion; Năstase, Manuela; Popescu, Elena, *Metodica predării Religiei*, București, 1997;

14. Stăniloae, Dumitru (Pr. Prof.), *Unitatea spirituală a neamului nostru și libertatea*, B.O.R., CVIII (1990);

15. Stoica, Marin, *Pedagogie pentru definitivat, gradul II și gradul I didactic*, Ed. Craiova, 1997.

CUPRINS

Cuvânt înainte (P.S. Irineu Slătineanu) 5

1. ÎNVĂȚĂMÂNTUL RELIGIOS ÎN ȘCOALĂ 7

2. RELIGIA CA OBIECT DE ÎNVĂȚĂMÂNT 9
   2.1. Religia – obiect de învățământ 9
   2.2. Despre învățământul în general și despre învățământul religios în special 9
   2.3. Instruirea și educația religios-morală 12
      2.3.1. Despre educație și educație religios-morală ... 12
      2.3.2. Componentele educației. Relația educației religios-morale cu celelalte componente ale educației 13
      2.3.3. Religia în sistemele de educație 14

3. IDEALUL, SCOPUL ȘI OBIECTIVELE STUDIERII RELIGIEI 21
   3.1. Finalitatea educației moral-religioase 22
   3.2. Relația ideal-scop-obiective 23
   3.3. Ierarhizarea obiectivelor didactice 24
   3.4. Clasificarea obiectivelor didactice 25
   3.5. Obiectivele generale ale Religiei ca obiect de învățământ (obiective-cadru) 28
   3.6. Obiectivele specifice ale Religiei ca obiect de învățământ (obiective de referință) 35
   3.7. Obiectivele operaționale ale Religiei ca obiect de învățământ 41
   3.8. Obiectivele lecției de Religie 43

4. CONȚINUTUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI RELIGIOS 49
4.1. Locul Religiei în planul de învățământ 51
4.2. Programele de Religie 51
4.3. Relația dintre programa analitică, manualele de Religie și lecție 54

5. METODE DE ÎNVĂȚĂMÂNT FOLOSITE ÎN PREDAREA-ÎNVĂȚAREA RELIGIEI ÎN ȘCOALĂ ... 57
5.1. Definiția metodei, a metodologiei didactice și a strategiei didactice 57
5.2. Clasificarea metodelor de învățământ 58
5.3. Metode expozitive 60
5.3.1. Povestirea 60
5.3.2. Explicația 61
5.3.3. Prelegerea școlară 63
5.3.4. Descrierea 64
5.3.5. Expunerea cu oponent 64
5.4. Metode interogative 64
5.4.1. Conversația euristică 65
5.4.2. Conversația catehetică 69
5.4.3. Alte tipuri de conversații 70
5.4.4. Metoda discuțiilor și dezbaterilor 70
5.4.5. Problematizarea 75
5.4.6. Metoda descoperirii 78
5.5. Metode de comunicare scrisă 82
5.6. Metode de comunicare bazate pe limbajul intern ... 87
5.7. Metode de explorare a realității (bazate pe contactul direct sau indirect cu realitatea) 88
5.7.1. Metode de explorare directă (nemijlocită) a realității 89
5.7.1.1. Descoperirea 89
5.7.1.2. Observarea sistematică și independentă 89

5.7.1.3. Învăţarea prin cercetarea documentelor şi vestigiilor istorice 89
5.7.2. Metode de explorare indirectă (mijlocită) a realităţii 92
5.7.2.1. Demonstraţia 92
5.7.2.2. Intuiţia simbolică 94
5.7.2.3. Hermeneutica biblică 101
5.8. Metode bazate pe acţiune 107
5.8.1. Metode bazate pe acţiune reală 107
5.8.1.1. Exerciţiul 107
5.8.1.2. Metoda studiului de caz 110
5.8.1.3. Metoda proiectelor 111
5.8.2. Metode bazate pe acţiune simulată 111
5.8.2.1. Jocul didactic 111
5.8.2.2. Metoda dramatizării (învăţarea prin dramatizare) 114

6. MIJLOACE DIDACTICE (DE ÎNVĂŢĂMÂNT) ÎN ORGANIZAREA ŞI DESFĂŞURAREA OREI DE RELIGIE 117
6.1. Clasificarea mijloacelor de învăţământ 117
6.2. Rolul şi funcţiile mijloacelor de învăţământ 117
6.3. Factorii care condiţionează utilizarea eficientă a mijloacelor de învăţământ 120

7. PRINCIPII DIDACTICE ÎN ORGANIZAREA ŞI DESFĂŞURAREA OREI DE RELIGIE 123
7.1. Principiul ecleziologic 123
7.2. Principiul hristocentric 124
7.3. Principiul însuşirii conştiente şi active a cunoştinţelor (participării active şi conştiente) 125
7.4. Principiul intuiţiei 125
7.5. Principiul sistematizării 126

7.6. Principiul învăţării temeinice şi durabile 126
7.7. Principiul învăţământului practic 127
7.8. Principiul accesibilităţii 127
7.9. Principiul interesului pedagogic 128
7.10. Principiul diferenţierii 129

8. FORME DE ORGANIZARE A PROCESULUI DE PREDARE-ÎNVĂŢARE 133
8.1. Sistemul de organizare a învăţământului pe clase şi pe lecţii 133
8.2. Proiectarea didactică. Etapele proiectării didactice... 134
8.3. Categorii, tipuri şi variante de lecţii 142
8.4. Proiecte de lecţie elaborate pentru câteva tipuri de lecţii întâlnite în predarea-învăţarea Religiei..... 147
8.5. Îmbinarea lecţiei cu alte forme de organizare a activităţii instructiv-educative 220

9. EVALUAREA ŞI AUTOEVALUAREA REZULTATELOR ŞCOLARE ÎN CADRUL ORELOR DE RELIGIE 223
9.1. Evaluarea – precizări conceptuale, funcţiile evaluării 223
9.2. Strategii de evaluare 225
9.2.1. Definiţie 225
9.2.2. Când se face evaluarea 226
9.2.3. Metode de evaluare 228
9.2.4. Elaborarea, aplicarea şi valorificarea testelor ca instrumente de evaluare 231
9.3. Aprecierea şi notarea rezultatelor/performanţelor şcolare 235
10. RELAŢII PEDAGOGICE. COMUNICAREA DIDACTICĂ. PREDAREA ŞI ÎNVĂŢAREA – COMPONENTE ALE PROCESULUI DE ÎNVĂŢĂMÂNT 239

10.1. Predarea-învățarea – componente ale procesului de învățământ 239
10.2. Competențe ale profesorului. Aptitudinile psihopedagogice 240
10.3. Tipuri de relații în contextul procesului didactic... 243
10.4. Comunicarea didactică 245

11. RELIGIA ÎN ȘCOALA ROMÂNEASCĂ DE AZI 247
11.1. Religia în contextul cultural românesc actual 247
11.2. Relația elev-familie-școală-Biserică-societate..... 251

BIBLIOGRAFIE 255

Redactor:
Gabriela Ciubuc

Tehnoredactor:
Valentin Dan

Tiparul executat la **IMPRIMERIILE MEDIA PRO BRAŞOV**

Dacă celelalte obiecte de învățământ se adresează mai mult gândirii, învățământul religios, educația religios-morală se adresează în special inimii.

Între aceste daruri – inima și gândirea – nu este nici o contradicție, nici o opoziție, ci ele se întrepătrund permanent și armonios, pentru a forma un om adevărat.

P.S. Irineu Slătineanu

Apariția noilor manuale de religie și a unei tinere generații de profesori de specialitate, formați de institutele teologice din țară, reclamă de mai multă vreme și elaborarea unei metodici sistematice de predare a religiei la toate nivelurile învățământului preuniversitar, răspunzând nu numai exigențelor teologice, ci și celor ale pedagogiei și psihologiei contemporane.

METODICA PREDĂRII RELIGIEI ÎN ȘCOLILE PRIMARE, GIMNAZII ȘI LICEE a D-nei Prof. Ana Danciu umple această lacună și pune la îndemâna învățătorilor și profesorilor de religie un instrument de lucru complet și sistematic, realizat cu rigurozitate și competență, cuprinzând îndrumări metodice generale, sugestii de tipuri de lecții, teme, texte, materiale didactice, criterii de evaluare, cu valorificarea experiențelor didactico-catehetice mai vechi, dar și cu grija unei conformități metodice și axiologice cu procesul curent de reformă din învățământul preuniversitar românesc.

Răzvan Codrescu